

Ághegy

skandináviai magyar irodalmi
és művészeti lapfolyam

V. kötet (21- 25. szám)

AGHEGY

SKANDINÁVIAI MAGYAR IRODALMI ÉS MŰVÉSZETI
LAPFOLYAM

Szerkeszti:

Tar Károly

Munkatársak:

Békássy N. Albert, Kasza Imre (képzőművészeti rovatvezető),
Kovács Ferenc (szerkesztőhelyettes), **Lőrinczi Borg Ágnes**
(szerkesztőségi titkár) **Maros Miklós, Molnár István, Sulyok Vince,**
Szente Imre.

21 - 22 szám (2659 - 2946) ● 2008

Tartalom

Szente Imre nyolcvanöt éves

Szentkirályi Csaga: A magyar nyelv őre,

Veress Mária: Lényében béke és nyugalom

Irodalom

Tar Károly: Következtetések - 2667

Veress Mária: A hallgatag tejesember - 2669

Észak hírnökei

Kalevala – Szente Imre fordítás - 2695

Petőfi izlandiul - 2729

Kovács katáng Ferenc: Kortárs dán irodalom - 2731

Rügyek

Lázár Júlia: A szegény kislány - 2723

Kis rügyek - 2727

Törzstér

Varga Zsolt: A magyar irodalom Dániában és Svédországban a XIX. század második felében és a XX. század első évtizedeiben - 2781

Páholy

Tar Károly: Dusa Ödön végső fellépése - 2813

A szándék a jövőbe törekszik - Vennes Aranka interjúja - 2817

Dusa Ödön: Színházi gondolatok naplókeretben 2825

Ibsen és Sophokles - Kovács katáng Ferenc interjúja és fordítása - 2835

Akik előttünk jártak

Kovács katáng Ferenc: Száz éve született Albert Lange Fliflet 2847

Zene/szó

Lőrincz Borg Ágnes. Akit „kifejezetten” jólesik hallgatni” 2855

Képtár

Tóth Kati 2863

Svéd-magyar művészházaspár Sölvesborgból: Forsman (Toma) Attila és Desirée 2869

Járkáló

A 90. születésnapra készülődve - Szabó Magda (1917-2007) 2875

Szente Imre: Politikai korrektség 2883

Dr. Borka László: Mindenki magyar... 2905

Könyvek

Tóth Ildikó: Múltbenéző 2907

Dr. Erdős Bartha István: Három ország foglya 2908

Megjegyzések

Az Ághegy a Balassi fesztiválon 2910; Aniszi Kálmán a Magyar Kultúra lovagja 2911

Tar Károly: Teremtő látással - Veress Mária könyvéről 2913; Az Ághegy IV. kötetének bemutatói 2917; Maros Miklós zeneszerző sikerei 2921; Oslói hírek 2924

Tíz esztendő a Lundi Lap 2927; Megjelent a Hungaricum 2928; A skandináviai országokban élő magyar alkotók 2931

Képtár melléklet 2935

Az első oldalon Lisztes István szoborkompozíciója. E számunkat Forsman (Toma) Attila, Forsman Desirée és Tóth Kati munkáival, valamint Lázár Júlia rajzával díszítettük

Szente Imre nyolcvanöt éves

Ligeti Pál fotója

A magyar nyelv őre

Költő, tanulmányíró, műfordító, külföldön egyetemi tanárként szenvedélyes elkötelezettje, őrzője a magyar nyelvnek.

Ezt a Magyar Írószövetség korábbi elnöke, Kalász Márton írta Szente Imréről.

Szente Imre 1922-ben született Celldömölkön. A Pázmány Péter Tudományegyetem bölcsészkarát és a Tanárképző Intézetet végezte Budapesten, a finnugor nyelvészeti szakot Lundban. Középiskolai tanár volt Celldömölkön, tanárkodott Ausztriában (1956 után), magyar

nyelvet és irodalmat tanított Finnországban az egyetemen, s végül Stockholmban volt anyanyelvi tanár, majd a Tanárképző Főiskolán az anyanyelvi tanároknak tanított magyar irodalmat.

Főiskolai tanárként vonult nyugdíjba. Stockholmban él.

Szolzsenyicin Gulag-szigetszoport című könyvének fordításával vált ismertté a nyugati magyarság körében. Otthon csak azok tudtak róla, akiknek ez nem tetszett, és igyekeztek is megtorolni a fordító merészségét. A müncheni *Nemzetőr* Nyelvőr rovatának cikkeit írta, és az Látóhatár című folyóiratnak volt állandó munkatársa. Kitűnő Kalevala fordítása 1987-ben jelent meg a *Nemzetőr* és *Nemzedékek* kiadásában.

1992-ben, 70 éves születésnapja tiszteletére barátai és tisztelői kiadták válogatott verseit és műfordításait. A kötet címe: „*ajándék, mellyel meglepem...*”

Részlet a kötetben megjelent *Prológus 1957 tavaszán* című verséből:

Be van kerítve kicsi Magyarország
Hazugság rikolt a drót mögött
Atomrakéták fészket alapozzák
Pápa és a Balaton között
Hallgatnak a költők Isten áldja
minden fiókba fojtott szitkukat
Szónál több ma ajkuk néma vádja:
egy ország érti hallgatásukat.

Válogatott esszéi, előadásai, jegyzetei, ugyancsak barátai és tisztelői kiadásában, 2002-ben jelentek meg *Szabad szemmel* címmel. 2005-ben a Bárczi Géza Kiejtési Alapítvány Budapesten jelentette meg a *Találkozások* című, tanulmány- és esszékötetét, amelynek különlegessége, hogy a zárt é-t, tizenötödik magánhangzónkat is használta.

Szente Imre tevékeny jelenléte a svédországi magyar egyesületi életben - immár több mint 25 éve - számunkra felbecsülhetetlen érték. Cserkészek, gyerekek és a felnőtt hallgatóság, az Önképzőkör táborozások részvevői tőle tanulták nemcsak a népdal szeretetét, a különbséget a nóta és a tiszta forrásból származó magyar népdal között, hanem a magyar- és világirodalom, a filmművészet számos jeles alkotását ismerték meg általa.

Lászlóffy Aladár erdélyi költő írta az egyik önképzőköri táborban:

„Szertartásunk legfőbb szentje
Domine Imre de Szente.
kinek ha a magány fájna,
ott van hű társául Tajna.
Ez a tudós Väjnamöjnen
tud nótákat mindenünnen,
kezében egy húros döblec,
melytől a sok dallam több lesz,
kísérik is szépen karban
s nosztalgia van a dalban.

**Kányádi Sándor és Szente Imre
az egyik tángagerdeti táborozáson**

Tóth Ildikó fotója

Habár szárnyunk le nem vágja,
de mivel a rend barátja,
fegyelmet fon íveinkre
drága bátyánk Szente Imre.

Termete utánoz nyárfát,
fúruját fűj, penget hárfát
kicsit, mint a tábor atyja
érdes húrjainkba kapva
mint a történelem szele
s egy húrón pendülünk vele.”

S végül álljon itt megújítva tizenöt évvel ezelőtti születésnap-i köszöntőnk:

Nyolcvanöt évéd elszelelt
s szeretetünk nem fogyott el
vitéz legény!

Hisz nincsen nálad délcegebb,
dalolóbb kedvű s kedvesebb
a SMOSZ
egén.

Hódolatunk ma végtelen
Soká tartson meg Istenem!
Ő él
tessen!

Szentkirályi Csaga

Lisztes István szoborkompozíciója

Kasselbauer Gyöngyvér fotója

Lényében béke és nyugalom

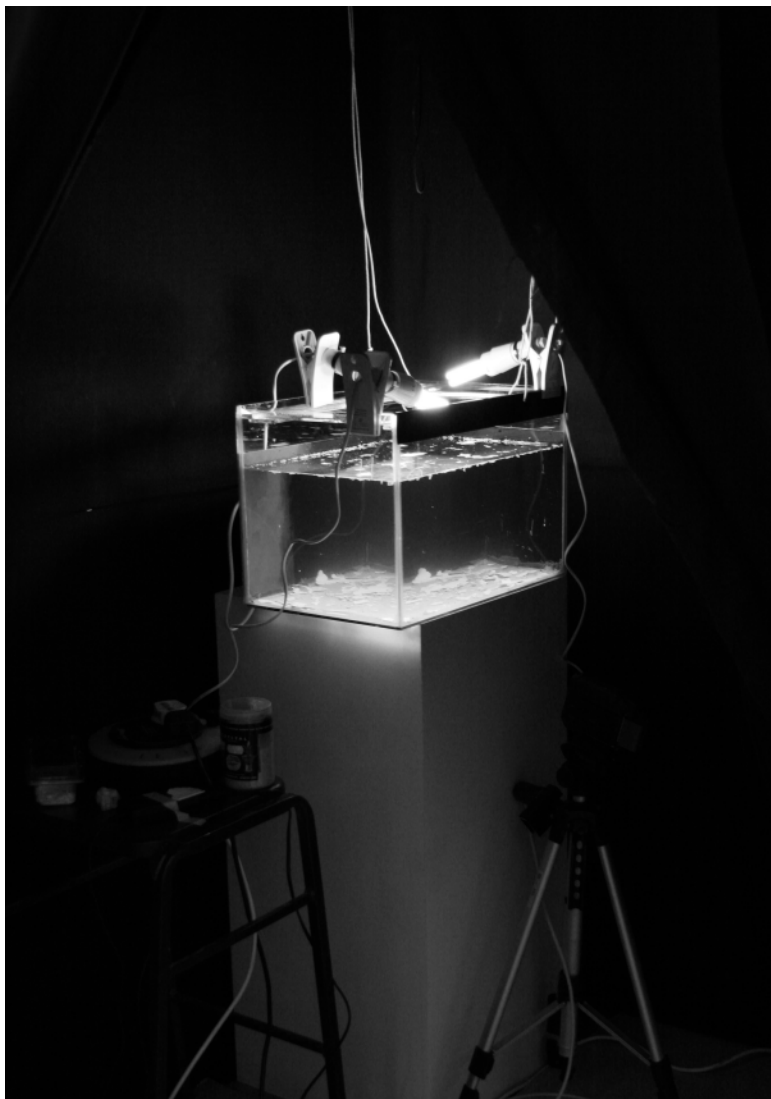
Tollrajz

Nem tudom, ki hogyan van ezzel, de nekem a számok nem sokat mondanak. A száraz lexikális adatok sem ragadnak meg az emlékezetemben, különösen, mikor emberi lényről van szó. Számomra mindenél beszédesebb egy meleg kézfogás, egy önfeledt nevetés, egy szép gondolat, egy felvillanó pajkos mosoly, két ölelésre tárt kar, vagy egy elkapott tekintet. Apró mozaikkockákból alakul ki bennem egy kép, mely nem azonos az eleven, szerető, szenvedő, érző és gondolkodó, elmélázó és tetterre kész, erényekkel és gyarlóságokkal teli hús-vér emberrel, hanem csupán annak lelkemre vetített sűrítményével, abban a formában, ahogy én őt magamba fogadtam. Éppen ezért senki se várjon most tőlem számokat, adatokat, érdemek felsorolását, mert én nem szolgálhatok egyébbel, mint egy könnyű tollvonásokkal megrajzolt arcképpel.

Képzeltetek el egy csodálatosan szép júniusi hajnalt. A nyitott ablakon át belibben a jázminillattól súlyos, harmatos, rigófütytös nyár. Halk furulyaszó vegyül a tóparti csendbe. A természet s a lét évezredes titkai előtt alázattal tiszteleg a muzsika és a nyelv szerelmese. Lényéből béke és nyugalom árad. Csak az emberi gonoszság és ostobaság láttán veszít végtelen türelméből. Időnként titokzatosan hallgat. Homloka évgyűrűi mögött rímek, verssorok, okos gondolatok születnek. Furfangos, huncut tekintetéből életöröm sugárzik. Bensőséges, őszintén érdeklődő, együtt érző barát, igaz ember. Megfontoltan szól, szavai bátorítják, biztatják a botorkálót, de óvatos körületekintésre intik, vagy éppen megdorgálják a meggondolatlant. Ajka lágyan, zamatosan ejti a szavakat. Féltné őrzi és ápolja a szülőföld szellemi és nyelvi kincseit. Büszke lehet rá a nemzet, melyből vétetett, s melyhez az idegenben is hű maradt. De elsősorban mi, svédországi magyarok vagyunk rá büszkék, és hálásak, hogy ilyen nagyszerű sorstársat rendelt mellénk a Gondviselés.

Isten éltesse sokáig szeretett, nagyra becsült honfitársunkat, Sente Imrét.

Veress Mária

Kovács Kati : Studió 1 (akváriumos installáció)

Tar Károly

Következtetések

azok a régi telefonok
akár a fák
gyökerükkel szívták táplálékuk
azok a fák
azok a tölgyek, azok a hölgyek
akár a régi telefonok
gyökereikkel szívják magukba mindent

az emberek töpörődő mobilok
gyökértelen telefonerdők
akár a láthatatlan gyökerű fák
vizet zabálnak szüntelen
és zöld levelek helyett
szerves gondolatokat alakítanak

elmékedéseinket tébláboltatjuk
hatvanhat százalékos lében
információkat darálunk
s futtatunk folyton
színesnek képzelt
levelekben rögeszmésen
spanyolviasz-gondolatokat hajtva

a cseppfolyós élet érdekében
alakul már gyökértelenségünk
indul az erdők sötétje
s nem lesz örökzöld
a bokros remény sem
a mobilozott viharos világ
árdagályokban próbált
apadó téreijén kívül

s akkor a költők
akár azok az égígérő fák
koronájukkal harangozva
időnként makacsul
kimerült telefonjukon
györeceinkből csöngetnek egy picit

Lund, 2008 szilveszterén

Tóth Kati rajza

Veress Mária

A hallgatag tejesember

Mary Liz Miller, az ámis kislány rosszat álmódott. Mezitláb menekült valami arcnélküli borzalom elől. Kiáltani akart, de csak halk nyöszörgésképpen jött ki a torkán. Rohant a földúton, ahogy egyre nehezedő lábaitól telt. Érezte, hogy nem sokáig bírja ezt a hajszát. És akkor hirtelen megállt körülötte a világ... Kinyitotta könnyes szemét, és vadul dobogó szívvel belebámult a koromfekete éjszakába. „Jaj, édes Istenkém” – suttogta hálásan, imára kulcsolva vézna ujjait. – „Köszönöm, hogy megmentettél. Ígérem, hogy szófogadó, jó kislány leszek, és kérek, bocsásd meg bűneimet. Ámen”.

Mary Liznek nem akaródzott visszaaludni, mert félt, hogy folytatódik az a rossz álom. Inkább felült az ágyban, óvatosan, hogy senkit fel ne ébresszen, és várta, hogy pirkadjon. A résre nyitott ablakon át behalatszott az éji nesz. Tücskök, szöcskék, kabócák hada fújta az altató muzsikát. Az istállóban időnként felbőgött valamelyik tehén. Ilyenkor a kutya is rázendített, tette a dolgát egy ideig, de aztán újból csend lett.

*

Millerék kislánya nem egyedül virrasztott ezen a holdtalan éjszakán. Házuktól néhány mérföldnyire Charles Roberts sem aludt. Ő volt egyike azoknak a tejesembereknek, akik a környékbeli tanyákról a begyűjtő központba szállították az esti fejésből származó tejet. Amióta a tejbegyűjtőnél dolgozott, hajnalban vetődött haza, és ilyenkor rendszerint kiolvasta a reggeli lapot, mielőtt aludni tért. Ezen az éjszakán nem feködött le. Nem akarta elfecsérelni azt a néhány értékes órát, ami még hátra volt. Lámpát sem gyújtott, csak ült a sötét nappaliban, néma csendben és komoran. Nem szerette volna álmából felzavarni a feleségét. Semmiképp sem akarta, hogy Marie valamit is megsejtsen ebből az egészből. Ez egyedül az ő élete, az ő harca, az ő büntetése, az ő keresztje, melyet szótlánul hordozott húsz éven át, ehhez másnak semmi köze.

Végtelenül kimerültnek érezte magát. Kusza gondolatok kóvályogtak a fejében, képtelen volt szabadulni tőlük. Tágra nyílt szeme előtt, mint rosszul összevágott filmkockák ugráltak a képsorok, miközben végtelen szócsatát vívott önmagával.

„Nem tehetek másként. Nem léphetek vissza. Elsie miatt is meg kell tennem. Egy hónap múlva lenne kilenc éves. Nem kellett volna magadhoz vened őt, Isten! Elsie lett volna számomra a bizonyosság, hogy megbocsátottál. Csalódtam benned! Mindenki benned csalódtam.”

Hagyta, hogy kínozza ez a régi emlék. Valósággal jólesett a szenvedés. Rettentően sajnálta önmagát. Most is, mint mindig, mikor eszébe jutott koraszülött kislánya, s lelki szemei előtt felöltött az apró holttest látványa, ömleni kezdtek a könnyei. Újra meg újra átélte a kisbaba temetését. Ő maga vitte a pici koporsót. Nem hagyta, hogy bárki is hozzányúljon.

„Itt nyugszik Elsie Victoria Roberts, élt húsz percet.”

Mindenkit meglepett, hogy mennyire megrázta őt ez a haláleset. Azt hajtogatták, hogy idővel enyhül a fájdalom, de ő nem akarta, hogy így legyen. Nem akart felejteni, nem akart vigasztalódni. Gyásza attól sem csillapodott, hogy felesége három egészséges gyermekkel ajándékozta meg. Két fiúval és egy kislánnyal. De hiába, egyikük sem tudta pótolni azt a hatalmas úrt, melyet az a kislány hagyott maga után, akinek a lelket parányi testéből égbe ragadták az angyalok.

Gyászába valami mérhetetlen keserűség és önvád is vegyült, egy lassan rögeszmévé váló sejtés, hogy Isten valójában őt büntette, amikor nem hagyta élni elsőszülöttét. Azért a tettéért, amit valamikor nagyon régen, még gyerekkorában követett el.

A tejesember óvatosan felkelt a díványról, és kiment a konyhába. Szomjas volt, és zaklatott. Gondolta, talán jót tesz, ha megiszik egy sört. Gyorsan leöntötte kiszáradt torkán a doboz hús tartalmát. A hűtőszekrény nyitott ajtaján kiömlő fénysugár élesen megvilágította a tágas helyiséget. A férfi eddig még nem figyelt fel arra a sok apróságra, amit most hirtelen észrevett. Minden tárgy, minden kis felület feleségéről és

a három gyerekről tanúskodott. A hűtőszekrény ajtaján ők mosolyogtak a mágnessel felerősített fényképeken. A széktámlán a gyerekek holmija lógott. A telefon mellett Marie jegyzetfüzete állt. A cumisüveg, a játékvonat, a falakra aggatott rajzok, az órarendek az ő külön kis világuk egy-egy darabja volt. Elsie-nek nem jutott hely ebben a világban, de talán még neki, Charles Robertsnek sem. Az üres sörös dobozon kívül semmi sem árulkodott róla. Mintha nem is itt lakna. Mintha csak véletlenül csöppent volna idegen emberek közé, akik valamilyen tévedés folytán családjának mondják maguk.

Házasságukról mindenki úgy tudta, hogy eszményi. Marie még csak nem is sejtette, mekkora feszültség rejlik férje szótlansága mögött. Charles Roberts nem járt emberek közé, szerette, ha békén hagyják. Szótlan emberként nem sok barátja akadt, de azok, akikkel együtt dolgozott, kedvelték, mert pontos és megbízható volt. Az emberek elfogadták a hallgatag, visszahúzódo férfit olyannak, amilyen, és senki se várt el tőle semmit. Még a felesége sem.

Valójában jól járt Marie-val. Úgy tűnt, hogy tökéletesen kiegészítik egymást, mert míg ő messziről elkerülte az embereket, a felesége annál jobban szeretett társaságba járni. Folyton mehetnékje volt. Hol pénzt gyűjtött valami jótékony célra, hol valamelyik gyülekezeti rendezvényen segédkezett, de Marie ment el a szülői értekezletre is, és ő tartotta a kapcsolatot barátokkal, rokonokkal, ismerősökkel. Az egyszerű, vallásos fiatalasszonynak nem voltak titkai, lelkét nem nyomták régi, elásott bűnök, és éjjelente jól aludt, mert lelkiismerete makulátlanul tiszta volt. Marie-nak meg se fordult a fejében, hogy gyermekeinek gyöngéd apja micsoda romboló gondolatokat hordoz a fejében, s milyen rettenetes tettere készülődik.

*

Mary Liz összerezzenültében. Lena, a kishúga, aki mellette aludt, megmoccant, és nyugtalanul hánykolódni kezdett. „Vajon miről álmodik? Csak nem üldözi őt is az a szörnyeteg?” Szerette volna szorosan átölelni az alvó kislányt, de félt, hogy felébreszti, ezért inkább nem mozdult.

Kis idő elteltével hallotta, ahogy a szomszéd szobában megreccsen az ágy. A nyitott ajtón át be lehetett látni a hálószobába, egyenesen a szülők fekhelyére. Szeme annyira hozzászokott már a sötéthez, hogy tisztán látta, amint fehér hálóinges anyja óvatosan felül az ágyban, fejét kissé előre hajtva imára kulcsolja kezét, és egészen halkan fohászkozik. Kis idő elteltével ismét megreccsent az ágy, majd a padló is, amint az asszony felkelt, és halk macskalépteivel kiosont a szobából. De bármennyire is óvatoskodott, Mary Liz hallotta, ahogyan édesanyja tesz-vesz odakint. Az apró zajokból tudni lehetett, hogy mosdik, öltözik. Egy koppanás: felhúzta a gumicsizmát. Egy halk nyikorgás: kiment az udvarra. A kutya néhányat vakkantott, mintegy illemből. Aztán az istálló felől jöttek a zajok. Retesz csikordult, veder csörömpölt, víz csobbant. Az asszony nekifogott a reggeli fejszék.

Mary Liz hallotta, amint apjuk is felébred, s halkan dörmögve imádkozik, majd kikecmereg az ágyból, magára húzza gúnyáit, és kicsoszog az istállóba, hogy ellássa az állatokat. Elcsodálkozott, hogy szülei ilyen korán kelnek, hiszen még meg sem virradt. Ilyenkor ő még az igazak álmát szokta aludni. Nem az ő dolga tyúkokkal, lovakkal, disznókkal meg tehenekkel foglalkozni. Majd, ha befejezi az iskolát, majd, ha nagyobbacska lesz, akkor ő is megtanul mindent. Ha nagykorú lesz, és férjhez megy, magának kell csinálnia mindent. „Hú, de jó, hogy az még messze van...” borzongott bele a férjhez menés gondolatába.

„Mostanában sokan bemennek dolgozni a városba, miután férjhez mentek”, gondolta Mary Liz. Egyik nénikéje jutott eszébe, aki a férjével együtt peracet süt Philadelphiában, a nagy vásárcsarnokban. Vajon milyen lehet a város? Még soha nem járt ott, de sokat hallott róla. Hogy ott éig érnek a házak, és rengeteg ember nyüzsög az utcán, és hogy az a sok istentelen ember rengeteg bűnös dolgot követ el. Borzasztó dolgokat mesélnek. Hogy a lányok Istennek nem tetsző módon öltözködnek, és mindenki szeme láttára erkölcstelenkednek. Hogy a fiúk csúnya szavakat kiabálnak, folyton verekednek, és még le is lövik egymást.

A kislány nem tudta egész pontosan, hogy mit is jelentenek ezek a szavak, mert ő még kicsi volt ahhoz, hogy az erkölcstelenség fogalmát megértse. Még soha nem látott fegyvert, de azért annyit tudott, hogy bűnös dolgok ezek, és hogy Isten biztosan szomorú, amikor ilyeneket lát onnan fentről. „Köszönöm, Istenem, hogy megóvsz minket a szörnyűségektől, és nem kell félnünk, hogy bajunk esik”, rebegte a kislány őszinte hálálkodással.

Talán még egy jó félóra is beletelt, míg pirkadni kezdett. Mary Liz kívárta, hogy a kakasok harmadszor is kukorékolnak. A szoba tulsó falára rózsaszín fényt vetett a hajnal. Rendszerint ilyenkor szokott felébredni. Lena is épp akkor nyitotta ki a szemét, és Mary Liz felé nyújtotta a kezét:

– Bújj mellém egy picit –, kérlelte nővérkéjét. Mary Liz nem sokat habozott, hanem átölelte a kislányt, fejét belefúrva annak kócos üstökébe. Így feküdtek egy darabig, míg lelkiismeretük ki nem kergette őket a puha, meleg fészekből. Az ámisoknak még kiskorukban sem szabad lustálkodniuk.

*

A pirkadat a konyhában érte a tejesembert. Az asztalnál ült, állát mindkét kezére támasztva. Az utóbbi időben már jóformán semmi egyéb nem tudott gondolni, csak a tervére. Különösen, miután a cselekvés mellett döntött, s a napot is kijelölte. Azelőtt ködös volt minden. Távoli, homályos és megfoghatatlan, akár a délibáb. Mióta már biztossá vált, hogy tényleg megteszi, amit annyi ideje tervezett, egész más szemszögből látta önmagát és a világot. Öt napot engedélyezett magának, hogy felkészüljön. Öt végtelenül hosszú, de mégis gyorsan elröppenő napot.

Bár rögeszméje egyre inkább hatalmába kerítette, sokáig nem tudta rászánni magát a döntő lépésre. Alapjában véve jó embernek tartotta magát, aki tulajdonképpen nem is tehet arról, hogy Isten ilyen átokkal sújtotta. Józan pillanataiban gyakran érezte, hogy értelmetlen és erejét meghaladó a feladat, melyet magára erőszakolt, de azt is tudta, hogy

nem tehet ellene semmit. Nem ő választotta a sorsát, nem ő akarta, hogy így legyen. Húsz évig küzdött ellene. Egészen addig, míg Isten üzenetét meg nem kapta. Öt nappal ezelőtt történt.

Akkor is ugyanott ült, a konyhában, egy doboz sört szopogatva lefekvés előtt. Gondolatban megszokott szócsatáját vívta Istennel és az egész világgal, mint mindig, ha egyedül volt. Arra eszmélt, hogy szemébe süt a nap. Gépiesen elkapta tekintetét, és ökölbe szorított kezét nézte egy ideig, míg elmúlt a káprázat. Csuklóján kidagadtak az erek. Egy nyisszantás, és kész lenne, megszabadulna ettől a pokoltól, villant át az agyán, de aztán elhessegette a képtelen gondolatot. „Nem, ez nem lehet megoldás. Gyáván megfutamodni. Marie-t nagyon megrázná a látvány, és a gyerekeket is”.

Egészen halkán kiment, hogy behozza a reggeli lapot, amit ilyenkor szoktak bedobni. Minden reggel elolvasta az újságot, hogy gondolatait másra terelje. E nélkül nehezen tudott volna elaludni. Aznap ez nem sikerült, mert a címlapon olyat látott, amitől végképp kiment szeméből az álom. Egy középkorú férfi elmosódott arképe alatt részletes tudósítás állt egy bűntényről. Charles Roberts beleszédült a felismerésbe. Ez az ismeretlen, gyűlöletes arcú ember megtette ugyanazt, amire ő már hosszú évek óta készül. Megelőzte őt!

Pattanásig feszültek halántékán az erek. „Igaz ez?” Abban a pillanatban világossá vált előtte, hogy Isten nem bocsátott meg neki. Azt akarja, hogy megtegye, amire már húsz éve készül, s ami miatt húsz éve viaskodik önmagával. Mint sarokba szorított vadállat, menekülni szeretett volna, kifutni a világból, az életből. Ugyanakkor végtelen dühöt is érzett önmaga iránt, a világ iránt, de legfőképpen Isten iránt, aki hagyta, hogy idáig fajuljon a dolog.

Újra meg újra elolvasta az eseményről szóló cikkeket. Szíve vadul kalimpált. „Ki ez a Duane Morrisson?” Rámeredt a keserű, durva arcra, az összeszorított, lefele görbülő szájra, a beesett szemekre. Ez az ember meglopta őt. Senkinek sem lett volna joga megtenni azt, amire neki eddig nem volt elég bátorsága. Talán soha nem is lett volna, ha ez az ember, ez a közönséges bűnöző, ez az undorító, nyavalyás féreg nem kény-

szerítí döntésre. Most már nincs más választása.

Miután eldöntötte az időpontot, kissé megnyugodott. Arra kellett neki ez az öt nap, hogy tervét kiragadja a képzeletből, és a gyakorlatba ültesse. Hogy terepszemlét tartson, és közben minden apró részletet ki-gondoljon. Hosszú listát írt mindarról, amit be kell szereznie. Nem a környékbeli boltokban vásárolt, nehogy felfigyeljenek rá, hogy mi célra vesz olyasmit, ami nem illik össze a róla alkotott képpel. Olyan boltokat keresett, ahol nem ismerte őt senki, és senkit sem érdekelt, hogy mire kell neki az a sok kötél, a ragasztószalag meg a műanyag huzal. Óvato-san elrejtett mindent a kocsni szerszámok ládáinak mélyén. Ugyan kinek jutna eszébe feltételezni róla valami rosszat, hiszen még a légynek sem ártott soha.

A döntés nyomán fellépő megkönnyebbülés barátságosabbá tette a hallgatag tejesembert. Szokásától eltérően gyakran beszédbe elegyedett munkatársaival, még viccelődött is velük. Csak akkor komolyodott el, amikor egyikük szóba hozta a fegyverek dolgát.

– Meg fogják szigorítani, de jól is teszik –, mondta a nagydarab férfi, akivel együtt hordták a tejet. Minthogy nem kapott választ, hozzátette:

– A Szenátusban hétfőn tárgyalják az ügyet. Nem lehet akárkinek fegyvere, ha keresztül viszik, amit akarnak.

Charles Roberts arca elborult a hír hallatán. „Nem, a fegyvereket nem szabad betiltani!” Gyermekkorától érdekelte a fegyverek. Talán lehetett ennek valami köze ahhoz, hogy rendőr volt az apja. Tőle tanulta a fegyverforgatást, még kamaszként. Kezdetben csak azért vásárolt pus-kát, hogy szükség esetén megvédhesse magát és a családját a környéken kószáló bűnözőktől, a rossz szándékú csavargóktól, az ámokfutóktól és a mindenre elszánt rablógylkosoktól. Az évek során aztán mind több vágó, szűrő és gyilkoló szerszám került a házhoz. Puska- és gyújtóanyagok türelmesen várt sorára, gondosan rendbe rakva és szakszerűen becsomagolva, de se csavargó, se börtönből szökött rab, se körözött gyilkos nem vetődött erre az eldugott tájra, melynél békésebbet keresve se találhatott volna az ember.

A tejesember még a Paradicsomban sem érezhette volna magát nagyobb biztonságban, mint éppen itt, a világ legjámborabb emberei között. Az ámisok, akik e tájat lakják, vallási okokból soha nem fognak fegyvert. Náluk teljesen ismeretlen a bűnözés és az erőszak. Ezek a becsületes, jóra való, istenfélő, erősen hagyományörző emberek semmi egyebet nem akarnak, csak azt, hogy békén hagyják őket. Nem kérnek a jelenből, nem haladnak a korrallal, hanem szigorú belső törvényeik szerint élnek egyszerű földműves életüket. Házaikban nincs villany, öltözködésüket maguk szövik-varrják, és továbbra is lófogaton járnak, mint elődeik, akiket vallási meggyőződésük miatt Svájcából üldöztek világgá, négyszáz éve. Itt, Amerikában sem volt könnyű dolguk, de a társadalom végül csak beadta a derekát. Tegyenek az ámisok, amit akarnak. Az utakon felbukkanó batárokat, a főköötös asszonyokat és a lengő szakállú, papos külsejű férfiakat manapság még csak meg sem mosolyogja senki.

Charles Roberts nyugalmas környéken élt. Nem kellett attól tartania, hogy valamelyik szomszédja az életére tör. A környéken lakó inglisek, ahogy az ámisok a nem közjük tartozókat hívták, szintén valóságos, békeszerető emberek voltak. Nem ellenük fegyverkezett fel a tejesember. Egészen más célt szolgáltak a puskák és a kések. A hüvös vas érintése valahogy jót tett az önbizalmának. Legyőzhetetlennek, halhatatlannak, elszántnak érezte magát, ha kezét a fegyver markolatán tarthatta. Igazi férfinak, aki tudja, mit akar, és azt is, hogy mit kell tennie, hogy elérje célját. Amikor senki sem volt otthon, kinyitotta a fegyverszekrényt, s órákat elpepecselt kincseivel. Ilyenkor egészen átadta magát a vad képzeletnek. Kábulatából csak akkor riadt fel, amikor meghallotta, hogy Marie kocsija a ház elé kanyarodott. A fegyverszekrény ajtaját idejében becsukta, még mielőtt gyerekei a házba rontottak volna, így aztán senki sem tudta meg a titkát.

Most, hogy megint a konyhában ült, s ismét szemébe sütött a nap, hirtelen páni félelmet keltett benne a felismerés, hogy elérkezett a cselekvés napja. Akkor hát sürgősen el kell intéznie mindent, ami még hátra van! Mert bármilyen régen készült is erre a napra, nem sikerült mindent elrendezni úgy, ahogy szerette volna.

Igen, a levél. Már napok óta az járt a fejében, mit is írjon feleségének. Szép lassan kialakultak a mondatok, de most, hogy le kellett volna azokat írni, gondolatai megint összekuszálódtak. Pedig nem halogathatta tovább. „Hamarosan felébrednek a gyerekek, és Marie is kijön a konyhába.” Kitépett néhány lapot a konyhai jegyzettömbből. Írástól elszokott keze görcsösen markolta a tollat. Soha ki nem mondott szavakat vetett papírra:

Marie

Nem is tudom, hogyan bírtál velem élni ennyi éven át. Nem vagyok méltó hozzád, aki tökéletes feleség voltál. Nálam sokkal jobb társat érdemeltél volna. Annyi szép közös emlékünk van, de közös Elsie-vel történt tragédiánk is. Attól a pillanattól kezdve örökre megváltozott az életem, és soha nem lehettem már a régi. Nem hittem volna, hogy akkora hatással lesz rám ez az eset. Annyi gyűlölet van bennem önmagam és Isten iránt, elképzelhetetlen ürességet érzek magamban. Valahányszor valami jóban volt részünk, eszembe jutott, hogy Elsie nem lehet velünk, hogy megosszuk vele is az élményt, és ez végtelen haragra gerjesztett

Felkapta a fejét. Halk lépéseket hallott maga mögött. Gyors mozdulattal az újságkupac alá rejtette megkezdett levelét és úgy tett, mintha olvasna. Marie balkezével átfogta a vállát és jó reggelt kívánt. Legkisebbik gyereküket, Samot tartotta az ölében. A csecsemő álmosan kapaszkodott az anyjába, de amikor meglátta az apját, hozzá kérezkodett. A férfi szó nélkül átvette a gyereket, és a térdére ültette. Gyakorlott mozdulattal ringatta, hintáztatta, s közben az asztalon heverő újságot bámulta, mintha még mindig olvasna.

– Jó, hogy ébren talállak. Ugye, velünk reggelizel? – kérdezte álmosan a fiatalasszony, és választ sem várva nekifogott reggeli teendőinek. Tett-vett, kávéfőzött, kenyeret pirított, s néhány perc múlva már sercegett is a serpenyőben az első palacsinta.

Charles Roberts nem szerette a palacsintát. Az olvadt vaj illata egy régi és nagyon fájó képsort juttatott eszébe. Lelki szemei előtt megjelent az anyja, amint juharsziruppal nyakon önti az egymásra rakott palacsintákat. A következő emlékkockákon a gyermek Charles belemártja mutatóujját a barnán és vastagon lecsorgó, sűrű, édes lébe. Újabb kockák: az anya fakanállal rácsap a kisfiú kezére. A fakanál nagyot csattan a gyerekkézen. A gyermek bömbölni kezd, és senki sem vigasztalja...

Marie férje számára szalonnás tojást szokott sütni, ha néha együtt reggeliztek. Most kétszer is meg kellett kérdeznie, hogy hány tojásból kéri a rántottát.

– Kettőből –, szolt halkán Charles, majd ismét az újságba temetkezett. Észre sem vette, hogy megelevenedett körülötte a ház. Arra sem emlékezett, hogy a kis Sam mikor került vissza az anya ölébe. A gyerekszoba felől csatazaj hallatszott. Marie hagyta, hogy a két nagyobbik gyerek kihancúrozza magát, bár tudta, hogy ezek a vadulások nem szoktak sírás nélkül végződni. Mire csészékbe öntötte a narancslevet, be is következett a megjósolt fordulat. Brice sírva rohant a konyhába, mert elesett, és valamibe beütötte a homlokát. Marie megnedvesített egy törölközőt, és a sebesült fájós buksijára szorította. Ettől egy ideig csend lett. Emily is előkerült, kissé büntudatos arccal, de senki se szidta meg. Odament az apjához és hozzábújt. A férfi gépiesen magához ölelte, de gondolatai egészen máshol jártak.

*

Mary Liz vizet töltött a mosdótálba, megmosdott, majd gyorsan felöltözött. Megmosdatta kishúgát is, és segített neki felöltözni. Ráadta a kék ruhácskát, majd kibontotta a haját, hogy megfésülje. Kicsit nehéz volt kibogozni a gubancokat, és pontosan középen elválasztani a hajzatat, hogy egy hajszál se kerüljön rossz oldalra, de végül sikerült. Lena némán tűrte nővérkéje ügyetlenkedését. A két kislány kiment a konyhába asztalt teríteni. Ez az ő feladatuk volt. Előszedték a csuprokat és a tányérokat, kitették az asztalra a villákat, a kanalakat, a sót meg a cukrot, elővették a baracklekvárt, a vaját és a kenyeret. Édesanyjuk egy kancsó frissen fejt tejet tett az asztalra. Fekete kötényébe néhány szal-

maszál akadt, égszínkéek ruhája enyhe istállószagot árasztott. A rántot-tához valót is most szedte össze a szalmából, a tojások még melegek voltak.

A konyhából kiszűrődő ígéretes zakatolás becsalogatta a családfőt is. Miller gazda alaposan megéhezett, míg elrendezte az állatokat és kihajtotta a teheneket a legelőre. Már meg is mosdott odakint a kútnál. Haja, szakálla nedvesen csillogott. Komoly ábrázattal lépte át háza küszöbét és szegre akasztotta a szalmakalapját. Gyors pillantással számba vette kis családját, elégedetten állapítva meg, hogy mindenki jól van, és Istennek tetsző módon végzi a dolgát.

– Az Úr legyen mivelünk a mai napon –, üdvözölte háza népét, és leült az asztalfőre. Felesége odanyújtotta neki a kenyeret meg a kést. A férfi méltóságteljesen megszegte a cipót, és vágott belőle néhány szeletet.

Volt valami hátborzongatóan szép és biztonságot sugalló abban, ahogyan a családfő kiosztotta a mindennapi kenyeret. Még senki se nyúlt az ételhez, hanem előbb imára kulcsolták kezüket, és egy pillanattig csendben ültek. Mintha egyenesen egy németalföldi festő vásznáról csöppentek volna a huszonegyedik századba. A konyhaablakon beömlő meleg napsugár glóriát rajzolt a fejük köré. Miller gazda lehajtott fejt és halkán, mintegy magának így fohászodott:

– Urunk Istenünk, hálát adunk neked, hogy megőriztél minket ezen az éjszakán. Te bölcs vagy és gondoskodó, és nem feledkezel meg népünkről, kik mindenről lemondtunk, hogy kövessük utadat. Jó Urunk, légy velünk minden pillanatban, védj meg minket a világ gonoszságával szemben és erősítsd meg lelkünket, hogy nemet tudjunk mondani az ördög incselkedéseinek és a világi hívságoknak. Tekints le ránk, alázatos szolgáládra, és könyörülj rajtunk. Áldd meg a mi szerény hajlékunkat és a mi mindennapi kenyerünket. Ámen.

Millerék szép csendben és békésen megreggeliztek. Odakint ragyogóan sütött a nap.

*

Marie nagyon sietett. Charles halványan emlékezett arra, hogy me sélt neki valami egyházi rendezvényről, melynek az volt a célja, hogy felhívja a figyelmet a gyerekek ellen elkövetett erőszakos bűncselekményekre. Marie, mint mindig, elvállalta a szervezéssel járó lőtástfutást. Alighogy megetette gyerekeit, máris indulnia kellett. A legkisebbet magával vitte, de a nagyobbakra már nem jutott több ideje. Megkérte férjét, hogy segítsen nekik felöltözni, és kísérje el őket az iskolabusz megállójába.

– Ma nagymama megy értetek, fogadjatok szót neki –, szólt vissza az ajtóból, s már rohant is tovább.

Charles Roberts hallotta, ahogy a felesége kocsiba ül és elviharzik. „El kellett volna búcsúznom tőle!” kapott észbe, és ettől elszorult a szíve. Sajnálta Marie-t és a gyerekeket. Tudta, milyen nehéz helyzetbe sodorja őket.

Brice és Emily nem sokáig hancúrozhattak, mert indulniuk kellett, hogy le ne késsék a buszt. A tejesember ölbe kapa a fiát, hogy gyorsabban haladjanak. Brice huncutkodva túrta dundi ujjacskáit apja rövidre nyírt hajába. Hamarosan ott álltak az út szélén.

– Emily! – nézett mélyen a kislány szemébe. – Vigyázz Brice-ra, rád bízom.

Emily elkomolyodott és kézen fogta kisöccsét. Épp jókor, mert már felbukkant a domb mögül a régimódi, sárga busz. A férfi meghatódva búcsúzott gyerekeitől. Szorosan magához ölelte őket, mint aki hosszú útra készül.

Hosszasan integetett a busz után, mint ahogy mindig is szokta, de aztán sarkon fordult, és öles léptekkel hazafele indult. Útközben számba vette hátralévő teendőit. Elsősorban a levelet kellene befejeznie. Ez fontos. Egyáltalán nem volt elégedett azzal, amit eddig írt. Túlságosan eltért a lényegtől. Nem adott igazi magyarázatot arra, amit ma tenni fog. Gyerekesnek találta mentegetőzését, hogy Elsie halála miatt érzi

magát ennyire rosszul. Sokkal több mindent kell elmondania Marie-nak. Olyasmiket, amiket házasságuk alatt soha nem mert neki bevallani. Titkos vágyairól kell írnia. Nyomasztó, kényszeres gondolatairól, amelyek mind abból a gyerekkori bűnéből fakadnak. De hogyan tudná mindezt megfogalmazni, hogy Marie megértse őt?

Soha senki nem került eléggé közel hozzá, hogy meg tudta volna érteni bonyolult lelkvilágát és mindazt, ami hallgatag természete mögött rejtett. Néha maga sem igazodott ki önmagán. Vajon az a húsz év előtti esemény valóban megtörtént-e? Vagy csak elképzelte az egészet, és igaziból semmi bűnt nem követett el tizenkét évesen. Lehet, hogy csak belelovalta magát ebbe a szerepbe, olyannyira, hogy már maga is igaznak hitte. Idővel aztán egyre gyakrabban gondolt erre a vélt vagy valós bűnre. Eleinte titkos borzongással, félelemmel, később egyre sürgetőbb vágyakozással. Végül már mindennapossá vált a képzelgés, és egyre kínzóbb a kényszer, hogy újra megtegye.

Szinte futva tette meg hazáig az utat. Első dolga volt megkeresni a reggel megkezdett levelet. Folytatni próbálta, de sehogy sem sikerült felvennie az elveszett fonalat. Fejében már nem sorakoztak a leírandó, kész mondatok. Ideges lett, mert érezte, hogy nincs elég lelki ereje ehhez a vallomáshoz. Sorai egyre kuszábbakra sikerültek, mondanivalója egyre érthetlenebbé vált. Újabb levelekbe fogott, de azok se lettek jobbak. „Majd szóban, úgy talán jobban megy”, gondolta, amikor zsebre rakta telefonját.

*

Millerék két kislánya gyalog ment iskolába. Értük nem jött el reggelente az iskolabusz. Az ámisok saját törvényeik szerint élnek. Az amerikai állam jóformán semmibe se szól bele, ami az ámisokkal kapcsolatos. Rájuk bizzák, hogy tegyék úgy, ahogy jónak látják, boldoguljanak, ahogy akarnak. Oktassák a gyerekeiket arra, amire az ő zárt világukban szükségük lesz, ha felnőnek. Jól van ez így.

Mary Liz kézen fogta Lenát. Nem kellett messzire menniük, hiszen az iskola egy bő negyedóránnyira volt tőlük, ha átvágtak a mezőn. Kítaposott ösvény vezetett a kukoricaföldön át egyenesen a nagy útig, on-

nan aztán már látszott a terebélyes platánfa, s mögötte az iskola négyszögletes, fehérre festett deszkaépülete.

Ezen a reggelen anyjuk nem szívesen engedte útjukra a kislányokat, hiszen alig néhány napja történt, hogy egy figyelmetlen asszony halálra gázolta a szomszédos tanyán élő család egyetlen fiúgyermekét. A temetésen ott volt az egész gyülekezet, de még a szomszéd településekről is eljöttek az ismerősök, rokonok. Hosszú sorban érkeztek a batárok, rajtuk gyászruhás emberekkel. „A halál Isten akaratából történik, de vajon miért akarta Isten elvenni a kisfiú életét?” elmélkedett az asszony. Szeme előtt minduntalan felötlött a deszkából ácsolt kis koporsó, s a tátongó sírgödört körülállók némasága. Ahogy ott térdelt a többi asszony között, ajka halk imát mormolt: „Úristen, adj kis halottunknak csendes nyugodalmat és bocsáss meg annak, aki felelőtlenségével kioltotta ezt a kis életet”.

Az asszony, miközben segített lányainak begombolni a fehér köténykéket, arra gondolt, hogy talán jó lenne velük menni, de aztán elhessegette rossz gondolatait. A kislányok egymás kezét fogva szaladtak ki a házból. „Krisztusom, kérek, vedd oltalmadba őket”, imádkozott az asszony, mikor a két gyermek eltűnt a szeme elől.

Mary Liz nagyon szeretett kint lenni a mezőn. Magához ölelni a tájat, beszívni a föld illatát. Aratás előtt még semmi egyebet nem lehetett látni a gyalogútról, csak a kétfelől sorfalat álló sűrű kukoricást, de nézni való azért mindig akadt. Pöttyös bogár, színes pillangó, cirpelő tücsök, testes dongó, apró gyík, surranó pocok vagy mézet gyűjtő méhecske. Most, hogy learatták a kukoricát, kinyílt a táj. Jobbról-balról tarlók húzódtak. Felkésztek a lankás dombra, majd alácsorogtak a túlsó oldalon.

Stoltzfus bácsiék fák közé bújt fehér faházából alig látszott valami, de az istálló fehérre meszelt deszkaépülete, a magas siló és a hosszú, alacsony gazdasági épületek sora még ilyen távolról is jól kivehető volt. Mindenkinek ugyanilyen tanyája volt a környéken, nekik is. Szépen rendben tartott, takaros kis gazdaságok, szinte egyenlő távolságra egymástól. Köztük legelők, termőföldek, kaszálók és mezők. A vízfo-

lyások mellett némi nádas. Mary Liz, kishúga apró kezét fogva, elégedett és boldog volt.

– Fussunk egy kicsit –, szólalt meg Lena. Gyorsan lehúzta a cipőjét, s már futásnak is eredt. Ha nem esett az eső rendszerint mezítláb szaladtak az ösvényen, mert szerették talpuk alatt érezni a sima, hűvös földet.

Mary Liz is levetette cipőit és kishúga után futott. Hirtelen eszébe jutott éjszakai álma, de most nem félt visszafordulni. Megkönnyebbülten sóhajtott fel, amikor látta, hogy nincs mögötte semmi, csak a tarló, s azon túl a dombhajlatokban megbúvó ismerős tanyák. A száradni kiterített színes ruhákat vidáman lengette a friss, októberi szellő.

Még szaladtak egy ideig. Az egyik kanyarban, az út mentén gömbölyödő tökök közül, szürke bundás nyuszi ugrott eléjük. A kislányok láttán meglepődve két hátsó lábára emelkedett, s látni lehetett a piros erezetet, ahogy a nap átsütött égre meresztett, rózsaszín fülein. Így álltak egy darabig, egymást mustrálgatva, de aztán a nyúl oldalra szökken, és a domb felé futott. Egyre távolodó alakját még sokáig nyomon lehetett követni, míg körvonalait fel nem oldotta a messziség.

Mary Liz ismét kézen fogta Lenát, mert már feltűnt a nagy út menti faszor, és tudta, hogy nagyon kell vigyáznia kishúgára, amikor a forgalmas út közelébe érnek. „Édes Istenkém” – fohászodott magában a kislány –, „kérlek, vigyázz rám és a testvérkémre, hogy épségben eljussunk az iskolába.”

A főúton nem volt túlságosan nagy a forgalom. Néhány terepjáró haladt rajta, de elvéve feltűnt egy-egy nagyobb jármű is. A közönséges, két sávos országút mindenképpen veszélyes volt a gyerekekre. Mary Liz görcsösen szorongatta a húga kezét, egészen beleizzadt a tenyere. Megvárták, míg elhajt előttük néhány kocsit, aztán nekiiramodtak. Lena alig győzött aprítani nővére mellett.

Onnan, ahol a nagy úton átkeltek, alig száz méterre volt az iskola. Békés, kedves hely volt, Mary Liz és Lena szívesen járt ide. Éppen egy batár fordult be az udvarra, amikor a testvérpár elérte az iskola kapuját.

Nem is volt az igazi kapu, mert senkit sem tudott volna megakadályozni abban, hogy ki-be járjon rajta, hiszen mindig tárva-nyitva állt. A gyerekek viszont tudták, hogy engedély nélkül soha nem szabad elhagyniuk a bekerített területet, és azt, hogy bármi is történjék ott kint, a kerítésen belül biztonságban vannak.

Alig huszonötén jártak ebbe a tanyasi iskolába. Az ámisoknál az a szokás, hogy egyetlen osztályteremben tanul minden gyerek, hatéves kortól tizennégyig. Nem kell nekik sok mindent tudniuk, elég, ha megtanulnak írni-olvasni és számolni. És német anyanyelvük mellett jó, ha megtanulnak angolul is. Ehhez nem kellene különösebben szakképzett tanítók. Sarah, akire ezt az iskolát bízták, remekül tudott bánni a gyerekekkel. Két kistestvérét ő maga nevelte, miután édesanyjuk korán elhalt. Az iskolában a nagyobbacska lányok közül mindig akadtak segítők, de időnként néhány szülő is ott maradt felügyelni a kicsikre.

Gyerekek futkostak már udvaron. Ott, ahol labdázni szoktak, egészen kitaposták a fűvet. Sarah örült, hogy kis tanítványai jól kinyargalják magukat, mielőtt megkezdődik a tanítás. Elnézte az egyforma kék ruhába, egyforma fehér köténybe öltöztetett kislányokat, akik egyformán befont hajukkal olyanok voltak, mintha mindannyian testvérek volnának. A kisfiúk is hasonlítottak egymáshoz. Mélykék színű inget és hosszú fekete nadrágot viseltek, fekete nadrágtartóval. Hajukat - elöl-hátul - egyforma hosszúra vágták. Középkori festményeken látni ilyen apródfrizurát.

Sarahnak kicsit elszorult a szíve, ha arra gondolt, hogy jövő télen nagykorú lesz, és már nem taníthat tovább. Az ámis szokások szerint a nagykorú lánynak minél hamarabb férjhez kell mennie, gyereket kell szülnie, és vezetnie kell a háztartást, vagy dolgoznia kell a férje mellett. Megsimogatta egyik hozzá szaladó kisfiú szőke üstökét.

„Hiányozni fognak”, gondolta elérzékenyülve, de aztán összeszedte magát, és tágra nyitotta az iskolaház ajtaját. Segítői kettős sorba állították a tanulókat és beterelték őket a tanterembe. Az anyák, akik a szomszédos tanyákról elkísérték gyerekeiket, búcsút intettek csemetéjüknek, és már mentek is dolgukra, azok kivételével, akik ott maradtak segíte-

ni. Egyikük, aki várandós volt, ma hozta először iskolába gyerkőcét, akinek nem akaródzott elmaradni az anyjától. Egy másik anyuka, akinek az volt a feladata, hogy szünetekben a gyerekekre vigyázzon, magával hozta karon ülő kisbabáját is.

Mary Liz beült a hátsó padba. A napfény tömött nyalábban ömlött a terembe, látni lehetett a táncoló porszemcséket. Behunyta szemét és hallgatta a többiek csivitelését. Hamarosan mellé ült barátnője, Anna Mae. Mary Liznek első dolga volt, hogy éjszakai álmát elmesélje. Büszke volt arra, hogy fél éjszaka nem hunyta le a szemét, és most mégsem álmos. Anna Mae azonnal kapott az alkalmon, hogy elmesélje hasonló élményét. A két kislány egymáshoz bújva pusmogott.

Lena elárvultan ácsorgott az udvaron. Barátnője még nem volt ott. Már szinte mindenki bement az osztályban, amikor végre Naomi Rose is megérkezett. Ázott madárfiókára hasonlított ezen a reggelen. Lena anyáskodva kézen fogva és a helyére vezette. Szelid és szótlan gyerek volt ez a Naomi Rose. Nagyon könnyen megijedt, hamar megbántódott. Szülei féltették, óvták, mint drága kincset, mert hiszen az is volt nekik, Isten ajándéka. Imájukat meghallgatta az Úr és öt fiúgyermek után, megajándékozta őket a kislánnyal.

Naomi Rose nem árulta el senkinek, hogy aznap nem akart iskolába menni. Nem szólt, nem sírt, csak görcsösen kapaszkodott anyja szoknyájába. Nem mondta, hogy mi lelte. Anyja kérdéseire csak rázta a fejét. Nem, nem beteg, nem fáj semmije, nem bántotta őt senki az iskolában, megtanulta a leckét, nincs semmi baja. Éppen csak nem akar ott-honról elmenni. Végül beletörődött a megváltoztathatatlanba. Megadóan hagyta, hogy egyik bátyja kézen fogja, és az iskola kapujáig kísérje.

*

Charles Roberts vallásos nevelést kapott, de nem tartozott a gyakran templomba járó emberek közé. Hívő keresztény volt, akár a családja, és a környéken mindenki. Most, hogy minden készen állt, és az utolsó keléket is berakta a terepjáró kocsiba, önkéntelenül megtorpant. Egyvalamit még nem intézett el. Nem számolt el Istennel.

Valójában Istent okolta mindazért, ami vele történt. A igazságtalanságok, a sorscsapások, a környezetének meg nem értése, a szenvedései – mind-mind Isten akaratából történtek, mint ahogy azt is Isten akarta, amit ma tenni fog. Nem tudta, és nem is érdekelte, hogy vajon miért épp őt verte meg ezzel a bűnnel? Miért hagyta, hogy elkárhozzon? Megbocsáthatta volna azt, amit gyerekkorában elkövetett. És élni hagyhatta volna Elsie-t.

„Isten!” – mormolta a férfi és imára kulcsolta kezét, mint kiskorában – „Tudom, hogy számomra nincs bocsánat. Sem arra, amit tettem, és arra sem, amit ezután fogok megtenni. De ha nem akartad megakadályozni azt, amire készülök, legalább gyermekeimen könyörülj. Ne büntesd őket azért, amit apjuk elkövet. Légy velük örökké, Isten. És légy Marie-val is. Ámen.”

Kocsiba ült, és beindította a motort.

*

Sarah elővette a régi nagy imakönyvet. A gyerekek fegyelmezetten felálltak. Közös imádkozással kezdődött a tanítás. Az ima annyira természetes része volt az életüknek, akár a víz, vagy a levegő. Minden reggel ugyanezt tették. Csak a legkisebbek nem tudták betéve a szöveget, amit teljesen egyikük sem értett, mert nehézkes, ódon nyelven íródott. Ezt a nyelvet ma már senki se beszéli. Talán még maga a tanítónő sem tudta minden szó értelmét.

Előbb az olvasást gyakorolták. A kicsik egymást követve böngésztek az olvasókönyvből, a nagyobbak nehezebb szövegeket olvastak. Sarah segítői, a nagyobbacska lányok az iskolakezdőkkel foglalkoztak. Térdükre ültették őket, és velük együtt lapozták végig az ábécékönyvet.

Rend és fegyelem uralkodott az iskolában. Egyébként nem is lehetett volna ugyanabban az osztályteremben egyszerre foglalkozni különböző korú, kéttucatnyi gyerekkel. Az anyukáknak, akik a tanteremben maradtak, egyelőre semmi dolguk sem volt, de jelenlétük üdvösen hatott a gyerekekre, akik mindig magukon érezték a felnőttek figyelő te-

kintetét. A kismama egy széken ült, hátát a falnak támasztva. Magzata mocorgását figyelte, de közben szemmel tartotta hatéves iskolakezdő kisfiát. A másik anyuka szoptatott, szemérmesen a fal felé fordulva. Végtelen boldogságot érzett, miközben kicsinye az emlőjét szívta. Hálát adott Istennek, hogy egészséges, fejlett kisbabával ajándékozta meg.

A motorzúgás hangjára Sarah felkapta a fejét, és kinézett az ablakon. Láttá, amint egy ismeretlen terepjáró behajt az udvarra, és megáll az iskolaépület tornáca előtt. „Ugyan, ki lehet ez az inglis?“, töprengett magában, mert a szemébe sütő napfénytől nem láthatta a gépkocsivezető arcát. Nem volt se nyugtalan, se ijedt. Előbb arra gondolt, hogy kilép a tornácra, de elszégyellte magát kíváncsisága miatt. Folytatta a tanítást, miközben figyelte a kintről beszűrődő különös zajokat. Fémes csörömpölés, tompa puffanás, lábdobogás. Mintha rakodnának odakint. A gyerekek Sarahra néztek. Csendre intette őket. De a kopogásra hiába várak.

A látogató berúgta az ajtót. Magas férfi körvonala tűnt fel az ajtónyílásban. Láthatóan súlyos, tömött tászkák lógtak mindkét vállán. Hóna alatt öles gerendát tartott, az ormótlan fadarab vége a tornácon volt. Puskáját a gyerekekre fogva szóltanul állt.

Döbrent csend lett. Minden szempár a tanítónőre szegeződött, egyetlen kérdésre várva a választ: „Mit keres itt ez az idegen?“ A terhes anya felpattant a székről, ölbe kapta a fiát.

Charles Roberts hirtelen mozdulattal átrántotta a küszöbön a súlyos fát, és a padlóra dobta. Lábával becsapta maga mögött az ajtót. A bántó zajokra a gyerekek összerendeztek. Szemük elé kapták a kezüket és egyesek pityeregni is kezdtek. A nagyobb lányok ösztönösen magukhoz ölelték az ijedt apróságokat. Szívük vadul dörömbölt.

Mary Liz azonnal ráismert a tejesemberre. Barátnője, Anna Mae is tudta, ki az a rövidre nyírt hajú, szemüveges férfi ott az ajtóban. Hozzájuk is ő jött esténként a tejért. Az egész környéken ismerték a hallgatag tejesembert, aki mindig tisztelettudóan viselkedett az ámisokkal, mint általában azok az inglisek, akik ezen a vidéken laknak. De ahogy ott

állt, állig fegyverben, nem nagyon hasonlított régi önmagára. Anna Mae-t azokra a mindenre elszánt, fegyveres férfiakra emlékeztette, akiket egyszer a városban látott, amikor a nővérével együtt szemtanúi voltak egy rablásnak. Egy valamit nem értett. „Mit keres itt ez az ember? Hiszen az iskolában nincs rabolni való. Tán nem is ide készült. Azért áll most szótlanul, mert nem tudja, hol van?”

Anna Mae tévedett. A tejesember nem vétette el a célpontot. Régióta kinézte magának ezt az iskolát. Néha, mikor erre járt, lassított, hogy alaposan szemügyre vehesse a terepet. Jó hely volt, céljának tökéletesen megfelelő. Közel volt a házához és soha senki se őrizte. Az a pár felnőtt, aki a tanítás idejére ottmaradt, nem ért többet, mint a gyerekek. Ismerte jól az ámisokat, tudta, hogy veszély esetén megbénulnak, tehetetlen bábukká válnak. Itt pontosan azt tehet, amire kedve van. Ideje is lesz rá bőven, mert a közelben nincs telefon, s mire kijön a rendőrség, ő már sehol sem lesz.

A szoptatós anya összehúzta magát a sarokban, a férfi csak akkor vette észre, mikor a kisbaba nyöszörögni kezdett. „A francba!” – dühöngött magában –, „Még csak ez a csecsemő hiányzott.” Farkasszemet nézett a rémült arcokkal. Elsápadtak, vagy kipirultak ezek az arcok, volt, aki nem bírta a szemébe nézni. „Elsie is ekkora lenne. Pont ekkora”, gondolta a sok iskolás lány láttán.

Egy darabig nem tudta rászáni magát, hogy megszólaljon. Csak, miután lerakta tömött válltáskáit, és megtörölte izzadt homlokát.

– Csend legyen! – kiáltotta – Senki sem mozdul!

A tanítónő egész testében remegett. Sikítani szeretett volna, üvöltve elszaladni, de tudta, hogy neki itt dolga van. Legyőzve páni félelmét, hangos imádkozásba kezdett. A gyerekek vele együtt fűjták a reggeli fohászt, s ettől kissé megnyugodtak. Kiskoruktól tudták, hogy bármi is történjék velük, Istennél oltalomra lenek.

Charles Roberts hirtelen lehajolt. Kivett táskájából még egy fegyvert. Aztán egy harmadikat is. Még sok minden ijesztő dolog volt a táskájában. Kések, kötelek. Mindent kirámolt a padlóra. De a gyerekek nem néztek rá, csak fűjták az imádság érthetetlen szövegét.

„A francba!” – dühöngött a férfi, és magából kikelve ordítani kezdett:

– Elég! Csend legyen, ha mondom!

Ez hatott. A gyerekek elhallgattak. A férfi közelebb lépett hozzájuk.

– Te, és te! Meg ti ott! – mutatott a fiúkra, miközben az ajtóra bökött a puskájával:

– Nyomás, kifelé!

A fiúk értetlenül néztek körül. Sarah háromszor is bólintott. Tekintete sürgető volt: „Fussatok! Meneküljetek!” A nagyfiúk karon ragadták a kisebbeket, és a kijárat felé tódultak. Charles Roberts feltépte az ajtót, és kilökte őket az udvarra. Körülnézett a teremben. „A felnőtteken a sor”. Kiadta a parancsot, hogy fogják porontyaikat, és tisztuljanak az útból. Kavarodás támadt. A kisebb lányok sírva fakadtak és menekülni próbáltak, de a tejesember útjukat állta. Az egyik anya, kihasználva a hirtelen támadt zűrzavart, kézen fogta a keze ügyébe eső kislányok egyikét, s magával vonszolta az udvarra, ahol csapatban várokoztak a tanácstalan gyerekek. A nagyobbacska fiúk kórusban imádkoztak. A tejesember nem törődött a kintiekkal, hadd bégessenek. Őt csak a kicsik, az ártatlan báránykák érdekelték. Azokra fájta a foga már hosszú ideje. Azokkal van neki elintézni valója. Fejébe tódult a vér, úgy érezte, menten megpattan benne valami. Folytatta a válogatást. A tanítónőre nincs szüksége, a nagylányok is mehetnek.

Sarah tanítványai belecsimpaszkodtak a ruhájába, hozzábújtak, mint a kiscsibék. „Nem hagyhatom őket ezzel a vademberrel. Ki tudja, mit művel velük?”

– Maradok! – mondta elszántan, és az emberrabló szemébe nézett. Charles Roberts megtántorodott ettől a tekintettől. Édesanyjára, arra a szigorú, vallásos asszonyra emlékeztette, aki nem szerette eléggé a fiát. A férfi belebámult a lány vértelen arcába, de aztán összeszedte magát, s megragadta a tanítónő vézna karját.

– Idefigyelj! – szólt szigorúan – Itt az lesz, amit én akarok. És most pucolj innen! Azonnal! Különbö darabokban hajitalak ki az udvarra, megértted?

Kinyitotta az ajtót, és kipenderítette a tanítónőt az udvarra. A két nagylánynak nem kellett sok biztatás, hanyatt-homlok menekültek. Utánuk rögtön eltorlaszolta a bejáratot a gerendával. Tizenegy kislány ma-

radt az osztályteremben. Tizenegy vézna kis teremtés, egyforma kék ruhácskában, fehér kötényben, egyformán befont hajjal. Mary Liz szorosán magához ölelte kishúgát, Lenát és Naomi Rose-t, aki szinte magánkívül volt az ijedtségtől.

Az emberrabló a tábla elé kergette áldozatait. Egyik táskájából köteleket és ragasztószalagot szedett elő. A kislányok a rémülettől bénán hagyták, hogy azt tegyen velük, amit akar. Csak szipogtak, folyt a könnyük hangtalanul. Sokan voltak, így időbe telt, míg mindegyikük kezét-lábát összekötözte.

A tejesember megszusszant. Tizenegy tehetetlen, test feküdt a tábla előtt, a csupasz padlón. Azon kapta magát, hogy nem arra figyel, ami körülötte zajlik. Azt latolgatja, hogy mi vár rá ezután. Készülődéseinek hetei alatt valahogy képtelen volt a célon túlra gondolni. Eszébe se jutott, hogy a további lépésekre is kitaláljon valamit. Most viszont nem fecsérelheti ilyesmire az idejét. Hiszen egy lépésre van a céltól. Épp most gondoljon a menekülésre? Ráér, ha túl lesz mindenem. Tűszait is felhasználhatja, ha szorul a hurok. Megadóan legyintett. Most már minden egyre megy. Egészen biztos, hogy családját hosszú ideig nem láthatja. Az is lehet, hogy soha többé. Amit eddig tett, az is elég, hogy hosszú évekig lakat alá kerüljön. Ezek után már nem mehet haza, mint-ha misem történt volna. Nincs választása, folytatnia kell, amibe belefogott.

A gondolat, hogy nincs már számára visszaút, felszabadította gátlásait. Szájából trágár szavak, ocsmányságok, istenkáromlások tódultak ki, ellenőrizhetetlenül. Tudta, hogy a szigorúan nevelt, vallásos kislányok, akik még alig tudnak angolul, semmit sem értenek abból, amit ő mond. Mégis, jólesett kimondania a tiltott szavakat, megszegni a tabukat. A káromkodás állati ösztönöket szabadított fel benne. Azok nélkül nem is tudta volna megtenni, amit tervezett. Áthágni a legtiltottabb tabuink egyikét. Gyermekkel fajtalankodni. Halálos bünt követett el húsz évvel ezelőtt, s most újra megteszi.

Elöntötte a forróság. Az izgatottságtól összeszorult a gyomra. Elérkezett a pillanat, amikor a hosszú évek óta titkolt vágyát valóra válhat-

ja. Bár gondolatban simábban mentek a dolgok. Gondolatban nem volt hányingere, és nem undorodott saját izzadságszagától. Míg terveit szőtte, minden sokkal egyszerűbbnek tűnt. Nem számolt sok aprósággal, amelyek most alaposan összezavarták.

A tanterem fajtogató csendjébe élesen hasított az emberrabló telefonjának csengőhangja. Tágra nyílt, ijedt gyermekszemek keresték a bántó zaj forrását. Charles Roberts idegesen rándult össze a váratlan hangra.

Hosszan csengett a telefon, végül elhallgatott. A tejesember hirtelen elhatározással visszahívta a telefonálót. Remegett a keze, s a hangja rekedt volt.

– Marie?

– Jaj Istenem, Charles, hol vagy, mit csinálsz, egészen kétségbe estem, mikor elolvastam a leveledet.

Szokatlanul kiabáló volt a feleségre hangja.

– Marie... Kérlek, Marie, bocsáss meg. Nem tudok uralkodni magamon. Kérlek, érts meg végre, egyszer az életben. Nekem ezt meg kell tennem, érted?

– De hát mire készülsz, az Isten szerelmére? – mondta az asszony torkában dobogó szívvel.

– Charles... Ott vagy még? Mondd már mi ez az egész? Ez a levél..., meg amiket az előbb mondtál...

Roberts megmarkolta a telefont, és teljes erejéből beleordított:

– Hallgass el, Marie! Többet ne szólj! Most én beszélek.

Az asszony székre roskadt. Nem is tudta igazán, hogy ébren van-e? Remélte, hogy vélt rémálmának kisvártatva vége szakad. Soha nem kiáltott rá így a férje. Soha nem emelte fel a hangját. Annyi éven át hallgatott. Most beszélni akar?

Charles Roberts végignézett a rémülettől félig alélt tűszain. Nem mutathatta előttük, hogy mennyire fél. Nem a feleségétől, hanem attól, amit mondania kell.

– Marie, kedvesem – mondta halkán, vontatottan. - Kérlek, próbálj figyelni rám. És ne szakíts félbe.

Marie teljesen kimerülten kuporgott a konyhaszéken. Semmit se

értett az egészből, de nem volt mersze kérdezni. Csak ült és reszketett.

– Hűsz éve elkövettem valamit, és azóta nem tudok szabadulni tőle. Azóta újra és újra meg akarom tenni. Úgyis mindegy, mert már nem akarok élni ezek után. Csalódtam Istenben, és a világban. Csalódtam, érted!? És nagyon dühös vagyok. Mindenkire. Mindenkit meg tudnék ölni. A francba! Ne hidd, hogy te vagy a hibás. A gyerekeket is sajnálom. Többet nem látom őket. Tudod, Elsie miatt is van ez az egész. Marie, ne sírj, hallod? Neked ehhez semmi közöd. Nem a te hibád, hallod? Hagyd már abba... Nagyon szeretlek, Marie. Csak Elsie-t szerettem nálad jobban. A gyerekeket is szeretem. Mondd meg nekik, kérlek...

Hirtelen nagyon gyámoltalannak érezte magát. Legszívesebben összekuporodott volna. És kisírta volna magát. De nem tehetette. Kezéből csaknem kifordult a telefon, amikor kipillantott az ablakon. Az út mentén néhány lopakodó rendőr kocsi látott, a kerítés mentén pedig fekete alakok lapultak. „Ezt nem tehetik! Pont most... Korán jöttek. Hogy a csudába? Lehetetlen! Még nem hívhatták a rendőrséget!”

– Marie! – üvöltött a telefonba – Rendőrök mindenütt!

Kikapcsolta a telefont. Képtelen volt felfogni, hogy több mint egy órája annak, hogy berúgta az ámis iskola bejárati ajtaját. S hogy Sarahnak bőven volt ideje átszaladni Stoltzfussékhoz. Az egész környéken csak náluk volt telefon.

A túsok megértették, hogy a Jóisten segítségükre küldte a rendőröket.

– Időt kell nyernünk – súgta halkán Marian Mary Liznek.

– Hogyan? – kérdezte Mary Liz.

– Krisztus is feláldozta magát érettünk – súgta Marian.

Charles Roberts fel-alá rohagált a teremben, s kilesett minden ablakon. A rendőrség teljesen bekerítette az iskolát. „Kibabráltak velem. Beszélnem kell velük!”

Felindultságában egész testében reszketett. Csak harmadszorra sikerült helyesen beütnie a telefonszámot.

– Mentőszolgálat ... – hallotta az ügyeletes szenttelen hangját.

– A rendőrség azonnal vonuljon vissza! – üvöltötte Charles Roberts. – Ha tíz másodperc alatt nem tűnnek el innen a rendőrök, ki-

végzem a túszokat! – ordította, és falhoz verte a telefont.

Idegtépően lassan teltek a másodpercek. A kislányok közelebb kúsztak egymáshoz és behunyt szemmel imádkoztak.

– Misztér...

Mary Liz kétszer is szólt, amíg Charles Roberts meghallotta.

– Mi bajod? – ripakodott a halottsápadt lányra.

– Misztér, kérem, engem öljön meg elsőnek. Kérem...

„Engem másodiknak!” – kiáltotta volna Marian, de valaki megelőzte. Lena volt, Mary Liz kishúga.

Az emberrablót nem érdekelte, hogy áldozatai mit akarnak. Saját sorsával volt elfoglalva. Ismét zátonyra futott. Végérvényesen elvesztett. Egyetlen megoldás maradt számára. Kinézett az ablakon. A rendőrök még ott voltak, pedig rég lejárt már az a tíz másodperc.

„Ha ti nem, akkor én sem!” Felkapta a földről egyik fegyverét, kibiztosította. Ugyanezt tette egy másikkal is.

„Nem tehetek másként...” – ez az egy mondat visszhangzott a fejében. Fekvő áldozataihoz lépett. Bepárasodott szemüvegén át egyformának látta őket. Kék ruhák, fehér kötények. Vékony hajfonatok. Szorosan behunyt szemek. Vértelen, kifejezéstelen arcok. Tizenegy áldozati bárány.

A legközelebbi kislány halántékához szorította a puskacsövet. És tétovázás nélkül meghúzta a ravaszt.

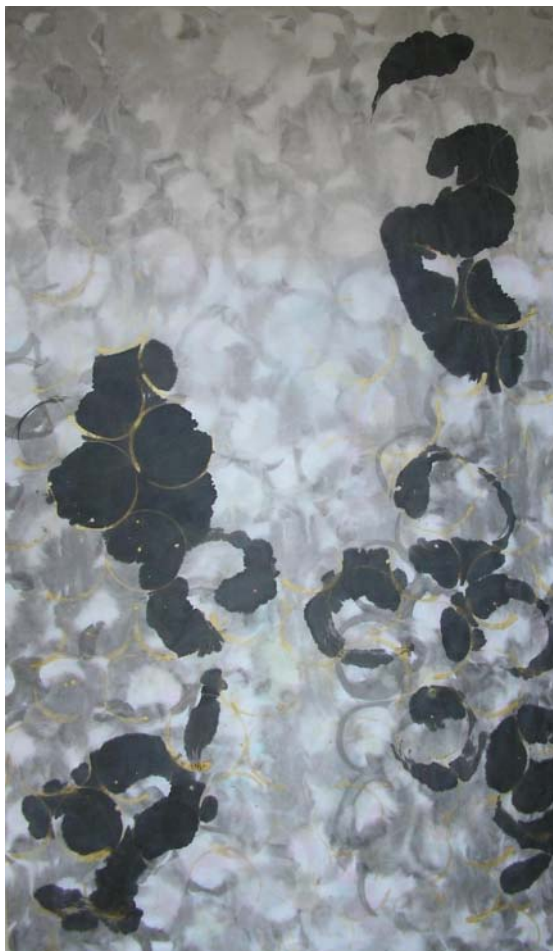
Fülrepesztő csattanás. Éles sikoly. Falra fröccsenő agyvelő. Rángó test. Vértócsa a tisztára sikált padlón.

A gyilkos, mint a karámban bennrekedt farkas, egyre inkább megvadult. Gyors egymásutánban dörentek lövései. Összesen tizenkétszer.

Az utolsónak kilőtt, tizenkettedik golyó volt Charles Roberts számára az egyetlen kiút.

Isten akaratából, az Úr kétezer hatodik esztendeje októberének második napján, délben fél tizenkettőkor, öt szétronsolt koponyájú ámis kislány számára szünt meg örökre a világ.

Hat társuk életét megmentették. Mary Liz, Lena, Anna Mae, Marian és Naomi Rose nem volt közöttük.

Csikós Tibor munkája

Kalevala

Szente Imre fordítása

Folytatás előző számunkból

HUSZONHATODIK ÉNĚK

Lemminkäinen Pohja ellen indul, bosszúból, mert
nem hívták még a lakodalomba.

Ahti otthon ült azonban hosszú földnyelv hajlatában. Sziget földjét szántogatta, mezőségeit művelte. Hírös volt a hallásáról, folyton a fülét hegyezte. (6)

Lárma hallatszott a láprul, zaj a tengér túlfelérül, táncos lábak dobanása, sikló szánok szisszenése. Rossz gyanú szaladt szívére, aggodalom kelt agyában: lagzit lagnak Pohjolában, tivornyáznak nagy titokban. (14)

Fejét fogta, száját rágta, fekete szakállát tépte; pozsgás képének pirossa sápadt-vértelenre váltott. Szántást félbe-szërbe hagyva, földjének felét vetetlen, nyomban a nyeregbe szökkent, vágatott egész hazáig asszonyanyjának lakába, szép szüléjének körébe. (24)

Mondotta megérkëzőben, alighogy a házba lépett: „Hej, szülőanyám, nagyasszony, ételt adj élem, de gyorsan, hadd egyék az éhës embër, valamit hamar harapjon. Fürdőházba fűts be közben, jó forróra fölhevítve, hogy a férfi megfürödjön, kedvére kimosakodjon!” (34)

Akkor Lemminkäinen anyja rögtön ételt tett elébe, hadd egyék az éhës embër, valamit hamar harapjon, míg a fürdőház befűlik, száraz szauna bémelepszik. (40)

Az a léha Lemminkäinen falatját mohón befalva, szaunába szaladt azonnal, forró fürdőházba lépett. Ott fëredözött a pintyő, hősármánymadár mosódott, haját hulló lënnyalábra, tarkóját tojásfehérre. (48)

Fürdőből a házba jöve szóval mondta, fölfelelte: „Ó, szülőanyám, nagyasszony! Ruharaktárunkba indulj, hozd a legszebbik gúnyámat, remékbe szabott ruhámat, hogy azt öltsem most magamra, igazítsam termetemre!” (56)

Kérdi végre asszonyanyja, tudakolja szép szülője: „Kisfiam, hová igyekszél? Hiúzokat hajkurászni, szánnal szarvasokat üzni, avagy mókusra vadászni?” (62)

Monda léha Lemminkäinen, szólt a szép Kalandoskedvű: „Ó, anyám, szerelmes dajkám, nem indulok én hiúzra, szándékozom szarvasokra, mókust sém mégyék vadászni: Pohjába mégyék mulatni, sutytyomban duhajkodókhoz! Hozd a legszebbik gúnyámat, remékbe szabott ruhámat, hogy a lagziban libégjek, fényes ünnepén feszítve! (74)

Anyja ellenzi erősen, felesége férjét félti, lébeszéli két kisasszony, három tündér hajtogatja, hogy nő menjen Lemminkäinen Pohjolának lagzijába. (80)

Anyja mondja magzatának, gyermekéhez szól szülője: „Nő menj el, fiam, nő indulj, Kauko kedvesem, nő készül Pohjolának lagzijába, iszonyú ivászatokra! Hiszén téged még ső hívtak, látni sém igen akarok!” (88)

Mire léha Lemminkäinen válaszáat így adta vissza: „Hitvány nőmenjen csak hívásra, aki hős, méhet hívatlan! Itt az én örök hívásom, holddal egyidős izenet: kardomnak kemény acélja, sziporkázó szabylélem!”(96)

Ámde Lemminkäinen anyja egyre tartóztatja-tiltja: „Nő nőmenj el, fiam, nő indulj Pohjolának lagzijába! Rémekek lesnek rád az úton, várnak számos szörnyűségék: három réttentő halálnak háromszor ölé hatalma.” (104)

Monda léha Lemminkäinen, szólt a szép Kalandoskedvű: „Folytonosan fél az asszony, mindénütt halál ijeszti; nem fél attul férfiembér, csak a vállát vonja rája. Mindazonáltal azonban hadd halljam saját fülemmel, miféle halál az első, az az első s hát a vég-ső?” (114)

Monda Lemminkäinen anyja, szép szülője válaszolta: „Mondom mindénik mikéntjtit, s nőm mondok szíved szérintit. Halljad hát első halálad, elsőül előtalálad: valaméddig vándorolva, talán egy napot ha

ménve lelsz egy lángoló patakra utadon keresztül-átul. Tüzes zúgó zajlik ottan, benne izzik szörnyű zátony; tüzes sziklaszál az orma, tűzvörös turul az ormon. Éjthosszat feni fogait, nappal karmát élésítve minden messziről jövőre, vándoroló vakmerőre.” (132)

Monda léha Lemminkäinen, szólt a szép Kalandoskedvű „Asszony-nak való veszély az, hősnek nem lehet halála! Tudok én tanácsot arra, jól kieszeltem előre: égérfalovat varázslók, égérfalovast a lóra, hogy mellettem mendégéljen, kocogva elém kerüljön, míg magam bűvármá-dárként, kácsaként mégyék keresztül, turul karmait kijátszva, sasmadárnak lába mellett. Ó, anyám, szerelmes dajkám, mondjad máso-dik halálom!” (148)

Monda Lemminkäinen anyja: „Második halál még ilyen: valameddig vándorolva, egy napot talán ha ménve, tüzes árok áll elédbe utadon keresztbe fekvé; vége ködbe vész keletre, hosszan nyúlik el nyugatnak. Izzó kövel van kirakva, tele lángoló lapokkal. Abba százan is szakadtak, ezren is halálba hulltak, százan szablyástul vitézék, ezren vasvértes lova-sok.” (162)

Monda léha Lemminkäinen, szólt a szép Kalandoskedvű: „Nem emberhalál az olyan, hősnek nem lehet halála! Mëglelém a módot arra, jut eszembe jó kiútja: hóbul majd vitézt varázslók, hevenyészék hőst a jégbul, azt lököm bele a lángba, gurítom tüzes gödörbe, fëredőzni forró gőzben, rezes virgáccsal verőzni; magam oldalt oldalogva általlábolom a lángot, szakállam nem éri szikra, szál hajam së përzselődik. Ó, anyám, szerelmes dajkám, szólj a harmadik halálrul!” (180)

Monda Lemminkäinen anyja: „Harmadik halál még ilyen: még vala-mit vándorolva, napi járóföldre jutva, érsz Pohjola portájára, legszűkebb kapu közébe. Fene farkas tépi tested, másodszorra medve szagat Pohjola bejáratánál, legszűkebb kapu közében. Száz vitézt is széjjeltép-tek, embërt ezret is megëttek, hogyne falnának föl akkor tégëdet, szëgény szülöttem?” (194)

Monda léha Lemminkäinen, szólt a szép Kalandoskedvű: „Napos bá-rányt fölfalhatnak, szerteszëjjel szagathatnak, de nem ám a férfiembërt, mégha mégolyan parányi! Dërékam daliaövvel, van kötve vitéz kapocscsal, hősök csatjával csomózva: nem kerülheték këgyetlen farkasok fene fogára, tátott torkába vadaknak.” (206)

„Farkas fortélyát is értëm, medve módját mëgtanultam: én a farkast

fékbe dallom, medvét mázsás vasbilincsbe, avagy pozdorjává pallom, szélbe pelyvaként szítalom, úgy elbánok én azokkal, csakazértis célhoz érve!” (214)

Monda Lemminkäinen anyja: „Messze vagy té még a céltul! Hallotál csak oly csudákat, mik odafelé ménőben három réttentő halállal, fenyegetnek végveszéllyel. Mэгérkэzve még csak akkor várnak megpróbáltatások! Kicsivel tovább haladva Észak udvarát eléréd: vasbul van sövénye fonva, acélkorláttal kerítve, fölmagasodik az égig, égtől föld mélyéig érve, lándzsákkal vagyon karózva, földi férgekkel beszöve, kígyókkal körülkötözve, gyíkokkal gyökerbe verve. Fene farkukon forognak, bunkófejjel bólogatnak, szörnyű szájukkal sziszégnak, fejjel kint, belül farokkal.” (236)

„Más kígyók a földön kúsznak, vonagló vipérahalmok, fölül nyelvük nyújtogatva, lént a farkukon forogva. Égy, mely szörnyűbb, mint a többi, kapunál hever kérésztben, hosszabb, mint a házgérenda, kapubálványnál kövérebb; mérges nyelvét nyújtogatja, szájával sziszégve támad, bizony mondom, sénki másra, csupáncsak tэрád, szэгényэм!” (248)

Monda léha Lemminkäinen, szólt a szép Kalandoskedvű: „Kicsiség, kölyökveszély az, hősre nem lehet halálos. Tudok tűzre ráolvasni lánglohasztó büvigékkal, földnek férgeit légyűrni, vipérákat visszaverni. Lám, mi történt múltkorában: vipéradontt ekéztem, kígyószэрűn szántogattam kesztyűtlen csupasz kezemmel. Vipérát kezembe vettem, kígyókat marokra kaptam; tízesével öltem őket, százával fekete férget; körmömre vipéra vére, kígyóháj ragadt kezemre. Úgy hiszэм, hogy эgyelőre, némigэн лészэк ezúttal nagy kígyó kövér falatja, földi férgek martaléka; ördögfajzatot megölöm, ivadékostul kiirtom, vipérákat széjelszöröm, férget útból félrehányom, Pohja portájára lépék, lakóházukba hatolva.” (276)

Monda Lemminkäinen anyja: „Nэ мэнj бé, fiam, közэjük Pohjola palotájába, Sariola szállására! Várnak kardosan vitéзék, hősök harci fegyverékkel, legényék лэрészэгэдve, vedeléstül megvadulva. Тэгэд ott varázsba vernek, szablyaélbe энэкэлnek. Jobbakat лээнэкэлtek, bajnokabbakat лébírtak.” (288)

Monda léha Lemminkäinen, szólt a szép Kalandoskedvű: „Jártam

én már életemben Pohjola palotájában. Engem lapp lē nem dalolhat, nem tiporhat Turja népe. Lappokat magam lēdallom, Turja táltosit lēbírom: vállukat varázssal szegve, állkapcájuk áthasítva, inggallérjukat létépve, mellcsontjukat mēgrepesztve.” (300)

Monda Lemminkäinen anyja: „Jaj, szerēncsétlen szūlöttem! Merēd mūltad emlēgetni, szólni régi rossz utadru! Persze jártál életēdben Pohjola palotájában: mocsaraikat mēgúsztat, beléndēkjüket bevētted; zúgó sellőkön zōtyōgve vittek vadvizek lōködve; úsztál Tuonela tavában, mēgmérve Manala mélyit! Bizony, ottmaradtál volna, nyomorult anyád ha nincsen!” (314)

„Emlēkēzz ezēn szavamra: Pohja portájára érve mindēn domb ki lēsz karōzva, mindēn tér tele cōvekkal, rájuk fōltűzōtt fejekkel; ēgy karō mered magában: annak horgazott hēgyére tē fejed kerül közēpre!” (322)

Monda léha Lemminkäinen, szōlt a szép Kalandoskedvű: „Pipogya, ki bándigálja, sēm mirekēllő siratja mūltja mēgprōbáltatásit, bānva harcot és kudarcot, ám a bātor mit sē bānja, soha vissza nem riadna. Hozzad harci öltözékem, régi hāborús ruhāmat! Kihozom kardjāt apāmnak, régi szablyājāt szūlōmnek: élēget hevert hiāba rejtékēben rostokolva, sanyarú sorsāt siratva, viselōjēért esengve.” (338)

Kihozták hadi gūnyāit, régi hāborús ruhāit, már kezēben ősi kardja, hős apjānak harcostārsa. Azt hēgyével földbe fūrta, padló dēszkājāba dōfte. Kardja úgy hajolt kezēben, mint zelnice zsēnge āga, fiatal borókavesszō. Monda léha Lemminkäinen: „Nēm hiszēm, hogy Pohjolában, Sariola szállásain lēsz, ki ellenáll e kardnak, szablyāmmal ki szēmbenēzhet!” (352)

Szāmszerījāt is lēkapta, fal fogasārul lēvette. Szājāt akkor szōra nyitva, maga mondta, fōlfelelte: „Azt vallom valódi hōsnek, vilāgravalō legēnynek, aki ijamat fōlajzza, hūrjāt hūzva mēgfeszíti Pohjola palotájában, Sariola szállásain.” (362)

Akkor léha Lemminkäinen, az a szép Kalandoskedvű harci öltōnyēt fēlōltve, gūnyāiba gombolōzva odaszōlt a szolgājānak, néki ily parancsot adva: „Szolgām, szolgálōlegēnyēm, pénzēn vásārolt cselēdēm! Hozd elő a harci ménēm, szērszāmozd szilaj csikōmat, hadd mēgyēk mulatni mostan pokoli lakodalomba!” (374)

Szolgája, sérény segéde ugrott rögtön udvarára, fölszerszámozta fakóját, pejparipáját befogta. Jelentette visszajöve: „Teljesítettem téendöm, csődöresikódat befogtam, felszerszámoztam fakódat.” (382)

Az a léha Lemminkäinen immár kész az indulásra. Keze készíti, tétozázik, ujjá útra kényszeríti. El is indul, mint ígérte, minden intés ellenére. (388)

Anyja akkor jótanáccsal, fordul féltéssel fiához, ajtóbul, a gádoraljbul, fazékok fedett helyérül: „Fiacskám, egyetleneggyem, szerelmetes szép szülöttem! Majd ha inni invitálnak, bárhová is mégy mulatni, félig idd ki csak kupádat, sörös kancsódat középig! Add a többit társaidnak, söprejét a söpredéknek, mert kígyó lapul kupádban, undok férég a fenékén!” (402)

Több tanáccsal is tanítja, gyermekét igéncsak intve, mondja földjük mezsgyéjérül, mondja kertkapun kilépve: „Majd ha inni invitálnak, bárhová is mégy mulatni, üldögélj csak félfenekén, félig fölkelésre készzen, hagyd a többit társaidnak, söprejét a söpredéknek, akkor lesz legény belőled, helyed hős gyanánt megállod, ha szólítnak számadásra, a fejedre törvényt tesznek kemény férfiak körében, gyilkoló gyülekezetben.” (418)

Immár indult Lemminkäinen, lovas szánkójába szállva, fürgéjét faron legyintve, gyöngyostorával gyakintva. Fürgéje futott sebésen, szédte lábát a lovacska. (424)

Kis ideig így kocogtak, elég messzire elértek. Fajdcsapat futott keresztül, riadtan repült előlük, útjukból a légbe lébrent, lónak lábait kerülve. (430)

Marék toll maradt utánuk, nyírfajdtollpihe nyomukban. Lemminkäinen összeszédte, a tarisznyájába tette: hátha egyszerű hasznát látja, mi történik még, ki tudja? Jó a háznál minden holmi, jól jöhet, ha bajba jutnak. (438)

Tovább mentek-mendégéltek, kicsinyég odább kerülve. Ménje újra hátrahököl, úgy figyel, fülét hegyézve. (442)

Akkor léha Lemminkäinen, az a szép Kalandoskedvű, kiemelkédik kasából, előrehajolva kémel. Hát ahogy az anyja mondta, megjósolta szép szüléje: tűzpaták folyik keresztül, át az úton, épp előtte. Tüzes zúgó zajlik ottan, benne izzik szörnyű zátony, tüzes sziklaszál az orma,

tűzvörös turul az ormon, tűzparazsat hány a torka, tüzes láng lövell belőle, szikrázik a szárnyatolla, sziporkaesőt esőzve. (458)

Kaukót messziről mégérzi, Lemminkäinennt jöni látja: „Kauko, merre lesz ménésed, hova tartasz, Lempi sarja?” (462)

Monda léha Lemminkäinen, szólt a szép Kalandoskedvű: „Pohjába megyék mulatni, zugivóknak lagzijába. Húzódhatnál kissé hátra, utambul kicsit kiterve, hogy a vándor elvonuljon, de leginkább Lemminkäinenen, melletted utat találjon, vándorlását folytathassa.” (472)

Sasmadár felelt e szóra, tüzes torkából sziszéjgve: „Vándor tőlem elvonulhat, de leginkább Lemminkäinenen: számon át szabad az útja, törhet torkomon keresztül. Arra nyílik néked ősveny, szeréncses utat találhatsz ama nagy lakodalomba: mindörökre ott mulathatsz!” (482)

Lemminkäinen föl sē vette, némigēn ijedt még attul. Tapogattott tarsolyában, tarisznyájában matatva, fajdtollat fogott kezébe, gyēngēn dörzsölgetni kezdte két tenyere közt szorítva, ujjbēgyeivel bēcēzve. Falka nyírfajd lett belőle, egész rajnyi fajdyúkocska. Turul torkába hajítva mohó nyeldeklőre nyomta, gonosz gégéjébe hányva, irdatlan madár inyére. Evvel elkészült ezúttal, az első napot túlélte. (498)

Függéjét faron legyinti, gyōngyostorával gyakintva; szēdi lábát a lovacska, szalad, könnyedén kocogva. (502)

Mēgint mēntek ēgy darabig, kicsivel odább kerülve. Hát csak mēgtorpan a ménje, úgy figyel, fülét hēgyēzve. (506)

Kiemelkēdik kasábul, előrehajolva kémel: hát ahogy az anyja mondta, mēgjósolta szép szulēje! Égő katlan nyílt előtte, kērēsztbēn az útközépēn, vége ködbevész keletre, hosszan nyúlik el nyugatnak, izzó kövel van kirakva, tele lángoló lapokkal. (516)

Lemminkäinen föl sē vette. Fordult Ukkóhoz fohással: „Egeknek ura, nagy Ukko, Miatyánk, a mēnny lakója! Támassz fēllegēt fēlülröl, mēg ēgy másikat nyugatrul, harmadikat hozd keletröl, fēl északrul, fēl keletröl; taszajtsd őket ēgy tömegbe, szēlröl ēgymásnak szorítva! Aztán dönts havat, dorongnyit, lökj az égből lándzsanyélnyit pirosló-parázs kövekre, ama lángoló lapokra!” (530)

Egeknek ura, nagy Ukko miatyánk a mēnny-egekben támaszt fēllegēt fēlülröl, mēg ēgy másikat nyugatrul, harmadikat hoz keletröl, hajnali fagyos fuvalmat, ēgy tömkelegbe taszítva, szēlröl ēgymásnak

szorítva. Aztán dönt havat, dorongnyit, lök a mennyből lándzsanyélnyit pirosló parázs kövekre, ama lángoló lapokra. Támadt kásás hó belőle, jeges állóvíz verődött. (544)

Maga léha Lemminkäinen vízre jéghidat varázsolt kásás hótavon keresztül, partot parttal összekötve. Így került ki új veszélyből, második napot megúszva. (550)

Fürgéjét faron legyinti, gyöngyostorával gyakintja, fürgét újra futni készti, lovacskát tovább ügetni. (554)

Mennek mérföldet, még egyet, fut csikója, föld csodája, ám hirtelen hátrahököl, még se mozdulna helyéről. (558)

Akkor léha Lemminkäinen csak kinéz a szán kasábul: fenekedik rája farkas, útja végén medve várja Pohjola bejáratánál, keskeny köznek hajlatában. (564)

Akkor Léha Lemminkäinen, az a szép Kalandoskedvű tarsoly mélyében matatva, tarisznyájában kutatva birkagyapjat széd belőle, sodorintgatja-simítja két keze közé szorítva, ujjabögyével bécézve. (572)

Tenyerébe fúj főlülről, hát sok birka jó belőle, falkára való juhocska, bárányok egész bokorral. Nosza, rájuk ront a farkas, minden medve azt vadássza. Maga léha Lemminkäinen így mehet tovább az úton. (580)

Mégint mēndégél keveset, s Pohja portáját eléri. Végig vassal van kerítve, acéllal aládúcolva, száz ölnyire földbe fúrva, ezer ölnyire egekbe, hegyes lándzsákkal lēzárva, föld férgeivel beszöve, kígyókkal körülkötözve, gyíkokkal gyökérbe verve. Fene farkukon forognak, bunkófejjel bólogatnak, hintázó nyakak nyűzsögnek, fejjel kint, belül farokkal. (594)

Az a léha Lemminkäinen azt gondolta most magában: „Pont, ahogy anyám beszélte, drága dajkám megjósolta! Micsoda magas sövényfal nyúlik földtől fēllegékbe! Alant van kígyó kűszása: alantabb sövényük alja; magasán madárnak röpte: még magasabban palánkjuk.” (604)

Lemminkäinen mindazáltal némigēn ijedt még attul. Kēsīt tokjából kihűzta, élēs pēngéjét övérül, avval a sövényre sűjtva, kerítésük kettēszelve rést vágott a vaspalánkra. Kígyós kertjüket kītörte öt vesszővónásnyi résēn, hét tartókaró közēben. Maga mēnt tovább előre, Pohja portájára lépve. (616)

Sárkány fordult rá az útra, a kapu előtt kérésztben, hosszabb, mint a házgerenda, kapugyámnál is kövérebb. Széme száz a szörnyetegnek, ezér nyelvét nyújtogatja; széme elménne szitának, hosszú nyelve dárda-nyélnek, fogai gereblefognak, háta hét hajófenéknek. (626)

Az a léha Lemminkäinen megsém mert kezét emelni ama száz szemű baromra, ezér nyelvű szörnyetegre. (630)

Monda léha Lemminkäinen, szólt a szép Kalandoskedvű: „Föld férge, fekete kígyó, Tuoni tályogos kukaca, száraz fű alatt futója, gyéhennagyóké lakója, zséllére a zsembikosnak, sűrű bokrok bújdosója! Ki emelt elő a fübül, gyökerek alól ki hívott földnek felszínén futosni, út közepére kijöni? Oly magasan hordod orrod: vaj’ ki bátorít, ki biztat, hogy fejedet úgy félüssed, nyakad egyre nyújtogassad? Tán apád-anyád tanított, vagy a bátyád biztat erre, vagy a húgod hërgël egyre, vagy valaki más családtag? (650)

„Szád szorítva, fejed fëdve, fërge nyelvedet nyugosztva, gombolyagba gömbölyödvé, karikába kunkorodva adj utat, felét az útnak, hagyd a vándort elvonulni. Avagy térj az útfelére, csatangolj csalitosokban, hangafü közé húzódva, zöld moha között megülve, gyapjúsál gyanánt szaladva, nyárfarönk gyanánt forogva, fejedet a földbe dugva, réti zsembikokba rejtve. Föld alatt lëgyën lakásod, fücsumók között a fészked! Fejed onnan föl në üssed: Ukko szétveri kupádat iszonyú acélnylával, sűrű vassörét esövel.” (670)

Leckéztette Lemminkäinen, de a férëg föl së vette: szüntelen sziszëgve-fújva, mérges nyelvét nyújtogatva, félelmes fenyegetéssel horgadt Lemminkäinen ellen. (676)

Akkor léha Lemminkäinen idézte varázsígéit, anyjától tanult tanácsot, szülőjéül szerzëtt szökat. Monda léha Lemminkäinen, szólt a szép Kalandoskedvű: „Hát ha nëm hajolsz szavamra, ha nëm engedsz szépszerével, dühös kïnokban dagadhatsz, vësznapodra vastagodhatsz, ronda, kétfelë repedhatsz, három részre is hasadhatsz, ha anyádra rátalálok, elöszólítom szülödét. Ismerëm keletkezésöd, förtelmes fogantatásod: Syöjätärnek vagy szülötte, Vetehinen tojt világra.” (694)

„Syöjätär a vízre köpte, nyúlós nyálát hullámokra, azt a szél tovasodorta, víz lehe magával vitte, öt-hat évig hintáztatta, hét tavaszon át takarta tengër végtelen vizében, hátán ringató haboknak. Hullám húzta

hosszúkásra, nap pácolta porhanyóra, partra vitte víz verése, habok hajtották sekélybe.”(706)

„Jó tündérek jártak arra, tengérszemen ténferegve, haragos habokra látva. Megpillantották a parton, így szóltak, ezen szavakkal: 'Válna-e valami ebből, hogyha Isten lélkét adna, szeméket szerezne néki?' (714)

„Mindénható meghallotta, szóval mondta, fölfelelte: 'Bizony, rosszbul rossz születne, ördög ördöghányadékbul, ha én lélkét adnék annak, szeméket szerezve néki.' (720)

„Ezt a Hiisi meghallotta, gonosz lélek, leskelődve. Magát tette még mívésnek, lélkét is lehelve abba a tisztátalan takonyba, boszorkány bőfögte nyálba. Ekkor lett kígyó belőle, világnak fekete férge. (728)

„Honnan lett tehát a lelke? Alvilágbul Hiisi hozta. Hát szívet kitől szereztek? Szívét Syöjätärtül kapta. Agyvelejévé mi váltott? Habzó árnak hordaléka. Miből lett az indulatja? Tüzes örvény tajtékából. Fejéül a förtelémnek bűdös babszemét találtak.” (738)

„Szeméket miből csináltak? Lempo-lelte lénmagokbul. Füleket a szörny fejére? Lempo-nyütte nyírlevélbül. Miből szabtak néki száját? Száját Syöjätär övébül. Nyavalyásnak nyelve honnan? Durumótul dárdanyélbül. Fogai a förtelémnek? Tuonelának zabtörekje. Miből lett iszonyú ínye? Veszett VÉRIVÓ ínyébül.” (750)

„Hosszú hátához mi kellett? Hiisinek szenes husángja. Fene farkául mi váltott? Öregördög hajfonatja. Beleket miből bogoztak? Döghalál dőrekövébül. (756)

„Most hát megtudtad családod, szégyenletes származásod! (758)

„Fekete férge, föld lakója, Tuoni tályogos kukaca! Földfakó, vörösbe váltó, szivárványszínekben játszó! Mēnj útjából az utasnak, hagyd haladni most az embert, végcéljáig vándorolni: Lemminkäinen ott lehessen Pohja pompás lagzijában, nagy nemzet ivászatában!” (768)

Erre mozdult már a férge, százszoros szemű megindult, kövér kígyó kúszni kezdett, útnak szélire szorulva, vándort hagyva: hadd mehessen, Lemminkäinen ott lehessen pohjai poharazásban, hol tivornyáznak titokban.” (776)

HUSZONHETEDIK ÉNĚK

Lemminkäinen lęgyőzi és męgőli Pohjola urát

Kaukót immár elkísértem, Ahtival, Sziget fiával száz veszély közt vándoroltam, szájaszélín száz halálnak Pohja portájára értem, titkos táltosok honába. Most már arról kell regélnem, embérnyelven elbeszélnem, hogy a léha Lemminkäinen, az a szép Kalandoskedvű hogy lépött a lapp tanyára, Sariola szállására, habár sęnki męg sę hitta, cimborának nęm kívánta. (14)

Hát a léha Lemminkäinen, az a pęzsgővérű pajkos, mihelyest a házba lépött, mingyarást középre állott. Hárspadló hajolt alatta, dőngött a fenyőfadészka. (20)

Szólta a léha Lemminkäinen, maga mondta, fölfelelte: „Hát Isten hozott e házba, jóegészségét magamnak! Hé, tę pohjolai gazda! Akad-é a házban árpa, csődörömnek abrakolni, sör, mulatni jómagamnak?” (28)

Az a pohjolai gazda hosszú asztal főhelyerül válaszát így adta viszsza, szóval mondta, fölfelelte: „Tán akad hely itt a házban, ahol méncsikód męgállhat, s elléhetsz tę is minálunk, ha męgbęcsölöd magadat, ha az ajtóban męgállasz, ajtórésben, félfa mellett, két fazék közé szorulva, három kampó közt maradva.” (40)

Erre léha Lemminkäinen fekete fürteit zilálta, üstszín üstökét cibálta, szóval mondta, fölfelelte: „Öregördögöt híjátok ajtórésben rostokolni, kormos kéménytek söpörni, kozmás kotlák közt kotolni! Éd’sapám azt męg nęm érte, nemes nemzöm nęm tanulta, hogy beérje oly helyekkel, ajtórésben, félfa mellett! Bęzzęg volt hely bőven akkor męgállani méncsikónak; gazdáját a szép szobába, rakták kesztyűjét rękeszbe, akasztva az ágasfára, fényes szablyáját a falra. Nekęm mért nincs részem abban, miben része volt apámnak?” (60)

Avval fogta, följebb hágott, asztalfőre pęndęrölve, lóca legfęlső helyére, hosszú padkának hęgyére. Palló pattogott alatta, ropogott a lóca lapja. (66)

Szóla léha Lemminkäinen: „Vendęgül aligha vártak, mivel sörrel

nëm sietnek, ünnepełni érkezésèm!” (70)

Ilpotar, a háziasszony szóval mondta, fölfelelte: „Hej, tē léha Lemminkäinen! Milyen vendég vagy minálunk? Hisz csak bajt hozol fejemre, lélkēmet agyonalázod! Árpa még a sör minálunk, malátája most csirázik, a búzakenyér keletlen, húslevesünk forralatlan. Jöttél volna tēgnap este, avagy holnap hajnaltájban!” (82)

Erre léha Lemminkäinen fejét rázta, ajkát rágta, kondor üstökét cibálta, száját ily szavakra nyitva: „Látom, itten lagzit ülték, végigittak-végigitték, mindēn sört kitöltögettek, mézitalt kimérégettek, kupákat halomba hánytak, cserépcsupokat csomóba.” (92)

„Hej, tē pohjolai asszony, Lappföld lófogu banyája! Álnok volt az áldomásod, esküvőd ebül szērzted: süttél sátoros cipókat, főztél árpa-sört fazékkal; hatosával hírvivőket, küldöttél kilenceséval; ingyenelőket idézve, kódisokat, lókötőket, híva hitvány vándolókat, szellelbéllett bérésüket: mindēn népet mēghívatva, engēm hagyva csak hívatlan.” (106)

„Mérthogy én nēm érdemltem, mikor árpát annyit adtam? Mérté más merőkanállal, csészécskéből csurrantotta, mikor én tetézve mértem, özönével öntögettem árpámat, mit én arattam, magam műveltem, vettettem!” (114)

„Nēm leheték Lemminkäinen, bizony, sēmmit sēm bécsülnek, mert-hogy sörrel nēm sietnek, tűzre nēm tészik az üstöt, telefőzni jó levessel, jókora kövér húsokkal, hogy elverjem éhēm-szomjam, hogy az út porát lēmossam.” (122)

Ilpotar, a háziasszony szólt a szolgálólánynak: „Hej, tē legkisebb léányom, pénzēn vett piciny cselédēm! Tégy levest föl egy fazékban, vendégünk kínáld itallal!” (128)

Akkor az a csöpp cselédke, tányérjuk törölgetője, kotláik kapargatója, serpenyők sikálgatója levest főzött egy fazékban csupa csontbul, halfejekbül, répa fonnyadt fattyaibul, héjából kemény kenyérnek. Söröskorsót is kerített, benne lőrējük legalja: igyék léha Lemminkäinen, abbul hörpöljön, ha szomjas! Maga mondta, fölfelelte: „Mēglátjuk, milyen legény vagy, hogyha földhajtod sörünket, ha ezt a kupát kiiszod!” (144)

Látja léha Lemminkäinen, ahogy a pohárba pillant: fenekén nyüvek

nyüzsögnek, közepén kígyó tekerég, szélin férgek forgolódnak, csúszómászók csapkolódnak. (150)

Monda léha Lemminkäinen, szép Kalandoskedvű szóla: „Pokolba pohár hozója, Manába mégyén, ki adta, mielőtt a nap léménne, féljőne a hold az égre!” (156)

Majd még ezt is hozzátette: „Hej, iszonyatok itala, hiába akarsz tē hatni, erőtllenül kell enyészned! Mert a sört a számba öntöm, söprejét a földre döntöm! Élég ahhoz gyűrűsujjam, bal hüvelykēm billenése!” (164)

Avval tarsolyát tapintva beletúr a bő iszákba, horgot húz elő belőle, szakállas szigonyt emelve, edényébe azt ereszti, sőre sűrejét kutatva. Kígyók horgára haraptak, vipérák vasa hēgyére; száz varangyot is kivetve, ezrivel fekete férget, földre hánytva, földnek adta, szoba padlatára szórta. Élēs kését csak kihúzta, jó vasát kezébe vette: férgeknek fejét lécsapta, kígyóknak nyakukat szegte, majd a sört magát megitta, sötét sűrűjét lēnyelte. Aztán megszóalva mondta: „Lēhet, nēm szívesen látanak, mivel sörrel nēm sietnek, ēgy kicsit különb itallal, kissé bőkezűbben mérve, ennél öblösebb edényben. Kost sē készülnek lēolni, lētaglózni azt a tulkot, nēm hoznak a házba ökröt, a padlóra pároskörmūt.” (192)

Az a pohjolai gazda így felelt neki szavára: „Mit keresél itt minálunk? ki hívott ide körünkbe?” (196)

Monda léha Lemminkäinen, szólt a szép Kalandoskedvű: „Nagy tisztēsség, hogyha hínak, nagyobb, hogyha jössz hívatlan. Hé, tē lappföldi legényke, pohjolai házigazda! Mēgvészēm a sört, csak adjad, nēm akarok ingyen inni! (204)

Az a pohjolai gazda ezt szörnyen szívére vette, hirtelen haragra gerjedt. Padlóra vizet varázsolt, Lemminkäinen lábaihoz. Maga mondta, fölfelelte: „Ott a víz nekēd, vedelhetsz, tó vizébül töltekēzhetsz!” (212)

Lemminkäinen föl sē vette. Így felelt neki szavára: „Nēm vagyok nevendēkborjú, öregasszony ökre-barma, hogy folyóvizet vedeljek, hogy a tóbul töltekēzsek.” (218)

Most maga is bájolót, varázsvēreit idézte: padlóra bikát varázsolt, szép szarvú tinót terēmtett, mēly igēncsak inni kezdett, a vizet mohón megitta. (224)

Pohja furfangos vitéze farkast futtatott elébe, szájából vadat szalasztott, hogy azt a tinót megéggye. (228)

Akkor léha Lemminkäinen hófehér nyulat hajított, hogy a padlón szökdécséljen, hogy a farkas rá figyeljen. (232)

Pohja furfangos legénye vasfogú kopót varázsolt, hogy magát a nyúlra vesse, kancsi kiskomát megúzze. (236)

Mire léha Lemminkäinen mókust futtatott magasra: ajtófélfán föl-szaladjon, a kopó utána kapjon. (240)

Pohja furfangos vitéze dallott mellényes menyétét, hogy a mókust megragadja, szémöldökfáruul lészédje. (244)

Mire léha Lemminkäinen, rőt rókát elődalolva, a menyét nyomába küldte, pénzbundát bekebelezni. (248)

Pohjola gazdája erre szájából tyúkot szalajtott, hogy a padlaton tipégve róka szájánál személjen. (252)

Akkor léha Lemminkäinen szájából ölyüt szalajtott, kormös kányát nyelvhégyérül, hogy a csirkére lécsapjon. (256)

Szólt a pohjolai gazda, maga mondta, fölfelelte: „Attul nem lész jobb a lagzi, hogy a vendég itt időzik: vendég útra, ház dologra, vége a vidám napoknak! El veled, pokol vakarcsa, el az emberek körébül! Takarodj tanyádra, ronda, fuss a földedre, gazembér!” (266)

Monda léha Lemminkäinen, szólt a szép Kalandoskedvű: „Nem lehet szitokszavakkal sènkit ültéből kiűzni, kihajítani helyébül, mégha mégoly élhetetlen!” (272)

Pohjolai gazda erre falrul kardvasát lèkapva, tüzes szablyáját lészédve, szóval mondta, fölfelelte: „Hej, tē Ahti Saarelainen, avagy szép Kalandoskedvű! Mérjük össze kardjainkat, szablyáink szemügyre véve: jobb kardot ki tart kezében, én vagy Ahti Saarelainen?” (282)

Monda léha Lemminkäinen: „Még hogy kardom mérégessem! Mikor csontokon kicsorbult, koponyákon koptatódott! Mindazonáltal azonban, mivel nem javul a lagzi, mérégessük-nézégessük, melyikünknek jobb a kardja! Valamikor vén apám sē félt a kardot kézbe kapni; tán csak nem fajult fiában, gyéngült vére gyermekében!” (294)

Avval zord vasát kivonva, pöre pèngéjét kirántva, bõrhüvelyéből kihúzta, lazán lógó háncsovérül. Mérégettek-nézégettek: melyikünknek kardja hosszabb. Pohjolai gazda kardja volt hosszabb egy kiskörömmel,

félköröm feketéjével, ujjperecnyi porcikával. (304)

Monda Ahti Saarelainen, szólt a szép Kalandoskedvű: „A hosszabbikat tē húztad, most tēhát tē ütsz először.” (308)

Pohjolai gazda akkor vadul vagdalkozni kezdett: csak nēm ért a kardja éle Lemminkäinennek fejéig. Ęgyszer fönnakadt a fában, mestērgērēndába metszve, boronába béhasítva, szemöldökfájába szúrva. (316)

Monda Ahti Saarelainen, szólt a szép Kalandoskedvű: „Mit vétett szēgény gērēnda, borona mivel bosszantott, hogy haragodban hasítva szétszēdēd szemöldökfádat?” (322)

„Hallod-é, tē házigazda, sötēt Pohjolának sarja! Bajos itt a harc a házban, aggó asszony nép körében; kárt tēsünk a szép szobában, padlótokat vérbe verjük. Annál tágasabb az udvar, vagy verekedjünk a szērűn, mēnjünk a mezőre víni! Jobb is volna ott a vérnek, szēbb a szīne künn a szērűn, ha fehér havon vöröslīk.” (334)

Hát az udvarra vonultak. Tehēnbőrt találtak ottan, lēterítētték a földre, mind a ketten arra álltak. (338)

Monda Ahti Saarelainen: „Gyürkōzz, Pohjola gyerēke! Hosszabb kard vagyon kezedben, veszélyēsebb van tēnálnad. Jól jōhet a hosszúsága, majd mikor a végtusában sor kerūl a nyakszegēsre. Vágj hát, Pohjola vitéze!” (346)

Vágta Pohjola vitéze, vágta ěgyszer, vágta másszor, huzakodott harmadīknak, ám telibe nēm találta, nēm hatolt a kardja hūsba, bőret sēm nagyon sebēzte. (352)

Monda Ahti Saarelainen, szólt a szép Kalandoskedvű: „Hadd próbáljam én is ěgyszer, most már rám is sor kerūlhet!” (356)

Az a pohjolai gazda úgy tētt, mint ki mēg sē hallja; ěgyre csépēlt-csapkolódott, vágta volna, hogyha bírja. (360)

Szikrát szōrt a kard acélja, pēngējébūl lāng lövellēt Lemminkäinennek kezében; mēg messzebre is lövellēt, nyakára is rānyalintott ama pohjai legénynek. (366)

Szólt a szép Kalandoskedvű: „Hej, tē pohjolai gazda! Nyomorult nyakadon, látod, halál hajnala vöröslīk!” (370)

Akkor Lappország legénye, az a pohjolai gazda pillanatra félrefordult, ránézve saját nyakára. Hát a léha Lemminkäinen sebtiben odasu-

hintott, élős szablyáját szalasztva, kardjával nagyot kaszálva. (378)

Égyetlenégyet suhintott, fejét válláról lévővágta, tarkója alatt tarolta, mint a répáról a zöldet vagy szemes kalászt a szárral, uszonyát a hal hasáru. Feje földre hullt nyakáru, udvaruk porába pottyant, mint a fajd léhull a fáru, vadász vesszejétül érve. (388)

Száz karó meredt a marton, ház előtt is ezresével, fejek százával félütve. Köztük egy karó fejetlen: az a léha Lemminkäinen annak a hegýére húzta fejét Pohja szép fiának, hurcolva halálhalomra. (396)

Avval Ahti Saarelainen, az a szép Kalandoskedvű visszaballagott a házba, száját ily szavakra nyitva: „Hozz vizet, csahos cselédke, hadd mosom kezem fehérre véritől veszött uradnak, gonosz gazdád harmatátul!” (404)

Pohja asszonya dühöngött, iszonyatosan félindult. Daliát dalolt a földbül, férfiakat fegyveréstül, szablyásokat száz-még-százat, kardos embért ezresével, hogy lévővágják Lemminkäinent, végezzenek a vitéz-zel. (412)

Most ütött téhát az óra, búcsút kelle végre venni; valóban szorult a kapca, csúnya csávában leledzett az az Ahti Lemminkäinen; túl soká talált időzni Pohjolának lagzijában, titkos táltosok torában. (420)

HUSZONNYOLCADIK ÉNÈK

Lemminkäinen bujdosni kényszérül. Anyjától kér tanácsot.

Immár Ahti Saarelainen, az a léha Lemminkäinen rú kelepcebe kerülve fejvesztétten futna onnan, Észak éjsötét honából, szomorú Sariolából. (6)

Szélvészként szaladt a házbul, füst gyanánt futott belöle, rossz tetteitől rohanva, bűneitől bujdokolva. (10)

Már az udvaron megállva körülnézéget, kutatva, merre kószál mén-csikója. Ném leli lovát azonban, csak a szántón sziklatömböt, föld végében fűzfabokrot. (16)

Mihéz fogjon, mit téhetne? Ki segít neki tanáccsal, hogy rontás fejét nē fogja, szöghaja színét nē vesse, nē hulljon szegény szakálla

Pohjolának udvarára? A falu felől zajognak, por kavargó kert közében, fellobbanó fáklyafények, ablakok szűrős szemekkel. (26)

Akkor léha Lemminkäinen, az az Ahti Saarelainen, mivel nem volt más kiútja, másik bőrbe bújt azonnal: sasmadár gyanánt magasba, levegőgekbe szálla; csontos képit nap cserézte, homlokát a hold világa. (34)

Akkor léha Lemminkäinen szólt Ukkóhoz, Ég urához: „Ukko, mennyei Úristen, egeknek ura, erőse, viharfélhők fékezője, fátyolfélhőknek hozója! Kődöket kavargó köröttem, burkolj fodros féllegékbe, hogy tőlük takarva térjek otthonomnak oltalmába, anyámszönyv udvarába, szerető szülém körébe!” (46)

Szállt sebészen, vitte szárnya. Láta egyszerű hátranézve, hogy követi szürke kánya. Szeme szikrázott, akárcsak Pohjola fakó fiának, Észak egykori urának. (52)

Megszólalt a szürke kánya: „Ahti, szépöcsém, megömersz? Jut-e még a harc eszédbbe, vitézi verekedésünk?” (56)

Monda Ahti Saarelainen, az a szép Kalandoskedvű: „Kedves kányám, kismadaram, fordulj vissza csak hazádba! Ha megérkezél, meséld el Észak éjsztét honában: 'Sast nem könnyű kézbe kapni, madarat marokba fogni!'” (64)

El is ért hamar honába, asszonyanyjának lakába, de szája sírásra görbült, megszorodott szívében. (68)

Jött elébe édesanyja két kerítésnek közében, lécajtóhoz lépégetve. Kérdi tőle asszonyanyja: „Mi bajod, fiam-galambom, szerelmetes szép szülöttem? Mért vagy oly nagyon leverve Pohjolából érzékenyben? Nem kínáltak tán kupával ott a pohjolai torban? Ha nem méltattak kupára, kaphatsz jobb kupát minálunk: apád hozta háborúból, vitézi verekedésből.” (82)

Monda léha Lemminkäinen: „Ó, anyám, szerelmes dajkám! Ki foszthatna még kupámtul? Magam fosztanám még őket, akár száztul megszerézve, akár ezrek ellenében!” (88)

Kérdi Lemminkäinen anyja: „Akkor hát mi nyomja lélkéd? Légyőztek talán lovukkal, csikaikkal megcsúfoltak? Ha lovaikkal légyőztek, jobb lovat vehetsz magadnak; tellik pénzből apádnak, szerzeményéből szülnének.” (96)

Monda léha Lemminkäinen: „Ó, anyám, szerelmes dajkám! Ki csúfolna még csikókkal, verhetne lő lövésznyben? Magam csúfolnám még őket, lovasaikat légyözve, lovasaikat lovastul, csikósaikat csikóstul.” (104)

Kérdi Lemminkäinen anyja: „Akkor mért emészt a bánat? Mért szomorkodol szívedben Pohjolából érközében? Mēnyecskékkel mégcsúfoltak, rajtad nők előtt nevettek? Ha mēnyecskék mégcsúfoltak, nőcselédék mégnevettek: máskor másan csúfolódnak, nőkön gyakrabban nevetnek.” (114)

Monda léha Lemminkäinen: „Ó, anyám, szerelmes dajkám! Ki csúfolna nőcseléddel, ki alázna asszonyokkal? Magam csúfolnám még őket, csábítva cselédeiket, szűzet százat is mēgejtve, ezret is ēgyéb kiaszonyt.” (122)

Kérdi Lemminkäinen anyja: „Akkor hát, fiam, mi bánthat? Valami mēgért az úton, pusztá Pohjolába mēnve? Avagy túl sokat találtál ēnni-inni estelēnte, s ējnek ēvadján az ágyban lidércálmok látogattak?” (130)

Akkor léha Lemminkäinen csak kibökte, hogy mi bántja: „Vénasszonyok vélekednek, álmuk értelmét keresve. Nekēm nēm talány az álom: én nēm álmodom sēm ējjel, még kevésbé nappal ēbrēn.” (134)

„Ó, ēdēsanyám, aranyom, tarisznyámba tégy valamit: lēnvászonzacsakóba lisztēt, ēgy kis sót a zsák zsebēbe! Futni kēlletik fiadnak, messze mēnni otthonábul, otthonának oltalmábul, szépségēs szülōi házbul. Kōszōrūlik már a kardot, harcosok gerelyt hēgyēznek.” (146)

Kérdi aggodalmas anyja, tudakolva ēgyre tōle: „Mért kōszōrūlik a kardot, hát gerelyt miért hēgyēznek?” (150)

Monda léha Lemminkäinen, szōlt a szép Kalandoskedvū: „Csak azért fenik a kardot, gerelyt is azért hēgyēznek: fenik én szēgēny fejemre, nyavalyás nyakamra mérve. Valami vizályba estem ott a pusztá Pohjolában, és ēgy északit mēgöltem, Pohjola urát ugyanis. Egész Pohjola fēlindult, férfiak fegyvert fogtak: mind engēm akar mēgölni, valamennyi rám vadászik.” (164)

Anyja akkor így beszēle, szülō szōla gyermekēhez: „Mondtam már nekēd ēlēget, oly erősen óva-intve, ēgyre tiltva-visszatartva, hogy nē

indulj Pohjolába. Most sëmmi bajod sè volna, lakhatnál anyád lakában, szeretõ szüléd körében, hordozódnak hajlokában; félnéd fegyvertõl sè kéne, veszélytül-verekedéstül.” (176)

„Már hová lészél, szülöttem, én magzatom, merre indulsz bujdokolni bûneiddel, rossz tetteid rejtégetni, hogy éltedet el nõ vesszed, nõ szegjék szegény nyakadat, szõghajad színét nõ váltsa, hajszálaid el nõ hul-lasd?” (184)

Monda léha Lemminkäinen: „Nëm hallottam oly helyekrül, hol mēghúzhatnám magamat, bujkálhatnék bûneimmel. Édēsanyám, drága dajkám, tē mondd mēg, hová mēhessek!” (190)

Monda Lemminkäinen anyja tanakodva-tépelõdve: „Magam sēm tudok tanácsot, helyet hosszú bujdosásra. Hégyre föl-méhetsz fenyõnek, borókabokornak állva: ott is romlás volna részed, balsorsod beteljesedne, mert a szál-fenyõbül szoktak fáklya-forgácsot faragni, a borókából pedig len kerítés-karókat vágnak.” (202)

„Még a nyirkosokba nyírnek, lombos égérnek ligetbe, ott is romlás lenne részed, balsorsod beteljesedne, mert a nyírt a nyirkosokból föl-ap-ritják tűzifának, fēlpērszēlik a ligetét új vetés alá valónak. (210)

„Még a dombra áfonyának, pagonyba piros bogyonak, ënnën föl-dedre epérnek, máséra szagos szēdérnek, ott is romlás lenne részed, bal-sorsod beteljesülne: fiatalok fõlszēdnének, lētarolnának a lá-nyok.” (218)

„Ha csukának még a mélybe, márnának folyóvízekbe, ott is romlás lenne részed, balsorsod beteljesedne: kamasz, kormosképü jõne, vinné hálóját a vízre; húzóhálóval az ifjak, szákkal szēdnének a vénék.” (226)

„Fõlcsapsz erdõ farkasának, medvének a mély vadonba, ott is romlás lenne részed, balsorsod beteljesedne: kamasz, kormosképü jõne, hajítógerelyt hégyēzve, foga farkasokra fájna, mindën medvét mēgvadászna.” (234)

Akkor léha Lemminkäinen szóval mondta, fölfelelte: „Magam mēgnagyobb veszélyben, tudom borzasztóbb bajokban, hol halálnak hálójába, jutok jajra, pusztulásra. Ó, anyám, ki éltēm adtad, tejjel táplá-ló mamácska, jó rejték-helyet javasolj, hova mēnjenek, mit tanácsolsz? Torkát tátja rám halálom, hajszál választ végnapomtól, egy nap még az embérelt, de aligha élék addig.” (248)

Akkor Lemminkäinen anyja így szólott szegény fiához: „Jó helyet javasolhatok, alkalmasat ajánlok, hol bűnökkel bujdokolhatsz, rossz-szaságod rejtégethedd. Tudok talpalatnyi földet: egy félreeső fálucska, földületlan és veretlen, szablysáoktól szabadlatlan. Igérd még igaz hitédre, erős esküvel fogadva, hogy hat évig, hogy tíz évig nem mégy hadba-háborúba, akárha aranyak éhe, vonzana ezüst hívása!” (264)

Monda léha Lemminkäinen: „Esküszöm erős igével, hogy nem indulok ez évben, sém a rákövetközöben gyilkos hadba-háborúba, kardot csörgető csatába. Vállsebeim még sajognak, mellem még tele likakkal, régi rajcsúrok nyomával, múlt csatározásokéval határtalan harcterekén, embérmészárló mezőkön.” (276)

Akkor Lemminkäinen anyja szólt fogadkozó fiához: „Szállj hajójára apádnak, avval mēnve bujdosásba kilenc tengērēn is túlra, tizediknek is feléig, szélēs tengēri szigetre, tengērbéli sziklabércre! Ott rejtőzködött apád is régēsregēn; túl is élve hevét háborús nyaraknak, zivataros-zord idōket. Jó volt ott tartózkodása, küllemetēs otllakása. Egy-két évet ott elülhetsz, hazatērsz a harmadikban szeretēt szülōhonodba, szüleid hajóhelyére.” (294)

HUSZONKILENCEDIK ÉNĚK Lemminkäinen vidám bujdosása

Hát a léha Lemminkäinen, az a szép Kalandoskedvű föl-tarisznyált élelēm-mel, nyáron gyűjtött gyōnge vajjal, hogy egy évig vajjal éljēn, szalonnán a másik évben; majd elindult hosszú útra, hosszú útra, bujdosásra. Szóval mondta, fölfelelte: „Immár indulok hazámbul három hosszú esztendőre, négy is lēs sz talán belőle. Férgeknek hagyom a földem, erdeim hiúz heverje, rétjeimet rénbikáknak, völgyeimet vadlibáknak.” (16)

„Ég veled, anyám-aranyom! Majd ha megjön Észak népe, hordája sötét hazának, hogy fenekēdjék fejemre, mondd, hogy innen messze mentem, hogy a hír sē szól felőlem, mióta az irtás mēgván, min arattak is azóta!” (24)

Hajóját a vízre vonta, habok hátára bocsátva acélos alapzatárul, rézből vert rékesztékébül. Fájára ruhát feszített, vásznat a vitorlarúdra;

hajó hátuljába ülve vizek vándorának állott, nyírfanyaknak támaszkodva, kezében kormánylapáttal. (34)

Száját szóra is nyitotta, mormolva varázsigt: „Szellő, szállj a vásznaimba, hajtsd előre kis hajómat, futtasd fábul lett ladikom, fenyőfábul tett tutajom ama szóztalan szigetre, nevenincs sziget fokára!” (42)

Bárkának szegült a szellő, tolta tengér habverése hátán végtelen vizeknek, beláthatatlan lapályon; vitte két havon kérésztül, harmadikat is haladta. (48)

Sziget szúzei eközben ültek kék vizek szegélyin, forgolódva, nézelődve, tengér kék kódét kutatva. Volt, ki bátyját várta vissza, vagy hogy atyja jó, remélte; annak volt valódi vágya, aki vőlegényét várta. (56)

Látták Kaukót, hogy közelget, habok hátán jó hajója: fekete félhódarabka ég és víz között lebegve. (60)

Latolgattak ott a lányok, sziget szúzei beszéltek: „Micsoda csuda közelég, mit hoz a habok verése? Hogyha vagy hazánk hajója, szigeti szélid vitorla, fűgén fordítsad az orrod szigetűnknek széleire, hallhasuk hamar, mi hírlík, más országokban mik esnek, békén élnek-é a népek partjainkon vagy vizsályban?” (72)

Szelek szárnyán száll a csónak, tengér habjaitul hajtvá. Immár léhá Lemminkäinen sajkájával révbe siklík, kiköt földnyelv hajlatában, kiálló szigeti szirtén. (78)

Mondja már megérkőzőben, kérdőzgeti célhoz érve: „Akad szöglet e szigetén, van-é sík porond a parton, hol hajómat partra húzzam, bárkám bakokra döntsem?” (84)

Sziget szúzei feleltek, a léányok válaszoltak: „Akad szöglet e szigetén, sík porond elég a parton, hol hajódat partra húzzad, bárkádát bakokra döntsed: tágas réveket találhatsz, hengérfákat hosszú sorban, elégét ezér hajónak, végtelen vitorlarajnak.” (94)

Akkor léhá Lemminkäinen hajóját a partra húzta, állványokra állította. Maga mondta, kérdőzgette: „Van-é szöglet e szigetén, talpalatnyi tér e földön megbújni szegény magamnak, rejtőzni reménytelennek szörnyű háború zajátul, kardot csörgető csatáktul?” (104)

Bennszülött léányok szóltak, sziget szúzei feleltek: „Van itt szöglet a szigetben, talpalatnyi tér e földön megbújni szérény magadnak, rejtőzni reménytelennek: vannak váraink e tájon, jó táborozó-tanyáink; száz le-

gény is elléhetne, ezer ember is jöhetne.” (114)

Akkor léha Lemminkäinen maga mondta, megkérdezte: „Van-é szöglet a szigetén, talpalatnyi tér e földön, csak egy nyomnyi nyírbozótos, egy morzsányi más mezőcske, mit kiégessek-kivághjak, munkálkodva megműveljek?” (122)

Bennszülött lányok szóltak, sziget szüzei feleltek: „Nincsen szöglet a szigetben, talpalatnyi tér e tájon, nincs egy foltnyi földdarabka, mérőrevaló mezőcske, mit kiégethess-kivághass, munkálkodva megművelhess: itt minden mezőt kimértek, fölparcellázták a földet, sorot húztak a hanyakra, réteket rovásra vettek.” (134)

Végül léha Lemminkäinen azt is megkérdezte tőlük: „Akad szöglet a szigetén, talpalatnyi tér e tájon, hol dalolhassam dalaim, varázsverseim idézzem? Szók a számban olvadoznak, foghúsomon fölfakadnak.” (142)

Bennszülött lányok szóltak, sziget szépei feleltek: „Van itt szöglet a szigetén, talpalatnyi tér e földön, hol dalaidat daloljad, varázsversid mondogassad: liget lombja közt mulathasz, tisztásokon táncikálhatsz.” (150)

Akkor léha Lemminkäinen varázsoló versbe kezdett. Bűvölt berkényét belülré, tölgyfatörzseket kívülré, minden törzsre árnyas ágat, aranyalmát minden ágra, almácskát aranykerékkel, kereket aranykakukkal. Mindénik kakukkolásra csőréből aranyat csorgat, szájaszéle rézzel árad, ezüstöt esőz a torka aranyos homokhalomra, ezüstös emelkedőre. (164)

Lemminkäinen mondja-mondja, rigmusait rendre rakja, homokhalomot gyöngyre váltva, köveket kifényesítve, festve fáikat pirosra, virágaikat aranyra. (170)

Még tovább is mondogatja: középre kutat varázsol, arany kávéval kerítve, födelén aranyvödörrel, ifjaknak belőle inni, lányoknak locsolkolódni. (176)

Terükre tavat varázsol, tó vizére kék kacsákat: kék a háta, zöld a szárnya, sárgaréz a sarkantyúja. (180)

Bézzég bámulták a lányok, csodálták fehérceselédék Lemminkäinen bájolásit, vitéznek varázsolásit. (184)

Monda léha Lemminkäinen, szólt a szép Kalandoskedvű: „Tudnék

jobbkat dalolni, szébb verseket is szerézni, ha volna fődél fölöttem, ülnék asztal főhelyére. Házakban hiány ha volna, ha padlónyi hely sē volna, szavam erdőbe eresztém, versémet vadonba szórom.” (194)

Mondták erre mind a lányok, sziget szépei feleltek: „Házban nincs hiány minálunk, van hely tágas termeinkben: a hidegrül vidd be verséd, szabad ég alól szavadat!”(200)

Akkor léha Lemminkäinen, már feje fölött fődéllel, kezébe kupát varázsol, hosszú asztal főhelyére, habzó sört hasas pohárba, mézsört mindēnik köcsögbe, tálakat púpozva-töltve, mindēn csészét csordulásig. Mert a korsók már kirakva, mézsörös bögrék behozva; volt előttük vaj rogyásig, dosztig disznóhús, szalonna: egyék léha Lemminkäinen, Kauko kedvére mulasson! (214)

Kauko kényēs úriembēr: nēm fogna falatozáshoz, ezüst kés ha nincs kezében, arannyal bevont bicsakja. (218)

Kap ezüstkacort kezébe, arannyal bevont bicsakot: mēgebédél úri módra, jó sok sörrel mēgszērēzve. (222)

Akkor léha Lemminkäinen fölkerékédett faluzni, sziget szēpit látogatni, szēp szerelmüknek örülni. Csak fejét fordítsa rája, mindnek csókra áll a szája; élég, hogy kezét kinyújtsa, mindíg van, ki mēgragadja. (230)

Éjnek évadján cicázik, kujtorog koromsötétben. Van falu élég bejárni, mindnek tíznél több a háza, égyetlenegy sincs közöttük, ahol tíz léány nē lakna; tíz léány közt égy sē olyan asszonyanyjának szülötte, ki nēm hajlandó heverni, karjai közé simulni. (240)

Mēgismer ezēr kisasszonyt, özvegyēt ölelget százat; tízbül kettőt sēm találni, ki nēm hált vele hajadon, nēm ölelkézett víg özvegy. (246)

Így élt léha Lemminkäinen elhenyélve-elheverve, három nyáron át bolyongva szēp faluiban szigetnek, sziget szūzeit szeretve, szēp özvegyēket öelve. Égy maradt csak csókolatlan, árva vénléány valahol hosszú földnyelv hajlatában, messze-messze más határban. (256)

Már ő akkor mēnni készült, hogy honába visszatérjēn. Jött a vénléány, szēgényke, szólva illetén szavakkal: „Kauko, kedves szēp legényēm! Ha elhanyagolsz egészen, köre futtatom hajódat, míg hazafelé igyekszél.” (264)

Korán kéne ahhoz kelni, kakasszókor útrakelni, hogy szēgény

léányt szeresse, vénécskét vigasztalgassa. (268)

Valamilyik virradattal, szakadozó szürkülettel elszánta magát menésre, holdat és kakast előzve. (272)

Annál is előbb elindult, még korábban, mint kitűzte, kora hajnalban kocogva, virradattal vándorolva, hogy szegény léányt szeresse, vénécskét vigasztalgassa. (278)

Hát amint az éjszakában a falu felé haladna, ama félsziget fokára, kilenc kis falun keresztül, nincs oly udvar útja mellett, hova három ház nő nyílna; három házból egy sém olyan, hol nő ülne három ember, a háromból egy sém olyan, ki nő élésítne kardot, fenne gyilkos fejsze-élet Lemminkäinennek fejére. (290)

Akkor léha Lemminkäinen mondogalódott magában: „Béütött a balszereñse, szép nap virradt rám, valóban! Jaj nekem, szegény legénynek, nyomorult legény nyakának! Ördög óvja-é ölében, ruharáncaiba rejtve, gubájába göngyölítve, köpönyegébe takarva, kire százan szándékoznak, ezren egymagára esnek?” (302)

Maradhatnak már a lányok öleletlen-csókolatlan! Rohanvást mégyen a révbe, szegény, szállna csónakába, hanem csak hamu a csónak, pusztá por maradt belőle. (308)

Vesztit érezte valóban, vége immár életének! Kezdtt csónakot csinálni, bárkabárdolásba fogva. (312)

Hanem fája nincs faragni, dereglyéhez dészka nincsen. Fadarabot lelt, falatnyit: parányi darabka dészka, törött orsó törmeléke, hat felé hasadt guzsalyfa. (318)

Csónakot csinált belőle, bárkát bárdolva magának. Tette táltosi tudással, vajákos varázsolással. Egy oldalát egy ütésre, más oldalát más ütésre; már a harmadik csapásra készénlétben állt hajója. (326)

Csónakát a vízre vonta, hajóját habokra húzta. Száját akkor szóra nyitva, mondotta varázsigéit: „Buborékként szállj, té bárka, tavirózsa, ringatózva! Holló három tollat adjon, kettőt szirti sas szalasszon gyöngé csónak gyámolául, rossz hajónak röptetőül!” (336)

Hamar a hajóba szállott, feküdt csónaka farába, orra-lógatva, lőverten, félre fittyenő süveggel, mert többé nem éjszakázhat, még kevésbé nappalozhat sziget szépei körében, fonatos fejű szűzekkel. (344)

Monda léha Lemminkäinen, szólt a szép Kalandoskedvű: „El kell

menni, nincs mit tenni, a legénynek még kell válni szép szerelmétől szüzeknek, lénge lányoknak körétül. Mégis innen megválásom, tőlük messze távozásom megsiratják majd a lányok, fájlalják fonottfejűek ez unalmas udvarokban, szomorú, sivár szobákban.” (356)

Bizony, bánkódtak a lányok, sziget szépei zokogtak: „Minek mégy el, Lemminkäinen? Minek válsz, vizek vitéze? Talán szentések a szüzek, vagy talán kevés az asszony?” (362)

Monda léha Lemminkäinen, szólt a szép Kalandoskedvű: „Nem hogy szentések a szüzek, avagy hogy kevés az asszony: szűz még százával akadna, ezer lány is játszadozni. Azért válok, Lemminkäinen, én, vitézéknek vitéze, mert szívem hazamba szólít, visszavágyom földjeimre, saját eprős erdeimbe, málnaillatos mezőmre, hazai hajadonokhoz, kertémbéli kicsibékhöz.” (376)

Avval léha Lemminkäinen bárkát kijjebb kormányozta. Szelek szárnyán szállt a bárka, habok hajtották előre, kéklő tenger téreire, vitték végtelen vizekre. Szegény párák ott a parton, kuporogtak a kövekén: sziget szépei zokogtak, arany jószágok jajongtak. (386)

Még sokáig sírdogáltak, sziget szüzei szipogtak, míg vitorlaléce látszott, döréngött dereglyerűdja. Nem azért a léccért ríttak, nem a rúdra vágyakoztak: lécc alatti szép legényre, rudat kormányzó kezére. (394)

Sírt a léha Lemminkäinen, ő is sírdogált sokáig, míg sziget szegélye látszott, sziget dombjai döréngtek. Nem a partszegélyt siratta, nem a dombokért esengött: sziget szépeit siratta, dombokon lakó liléket. (402)

Ottan léha Lemminkäinen hátán ringott kék haboknak. Ringott egy nap, ringott másnap, hát a harmadik nap este szél kerekedett keletről, béborult az ég határa, féktelenül fújt nyugatrul, északról eszeveszétten, ladik széleit létépve, gyöngö bárkát fölborítva. (412)

Maga léha Lemminkäinen tengerbe zuhant tenyérrel, tíz ujjal tanult evezni, lapátolni lábaival. (416)

Úszott éjt-napot szünetlen, evezve-evickélődve; végre egy falatka főlhő tűnt föl északon előtte. Lassan földdé vált a főlhő, kibontakozván a ködből. (422)

Tanyára talált a parton. Gazd’asszonyt kényérsütésben, lelte lányait dologban: „Hej, tē kedves háziasszony, ha tudnád, mi éhēt érzék, sejténéd sanyarú sorsom, kamrádba hamar kimēnve, söröspincédbbe sietve,

korsó sört adnál kezembe, disznóhúst hozván magaddal, sülni fülténnéd a tűzre, vajszelettel megszerézve: hadd egyék az éhes embér, szíja még magát a szomjas. Úsztam éjt-napot szünetlen, tengér téerein verődve, kiszolgáltatva szeleknek, háborgó habok dühének.” (440)

Az a gondos gazdaasszony fölmént a kamaradombra, vaját a vajasbödönből, disznóhúst hozott lè böven, azt a tűzre tette sülni: hadd egyék az éhes embér; korsó sört nyomott kezébe: szíja még magát a szomjas! Ráadásul új hajóval, látta el remék ladikkal, hogy hazájába méhessén, régi otthonába jusson. (452)

Az a léha Lemminkäinen, hazaérkezvén honába, ott ráismert földre, partra, fêlszigetre és szorosra, rátalált a régi révre, minden kedves megszokottra, fõnn a dombon szálfenyõkre, lènn a lejtõn lúcfenyõkre: hanèm házát nèm találta, falainak hült helyét sè. Ott, ahol a háza állott, zelnicebokor zizégètt, telküket bozót benõtte, kútjuk õsvényét boróka. (466)

Monda léha Lemminkäinen, szólt a szép Kalandoskedvü: „Ott a cserjés, hol csapongtam, lapos kő, hol lépègettem, ott a rét, hol rajcsúroztam, gyèphalom, amin hevertem. Ám hajlékom hol találom, ki szõkött még szép tetõmmel? Házam porrá pèrzsèlõdve, pora szèltül szèrteszórva.” (476)

Nosza, sírni kezd, zokogni, két napig sè szünt sírása. Nèm a házért hullt a könnye, nèm góréja volt a gondja, hanèm házának lakója, góréjának gondozója. (482)

Magasban madár kerèngètt, sas a légben lèngedèzve. Kèrdèzgetni kezdte tôle: „Sasmadaram, szép madaram! Tudsz-è jótanácsot adni, éd'sanyámat hol találom, szép szülèmet hol keressem, drága dajkámat mi lelte?” (490)

Sastul sèmmi jó sè tellètt, a mihaszna nagy madártul. Sas hallotta rég halottnak, holló hírelte mègöltnek, kardèllet kivègezèttnek, csákánnyal agyoncsapottnak. (496)

Monda léha Lemminkäinen, szólt a szép Kalandoskedvü: „Jaj, szülèlèm, szègény anyácska, fölnevelõ drága dajka! Ó, hát még vagy halva, kincsèm, végleg elmèntél, mamácska; földdè hullott szèt a húsod, testèdbõl fenyõfa támadt, sarkadból boróka sarjadt, ujjadból füzek fakadtak!” (506)

„Bolond fejfel bosszút állni, balga, megtorlásra mentem, élős kardomat kivonva, vitéz fegyverem viselve, ama puszta Pohjolába, Észak éjsötét hónapja – énnén véröm vesztésére, romlására szép szülémnek!” (514)

Körülnézéget, kutatva: tán valami nyomra bukkan, néhány félbetört fűszálra, elhajlított hangaágra. Keresi, nyomot követve, hol vezet valami ösvény. Mintha a fenyőerdőbe, vinne járatlan vadonba. (522)

Mént egy mér földet, még egyet, jódarab utat haladva hatolt még sűrűbb vadonba, még sötétebb röngetegbe. Feltűnt holmi fürdőféle, fák közt lappangó lakocska, két szikla közé szorulva, fenyőfáktul közrefogva – benne édes asszonyanyja, szerelmetes szép szülője. (532)

Akkor léha Lemminkäinen gyermekes öröme gyulladt; szólt anyjához ily szavakkal, örömének hangot adva: „Ó, anyám, arany anyácska, félnevelő drága dajka! Mégis életben vagy, édes, mégvagy épségben-egészen, pedig hittelek halottnak, régésrég elköltözöttnek, kardéllal kivégeztnek, dárdahéggel átdöföttnek! Szép szémeimet kisírtam, gyöngyorcámat rútra ríttam.” (546)

Monda Lemminkäinen anyja: „Élek én, bizony hogy élék, habár hontalanul élék. Bujdosóvá kelle lennem, röngetegbe rejtékeznem, vonulnom sötét vadonba. Pohja pusztító sereggel, támadott tömérdék haddal, ellenéd csak egymagadra, én szeréncsétlen szülöttem! Porrá pörzsölték tanyánkat, mindénüket tönkretettek.” (558)

Monda léha Lemminkäinen: „Kedves jó szülém-szerelmem, amiatt fejed nő fájjon, hagyj föl búddal-bánatoddal! Rakunk házat ház helyébe, szébbet-jobbat, mint a régi; lészámolunk Pohjolával, Lempo bandáját leverjük!” (566)

Aztán Lemminkäinen anyja kérdezte fiát egyébrül: „Igén hosszasan időztél, Kaukóm, jól kihúztad ottan, ama messze más határban, idegének udvarában, ott a szóttalan szigetén, nevesincs-ország vidékin.” (574)

Monda léha Lemminkäinen, szólt a szép Kalandoskedvű: „Jó dolgom volt nekém ottan, fűrösztöttek tejbe-vajba. Pompáznak a fák pirosban, kékellemek ott a földek, ezüstpézn potyog a fárul, arany a bogyós bokorral, lápok édes lében úsznak, hegytetők tojást teremnek, folyók tejjel-mézzel folynak, tuskóból túrót csinálnak, karóbul vaját

köpülnek, sövényékből sört facsarnak.” (588)

„Jó dolgom volt nekem ottan, igen kedvesen időztem. Azt az égyet nem szerettem, és féltébb furcsállottam, hogy úgy féltik frajláikat, dugdossák a dajnáikat, mihaszna menyecskeiket, mintha lompos lányaikra én ügyet vetettem volna, velük éjszakáztam volna! Fehérnépekre fűtyültem, mindet messze elkerültem, mint a farkas a malacot, mint a kiscsibét a kánya.” (602)

HARMINCADIK ÉNĚK

Lemminkäinen újabb sikertelen hadjárata.
Fagy és szemmelverés elleni varázzsversék.

Ahti, hős legény, hatalmas, léha fickó, Lemminkäinen pitymallattal-pirkadattal, jókor reggel, virradattal ladikjaihoz lëballag, hajók induló helyére. (6)

Hát ott rídogál hajója, evezővillája vinnyog: „Jaj, miért vagyok világon, rossz csónakot, mért csináltak? Mert hat évig, tán tíz évig Ahti hadba nem vonulhat, csalja bár ezüstnek éhe, vagy aranynak vágya hívja.” (14)

Az a léha Lemminkäinen jó ladikját meglegyinti hímés hátú kesztyűjével, szóval mondva, fölfelelve: „Në búsulj, fenyőfadészka, në picsogj, hajóm palánkja! Mész tē még velem csatába, vitēzi verekëdésbe evezőssel, tán ezërrel, holnap már talán, ki tudja?!” (24)

Anyjához mëgyën azonnal, szólítja ezën szavakkal: „Ugyë nëm fogsz sírni mostan, jó anyácska, nëm jajongasz, bárhová lészën mënésëm, hahogy harcba-háborúba? Kerekëdik arra kedvem, mind azt forgatom fejemben: Pohja portáit lërontom, bünösökön bosszút állok.” (34)

Lëbeszelnë asszonyanyja, visszatartaná szülője: „Në mënj el, fiam, në indulj hadakozni Pohjolába, mert még ott lelëd halálod, életëdnek vége lészën!” (40)

Lemminkäinen rálegyintett, eldöntötte már mënésit, indulását is ki-tűzte. Így tanakodott magában: „Hanëm társat hol találók, férfít-

fegyvert hol keríték, aki Ahtinak segíthet, erejét emelni tudja?” (48)

„Tierát tartom én eszében, Kuurát kéne szólítani, férfitársnak megfelelne, fegyverforgató barátnak, aki Ahtinak segíthet, erejét emelni tudja.” (54)

Falun végigvándorolva Tiera portájára ére. Megérkezve mondta neki, azonnal a tárgyra térve: „Kedves Tierám, régi társam, egyetlen bécsés barátom! Jut-ë még a múlt eszédbe, mindaz, mit veled megéltem, valahányszor végigjártuk kettesben a harcmezőket? Ném juthattunk oly faluba, ahol tíz hajlék nē volna; olyan házat sēm találtunk, ahol tíz vitéz nē volna, s olyan férfit sēm találtunk, egyetlen legényt sē leltünk, ki kettőnknek ellenállna, aki vélünk víni merne.” (72)

Ablakában ült az apja, fejszéje nyelét faragva; kamra grádicsán az anyja, köpülőjével kopogva; fészérükben két fivére, cifra szánon szöszmötölvé, hidlásón a két hugája, ványolt posztóval vesződvé. (80)

Ablakából szólt az apja, kamaraküszöbről anyja, fészéréből két fivére, hidlásárul két hugája: „Tiera nēm tud háborúzni, Tiera dárdája csatázni. Tiera most ütötte nyélbe jó vásárát életének: ifjasszonyt hozott a házhoz; világraaló menyecske; még nēm is nagyon cicézte, mejjit még sē markolászta.” (92)

Maga Tiera kályha mellett, Kuura a keméncesuton, már fállába félcipőzve, lócavégén még a másik, gádorukban gombolózva, kertkapujukon kilépett. Dárdáját kezébe kapta: nēm volt az nagyon nagyoeska, de nēm is nagyon kicsinyke, középszérű, könnyű dárda; vasa végin ló ficánkol, pēngéjén csikó csatangol, a fanyélén farkas ordít, markolatán medve dörmög. (106)

Jó dárdáját rázogatta, lendítette-lóditotta, ölnyi mélyen földbe fúrta, a döngölt porondba döfte, virágtalan rétbe vágta, gyöptelen, gyomos mezőbe. (112)

Majd a dárdáját bedobta Ahti többi fegyveréhez, elszánva magát erősen, hogy a harcban társa lésszen. (116)

Akkor Ahti Saarelainen vitorlását vízre lökte, fű alatt futó kígyóként, fūrge gyík gyanánt szalasztva. Indult északi irányba, partjaira Pohjolának. (122)

Észak asszonya azonban Fagy fiát elébe küldte Pohjolának tengerére, ama végtelen vizekre. Száját szóra is nyitotta, kérésre, ko-

moly parancsra: „Fagy-fiacskám, szép szülöttem, szémefénye éd'sanyának! Oda mēnj, ahova küldlek, hova kērem és kívánom! Jő a Huncutnak hajója, Lemminkäinennek ladikja: verd a tengērēn bilincsbe, víz közepére kötözve; gazdáját is gúzsba kötve, garázda fickót fagyasztva; ki nē juthasson a jégbül, világ végēig maradjon, hacsak föl nēm oldom onnan, kēgyesen ki nēm bocsátom!” (142)

A rosszfēle Fagy-fiúcska, sēmmirekēllő siheder hullám-hűteni mēgindult, vizeket bilincsbe verni. Már amerre vitt az útja, hol a lábait lētette, fāk levelei lēhulltak, fűvek fonnyadozni kezdtek. (150)

Odaérkēzvēn pediglen Észak tágas tengērēre, Pohjolának partjaira, már az első virradatra tocsogók, tavak befagytak, pattogtak a tengērpártok. Nēm fagyott be még a tengēr, áramlásai nēm álltak. Piciny pinty ha benne vóna, vagy barázda billēgője, még a körme nēm kopogna, fejecskéje még sē fázna. (162)

Hanēm már a másik éjjel elfajult kemény-kēgyetlen, szērtelenszilajra válva, elkanászodott egészen. Határtalanul hidegre, fordult az idő fagyosra, könyök vastag jég a vízre, dárdanyélnyi hó a jégre; csúnán mēgrēkedt a csónak, Lemminkäinennek ladikja. (172)

Magát Ahtit is fagyasztja, vérét hűtve hős legénynek, környékezve már a körmit, lába ujjaira leskel. Ezt már Ahti mēgsokallta, iszonyú haragra gerjedt. Fagy-fiúcskát tűzre tette, vaskályhájába vetette. (180)

Fagyfiút kezébe fogta, mēgleckēztette keményen, száját ily szavakra nyitva, ily szigorú intelmre: „Hej, Hideg, Zimankó sarja, Tél fia, fagyos legénye! Hagyj békét a bütykeimnek, lábam körmeit kíméljed, nē fagyasszad fūlcimpámat, nē feszēgessd fejemet! (190)

„Van élég, amit fagyaszthatsz, hidegēddel háboríthatsz, nē birizgáld embēr bőrit, anyaszült szēgény legénynek! Fagyassz a mocsármezőket, telepēdj kemény kövekre, fűzfatórzszt dermedēztesz, nyárfatórzscket nyomorgass, koppogassd a nyírfa kérgit, gyötörd a fenyő gyökerit, békén hagyd az embēr bőrit, szōrit szépasszony fiának!” (202)

„Vélēd ezt élégtelennek, furábbakat is fagyaszthatsz: szállhatsz forró szaunakōre, gōzvető vörös parázsra, vastermő, eres tetőkre, kēcacél hēgyek hasába, Vuoksi vad zuhatagába, Imatrának zūgójába, sodró selőknek zajába, tūzes örvényēk ölébe. (212)

„Vagy szūletésēdrül szōljkak, származásōdról beszéljek? Ismerēm

bécsős családot, szégyenletes származásod: fűzfá volt a fagynak ágya, nyírésben jöve világra Pohjola portája szélén, Észak hosszú háza végén, aljas ördögi apátul, még alávalóbb anyátul.”(222)

„Hát ki volt a szoptatója, Fagy-fajankó emtetője, mikor nem tudott tejelni mellesincs meddő mamája?” (226)

„Vipëra volt a szoptatója, tartották kígyó tejével, csúctalan, lapos csécsékbül, nedvtelen kígyókebelbül. Dermedt Észak volt dadája, szélvihar vigasztalója rossz fűzek ramaty vizében, nyirkot izzadó mocsárban.” (234)

„Kiállhatatlan kurafi, nagy léhűtő lett belőle. Neve nem volt még a rossznak, kötélrevaló kamasznak. Később volt keresztelője: Fagynak hívták, fagyfalónak.” (240)

„Alattomban jár azóta, kert alatt, bozótba bújva, nyirokban lapul nyaranta, lézengve a szélés lápon, télen fenyvesekben futkos, csalitosokban csatangol, nyírésékben nyargalászik, égerberkéken barangol. Fenekedik fűre-fára, zsendülő gyöpét gyalulva, fáknak lombjait legelve, hanga szirmait harapva, gyöngé hánccsot hántogatva, fenyőfákat fosztogatva.” (254)

„Most legénykédél, mihaszna, elbízta magad erősen: mert már engemet abajgatsz, fülcimpáimba fogódzol, lopnád lábamat alólam, körmeimet környékezve.” (260)

„De engemet nem fagyaszthatsz, engemet hiába hűtesz! Harisnyámat tűzzel töltöm, csizmámat piros parázssal, ruharáncaimba szikra, égő láng kerül kötömbe, azért fagy nekem nem árthat, zord zimankó nem zavarhat.” (268)

„Oda küledek-büvöllek: Pohja hosszú pitvarába. Mikor majd elérsz hazádba, ronts be ajtóstul a házba, fazékat fagyaszd a tűzre, paraszat a tűz terébe, gazd’asszony kezét kovászba, legényt a léány ölébe, juh tejét tele csécsébe, csikáját a ló hasába!” (278)

„Ha máshova vinne vágjad, akkor máshová büvöllek: közibe pokolparáznak, Lempo lángoló tűzébe; kucoroghatnál kohóba, ülhetnél az üllejére, amíg vársz a vasverőre, hogy pörölyével püföljön, kalapálon még keményen, pörölyével porhanyóra!” (288)

„Ámha nem hajlasz a szóra, mégmakacsolod magadat, akkor más helyet ajánlok, még valahová vihetlek: arccal délnek döntögetlek,

nyelvvél nyár birodalmába, ahol rab maradsz örökre, nem lészén szabadulásođ, míg fėkeid föl nēm oldom, bėkőidbőł nēm bocsátlak,” (298)

Fagy, Zimankőnak szűlőtte, őrzi: vėge őrletėnek. Mār kėgyelėmėrt kőnyőrőg, fėnnhėjázását főładva: „Kőssűnk szerzőđést mi ketten: eztān őrğymāst őrni hagyjuk, valamėg vilāgon őrűnk, míg a hold halad az őrėn. (306)

„Hűtėsėmrűl hogyha hallasz, mozgolőđasom mėgėrzėđ, akkor tűstėnt tėgy a tűzbe, prėdāul piros parāzsnak, szőrj bele kovācs szenėbe, Ilmarinen űllejėre! Avagy dőnthetsz szājjal dėlnek, nyelvvel nyārnak orszāgāba, honnan nincs menekűlėsėm, nēm lėszen szabadulāsom!” (316)

Akkor lėha Lemminkāinen hajőjāt a jėgben hagyta, harci bārkJājāt befagyva. Maga mėnt tovābb a jėgėn; Tiera, tārsa-cimborājā buzgőn ballagott nyomāban. (322)

Sima jėgtűkrőn taposva, hőmezőkőn āt haladtak. Mėntek őrğ nap, mėntek māsnap, hāt a harmadik nap este sejlėtt mār Sanyarűfėsűzėk, top-rongyos tanya dėrėngėtt. (328)

Falai alatt mėgāllva kėrdėzgettek-kurjogattak: „Van-őr hűsfėle a vārban, vagy ha nincs, tėhāt halėtel elcsigāzott embėrėknek, holtrafāradt fėrfiaknak?” Nēm volt hűsfėle a vārban, mėg haluk sė hāzaikban. (336)

Monda lėha Lemminkāinen, szőlt a szėp Kalandoskedvű: „Tűz emėssze rossz tanyātok, vāratoskat vėz sodorja!” Maga mėnt tovābb a jėgėn, erdei emelkėdőkőn, lakatlan, sivār lapályon, embėr nēm taposta tājōn. (344)

Ottan lėha Lemminkāinen, az a szėp Kalandoskedvű gyapjat nyűrt a kőlapokrul, szőrt szėdėtt a sziklaszirtrűl: szőrharisnyāt szőtt belőle, kesztyűt is kőtőtt belőle, hogy lėgyėn kihűlt kezėre, fagy harapāsa helyėre. (352)

Őgy haladt, utat keresve, gyalogősvėnyėn őlezve. Rėngetegbe vitt az ősveny, mėly vadon felė vezette. (356)

Monda lėha Lemminkāinen, szőlt a szėp Kalandoskedvű: „Ajaj, Tiera, kedves tārsum! Mi ugyancsak messze jőtűnk, hetedhėtorszāgōn tūrā, zord egek alá őrőkre.” (362)

Tiera vālaszolt viszontag, szőval mondta, főlfelelte: „Bosszút āllani, bolondok, bosszút, balsors-űldőzőttek, jőtűnk hadba-hāborűba, őrszak

éjsötét honába; íme, itt lészén halálunk, visszavonhatatlan végünk, e pokoli pusztaságon, embér nem taposta tájon.” (372)

„Nincs nekünk arról fogalmunk, halvány sejtelém sē súgja, mélyik út mégyén hazánkba, mélyik víz veszédelembe, romlásunkbaréngetegbe, pusztaságba-pusztulásba, éhēs hollók gyűhelyére, varjúváraknak tövébe.” (380)

„Rajtunk hollók rajcsúroznak, tagjainkkal töltekéznek, testünk dögmadarak tépik, vérünkben vadak fürödnek, vérünk és velünk fogyaszta, csőrükkel dögünket dúlva, csontunkat halomba hányva, tengér szirtjeire szórva.” (388)

„Nēm tudja az édesanya, nēm is sejtethi szülője, saját húsa hol csatangol, hol vergődik édes vére: vajon csonttörő csatában, vitézi viaskodásban, vagy a tengér háta hordja, viszi hullámok verése, vagy toboztermő tetőkön, bozótosokban barangol.” (398)

„Bizony, nēm tud édesanya sēmmit is szegény fiáru, anyja már hiszi halottnak, emtetője elveszítettnek. Akkor anyja így siratja, így szomorkodik szülője: 'Jaj, szegény fiam, szülöttem, támaszomat hol találom? Tuoni szántójára szórva, boronájával befédve. Immáron egyetlennemtül, árva anyja gyámolátul kézívei korhadhatnak, számszeríjak szikkadhatnak, vadrucák vígan lehetnek, fűrjek-foglyok futkoshatnak, medvék dombon málnázhatnak, rénbikák bogározhatnak.” (416)

Monda léha Lemminkäinen, szólt a szép Kalandoskedvű: „Úgy van, úgy, aggó anyácska, úgy bizony, szülém, szegényke! Volt csibéd egész csapattal, fehér hattyú fészékalja: egy szélroham szerteszórta, rosszlélék tovaragadta, egyet erre, másat arra, harmadikat más határba.” (426)

„Hej, de másképp volt valaha, jobb időket is megértünk! Földjeink virága voltunk, mezeinknek mézbogyója; minket mindēnki magasztalt, deli termetünk dicsérte. Nēm ám úgy, mint mostanában, ezēn inségēs időnkben: szót a széllal hogyha váltunk, csak a nap nēm ismeretlen, azt is füllegek földözik, esők rejtik el előlünk.” (438)

„Nēm sírok azért azonban, nēm szomorkodom szívemben, csak a lányok jól legyenek, dalos kedvük megmaradjon, mosolyogjon mindēn asszony, menyecske vígan mulasson, sosē sírjon-sírdogáljon búbabánatva merülve!” (446)

„Még nem vesztünk el varázstul, rossz varázstul, szemveréstül, hogy halálunk itt találjon, korai enyészet érjen, kimúlva vidám korunkban, fiatalon földbe térve.” (452)

„Bájosoknak bűvölése, varázslók szemmelverése mind magukra visszazsalljon, szülőházukra szakadjon! Sanyarják saját magukat, gyermekeiket gyötörve, rontsák még rokonaikat, maguk fajtáját fogyasztva!” (460)

„Égykor éd'sapám sē szokta, szülöm szégyellte volna varázslók kégyét keresni, lappokat lékényerezni. Mostan én is úgy beszélék, ahogyan tanultam tőle: őrizz még, örök Teremtő, oltalmaz, irgalmas Isten, támogass kégyes karoddal, hathatós hatalmad védjén férfiaknak furfangjátul, asszonyi abajgatástul, szakállasok szándokátul, kopasz szájuak szavátul, segítségemre sietve, örök őrzőmül szegődve, hogy a gyámoltalan gyermek, föld fia nē tévelyedjén örökös ösvényeidrül, igaz Isten útjairul!” (480)

Akkor léha Lemminkäinen, az a szép Kalandoskedvű veszélybül lovat varázsolt, pejparipát a bajokbul, zabolát a zord napokbul, nyomorúságokbul nyerget. Pattant jó paripájára, lovának lapockájára, vágatott a vakvilágba, Tiera mindenütt mögötte. Pusztá partokon robogva, homokhalmokon porozva ért az anyja udvarába, szép szüléjének lakába. (494)

Kaukót evvel elbocsátom, énekembül, ím, kiejtém. Hagyom Tierát is taposni messzi útját otthonába. Magam más irányba térék, verseimmel új utakra. (500)

Petõfi izlandiul

Steingrímur Thorsteinsson (1831-1913) izlandi költõ és író. Rengeteg művet fordított izlandi nyelvre, leghíresebbjei H.C.Andersen mese-fordításai és az Ezeregyéjszaka meséi. Talán meglepõ, de Petõfi Sándortól is sokat fordított. A reykjavíki könyvtárban bukkantam a szeptember végén címûre.

Í september-lok

Szeptember végén

Enn garðablóm neðra hér gróa í dalnum,
Við gluggann enn skrudgræn er öspin vor há.
En, skoðaðu! Veturinn skjótt fer að nálgast,
Á skógvöxnu hæðunum fest hefir snjá.
Svo ber eg enn sumarsins síðgeisla í hjarta,
Þar sáðkornið frumunga þróast og grær,
En haustlega á koll mínum hárið samt gránar
Og hermir að veturinn færi sig nær.

Að fold hníga blómin og burt streymir lífið,
Kom, brúður, mín elskaða, og sest mér á kné,
Í dag ertu mínu svo mjúkt vöfð í fangi,
Á morgun við gröf, ef eg vopnbitinn hné.
Ó, seg mér, þá eg er á undan þér dáinn,
Munt angruð þú gráta við kuml yfir mér,
Eða með ástmálum aðra við bundin,
Það afsverja nafnið, sem fyrst gaf eg þér.

Ef ekkjunnar blæju svo af þér þú leggur,
Þá ástregans fínu, sem þér heyrir til,
Þá sannlega kem eg úr svarthýsi grafar
Og sæki hana til þín um miðnæturbil
Eg sæki hana til þess mín tárin að þerra,
Er títt graet eg þín vegna í dánarheims rann,
Eg þek henni um sárið míns þreyjandi hjarta,
Sem þar, þá og enn þér til eilífðar ann.

Katona Mária gyűjtése

Tóth Kati: Videó-klip

Kovács katáng Ferenc

Kortárs dán irodalom

Van remény?

A műfajok - a regény, a novella, a vers - között elmosódott a határ. Ahol korábban biztosak lehettünk egy adott stílus, forma, téma kereteit illetően, ott ma már csak elmosódott körvonalakat találunk. Kődös a határ a faktum és a fikció között, új kifejezés született: faksió. Egy és ugyanazon művön belül keveredik a patetikus, a komikus, a poétikus, a cinikus. Az archaikus beszédbe a szleng, a *gyerekszáj* s a rap vegyül. A műfajkeveredés komoly gondot okoz a könyvtáraknak, nem tudják eldönteni, hogy egyes műveket milyen kategóriába soroljanak. Dániában, a kétezres évek nagy irodalmi kavalkádjában mégis nyakon csíphető néhány követhető irány:

- az amatőrizmusból a professzionalizmus felé
- a mikroszkópikus minimalizmusból a makroszkópikus pluralizmusba
- az absztraktból a konkrétba
- a lírából a prózába
- a minimalista prózából a regénybe
- a kisregényből az epikusan áradó nagyregénybe.

A megszületett hibridszövegek az új képi látásmód, a mindent eluraló média, az információtechnológia teremtette újabb és újabb csatornák hatásai alatt állnak.

Új írók bukkannak föl, egyre fiatalabbak, jó fellépésűek, fotogének, nagy számban nők, többségükben profik, vagyis irodalomszakos egyetemi vagy íróiskolai végzettséggel. Mások, a korábbi írónemzedékek tagjai megújult erővel és esetleg új stílusban, friss művekkel jelentkeznek. S hogy a sokszínűséget példákkal is alátámaszszuk, álljon itt néhány beszédes, műfajt jelölő alcím:

Lars Frost: *Smukke biler efter krigen* (Csodás autók a háború után, 2004) "Csattanós nagyregény";

Preben Major Sørensen *Øksens tid* (A balta ideje, 2002) "Leckék"; Jens Blendstrup: *Kvinde adskilt i hoveddele*, 2003 "prózaszövegek egy képsorozathoz";

Pia Juul: *Adresser* (Címek, 2002) "Jegyzetek egy címjegyzékből;.

Katrine Marie Guldager: *Ankomst, Husumgade* (Husum utca, végállomás, 2001) "Költemény".

Ez utóbbi alcím látszik a legnyilvánvalóbbnak, habár nem tudhatjuk, hogy a szerző a kötetben szereplő szöveg versformájára avagy a történetek valótlan, "költött" voltára vagy éppenséggel, némi bizonytalanságot keltve, mindkettőre utal az alcímmel.

Nem tudni, hogy Helle Helle 2000-ben megjelent kötetének (*Biler og dyr/Autók és állatok*) egyik írása (*A munkám*) mennyire lehet jellemző a kétezres évek dán alkotóművészeire, de annyi bizonyosan kiderül, hogy az alkotás az új évezredben sem csupán játék és szórakozás...

"Szinte pótolhatatlan a munkámban. Pótolhatatlan vagyok. Nem sok olyan munka létezik, ami pótolhatatlanabb, mint az enyém. Ráadásul nagyon nehéz. Elismerten nehéz. Minden erőmet beleadom. Az összes energiám felemészti. Olvasgatok, lapozgatok, kézfejemmel eltakarom, nehogy kifigyeljenek. Borzasztóan nehéz. Sokan fel sem tudják fogni, hogy mennyire fáraszt. Gyakran kell pihenőt tartanom. Kávézom, ülök és szemlélődöm. Nem szórakozásból teszem."

Jan Sonnergaard

NETTO és fakta

Valaha voltak barátaim, és egyikőjük minduntalan ugyanazt a történetet mesélte. Volt sorkatona, és mindig arról a nagyszerű őrmesterről mesélt, aki annyira csodálatosan bunkó volt, hogy az ember nem hitt a fülének. Már az első nap elkezdte a bakák megalázását. Azt kérdezte:

- Kinek van érettségije? – és miután négyen vagy öten feltették a kezüket, vagy kiléptek, vagy mi a nyavalya, amit ott csinálnak, azt mondta:

- Nahát, milyen tehetségesek vagytok! Mostantól ti takarítjátok majd a klotyókat...

Ennek a barátomnak, mint egy makacs kisgyerekeknek, az volt a mániája, hogy újra meg újra elmesélte ezt a történetet. És mikor megkérdeztem, miért éppen ezt a sztorit tartja olyan egyedülállóan mulatságosnak, valami olyasmit szokott válaszolni, hogy jó, ha van, aki hülyekre teszi azokat, akik „azt hiszik, hogy valakik”. Ahányszor csak hallottam ezt a hülye sztoriját, mindig arra gondoltam, hogy az kellene már végre, hogy mást tegyenek helyre, mégpedig azt az őrmestert, aki szerintem igenis azt hitte, hogy ő „valaki”. De úgy rémlik, hogy ezt a poént valahogy sose sikerült elsütnöm. Mégpedig azért nem, mert soha semmit sem tudunk elsütni, sem ebben a konkrét esetben a volt katoná ismerősömmel, sem úgy egyébként. Ugyanis csak egy, legfeljebb két lehetőséget kapunk, ha egyáltalán, és akkor sem olyat, amelyet szeretnünk volna. Ha pedig választ kapunk, tuti, hogy egyáltalán nem arra, amit kérdeztünk. Ha valami értelmeset akarsz megtudni, akkor a pokolba is, menj klotyót takarítani!

És nem azért, mint ha nem kapnék válaszokat – rengeteg választ kapok, a leveles részen át minden szombaton, és szerdán, és amúgy egész héten teljesen kiszámíthatatlan időpontokban: vásárlásra hívó reklámok és Direct Mail, ajánlatok nagy kedvezményekről, ha postán megrendelek fél disznót vagy egész birkát. Szenzációsan olcsó közfogyasztási cikkekről a Fredrikssund utcai vagy Bispebjerg-i üzletektől. Ajánlatok fura sorsjátékokon való részvételre („Jó hírünk van az Ön számára, Jesper Nielsen Úr! Részt vehet a Det Bedste nyereménysorsolásának harmadik, döntő fordulójában. A fődíjak értéke 1740000 korona!”), vagy felhívások mindenféle előfizetésre. Kiváltképp a hónap első napja körül, amikor megérkezik a munkanélküli segély.

Nyomatványok ömlenek be felszólítással, hogy ezt vagy azt csináljam, és csak azért küldik ezeket, mert tudják, hogy errefelé *mindenben* hiányt szenvedünk. Feltételezik, hogy bármit megtennék, hogy kikerüljek társadalmi és pszichológiai gettóból. És igazuk van. Csupa olyasmi, amit nagy ívben kerülnék a francba, ha a dolgozó felsőosztályhoz tartoznék, fix fizetéssel, takarékbetéttel, nyugdíjjal és biztos állással, meg mi minden egyébbel, ami azoknak van. És hát határo-

zottan nem ez a helyzet, nincs egy rohadt vasam sem, semmim. Abszolút semmim.

Időnként magam elé képzelem Dánia térképét. A kifinomultat és értelmeset Nordsjællandon reklámozzák, a hasznosat Jyllandon, a szórakoztatót Fynen, és a sok szart... azt itt próbálják meg eladni. „Nyerdj egy millió koronát és kapj egy ingyen órát az Állami Óriás Sorsjátékon!”

Csak ki kell nézni az ablakon, és tudni lehet, hogy itt veszve minden remény. Az ember ihat sört az utcán, vagy kiabálhat a parkban ülve, és kész. És az üzletemberek tudják, hogy errefelé senkinek sincsen módja másra költeni, mint a legszükségesebbre a NETTO-ban, az Aldiban és a *fakta*-ban, és mi is a nevük azoknak a többi gusztustalan szar üzleteknek?

Csak úgy dőlnek a szórólapok, és szinte mindig OLCSÓ. Mindig OLCSÓ, és mindig lehet SPÓROLNI. És az ISO üzletlánc bizonyára pont nekem és az enyéimnek találta ki szlogenjét, mikor azt írja hirdetéseiben és okádékzöld nejlonzacskóin, hogy „JÓ, JOBB, LEGOLCSÓBB”. Az olcsó szarokról szóló kampányaiknak épp *mi* vagyunk a célpontjai, ugyanis ki az ördög más álmodna arról, hogy ilyen rossz élelmiszereket vegyen, ilyen ocsmány ruhát, és egyáltalán ilyen silány árut...

Bár úgy néz ki, lehet, hogy nem mi vagyunk az egyetlenek, hiszen akad elég sok tisztességes ember is, aki azzal kérkedik, hogy *ők* is vesznek szemetet. És néha azt hinné az ember, hogy az egész *nemzetet* spórolási láz kerítette hatalmába, mikor még egy olyan nemes és tiszteltreméltó seggfej, mint Schlüter is be találta egyszer vallani, hogy jár a NETTO-ba. A „változatosság kedvéért”, ugyebár. És lehet, hogy igaz, hogy jót tesz időnként szart venni, de tagadhatatlanul más lesz a helyzet, ha az ember rákényszerül, hogy *minden egyes áldott nap* szart egyen, és csak szart.

És amúgy más a helyzet. Valójában senki sem szereti a rossz árut. A többiek csak hébe-hóba veszik. De *mi kénytelenek* vagyunk. Csak minket sújt igazán. A többiek csak játszanak, de nekünk ez halál komoly. Minden nap. Félig rohadt zöldség a NETTO-ból, öreg hús egy tízesért a *fakta*-ból vagy a Fötex-ből, és majonézsaláta tele zsírral, adalékanya-

gokkal, színezékkal és tartósítószerrel a Brugs-ből. Szar. Nap nap után, és igazán a munkanélküli segély kifizetése előtti utolsó két hét az elviselhetetlen. Tizennégy nap, amikor olcsó cikóriakávét veszek és félkész ételen vagy Daddy csirkéjén élek, 15 évig garantált tartós kenyéren, vagy konzerv baked beans-en és szalonnán, amin csak 5 mm a hús, a többi zsír, s csak annyira fehér, mint a kukac.

És ketrecben élő tyúk tojta tojáson, nyolc korona fél tucatja.

És ez így megy mióta csak az eszemet tudom. Elseje körül utalják át a pénzt, és akkor következik pár nap, amikor majdnem tisztességesen tudok élni, viszonylag friss húst venni, és még nem teljesen rohadt zöldséget. És minden alkalommal azt képelem, hogy *mostantól* minden újra jó lesz, *mostantól* már nem süppedek olyan mélyre a mocsárban, és okom van egy kicsit ünnepelni. Csak kicsit.

De az eksztázis sosem tart tovább néhány napnál – aztán bezár a kassza, szortírozom a számlákat, és sosem tudom őket egyszerre kifizetni. Így jön a részletfizetés, a halasztás, és a hónap hátralevő része a diszkont üzletek zsíros ételeinek és Harboe vagy Maribo olcsó söreinek jegyében telik. Ha eleget iszik belőlük az ember, alaposan be is rúghat. De utólag fizetheti is az árát, kegyetlenül rosszul lesz. Ott erjed és növekszik a gyomorban, mint valami folyékony daganat. És néha hasmenést okoznak, és akkor az ember folyton rohanhat a vécére kiszarni a rosszul erjedt folyadékot.

És nem ez a gond, hiszen a rendes sörök – Tuborg, Faxe vagy Carlsberg – természetesen ugyancsak megölnének. Csak éppen sokkal kellemesebben. Mindig is jobban szerettem volna szívbénulásban meghalni, mint attól, hogy kilyukad a gyomrom. De a szívbénulás a jómódúak betegsége, nem a magamfajtáé. Ha az alja népnek halnia kell, hát haljon fájdalmas halált!

Ha egyszer kitör rajtam a betegség, meggyőződésem, hogy a lehető legrosszabb kezelésben lesz részem. Egy filózó orvos majd kiszámolja, hogy esetemben a kezelés pazarlás, hiszen annak alapján, ahogy az életminőség-ürlapomat kitöltöttem, egyértelmű, hogy nincs már túl sok igazán szép óráim hátra, és ha a kórháznak választania kell két élet között – az egyik jó, a másik rossz kilátásokkal –, akkor a Kórháznak ter-

mészetelesen a jó kilátásokkal rendelkezőt kell választania. Elvégre korlátozottak a források.

Így, miközben tudom, hogy sosem fogok új vesét, májat vagy tüdőt kapni, mindent tudatosan folytatok, és az életvitelem garantálja, hogy egyszer majd valóban *szükségem lesz* arra a szervátültetésre, amelyet úgysem hagynak jóvá. Szép kis látvány lesz, mikor egy nap ott állnak majd fölöttem a szakemberek és vizsgálják, aztán cirkalmas szófordulatokban közlik, hogy „NEM”. És amikor „nem”-et mondanak, nem a kis fukar haszonerőlcsök alapján indokolják majd meg, hanem valami egészen mással, szakmai okokkal. Amikor aláírják halálos ítéletemet, nem filozófiai, hanem orvosi érveket hoznak majd föl. 20 kiló túlsúlyom van, mondják majd talán. És tény, hogy 20 kilóval többet nyomok a kelleténél, ha nem egyenesen 30-cal – de aztán megint ott a gond, hogy hogyan is kerülhetném el ezt a bizonyos 30 kiló fölösleget. Napjaink szegényei éhezni éppen nem éheznek, hiszen még a segélyből is futja májasra, húskolbászra és mérgező kenyérre, meg eszméletlenül magas zsírtartalmú, öreg húsrá.

Arra mindig futja, hogy az ember naponta egyen valamit, de arra sosem, hogy valami *rendeset* egyen. Hulladéktermékre futja, ad libitum, és atrazinos burgonyára, meg szalmonellás csirkére és hőkezelt felvágottra. Épp arra futja, amit senki más nem hajlandó megenni – és a súlyom csak egyre nő. Biztos csak néhány év, és allergiás is leszek. Először kirekesztenek, majd tönkretesznek, végül hulladékgyűjtő konténerekké válunk. Tíz millió légy nem tévedhet. Egyél szart!

A SuperBrugs mostanság bukott le egyik trükkjével. Három különböző baromfisalátát hirdettek: „házi”, „light” és „luxus” változatot. Egy fogyasztóvédelmi csoport tesztelte a salátákat, és pontosan ugyanannyi hús, spárga, gomba, illetve majonéz volt bennük. Teljesen azonosak voltak.

Mikor szembesítették a vizsgálat eredményével, a SuperBrugs sajnálta, röstellte a dolgot, és ígérte, változtat a helyzeten. Változtatott is. Csökkentette a hústartalmat a nem „luxus” salátákban – így a legdrágább saláta tagadhatatlanul jobb a másik kettőnél. Amelyek még rosszabbak lettek.

A méreglerakatok csak duzzadnak szivacsos testemben, és semmit

sem tehetek. Semmit. Lassanként olyan súlyossá vált a helyzet, hogy már együttérzést keltek, és nem is ritka, hogy hirtelen mások együttérzésével szembesülök, miután ugyanolyan hirtelenséggel kedvük támadt *jónak* lenni.

Mint amikor most télen Mariannéval találkoztam. Időtlen idők óta először merészkedtem ki apró, klausztrófobikus lakásomból, és persze az volt az első, hogy Mariannéval futottam össze az utcán. Felhagyott a jónapot köszönéssel, ezért inkább így szólt:

- Szerezted munkát?

Természetesen nem. A dolognak ugyanis az a mechanizmusa, hogy önmagában diszkvalifikál az, ha mások már diszkvalifikáltak, és persze senki sem akar olyasvalakit alkalmazni, aki hat évig szinte megszakitás nélkül munkanélküli volt. Úgyhogy természetesen nem.

- Ne szomorkodj emiatt – mondta édesen – lehet, hogy van munkám a számodra. Ráadásul feketén.

Felajánlotta, hogy takaríthatok Allerødben a nagybácsijánál, egy finom, előkelő úrnál. Azon fáradozott, hogy jó embernek tűnjön, és a vicc az, hogy annyira szorult helyzetben voltam, hogy *tényleg* hálás lettem, és lelkesen válaszoltam, hogy „nagyon is szívesen”. Heteken át telefonálgattam, hogy beszélt-e a nagybátyával, de mindig kitérően válaszolt, és végül fel kellett adnom. A mai napig meg vagyok róla győződve, hogy a nagybátyja még csak nem is *álmodott* arról, hogy egy takarítót fogadjon fel. És amúgy még abban is kezdtem kételkedni, hogy egyáltalán *van* nagybátyja.

Afelől viszont semmi kétségem, hogy biztos benne, hogy máris segített rajtam. Úgy hiszi, hogy azzal, hogy munkával ámitott, „optimistábbá” tett és „aktivizált”. Ha jól ismerem, teljesen meg van hatódva a saját jószágától, és régi közös ismerőseinknek arról hanceg, hogy „helyrerázott”, és főleg neki köszönhető, hogy „motivált” vagyok. És nem akarja belátni, hogy egyáltalán nem vagyok az. Túlságosan el van foglalva glóriája fényesítésével, és természetesen nincsen tisztában azzal, hogy csak *főlényeskedik*.

Bebizonyítja, hogy ő van felül, és én vagyok lent. Megerősítette magát a hitben, hogy nincs mitől aggódnia, a dolgozó felsőosztály tagja, fix munkával az irodában, azokkal az édes, édes kollégákkal. Olyan

jól esett neki a szemembe hazudnia, és ezt az ördögért sem vallaná be magának. Sose volt könnyebb az embernek kiegyeznie a munkájával, bármily esztelenség is, hiszen mégiscsak jobb dolga van, mint azoknak, akiknek nem engedik, hogy bármit is csináljanak.

De aztán mégsem olyan magabiztosak ezek a dolgozó emberek, mint amennyire ők azt hiszik. Néhány napja elhagytam apró, undorító lakásomat egy *kis* élményért. Alig pár saroknyit mentem az utcánkban, mikor észrevettem, hogy ma van a nagy játéknap. A nyeremény és a nagy szociális felemelkedés esélyének napja!

A bódék mellett ember nagyságú plakátok, majdnem *kiáltozták*, hogy a Viking Lottón ma háromszor annyit lehet nyerni, és a fődíj akár a 22 milliót is meghaladhatja. Még az Ekstra Bladet hirdetőplakátjain is ott virított, és ők persze szokás szerint túloztak: „Rekord nyeremény: ezen a héten közel 30 millió!”. A Bordrups Allén több mint 40 méteres sor állt, szinte kizárólag felnőtt, ápolt férfiakból, akik korábban eljöttek gyönyörűséges munkájukból, csak hogy játszhassanak. Álltak szépen sorban, mind a „nagy nyereményben” reménykedve; türelmesen, jól nevelten és arról álmodoztak, hogy hogyan fog épp az *ő* életük megváltozni a fődíjtól.

Gyönyörűség volt látni, hogy még *ők* is egyért vagy másért elégedetlenek a sorsukkal, és örömmel néztem, hogy dobták ki keservesen megtakarított pénzüket egy olyan átverésre, melyen egy öt éves kisgyerek is átlát. Főleg az tetszett, hogy nyilvánvalóan nem voltak teljesen elégedettek az életükkel, a jövedelmükkel. Többet és mást akarnak – még ha mindig azt hajtogatják is, hogy *övék* a boldogság, enyém meg a boldogtalanság.

A sor mellé léptem, nagy szemekkel bámultam és hangosan kinevettem őket. És mikor tovább álltam, egy ici-pici kis diadalézés tört fel bennem, mert egyértelmű volt, hogy velem együtt ők is nyakig vannak a szarban.

De a diadalézés nem tartott túl sokáig, legfeljebb öt percig. Aztán elkezdtem mérgeledni. Minden porcikámat elöntötte a méreg, amiért ilyen szarul megy nekem. A sok idióta megengedheti, hogy bolondot csináljon magából, de nekem még a legkisebb apróság is azonnal fáj. Aztán engem is elöntött a nyerési vágy, és a Strøgetbe siettem, a Szent-

lélek templom előtti padokon backgammonozókhoz. Itt a játék ideje, gondoltam, és két parti alatt elvesztettem a nálam lévő száz koronát. Még buszjegyre sem maradt.

A hazagyaloglás szörnyű volt, és kimondhatatlanul bosszantott, hogy a pénzemet holmi kis páriáknál és bűnözőpalántáknál hagytam. Megbántam, hogy egyáltalán eljöttem hazulról, bár igaz, hogy eléggé lehangoló, rút, mocskos és visszataszító. Mégis maradnom kellett volna ott, ahol voltam.

De hát nem így történt, és utolsó százasomat is elvesztettem. Azt gondoltam, az ördögbe is, most már akár ki is vehetem a maradék 210 koronámat, és mikor azt is elköltöttem, már semmim sem lesz, és csak a véletlenül múlik majd, hogy élek-e vagy halok. Végül is éltem már meg rosszabb hónapokat is, hisz csak 11 nap van a következő átutalásig. Rossz, de nem annyira rossz, mint amikor csak spagettin és ketchupon, sült burgonyán éltem, vagy a Hvidovre fogyókúra porán, melytől mindig hányingerem volt és szédültem. Ha visszaváltom az üres sörösuvegeket, lesz pénzem még három-négy adag spagettire, Danablu-re és felettébb zsíros szalonnára meg tejföldre. Korábban már úgyis vettem két kiló cukrot és néhány csomag hosszú lejáratú toastkenyeret, meg a konyhaszekrényben is kell lennie egy olcsó eperlekvárnak és két csomag lengyel keksznek. Úgyhogy nem fogok kifejezetten éhezni.

Bementem hát a Bikubenbe kivenni az utolsó kis maradék pénzemet, és amíg szépen, türelmesen vártam a felfestett vonal mögött, újra feltört bennem a méreg, és úgy éreztem, tényleg az vagyok, aminek mindenki más tart. Egy pária. A többiek tekintete fürkész, osztályoznak, mérlegelnek, és kis skatulyákba sorolnak. A magamfaját pedig csak egyetlen dolog jellemzi, hogy rejtőzik-e esetleg valami emberféle is a szálnalmas homlokzat mögött.

Már a bankban közhírré tétetik, hányadán is állunk. *Ha* lenne munkám, nem állnék most itt, mert nem érnék rá, csak csütörtökön, amikor hosszabb a nyitva tartás. De az meg teljesen fölösleges lenne, mert ha volna munkám, adnának csekkfüzetet meg bankkártyát, megengednék a keretütlépést, hitelkeretet ajándékoznának, és mindent megtennének, hogy meg legyenek velük elégedve, ne menjek át más bankhoz.

De ezek egyikét sem szabták a magamfajtákra, ezért már azon látni rossz soromat, hogy egy *bankfiókhöz* kell folyamodnom a pénzemért, nem pedig csekkfűzethez vagy bankkártyához.

Helyzetem még nyilvánvalóbbá vált, mikor kiléptem a bankból a szar 210 koronával, mert nem tudtam magamat nem az ő szemükkel látni, és nyomorúságom minden egyes tettemből leolvasható. Arról, ahogyan végigszlattyogok az utcán, a frizurámról, amit egy vén nyanya vágott 50 koronáért, és a ruházatomról. Olcsó Nike és Levis utánzatok, meg használtruhák. Még csak karórám sincs. Ha pedig végre be is szerelnék egyet, lerína róla, hogy SZEGÉNY vagyok. Hisz természetesen csak egy igazán olcsóra futná, olyanra, amit kinevetnének. Vagy egy másolatra, de azt is azonnal észrevennék, és akkor aztán pláne jót mulatnának.

De ez még csak a kezdet. Már az a tény, hogy ennyire aggódok csóró kinézetem miatt, tisztán jelzi mennyire szorult helyzetben vagyok. Ha ugyanis rendben mennének a dolgaim, lehetnék olyan kövér és viszsztatizáló, amennyire csak bírnék, és mehetnék a létező legrondább ruhákban, cseppet sem zavarna. Mert az az én választásom lenne. De most, hogy *nem* az én választásom, egészen más a helyzet. Kénytelen vagyok a legolcsóbb ócska ruhákban járni, hisz szegény vagyok, és épp ezért vagyok „lapos” vagy „ronda” és stílustalan. De ha jól mennének a dolgok, azt mondanák az idegenek, hogy „józan” vagyok, talán „kissé takarékos”, vagy akár „meggondolatlan”. De tudnák, hogy nem a pénz miatt. És hát akkor rendben.

Fordítva elképzelnék, hogy talán egyszer egy csöpp kis pénzt nyerek, vagy talán egy nagy karácsonyi ajándékot kapok anyámtól, és kivételesen lenne elég pénzem, hogy rövid ideig egy kissé, csak *kissé* rendesen öltözködjem. Nem menne. Csak még keményebben ítélnének el. „Felfújtt hólyag”, „kontár”, „hamis”, mondanák, hiszen tudják, hogy nincsen pénzem így mászkálni. Ezért tessék csak nejlonban, gabardinban és poliészterben járni. Csakhogy az sem jó – láthatóan bármit is teszek, megvetendőnek és undorítóknak tartják.

Ne tegyek tehát az égadta világon semmit! Így megelégedtem azzal, hogy továbbmentem a Fredriksundsvejen, forrongtam, és visszaálmodtam magam a punkba, abba az időbe, amikor volt valami jó abban, hogy

mindannyiunknak olyan kevés pénze volt, mint most nekem. Tény, hogy mindannyian rondán öltözködtünk, de legalább csoportot alkotunk, és tetteink mögött volt valami elképzelés. Nem egyszerűen szegények meg kirekesztettek voltunk, hanem punkok. Nagyvárosi indiánok és alternatívák. Közismert, milyen óriási erőfeszítésbe került, hogy megszerezzük ezeket a hosszú, fekete télikabátokat, konténerekből vagy az Üdvhadseregtől. Néhány évig megvolt a saját egyedi esztétikánk. Ez egészen más helyzet volt, mint most, amikor öltözésem csak a társadalmi lecsúszás világgá kürtölése. Valamilyen értelemben egészen elegánsak voltunk – de aztán ugyebár jöttek a kereskedők, és a Deres, a Magasin és az Illum elkezdte a divattervezett felöltökből és bőrkabátokból álló „új stílust” árusítani, úgyhogy a Hellerup és Gentofte köpönyegforgatói egy ideig úgy tehetek, mint akik egy olyan valóság részei, mely sosem volt az övék.

Pár évig elegánsak lehettünk, aztán jöttek a kufárok, ellopták az egészet, és olyan kommerszé és népszerűvé tették, hogy mindenki pontosan úgy szaladgált körbe és úgy viselkedett, mint mi. És többé már nem ismertünk egymásra.

Mert a zenénket is elvették, és lemezeket adtak ki mindenféle kommersz bandákkal, melyek pont úgy szóltak, mint a punkok, csak épp egyáltalán nem voltak azok. És azokat a tisztességes, spontán és teljesen vad koncertjeinket teljesen tönkretették a Holtéból, Rungestedből és Hellerupból ideözönlők. Beférköztek közénk, és mikor már a mieinként is álcázhatták magukat, teljesen lehetetlenné vált kiszűrni őket, és lenyomni a szokásos „zártkörű buli”-t. Egyszerűen már nem ismertük fel őket, és így, mint mindenki más, ők is csak tíz koronát fizettek a koncertjeinkért, pedig nekik hússzor többre is futotta volna.

Élősködhettek rajtunk a fukar gazdag szarháziak, és miután pár évig ezt üzték, vége lett a mozgalmunknak, épeszű már nem nevezhette magát nagyvárosi indiánnak. Adták-vették a nemes szegénységről szóló ideá-lunkat.

És ez még nem minden! A rendőrség is közbelépett. Épp azokban az években költöttek újabb és újabb adómilliókat és vetettek be irtatlan erőket annak a néhány koppenhági BZ kollektívának a szétverésére. Beindították az óriási gépezetet, és nagy sajtófigyelem közepette min-

dent szétzúztak, ami csak volt. Az adófizetők milliókkal szegényedtek, a Sorte Hest és az Allotria kitakarítva, nekünk meg már nem volt hova mennünk. A Fremskrittaspártiet ujjongott, mert lehetetlenné vált akár csak egy kicsit is tisztességesen szegénynek lenni, minden páriának egyedül, magányosan kellett élnie, és nem tehattünk mást, mint befogtuk a pofánkat.

Vége a koncerteknek, a gyűléseknek, a közös konyháknak és a du-máknak. Elhallgattattak. Pofa be. Az ember ne mulasson, ha nincs munkája! Akkor se mulasson, ha *van!* Be kell fogni. Hiszen a dolgozó felsőosztály sosem mulat. Épp ellenkezőleg. Spórol a háztartáson, és lottózik.

Tehát hazafelé tartottam, és a helyi NETTO-nál úgy gondoltam, akár most is elkölthetem utolsó vasamat. Bementem a felettébb ronda raktárépületbe, ahol minden piszkos, az árut még ki sem pakolták a dobozokból, és szemétben úszott az egész padló. Tele izzadt, vén idiótákkal és visítózó gyerekekkel, az egész olyan visszataszító volt, hogy majdnem megjött tőle a jókedvem. De csak majdnem. Vettem tizenkét Sølvsbjørnt, egy kis zsírszalonnát, néhány doboz borsót, egy világos vörös húskolbászt, egy kisadag hosszú lejáratú német kávétejszint, és egy kis csomag olcsó cikóriakávét. Aztán siettem a sorba, hogy mihamarább kijuthassak, és pont odaértem egy büzlő bunkó elé. Akit ez feldühített, és hangosan szidta a feleségét, amiért mindig „olyan gyengeelméjű”. A sor eszméletlenül lassan haladt, és folyton az járt az eszemben, hogy „fogd már be; mekkora *bűz* van idebent”.

Mikor végre én következtem, megláttam a legrondább pénztárosnőt, akihez valaha is szerencsém volt. Kicsi, kövér, apró malacszemekkel. Mikor közelebb értem, észrevettem, hogy valami sárga kis lepényféle-
ségek voltak a szeme alatt.

- Thomas! – kiáltott oda, mikor arra járt egy lusta naplopó – nem vennéd át a kasszát?

Thomas megállt egy pillanatra, és bambán odabámult.

- A szemem – mondta a nő – alig látom az árukat...

De Thomas csak odébbállt, még válaszolni sem volt hajlandó, így a pénztárosnő kénytelen volt továbbra is itt ülni a mocsokban, valami ízével teli szemekkel. És még ideje sem maradt egy kicsit bánkódni

Thomas miatt, mert a mögöttem álló tuskó ráförmedt, hogy „a pokolba is, nem tudna végre nekilátni”. Így gyorsan kiszolgált, hogy mihamarább a tuskóra kerülhessen a sor. Fizettem, és elhúztam a csikot. Majdnem elhánytam magam, és úgy éreztem, legfőképpen az ő hibájuk, hogy az életem ilyen lett, amilyen.

Harminc kiló túlsúlyomat továbbvonszoltam az utcán, be a lépcsőházba, abba a nyomorházba, ahol lakom, be a harmadik emeleti piszkos lakásomba. De fura mód, amint hazaértem, elszállt a depresszióm, megkönnyebbültem, és majdnem kissé örültem is, hogy a külvilági expedícióknak mára vége, és egy kis nyugalom lehet. Vége mára az olyan élményeknek, melyek majdnem az ájulásig felbosszantanak.

De alig telt el öt perc, s két régi szlogen jutott eszembe. Majdnem elrontották a kedvem. „Nincs egy szál esélyed sem – használd ki”.

„Eredetiekként születünk, másolatokként halunk meg”. De nem tudok semmiféle esélyt sem kihasználni, és már másolattá váltam.

Aztán nemsokára leállítják az átutalásaimat, és rákényszerítenek, hogy elfogadjam a „munkaképzési” ajánlatukat, amit régen egyszerűen „munkaajánlatnak” hívtak, és amely mindig kötelező, ma még rosszabbul fizetik, mint annak idején, és, ha lehet, még hülyébb. Ass árkokot – ad ám tapasztalatot! És éppen ezért pénzt meg nem. És mikor árkokat ástál, és elloptunk 52 hetet az életedből, jövünk, és a szemedbe hazudjuk, hogy „jó útra” térítettünk. Te meg ott állsz és sírsz, mert minden olyan értelmetlen – mi meg csak szélesen vigyorgunk, hazudunk még egy keveset, és folytatjuk az életed megkeserítését.

Nem csak a pénzügyi helyzetem meg a sok hazugság húzta ki a lábam alól a talajt. Egyszer csak *éreztem* a testem, és fáj. Fáj a mellkasom, kapkodtam a levegő után, és majdnem elájultam. Le kellett feküdnöm a másik szobában a matracra, szédülni kezdtem, és olyan volt, mintha fojtogatnának. A gyomrom szúrt, a torkom égett, és olyan fáradt voltam, hogy egy hétig tudtam volna aludni.

Alig aludtam el, mikor megszólalt a csengő. És amikor nem nyitottam ki azonnal az ajtót, a hülyéje elkezdett rajta dörömbölni. Kitémolyogtam, kinyitottam, és szembe találtam magamat a *régiek* legmarkánsabbjával.

- Az ördögbe is, de rég nem láttunk téged! – mondta barátságosan,

és megrázta a kezem. Aztán kicsit hátrább lépett, és végigmért.

- Iszol is?

Vigyorgva nézett duzzadt testemre, majd kiment a konyhába, biztosan azt hitte, hogy éppen főzök. Mikor észrevette, hogy nem, figyelme a zacskó olcsó sörömrre terelődött.

- Megdobsz egy sörrel? – kérdezte, és becipelte a zacskót a nappaliba, ahol azonnal le is ült, és feltette a lábát az asztalra. Nagyon sokat változott legutóbbi találkozásunk óta, semmi sem maradt vissza a 80-as fazonból és mindabból, ami jó volt. A ruhája új, megfelelő márkájú, ő maga szolárium-barna, testépített, és szélesen mosolygott rám, miközben kinyitotta az első sörömet. Majdnem, hogy Ügynökké lett. Rágyújtott egy cigire, és bőkezűen felém lökött egy félig üres Look Light dobozt, majd elkezdett informálni arról, hogy mi történt vele ma a munkahelyén, és hogy Maj-Britt – mert hogy ugye emlékszem Maj-Brittre –, mit szólok hozzá, az Istenért, terhes lett.

Mint ha abszolút nem vette volna észre, hogy van más is rajta kívül a szobában, és mikor végzett Maj-Brittrel, az új barátnőjéről kezdett mesélni. Mert hogy egész múlt héten mérges volt órá, de most újra jóban vannak, és bár csak tudnám, milyen klassz az a lány a hatalmas, új Valdby-i lakásában.

- Meg is *érheti* dolgozni – fölényeskedett, majd nekilátott a jelenlegi lakáspiacról beszélni, az úri lakásról, melyet Fredriksbergen terveztek venni, mikor sikerül majd annyit összeszórolniuk, hogy készpénzben fizessenek, és még a záloglevelet is kiváltsák. Fantasztikusan megy neki, barátnőjének meg még jobban. Tudnám mennyire...

Mikor végre szünet következett, magam is próbáltam megszólalni. Igyekeztem leírni, milyen rosszul megy minden, és megkérdeztem, nem tudja-e, hogy esetleg hogyan úszhatnám meg, hogy a leghülyebb kényszermunkában kössek ki, amikor lejár a támogatásom. De szemmel láthatólag nem érdekelte a dolog. Ujjaival az asztalon dobolt, és vágyakozva nézett ki az ablakon. Miután nem hagytam csak úgy abba, unalmában az üvegről kezdte a címkét lefejtetni, majd talált egy kupakot, és az asztallapot karcolgatta vele.

- Van valami különös okod arra, hogy tönkre tedd az asztalomat? – kiáltottam rá, de csak vigyorgott, fogott egy új üveget, és az öngyújtómmal nyitotta ki.

- Egészségemre – mondta vígan, és kiitta félig. Majd ismét elvigyodott, talán mert észrevette, mennyire idegesít.

Mikor látta, hogy nem veszek részt a mulatságbán, megkérdezte:

- Besavanyodtál?

Aztán felállt, és eltűnt az előszobában.

Egy kis, négyszögletes csomaggal tért vissza.

- Ez a tiéd – mondta, és ünnepélyesen átadta az ajándékot. Valami karácsonyi papírba volt becsomagolva. A várakozástól tányérnyira kerekedett a szeme.

- *Ajándék* –erősítette meg, s míg letéptem a papírt, hogy hozzáférjek a dobozhoz, kiitta a maradék sört, majd megkezdett még egyet. Pedig nem kerülhette el a figyelmét, hogy az volt az utolsóm, és hogy teljesen le voltam égve. De láttam, hogy ez nem indította meg, hiszen épp ajándékot hozott.

Kibontottam a csomagot, és valami masinafélét találtam benne.

Egy pirítóssütőt. Egy régi pirítóssütőt. Fekete zománcozott, a külseje tessék-lássék tisztítva. Az alja még enyhén sárga az odaszáradt, régi konyhazsirtól.

- Csak egy kis semmiség – tette gyorsan hozzá szabadkozva, miközben még egy cigit nyújtott felém – és tudod mit?

Megráztam a fejem.

- A tavaszi nagytakarítás közben találtam rá, ugyebár, és úgy gondoltam, hogy ez épp neked való...

Nem válaszoltam, ettől egy röpké pillanatra majdnem csalódott lett, de aztán sietve hozzátette:

- Úgy gondoltam, egy régi pirítóssütő is jobb, mint a semmi. Mert neked ugye nincs?

Válaszolni sem volt időm, mert megtette helyettem:

- Nincs, persze, hogy nincs. De hát akkor tessék, megkaphatod ezt.

A helyzet annyira egyértelműen arra volt kihegyezve, hogy köszönetet mondjak, hogy halál komolyan mondtam „nagyon köszönöm” ezt az öreg, zsiros konyhagépet, mely biztos a legutolsó, ami hiányzott.

- Nincs mit – válaszolta szerényen, és aztán folytatta meséjét saját magáról, munkájáról és nyugdíjbiztosításáról. Mikor kértem, hogy fogja be, csak témát váltott, új sztoriba kezdett, ezúttal Peter nevű nagybáty-

járól, és annak Sydhavneni import-export cégéről.

Az az ember igazán ért a borokhoz – mondta, majd megjósolta, hogy alig pár év, és Dél-Afrika kiszorítja majd Franciaországot a dán borpiacról. És ha mindez nem lett volna elég idegesítő, azzal folytatta, hogy ha egyszer találkozónék Peter nevű nagybátyjával, akkor *egészen biztosan* tudna nekem kedvezményt szerezni minden borra, amit csak akarnék.

- A pokolba is, leeshetett volna már, hogy nincs pénzem *semmire* – mondtam, de minden eredmény nélkül. Csak mosolygott. És mikor megpróbáltam megmagyarázni, hogy mennyire kezdem aggódni minden miatt, ami körülöttem történik, elkezdte piszkálni a pirítóssütőt. Beszámoltam az iménti rohamról – az ujjával cirógatni kezdte a vén zsíros masinát, majd talált egy kupakot, és beledobta a résbe. Mesélésem közben gépiesen bólogatott. Olyan volt, mintha már ezerszer hallotta volna a sztorimat, és megérintené, aztán lenyomta a pirítóssütő kallantyúját.

Mozdulatlanul ült, és azt hittem, most már figyelni fog. De mikor megkérdeztem tőle, mit tenne a helyemben, ütközésig nyomta a kallantyút, és kioldotta a rugósszerkezetet. A kupak egy kis kattanással kilőtt, és eltalálta a plafont. Christoffer hangos, véget nem érő mániákus nevetésben tört ki.

- Hát – mondta, és megtörölte a nevetéstől könnyes szemét – jó kis *limlomokat* tudtak ám annak idején készíteni... - Nem válaszoltam, így csak imbecillis módon folytatta:

- Nézd... - és fel-le nyomogatta a kallantyút. Sokszor. Minden alkalommal ugyanolyan jól szórakozott – és *magam* sem kételkedtem abban, hogy sikerült teljesen uralma alá vonnia a helyzetet, engem meg valami olyasmivé redukálnia, amivel cseppet sem szükséges foglalkozni.

- Nos – mondta végre –, most már talán itt az ideje, hogy menjek...

Kiment az előszobába, felvette az új kabátját. Egy zöld bőrkabátot a Magasinból vagy az Illumből. Biztosan többre került, mint amennyit én egy hónapra kapok. Megveregette az arcomat, majd azt mondta:

- Valakinek fel kell kelnie reggelenként és lendületben tartania a gépezetet!

És ismét tartott egy kis elegáns hatásszünetet, hogy legyen időm felfogni, mit is mondott. Majd demonstratív, önelégült nevetésben tört ki, pedig egy cseppet sem volt mulatságos. Mert talán ironikusan értette, talán hasonlított az iróniára, és talán más körülmények közt vicces is lett volna. De most nem volt az. Ugyanis halál komolyan mondta. És láttam, hogy mennyire élvezte, hogy a földbe tiporhatott, és egész lénye azt sugározta, hogy meg volt győződve az igazáról.

Miután elment, elraktam az üres üvegeket, kiürítettem a hamutartót, és megnéztem, hány cigit hagyott hátra. Hármat. Majd fogtam a zsíros, öreg pirítóssütőt, és bevágtam a konyhaszekrény legmélyére. Ismét a rosszullét kerülgetett, és megint gonosz asszociációk keringtek bennem. Újra és újra azt gondoltam magamban: egy nap meghalsz. Meghalsz egy nap. Egy nap mindez megfoszt az élettől, és meghalsz.

Végig arról volt szó, hogy csak ez az egy életem van, és végtelenül rosszul használom ki, és talán épp minden a végéhez közeleg.

Magam elé képzeltem, hogy tíz hónap múlva nem bírom tovább, és hirtelen bevisznek a kórházba. Fekszem, köhögök, a testemben mindenütt olyan szörnyű a fájdalom, mint ma délután, hányingerem van, és folyton kidobom a taccsot. Pár nap múltán bejön egy nagyokos doki, rám néz, és a tekintete elárulja, hogy csak egy páriának tart, egy félresikerült életnek. És egyértelmű, hogy arra gondol, a Kórháznak *spórolnia* kell.

Elképzeltem hideg, számító szemét, és annak minden jelét, hogy az Orvos már eldöntötte, hogy *Ő* nem ajánlhat átültetést. Hiszen teljesen egyértelmű, hogy a betegség oka az én életvitelemben keresendő, így a megfontolásokba bele kell venni, hogy aktív befolyással bírtam az egészsre. És hát semmilyen filozófiai logikával nem lehetett amellet érvelni, hogy a Kórháznak kezelnie kelljen egy önhibájából szenvedő pácienset, ha az az ára, hogy kezelés nélkül marad valaki más, aki nem önhibájából van itt.

Aztán, mint a régi időkben, felmerült a gondolat, hogy reagálnom kell, hogy tennem kellene *valamit, mielőtt már túl késő*. Csak döglött halak úsznak az árral. Valami élményre van szükségem, teendőre, mozgásra, míg képes vagyok rá. Holnap már lehet, hogy késő. *Most* kell történnie valaminek.

De hát oly keveset tehettem, itt és most. Nem mehettem a városba, hiszen legfeljebb 12 koronám, ha maradt. És a fülkéből sem hívhattam fel senkit, mert ha egyáltalán maradt még barátom, mind úgy viselkedne, mint Christoffer.

Az egyetlen, ami eszembe jutott, hogy kereshetnék pár kazettát, és hallgathatnám az *akkori* zenét. És *szívhatnék* egyet. Leginkább elszívhatnék egyet, és elmenekülhetnék.

Mindent átkutattam – és vicces, de tényleg *volt* egy kevés hasis valahol. Volt egy kis golyó, melyet talán egy vendég felejtett itt valamikor nagyon régen, vagy talán én loptam annak idején, mikor a lenti részekkel iszogattam. Tényleg találtam egy kis, fekete golyót egy cigarettásdobozban, a komód mélyén. Lehetett vagy fél gramm. Megörültem, és emlékek bukkantak fel, a régi időkből, mikor a sztereo előtt szívtunk, és *éreztem* a zenét, és ha eléggé be voltam löve, külön kihallottam az egyes hangszereket, csak a basszust, vagy a dobokat, vagy a gitárt. És emlékeztem a fantázia és a gondolatröpte mindig jelentkező kislülesére, arra, hogy mennyire boldog voltam, és milyen ködös terveket szövögettem. Mindenre, amit *akartam*.

Meggyújtottam egy gyertyát, és addig melegítettem a kis fekete golyót, míg egészen puha és nedves nem lett, majd szétmorzszoltam, és az apró darabkák az ezüstpapírra potyogtak. A hamutartóból szedett dohánnal kevertem össze, és a keveréket beletömtem egy vén pipába, mellyel egykor az apám tisztelt meg, mert úgy vélte, a pipázás nem annyira ártalmas a tüdőnek. Bekapcsoltam a rádiót, meggyújtottam a pipát, és elszívtam az egészet.

És nem történt semmi. Semmi az égvilágon. Nem dobódtam fel, nem kezdtem el vihogni. Nem jött se fantáziálás, se gondolatröpte, se remény. Egyszerűen nem történt semmi. Ittam egy Sølvsbjørnt, de pontosan olyan volt az íze, mint lenni szokott. Ettem egy lekváros toastkenyeret, de annak is ugyanolyan mű íze volt, mint mindig. Egyszerűen nem történt semmi.

Egész nap vártam. Besötétedett körülöttem, egymást váltották a műsorok a rádióban, de se vicces, se felemelő nem történt. Csak ültem, és bámultam. Még csak nem is untattott igazán. A halálfélelmem valamivel alább hagyott, való igaz, de nem tűnt el. Csak egy tompa, érzé-

ketlen előérzetbe ment át, hogy tulajdonképpen édes mindegy, élek-e vagy halok. Úgyhogy nem volt miért aggódni.

Mikor beesteledett, és már eleget vártam valamiféle hatásra, felvettem valami felsőruhát, és lementem az utcára. A sötétség ellenére láttam, hogy megjött a tavasz, és körülöttem minden zöld lett. Miközben a park felé tartottam, virág- és fűillatot éreztem. Nem, mintha öröm töltött volna el, vagy elfelejtettem volna, hogy milyen rossz a helyzetem. De mégis vihogni kezdtem, mert hirtelen azt gondoltam:

- A mindenit, de sok homok van a Szaharában!

Kunszenti-Kovács Dávid fordítása

Jan Sonnergaard 1963-ban született Koppenhágában. Irodalomtudományból és filozófiából szerzett magister fokozatot. Első önálló kötetét 1997-ben jelent meg *Radiator* címmel. A fneti novella ebből való. *Sex* című színdarabját 1999-ben mutatta be az Aalborgi Színház.)

Camilla Deleuran

A téli álmok birodalma

1.

Kettő körül járhat az idő
izzadságszagú takaró alatt
magányosan, félve, szorongva
egyedül fekszem az ágyban

A kezemen mély árkok
sem szebbek nem leszünk
sem fiatalabbak

Piszok hideg van
szennyesen minden cuccom
Nem emlékszem, mikor csókoltak utoljára
Minden hátsó gondolat nélkül
csak praktikus üzeneteket hagysz a telefonomban
Ropog a csontom

A könyv a legjobb barát!
húséges, nem követelőző
csütörtök van
akár világító-toronyőr is lehetnék
egy távoli szigeten

A barátok is gödörben
szinte kivétel nélkül
örültek
nimfomániások
eladósodottak
alkoholisták
skizofrén szülők gyermekei
vagy szadisták fiai
hypokonderek
hatóságok elől menekülők
magánélet nélküli munka-mániákusok
vagy
egzisztenciális válságban szenvedők
valami ilyesmi
gyerekként
a kilenc éves általános iskola nagyszüneteiben
vagy állandó zaklatásnak volt kitéve
vagy pont ő kényszerített másokat
levizelt sárga havat enni

Elfogyott a cigarettám
anyám ötszáz koronát küld karácsonyra
és a születésnapomra

Ötéves korom óta bandzsítok
szemüveget kaptam
amit most hordok, nem találok

Mindig ez a kurva hideg a lakásban
az éjszaka egy szikrányit sem hunytam
Mégfújta valaki a kerékpáromat

Fogalmam sincs
hol szerezhetnék a Belvárosban
engedély nélkül
egy revolvért

2.

A gondolat egy pillanatra
az együgyűség és a robbanás határán
toporog

mint alagútból
kibukó vonat két állomás között

a végtelent keresztező
párhuzamos sineken

Gyapjúból és flamingótollból
szőtt konyharuhából hajót formálok
a csapvíz alatt

Mire újból észhez térek
csurom víz vagyok

3.

Minden reggel
apró halált hordozok a házban körbe
Megjárom, kiviszem levegőzni
megpróbálom az apró halált elviselni!

Minden reggel
friss levegőre vágyom
betődul a kitárt ablakon
s az ajtón távozik

kezemben pislákoló gyertyát
csöpögtet a lobogó szellő

Kész leprás díszmenet

egy szál gyertyával
időtlenül

4.

Napok óta
a szomszédos építkezés reflektora
bombázza az ablakomat
a napok ritmusának annyi...

Kezdetben volt a Nap, a Hold
s az utcai világítás

Most ez a narancsban úszó foton izé
mintha egy új égitest
keletkezett volna

Folyton ez a mesterséges napfelkelte

A kimerültségtől egyre veszettebbül
rikácsoló madarak hangjától
szétpukkan a gránátalma fejed
időérzékszavartól az enyém

5.

Rothadó gyümölcs illata
a sátortetők alatt

A generátorházban
fejreállt denevérek

Kukacos almát
csiga-nyálás káposztát veszek

Az eső kitarató és reménytelen
elmúlásra, káoszra emlékeztet
utat nyer a padlizsánok s a kifeslett
cukortól fénylő szőlőfürtök között
 kiéhezett legyek hada kering

Én az esernyő védelme alatt
szárazon, a káros sugárzástól távol

S ha most valami rettenetes történne
csak az előírásokat követném:

Hasmánt a gyümölcsös kocsi alatt
papírzacskót húznék a fejemre

6.

Nézd, hogy öregszik a kezed
elfogy
szinte áttetsző

Bőröd alatt
tintahalcsáp-erek tekeregnek

A test felbomlásáról májfolt árulkodik
- a belső mechanizmus jelei

Ha akarsz
a nagy idő tört része alatt
azonnal darabokra hullhatsz

7.

Téli álomból ébredek
egy bokor alatt kipihenten
ruhám és arcom
vértől vagy gyümölcstől brómvörös

A hangok csak fülzúgás
fantázia egy más dimenzióból

Maga a valóság
nagyon is csendes
várakozom

8.

Minden évszak
halállal söpör végig a tájon

Fonnyad, rohad a növényzet
gyökértől fölfelé

Minden évszak
hervadt vörös-arany
színbe fordít

Elhullott tetemek
bomló szervek
elszórta a vegetációban

A vérbő orgia
figyelmeztető vészjelzései

Kovács katáng Ferenc fordítása

Camilla Deleuran 1971-ben született Koppenhágában, ott él és dolgozik azóta is. 1989-91 között volt az Íróiskola hallgatója. Novellákat, verseket, librettókat, zenekölteményeket ír.

Az összeállításban szereplő verseket a *Téli álom birodalma* (Vintersøvnens rige, 1996) című kötetekből válogattuk.)

Pablo Llambías

Luisa

(regényrészlet)

Az általános iskolában volt egy közülünk sötét bőrével, mandulavágású szemével, kékesfekete szöghajával nagyon kitűnő osztálytársam. Apja-anyja viszont olyan, akit törölmetszett dálnak mondunk, vagyis fehér bőrű, szeszínű hajú. A harmadik elején tudta meg, hogy örökbe fogadták. Sokkot kapott, hetekig levert volt. Az osztályfőnökünk ügyesen kezelte a helyzetet. Nem tett úgy, mintha mi sem történt volna, hanem egy teljes órát szánt arra, hogy elmagyarázza az osztálynak, mi történik, ha egy gyereket örökbe fogadnak. Előtte persze megbeszélte Mariával és a szüleiével. Koreából adoptálták. Tina megmutatta a térképen, hol van Korea. Maria elmondta, mit érzett, amikor megtudta, hogy örökbe fogadták. Sok évvel később, már felnőttként, számos más sorstársához hasonlóan, felkereste a vérszerinti szüleit. Egyszerre érzett csalódás és megkönnyebbülés. Nyilván mások voltak, mint ahogy elképzelte őket. Viszont abból kiindulva, amit az útja során látott, megélt, sok más koreai szülő lehetett volna olyan. Különlegesen és sokfélék, mint minden más ember. Összességében Maria úgy érezte, helyesen tette, hogy odautazott. Most többet tud önmagáról, mondta. Nekem nagyon idegennek tűnt az egész. Honnan ismerhetné magát jobban attól, hogy felkeresett egy elméletileg teljesen véletlenszerűen kiválasztott családot? Maria a világon semmire nem emlékezett a koreai múltjából.

Amikor megtudtam, hogy apám nem az igazi apám, egyszer csak eszembe jutott Maria. Engem ugyan nem fogadtak örökbe, hanem Gerardo az éjszaka leple alatt, mondhatni, anyám méhében hagyott. Lényegében az történt, hogy apám kénytelen volt örökbe fogadni. Közvetett módon millió más örökbefogadottal osztoztam ebben a sorsban. Fel kellett volna keresnem a vérszerinti apámat? Nem tudtam mit tegyek. Mariával rég megszűnt minden kapcsolatom. Nem volt senki, akivel nyíltan beszélhettem volna. Azt tettem, amit mindenki,

amikor nulláról kell indulnia. A világhálón kerestem információt. Találtam egy dán egyesületet, ami tulajdonképpen helyettesítette Mariát. Úgy hívták, Korea Klub, a Koreából örökbefogadottak szervezete. Az ötvenes években Koreában nagy éhínség dúlt. Ezrével küldték a gyerekeket örökbefogadó szülőkhöz Dániába, és más országokba. Vagy árvákat, vagy olyanokat, akiket a szüleik képtelenek voltak etetni. Annak ellenére, hogy Koreában időközben jócskán nőtt az élet-színvonal, még mindig lehetséges onnan az örökbe fogadás. Csakhogy mára egy egész rendszert épült ki erre. Egyesek szerint a koreai gazdaság jövedelmező üzletága.

A világháló önismerethez és önazonosuláshoz segíti hozzá az embert. Az örökbefogadottak és örökbefogadó szüleik mint csoport azonosították magukat az Internet segítségével. Érdekszervezetekbe tömörültek. Ezek egyike a Korea Klub. Más hasonló szervezetekkel együtt információhoz és tapasztalatszerzéshez kívánják hozzásegíteni az érdeklődőket.

Hogy tisztába jöjjenek velem, mennyire mély bennem a vágy, hogy találkozom az igazi apámmal, gondosan elolvastam a honlapon található információt. Egy bekezdés arról szólt, milyen alapvető kérdések merülnek fel, amikor valakiben megszületik a vérszerinti szülő meglátogatásának gondolata.

A Korea Klub szerint nem ritkaság, hogy a szülők iránti érdeklődést a származási ország iránti vonzalom előzi meg. A Korea Klub a „szülőhaza” iránti érdeklődésnek nevezte ezt. Az én esetemben nem „szülőházáról” volt szó. Én Dániában születtem, a Királyság Fővárosi Kórházában, ugyanott, ahol anyám meghalt. Az én esetemben „fogamzóházáról” lehetett beszélni. Spanyolországban fogantam, az apám spanyol.

Az erről szerzett értesülésem tényleg élénk érdeklődést keltett bennem Spanyolország iránt, aminek azelőtt nyoma sem volt bennem. Azóta felfigyeltem mindenre, ami Spanyolországról szólt. Míg korábban átfutott a szemem például a politikai eseményekről vagy az elnökválasztás eredményéről szóló spanyol témájú újságcikkeken, most az ilyeneket nagy figyelemmel olvastam. Nem akartam a könyvtárból kikölcsönözni Spanyolországról szóló könyveket. Nem turista szem-

mel néztem az országot, nem a turistával azonosultam érdeklődésem tárgyát tekintve. Valami más volt ez, valami mély és elkötelezett. Úgy akartam ismerni Spanyolországot, mintha ott születtem volna. Sejtettem, hogy az útikönyvek ígéretes leírásai nem elégítenének ki. De az utazási irodalomhoz sem volt bizalmam. Nem arra vágytam, hogy megismerjem a különbséget Spanyolország és az utazó kultúrája között. Azt akartam tudni, milyen spanyolnak lenni. És erre csak akkor kaptam volna választ, ha az is vagyok. Persze soha nem váltam volna azzá; egyedül a nevem volt spanyol.

Arról képzelődtem, hogy Spanyolországba utazom, Malagába, Torremolinosba. Tudtam, hogy nem bírnám megállni és mindenhol apámat keresném a tekintetemmel, mintha bárhol összefuthatnék vele az utcán. Minden egyes apám korú férfiben őt keresném. Arcukban az én arcvonásaimat. Tudtam, hogy ez az egész hiábavaló. Jobb tudatosan úgy felkészülnöm, hogy turistaként fogom átélni az utamat, azzal a céllal, hogy kiszimatoljak valamit – bármit – a "spanyolságból." Persze mégsem tudnám megállni, hogy ne Ő utána nézelődjek mindenhol. A Korea Klub azt is írta, hogy az ember keresi a "gyökereit". Nálam egyáltalán nem volt szó gyökerekről. Soha életemben nem léptem spanyol földre, még csecsemőkoromban sem. Miféle gyökerekről van szó a koreai örökbefogadottak esetében? Hogyan kell érteni az ember "gyökereit", kulturális vagy biológiai értelemben? Hiszen a biológiai összemosódik a kulturálissal és fordítva. Történeteket közöltek koreai örökbefogadott emberekről, akik életükben először érezték "otthon" magukat, amint Koreába érkeztek, még ha csecsemőkorban hagyták is el az országot. Szerintem csak a külsejükkel függhetett össze, azzal a szimpla ténnyel, hogy egyszer csak nem tűntek ki a többiek közül. Na meg a filozófiával, az ember a személyiségét, egzisztenciális szinten, a környezetéhez kapcsolja. Koreainak érezték magukat, mert Koreából származtak.

Nyomban felmerült a kérdés a magam természetéről. A biológiai származásom határozza meg a mentalitásomat vagy mindennemű "spanyol" és "dán" kulturális kódok, amiket az ember gyerekkorában tanul meg? Soha, egy pillanatra sem volt olyan érzésem, hogy Maria kitűnt volna a dánok közül, eltekintve a külsejétől. Ugyanolyan

“törölmetszett dán” volt, mint mi többiek, kivéve az arcvonásait. Mi, az osztálytársai úgy tekintettünk rá, mint dánra, még azután is, amikor megtudtuk, örökbefogadott gyerek.

Így amikor feltettem a kérdést, hogy a mentalitásom a biológiai származásom terméke-e, nimmal válaszoltam. Dánnak éreztem magam. Nem lettem kevésbé dán azután, hogy megtudtam, a valódi apám spanyol. Nem éreztem magam forróvérűbbnek, izgalmasabbnak. Talán ha fiatalabb lettem volna, beképzelttem volna, hogy izgalmasabb lettem. Így viszont csak egy üres információ maradt. Semmi, de semmi nem volt benne, amit magamra nézve felhasználhattam volna belőle.

De ha a mentalitásomnak nincs köze a biológiai származásomhoz, akkor mit lehet az ember “gyökereinek” nevezni? Nem a kulturális, hanem a tisztán pszichológiai tartalom a fontos. Az, hogy az ember megtudja, az apja nem a valódi apja. De akkor ki a valódi apa?

A “valódi” szó kényesnek látszott. Az örökbefogadásról szólva látszólag konkrét értelemben alkalmazták. Valódi örökbefogadottak, mint például a koreaiak, a dán szülőkre alkalmazták a “valódi” szót. A “valódi” szülők tehát nem a vérszerinti szülők, hanem azok, akiknél az ember nevelkedett. A nem valódi szülők, akiket egy szigorúbb értelmezésben az ál-szülőknek kellene tekinteni, a vérszerinti szülők voltak. Abban a kommunikációban, ahol az örökbefogadottak azon kívánsága merült fel, hogy felkeressék vérszerinti szüleiket, vélhetően fontossá vált, hogy a “valódi” és az “ál” közötti viszonyt tartalmilag tisztázzák. Úgy tűnt, mintha ezt hatalmi viszony diktálta volna. A valódiak azok voltak, akikre a leginkább tekintettel kellett lenni.

Nekem Jannikra. Nem hiszem, hogy különösebben értékelte volna, ha nem valódi szülőnek, vagy ne kerüljessük a forró kását, ”ál-szülőnek” tartottam volna. Ha ösztöneimre hallgatok, hajlanék rá, hogy a spanyol apámat nevezzem ”valódi” apámnak. A valódi apám a vérszerinti apám lett volna. Jannik pedig a dán apám. Ez korántsem lett volna elég Janniknak, tudtam jól. Csakhogy, éppenséggel így állt a dolog. Gyanakodtam magamra, hogy dühös vagyok rá. Egyszerűen felszarvzták. Gyenge volt. Nem tudta a kanokat távoltartani a nőjétől. Az ő hibája is, hogy nem ő az igazi apám.

Vizont, ha, tegyük fel, a vérszerinti apám a valódi apám, akkor mit is

jelent ez? Mit jelent a valódi ebben az összefüggésben? Azt jelenti, tört rám meglepő módon az érzés, hogy joga van rám. Joga is van rám és felelős is értem. A gyermeke vagyok, védelmeznie kell engem. Ügyelnie kell a szexuális kapcsolataimra, vigyáznia, hogy csak az arra érdemes férfiak kaphassanak meg.

Milyen fura, régimódi gondolat. Vajon honnan jöhetett? Feltehetően a valódi szóval összefüggésben, hogy kötelezettségről szól, hogy jogi értelmezésben is kötelezettséggel jár.

Barátnőm egyedülálló anya, öt éves gyermekkel. Megtagadta a rendőrségen, hogy felvilágosítást adjon az apáról. Még nekem sem akarta elárulni a nevét. Azt sem akarta megmondani, a férfi tud-e a gyerekről. Gyanakodtam, hogy eltitkolta. Hogy nagyon is jól tudta, ki az apa, de nem kívánta megosztani vele az életét. Hogy a férfi valószínűleg méltatlan körülmények között hagyta el. A rendőrség próbálta meggyőzni az anyát, de hiába. Többször is kihallgatták, megfenyegették és hivatkoztak a következményekre. Cudarul nehéz volt kitartania, de összeszorította a fogát és minden információt megtagadott.

Több oka is volt annak, hogy a rendőrség kemény lépésekhez folyamodott. Az egyik, hogy a barátnőm megakadályozta, hogy a férfi valaha is elismerhesse a gyermeket. A másik, hogy a barátnőm így, saját akaratából, elesett a gyermektartási díjtól. A társadalomnak nyilvánvaló érdeke, hogy az apa vállalja a felelősséget a gyermekéért. De nem ez volt az egyetlen oka, hogy szerették volna az igazságot kideríteni. Mint apának, jogai is vannak. A barátnőm jogtalanul fosztotta meg jogainak gyakorlásától.

Az én anyám is bezárta a kapukat Gerardo előtt. Ellehetetlenítette, hogy a velem kapcsolatos kötelezettségeket magára vállalhassa. Megakadályozta, hogy nyíltan felvállalja, hogy az apám. És ez nem volt helyes.

Azt hiszem, valahogy így kell a gyökerek fogalmát érteni. Hogy vannak olyan mélyre nyúló jogok és kötelezettségek, amelyek a biológiai származással sokkal szorosabban kapcsolódnak össze, mint ahogy azokra bármilyen kulturális közösség valaha is jogot formálhatna. A "valódi" összefügg a "gyökerekkel", a vérszerinti és a nem vérszerinti

közötti különbség kérdése csupán erről szól. “Odensei vagyok” – mondja valaki, amikor a gyökereiről kérdezik. Ebben az összefüggésben nem a helyhez való érzelmi kötődés a lényeg. A lényeg az, hogy Odensének mint közösségnek jogai és kötelezettségei vannak az egyénnel szemben. Ez az, ami értelmezhetővé teszi, hogy az ember odensei. Olyan gyökereket, amelyek nem akarnak az emberre jogot formálni, nem valószínű, hogy gyökereinek tekint az ember. Nem tudhattam, hogy Gerardo, mint apa, gondomat viselte volna-e. Amennyiben lett volna rá lehetősége, biztosan. Ezért, és csakis ezért volt ő a gyökerem. Mert magára vállalta volna a kötelezettségeit, mert élt volna a jogaival, ha tudott volna rólok.

Pontosan ez volt a helyzet a koreai szülők ezreivel. Gondját viselték volna a gyermekeiknek, ha lett volna rá anyagi lehetőségük. Ők az örökbefogadott gyermekek gyökerei. Ők a valódi szülők.

De akkor minek nevezzük a dán szülőket, ha nem (az én ötletem szerint) dánnak? Nevezhetnénk őket annak, akik: örökbefogadó szülők, nevelőszülők. Amit sokan kikérnének maguknak. Erősködnének, hogy ez nem tükrözi mindazt az odaadást és szeretetet, amellyel gyermeküket felnevelték. Pusztán hiúságból, önzőségből és irigységből többre tartanának igényt. A munka és a szeretet, amit “beruháztak”, hatalommal jár. A hatalom felruházta őket, hogy cserébe magukénak követeljék a valódi szülő címet.

Másrésről, mivel az örökbefogadó szülők átmentek az egész jogi hercehurcán, felruházták őket jogokkal. Egyúttal kötelezettségeket vállaltak magukra, amelyek azonosak a biológiai szülőkével. Nem adhatják csak úgy bármikor vissza a gyermeket. Jogaik vannak, de kötelezettségeik is, hogy megvédjék a gyermeket más szülői szándékokkal rendelkező egyénektől. Így az örökbefogadott gyermek olyan viszonyba kerül az örökbefogadó szülővel, amely alapján véve azonos azzal, amely a vérszerinti szüleihez kötötte.

Az örökbefogadó szülők szemében a jogi kötöttség kérdése eltörlődik valami nagyobbhoz, nevezetesen az érzelmiékhöz képest. Az örökbefogadó szülők nézőpontja szerint az érzelmi kötelék alkotja a családot. Le merném fogadni, hogy sok örökbefogadott érezte úgy, elvárják tőle az érzelmi kötődést. Elvárásaként fogták fel, mintegy

feltételét annak, hogy bebocsáttatást nyerjenek egy új családba. Ezért van az, hogy az örökbefogadó szülőknek annyira a szívügyük, hogy az érzelmi zavar mindennemű megnyilvánulását elhárítsák. Az, hogy ők a "valódi" szülők mintegy jelzi az érzelmi kötődést. Az örökbefogadott gyermekek alátámasztják az érzelmi kötődés tételét azzal, hogy használják a "valódi" kifejezést. Egy örökbefogadott gyermek nem is merne nem így tenni. Egy örökbefogadott gyermek rendkívüli erőfeszítéssel próbálja elkerülni a hálátlanság legkisebb gyanúját is. És pontosan emiatt tudják az örökbefogadó szülők a hatalmukban tartani őket.

Az érzelmi ráhatás az örökbefogadó szülők nagy tévedése. Az érzelmi kötődésre hivatkozva nem támaszthatnak igényt arra, hogy valódi szülők legyenek. Csak jogokra és kötelezettségekre hivatkozhatnak. Ebben az értelemben valódi szülők. De tudják jól, hogy a megszerzett jogoknak és kötelezettségeknek kitalált alapja van és ezért a "valódiság" is alapjaiban légvár. Így aztán az örökbefogadó szülők az érzelmeiket helyezik a középpontba. Ebben áll a hatalmuk. És ezért bizonytalanok, és felvértezik magukat.

Janniknak sosem volt szüksége rá, hogy felvértezte magát, ha eltekintünk attól, hogy gyanakodott rá, hogy nem vagyok az ő gyereke. Nem volt kénytelen olyan alapra helyezni a kapcsolatunkat, amely az egész konstrukció fiktív voltát fedezte volna. Nem volt kénytelen az érzelmi kötődésre feltenni mindent. Ezért is eléggé igazságtalan, hogy így elítélem őt. Nem vonhatom felelősségre visszamenőleges hatállyal. Nem vádolhatom azzal, hogy a személyes integritásomat sértette meg azzal, hogy szorgalmazta az érzelmi kötődést. Nem az érzelmi kötődés volt a mi családunk alapja. Legalábbis egészen rövid idővel anyám halála előttig. Most minden megváltozott. Jannik nem a valódi apám. A valódi apám Gerardo, Spanyolországban. Jannik nem az nevelőapám, mert nem fogadott örökbe. Ő az én dán apám. Ő Jannik. Szeretem őt, szeret engem; ennél közelebb nem kerülhetünk. Bele kell törődnie. Ha nem törődik bele, akkor önző.

Szeretem az apámat. Jannikot. Efelől nincs kétség. Hányszor, de hányszor megvédett anyámtól. A hisztériás rohamaitól. Amikor

bezárkózott a szobájába, csapkodta a szekrényajtót, kiabált, sírt. És apám azt mondta, csak ezért ilyen, mert megütötte magát. Míg anyám feküdt az ágyban a depressziójával, apám ellátta a gyakorlati teendőket. Apám gondoskodott arról, hogy legyen otthonunk. Anyám nem vállalta a felelősséget vagy – ki tudja, mi volt ez nála – nem bírta idegekkel, nem bírta tovább. Ennek a fenyegető árnyékában éltünk. Egy állandósult vészhelyzetben. Anya időnként felkelt az ágyból, felajzottan, tele fenyegetően sok energiával. És szülinapi zsúrt rendezett nekünk, a gyermekeinknek. És semmi nem volt elég neki, az összes gyereket meghívta a szomszédságból. És akkor volt gitárzene és dalolás és bújócskázás és ajándékhorgászgat, és anyám végig olyan volt, mint a világ legjobb édesanyja, még akkor is, amikor a szülők már jöttek a gyermekekért. Ahogy ott állt rózsásra hevült arccal és vízfestéktől maszatos kézzel. A boldogságtól és a tettekrekésztségtől ragyogva. Még az is fenyegetőnek tűnt. Hogy az összeroppanás előjátéka. Hogy az a rengeteg energia csak néhány napig fog kitartani, aztán összeomlik az egész, mint egy gyenge tartógerendákkal megépített ház. Még az is fenyegetőnek tűnt, amikor boldog volt. Valahogy az öröme is túl sok volt, túl szomorú, mert átütött a pillantásán a gyötrellem, még akkor is, ha összeszedte magát. Látszott, csak az, hogy összeszedje magát, kemény harcba került, minden akaratába. Talán nem is igazán akarta. Talán csak bizonyítani akart valamit. Hogy igazából nem az, aki az ágyban fekszik. Mint aki meg akarta mutatni, hogy igazából ilyen és valójában hálásnak kéne lennünk, hogy van nekünk egy ilyen vezéregyéniség, tele tetterővel, jobban mondva szeretettel, amit felénk áraszt, de még hogy...! Jannik értékelhetné. Meg mi is. Olyan érzés volt, mintha üzötten, hajszolva menekülnénk egy tájon át, amely csupán anyám képzeletében létezett, ahol kiállította hiúságának tárgyait, mindent, amit önmagában szeretett, egész kreativitását, összes nagylelkűségét. Már az is fárasztó volt, amikor sikerült eljátszania. Az egész ilyen-az-én-valódi-énem színjáték, ami igazi lenne, ha az élet ugye nem akadályozza meg benne, meg a többi dolog, amire ráfogott mindent. Az állandósult válsága, az ő szemében mégis mindig a kivétel volt. A kivétel a valódi énjéhez képest. Mi, többiek mindig csak úgy láthattuk őt, amilyen igazából nem volt, de ugye ez nem az ő hibája.

Amit látunk, az nem az igazi énje, ennyit csak meg lehet érteni egy családban. Iszonyú fárasztó volt. Anyánk lelkiállapota diktálta az otthon mibenlétét, a kedve, a depressziói szerint hullámvasutatunk mindannyian, mi gyerekek is, de elsősorban Jannik. Jannik kétszeresen is megdolgozott az otthonért. Egyrészt gondját kellett viselnie anyáknak, másrészt minket kellett óvnia anyánktól. Elfogadta anyám fantáziavilágát: valójában más nő, nem az, akit mindig látunk. Ő ilyen, értsük meg, akkor is, ha a látszat csal. Jó, tele szeretettel, energiával, remek ötletekkel. Ezért kell, hogy megbocsássunk neki, hogy elfogadjuk őt. Ez adott neki szabad kezet, hogy úgy viselkedjen, ahogy akar. Az, hogy a valóságban nem az volt, akit mindig láttunk. Meddig engedheti meg magának az ember, hogy a környezetével próbálja elhitetni: valójában más, mint ahogy a cselekedetei mutatják? Anyám esetében úgy tűnt, az örökkévalóságig. Jesper soha nem lázadt. Én elhatároltam magam anyámtól. Évekig nem vettem részt családi összejöveteleken, ha anyámat abban a bizonyos állapotában tudtam. Amikor képes volt leinni magát, teljesen lerészegedni. És mindig ugyanazzal a nagyjelenettel végződött az egész, ordítva, Jannikkal a sarkában, berohant a hálószobába. Mi meg ott ültünk és nem tudtuk, hová nézzünk kínunkban, miközben Jannik anyánkat nyugtatgatta. Egy idő után, amikor nagykorú lettem, nem bírtam tovább. Nem tudtam elviselni a statisztálást. Anton öcsém már egész hamar kiszállt. Annyira gyűlölte anyát, hogy tizennégy éves korában elköltözött otthonról. Soha nem jött el a családi összejövetelekre. Nem engedte, hogy Anya meglátogassa a különböző lakásokban, amelyeket olyan iramban cserélt, hogy csak Jannik és én tudtuk követni. Nem kívánt abban a cirkuszban fellépni, amelybe anya mindenkit bevont a környezetéből. Anton bizonyos szempontból az egyetlen helyes megoldást választotta, de lelkileg így is megviselte. Magával vitte a keserűségét, a tüskéit. A vádakat anyámmal szemben. Hogy imádott kárörömmel beszélni anyáról. Egy szemernyi tiszteletet sem érzett iránta. Hogy gyűlölte Jannikot is, a szolgálattelkűségéért, aki csak mert óvni akarta a gyerekeit, gyáva volt anyámmal szembeszállni. Antonnak mindezzel együtt kellett élnie, és anyám halála után sem lett neki könnyebb. Anyám nem vitte magával a sírba Anton sérelmeit. Csak

éppen mostantól Anton nem tudta kinek címezni a vádakát. De leginkább: már nem tudott anyámmal kibékülni. Aggódtam érte.

Nekem elsősorban Jannikkal kellett törődnöm. Végig kellett gondolnom, mi történne, ha felkeresném Gerardót. Ha felvenném a kapcsolatot Gerardóval. Ha elkezdeném a valódi, vagy legalábbis biológiai apámnak nevezni őt, Gerardót. Szerettem az apámat. Jannikot. Mindig jót akart nekem. Mindig hagyta, hogy hozzábújjak, amikor anyám jéghideg volt, és nem tudta, hova tegye a kezét.

Emlékszem, amikor először fedeztem fel ezt. A jéghidegségét. Beleborsóztott a hátam. Odabújtam hozzá az ágyba, befészkelődtem a teste hajlatába. Semmi visszajelzés. Nem karolt át. Keskeny csipőmre tette a kezét. Egy élettelen kezét. Élettelen ujjait. Nem simogatott, nem vont magához. Úgy éreztem, mintha egy élettelen tárgy lennék a számára. Mintha halott lennék a szemében. Nem volt valami jó érzés ott feküdni. Felkeltem és odamentem apámhoz. A kanapén ült, újságot olvasott. Szorosan mellé ültem. Alig érzékelte. Elmélyült egy cikkben. Mégis magához húzott, meleg karjával átölelt. Egy kis idő múlva letette az újságot. Megsimogatta a hajam.

Egyszer meg, emlékszem, az Állatkertben voltunk, csak apa, meg én. Nem tudom, Jesper miért nem volt velünk. Anton anyákkal volt otthon. Valószínűleg aznap türethően érezte magát, volt hozzá energiája, hogy vigyázzon Antonra. Apám szakított kis időt arra, hogy elvigyen az Állatkertbe. Már nem emlékszem, miért volt olyan fontos, hogy csak mi ketten mentünk, hogy egyáltalán fontos volt-e vagy véletlenül alakult így. Valami történt, azért? Nem emlékszem.

Apám elvitt az Állatkertbe. Kocsival mentünk be a városba. Együtt, csak mi ketten, apával a kocsiban. Emlékszem, ahogy vezetett. Nyugodtan, simán. Főképp biztonságot éreztem, ahogy ott ültem a hátsó ülésen. Szabad kilátásom volt az összes ablakon át. Apám, amint előttem ül, keze a kormányon, a sebességváltón. Imádtam a motor, a sebességváltás hangját. Minden mozdulatát szemmel követtem. Ahogy a kormányt tekerte. Imádtam nézni, ahogy a két keze kereszteződött rajta. Később egy oktatótól megtudtam, nem ez a helyes kormányozási technika. Mély csalódottságot éreztem, de nem szóltam semmit. Az én szememben nem volt ennél férfiasabb módja a kormányzásnak, éppen

hogy így kell kormányozni. Ha nem, akkor az egész autóvezetés elveszti a varázsát.

Amikor megérkezünk az Állatkertbe, lenyüggözött a magas torony látványa, a kis kocsik, amelyekben a gyerekeket lehetett tolni. Kicsit túlkoros voltam hozzá, de apám mégis bérelt nekem. Bemásztam. Nálam volt a piros táskám, benne az uzsonnámmal és a szörpös kulacsommal. Apám az oroszlánokhoz vitt. Felemelt, hogy jobban lássak. Tunya, fatörzseken heverő oroszlánokat láttam. Egy oroszlánkölyök anyjával akart játszani, de az nem vett róla tudomást. A kölyök anyja pofája felé csapott a mancsával. Apám a páviánokhoz tolt a kocsimat. Aztán bementünk az éjjeli állatokhoz. Azelőtt soha nem mertem bemenni. Apám szorosan mögöttem. A denevérháznál leült mellém, védően átkarolt. Próbáltuk kivenni, hogy hol lehetnek. Nekem közömbösek voltak a denevérek. Reméltem, soha nem látjuk meg őket. Így akartam maradni örökkön-örökké. Denevérnézőben, apám karjában. Csak így, semmi különöset nem csinálva, máshova figyelve. Kezem az övébe tettem. Két ujjal átfogta ujjaimat. A mutatóujjam biztonságban lapult a nagy hüvelykujja alatt.

Így emlékszem Jannikra. Így akarok rá emlékezni. Mint apám, nem más. Gerardo soha nem tudna az apám lenni úgy, mint Jannik. Ezt Jannik jól tudta, akkor is, ha nem a valódi, nem a vérszerinti apám. Ezért nem volt rá szükség, hogy a valódi apámnak nevezzem. Tudta ő jól, hogy ő az apám. Csak így, dán vagy nem dán. Nem volt szükség megerősítésre. Két ujj elég volt hozzá, hogy megbizonyosodjam felőle. A hüvelykujja a mutatóujjamon. A karja a vállam körül, miközben denevéreket lesünk. Csalódott voltam, amikor végül feltűnt egy, szárnycsapkodva az üveg mentén. Úgy tettem, mintha nem látnám. Apám viszont észrevette. Kérdezte, én is láttam-e. Láttam a denevért? Nem moccantam. Előjött még egy. Aztán még egy. Bólintottam. Kimentünk. Aztán a pingvinekhez tolt. Nem érdekelték. Végül hazamentünk anyámhoz, Jesperhez és Antonhoz. Ez volt az utolsó kettesben eltöltött látogatásunk az Állatkertben. És az egyetlen. Soha többé nem lehetett megismételni.

Azon tűnődtem, milyen lenne Gerardóval találkozni. Próbáltam elkép-

zelní. Homályos képek bukkantak fel bennem. Ahogy a repülőtérén várja az elveszett, hazatérő lányt. Az apám, az eddig ismeretlen apám, a repülőtérén fogad. Egy táblát tart, rajta a nevem. Dán zászlók. Dehogyan, spanyol zászlók. Vagy mindkettő. Nem biztos, hogy a spanyolok is kis zászlókkal várják az embert a reptéren, mint a dánok. Elképzelhető, hogy a spanyolok teljesen máshogy csinálják. Elavult kép villant fel bennem. Kővér, feketébe öltözött matrónák, karjukon kisgyermekkel. Szűrős tekintetek. Fiatal férfiak pomádés hajjal. Elhessegettem a képet. Minden valószínűség szerint valami sokkal átlagosabbat kell elképzelnem. Egy ötven körüli, házasságban indult, középkeretű embert. Talán feleséggel. Gyerekekkel. Két gyerekkel? Vagy a gyerekek otthon maradnának? Egy féltestvér Dániából? Apánknak volt egy fiatalkori kalandja, amiről eddig mit sem tudtunk? A feleség mit szól hozzá? Kínos, kínos. Talán magával kéne vinnie a reptérre. Jó képet vágva a dologhoz.

Hogy csinálták a "Nyomtalanul" tévéműsorban? Hogy tudtak mindenkít rávenni, hogy belemenjenek az egész cécóba? A családtagok, a barátok, a távolabbi rokonok, mind? Az egész annyira kínos. Az idegességük, az elérzékenyülésük, a kellemetlen feszengésük. Túl sokat követelnek az embertől. A "Nyomtalanul" biztosította magának az aduást. Ahányszor valaki jelét adja, hogy kivonná magát a játékból, kipellengérezik. Hát nem köteles az ember a vérét tisztelni? Más anya, apa és testvér nem tudná megállni, hogy ne jelenjen meg a reptéren, és fogadja a műsor főszereplőjét. Hát nem tartozik neki az ember legalább ennyivel? A "Nyomtalanul" népszerűségét az elkövetett hiba jóvátételének emberi szükségletére lehetett alapozni. Az elveszettnek hitt gyermek találkozik a szüleivel. Mely szülő tudná ezt visszautasítani?

És a reptér után? Taxizás a városba. Miről beszélnének? Gerardo feleségével majd elsüllyednének szegényünkben. Gerardo velem túláradoan segítőkészen, a feleségével mélyen megszegyenülten viselkedne. Megalázó lenne, ha úgy csinálna, mintha normális lenne a helyzet. Lehet, hogy nem is viselkedne úgy, mintha normális lenne a helyzet. Lehet, hogy egyedül jönne ki elélem a reptérre. A felesége jóváhagyásával, ennyivel, de nem többel. Meghívna egy csésze kávéra egy régi kávézóban valahol a belvárosban. Beszélgetne velem, udvarias lenne,

megértő, kedvesen mosolyogna, amikor úgy hozná a helyzetet. Szóba sem jönne, hogy meghívjon az otthonába, bemutasson a feleségének, a gyerekeinek. Nem azért találkozónánk, hogy az élete részévé váljak.

Azért találkozna velem, mert tiszteletben tartja a felelősséget, amit fiatalon, egy óvatlan pillanatban, önkéntelenül magára vállalt. De mivel már nagykorú vagyok, tudok magamról gondoskodni. Családom van Dániában. Nyugodt lehet, ha a velem való kötelezettségei felmerülnek benne. De lehet, hogy diszkrétén mégis kikérdezne. Biztos egzisztenciális alapokon állok-e vagy netalán éppen ellenkezőleg s ezért kerestem fel őt? Vannak-e elvárásaim vele szemben. Megtudakolná a dolgokat, de nem túl alaposan. Nem kívánna érzelmileg belebonyolódni. Tartaná a szükséges távolságot, biztosítaná, hogy számára ne legyek több egy dolognál. Az önvizsgálatának, a szégyenének és a lelkiismeret furdalásának a tárgya, de nem több. Van elég aggódnivalója, van elég kötelessége a családjával szemben. Nem akarna közelebb kerülni hozzám, az túl kínos lenne. Kellemetlen mind saját maga, mind a felesége és a gyerekei számára, hogy hirtelen felbukkan egy ilyen, mint én. Egy zabigyerek, ahogy régen mondták. Ma már nem hallani. De az vagyok és az is maradok, akármennyire is liberálisnak hisszük magunkat. Dániában sem fogadnák kevésbé hüvösen egy nyári kaland eredményét. Senki nem kívánja magának az ezzel járó kellemetlenséget. Gerardo életében én egy kellemetlenség lennék. Magamnak tennék rosszat, ha bármi mást képelnék. Hogy csinadrattával várna a reptéren. Hogy könnyes szemmel mondaná: Isten hozott itthon. Amíg nem tudott a létezéséről, nem hiányoztam neki. Semmi alapja nincs, hogy másként érezzen, csak mert hirtelen felbukkantam az életében.

Ki is ez a Gerardo? Anyám elbeszéléséből egy egzotikus, fantasztikus ember, egy nem mindennapi szerető képe rajzolódott ki, valakié, aki a léleknek olyan ajtóit tudta feltárni, amiket senki más.

Lehet, hogy mégis létezik a *herceg fehér lovon*? Az, aki nem mindenki szemében az, csak valakik, jobban mondva egy valaki szemében? Gerardo volt az a bizonyos Nagy Ó? Meg voltam róla győződve, hogy van ilyen. Anyám számára is létezett? Gerardo volt életében a Nagy Ó?

Az ember nem láthatja, hogy ki a *herceg fehér lovon*, mert csak annak az, akinek a sors szánta. Ezért aztán a *herceg fehér lovon* nem rendelkezik bizonyos fizikai tulajdonságokkal. Nem muszáj, hogy lófarakba fésült haja legyen. Sőt, mi több, nagyon kicsi a valószínűsége, hogy pont így nézzen ki. Az a férfi, aki ilyen, valójában annyira valószínűtlenné teszi, hogy mindenki számára ő legyen a Nagy Ő, hogy végül senkinek sem az. Megfosztották magukat attól, amivel elérhették volna az összeállítás magas fokát. Bizonyos mértékben személytelenné tették magukat annak érdekében, hogy sok nőhöz illjenek. Így ők rájuk vetíthetik elvárásait és álmaikat. Üresek, mint egy filmvászon. És ezt nagyban ki is használják. De egy idő után senki számára sem tudnak a fehér lovas herceg lenni, annak ellenére, hogy mindent megtettek, hogy hasonlítsanak rá. Az igazi nem akar semmilyen hercegre hasonlítani. Nem akar üres filmvászon lenni, amin mindenki lejátszhatja a maga filmjét. Senki nem akar lenni. Senki konkrét, előre meghatározott. Ezt kellett keresnem. Lehetett jóképű. Visszataszító. Kövér. Sovány. Ez mind lényegtelen. A lényeg az, hogy valaki legyen. Valami egyedi. Ez volt az egyetlen lehetősége annak, hogy a Nagy Ő legyen valaki számára.

De az sem biztos, hogy akár anyám, akár valaki más számára Gerardo a Nagy Ő volt valaha is. Lehet, hogy nincs benne semmi különleges. Lehet, hogy határozatlan és meghatározhatatlan. Talán egyike a személytelen, sokakhoz illő hercegeknek. Talán egyfolytában beszél, gáláns és üdítő társaság próbál lenni. Lehet, hogy egy teljesen átlagos, minden egyéni vonás nélküli ember. De lehet, hogy hallgatag és magába zárkózó.

Nyilvánvalóan reménytelen vállalkozás volt elképzelni, milyen Gerardo külsőleg és belsőleg. Vajon beleszeretnék? Arról fantáziáltam, hogy újraélném vele, amit anyámmal átéltek. Ugyanazokban az éttermekben ennénk, ahol ők. Ugyanazokba a diszkókba mennénk táncolni, már amennyiben még léteznének. Elmennénk Malagába, járnánk az üzleteket és a tapas éttermeket. Felmennénk a Szerelmesek Hegyére.

Úgy fogom a kezét, ahogy anyám fogta. Fülünkben a szél zúgásával állnánk a szakadék szélén. Éreznénk a szerelmünket, a félelmünket. Anyám. Gerardo. A bizonyosság. Az elkerülhetetlen. A fájdalom. Az

öröm. Így állnánk együtt. Hajunkba kapna a szél, a sziklák mélyen alattunk várakoznának. Nem rugaszkodnánk el a szakadék széléről, csupán lélekben. Anyám belehalna. Lelkileg. Te mit mondanál, Gerardo? Nem akartam. Nem kívántam, hogy Gerardo legyen a hercegem. De rettettem. Rettettem, mert nyitott voltam. Sebezhetően nyitott. Az életem és az egészségem kockáztattam, hogy anyám nyomdokaiba lépjek. Vajon ugyanazt tenném, mint ő? Arra lennék hivatott, hogy megismételjem az életét? Vajon én is találkoznék az én Gerardómmal, ami kilátástalanná tenné az egész életemet, mert olyan mértékben csüggenék egy férfi emlékéen, hogy minden más meghalna körülöttem? Nem ez történt anyámmal? Vagy igaz szerelem volt? Létezik ilyen a valóságban? Vagy szét lehet szedni az egészet kis, szürke porszemekre, arra az anyagra, amelyből az illúziók épülnek? Én hittem benne. Hittem, hogy létezik. De honnan tudhatja az ember, hogy ki az igazi? Honnan tudhatja az ember, hogy nem csapja be magát? Láttam magam a szakadék szélén állva, a Szerelmesek Hegyén. Elengedtem Gerardo kezét. Körülnéztem. Egyedül voltam. És mit történt később? Azt már nem láttam.

Tomán Monika fordítása

Pablo Llambías dán anya, argentin apa gyermeke, 1964-ben született a dániai Aalborgban. Rendkívül sokoldalú, a Konzervatóriumban pozán szakos volt, a Koppenhágai Egyetemen pedig filmtudományi, képzőművészeti és médiaelméleti tanulmányokat folytatott. 1996-ban jelent meg első kötete. Jelen összeállításunkban *A szerelmesek hegye* (De elskendes bjerg, 2006) című regényből közlünk részletet.

Összeállította: **Kovács katáng Ferenc**

Tóth Kati: Tűzleány (rajz)

Lázár Júlia

A szegény kislány

Volt egyszer, elég régen volt egy kislány, akit Amáliának hívtak. Falun lakott, családja gazdag volt, de ő szegény. Mindent magának kellett végeznie. Főzött, takarított, teheneket fejt, bárányokat etetett. Apja és anyja semmit sem csináltak. Csak Amália dolgozott. Új ruhát nem kapott, a régit viselte, abban is aludt. De a szülei minden nap új ruhát viseltek. Minden áldott nap, amikor hazatértek a városból a szegény leány megkérdezte, hogy neki hoztak-e valamit. Azt felelték. „Találd ki!” Amália pedig azt felelte, hogy igen. És erre az anyukája azt mondta: „felejtse el!” Így folyt Amália élete, és nem lett jobb, hanem csak rosszabb.

A kedves néni

Hallja az egyik nap, hogy az anyukája beszélget valakivel. Kérdi később az anyukáját, ki volt az? – Menj dolgozra! – kiáltotta az anyukája, és Amália folytatta a munkáját. „Sanyinak adok előbb ennivalót, aztán megfejem Birgittát – gondolta Amália. Sanyinak hívta a lovat, Birgittnek a tehenet. Aztán következett a többi állat. Miközben etette az állatokat, látta, hogy jön egy néni, bemegy a házba és az anyukájával beszélget. Ő is bement utána. „szegény lehet, mert úgy néz ki” – gondolta Amália. A néni Amália felé fordult, aztán súgva kérdezett valamit az anyukájától. „Mérgeesen sugdolóznak” – gondolta Amália. A néni aztán Amáliára mosolygott, és ő visszamosolygott rá. Azután az anyukájára nézett és gyorsan kiszaladt, hogy folytassa a munkáját. A néni kijött a házból, és bement a nyári konyhába. „Itt nem szabadszólt Amália miután utána ment a konyhába, aztán az anyukájához szaladt és elmondta, hogy a néni ott van a nyári konyhában. „Én mondtam neki, hogy ott takarítson” – mondta az anyukája. „Különben nem néninek hívják, hanem Rózsának” – mondta még az anyukája. „Jól van, de ezt én honnan tudtam volna „ – mondta magában Amália

mérgesen, és átment a nyári konyhába, hogy Rózsi mamától bocsánatot kérjen. „nem baj, mindenki elcsinálja magát párszor” – mondta Rózsi mama. „Miért takarítasz itt? – kérdezte tőle Amália. „Azért, mert itt fogok lakni – mondta Rózsi mama. „Szóval beköltözök? – gondolta Amália.

A beköltözés

- Hát nem jó, hogy itt fogok lakni? – kérdezte Rózi.
- Dehogynem – hazudta Amália.
- De miért kell, hogy itt lakjál? – kérdezte Amália.
- Hát nem mondta anyukád? –kérdezte Rózsi.
- Nem mondta. Nekem semmiről sem szabad tudnom – felelte Amália.

- Ha nem mondta, hát én elmondom, hogy azért fogok itt lakni, mert itt fogok dolgozni szolgálként. Anyukád, apukád és a te szolgál leszek – mondta Rozi mosolyogva. És beküldte Amáliát a házba, hogy megnézzé, mit vett neki az anyukája.

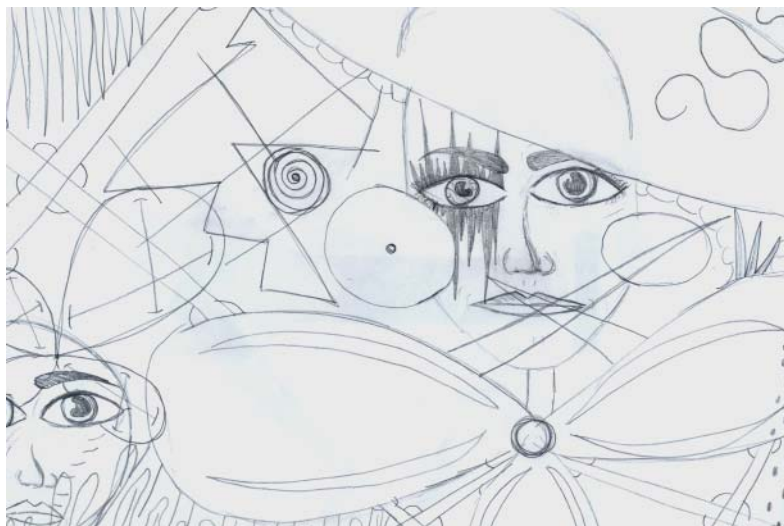
- Nekem? Na azt felejtsd el! – mondta szomorúan Amália.
- Hát hogyan? – kérdezte a néni.

Amália története

- Na akkor mondom - mondta Amália.
- Mondjad, csak mondjad – mondta Rozi néni várakozóan.
- Amikor kicsi voltam sok szép dolgom volt. Anyukám mindig vett nekem ezt, azt, amit kértem. És egy szép palotában laktunk. Szerettem volna egy háziállatot. Mondta az anyukám, hogy kaphatok. Kérdeztem, hogy szereti az állatokat. Azt mondta, hogy szereti őket, és azt kérdezte, hogy milyen állatot szeretnék, és én azt mondtam, hogy kutyát, és aztán vettünk egyet, és ott lakott velünk. Aztán az egyik nap jött az apukám és az anyukám, és azt mondták, hogy eladják a kutyát, de én nem akartam, és akkor ők azt mondták, hogy ezután kinn fogok lakni és én leszek a szolgál. Nem hittem el. Kimentem és ott álltam egy ki-

csit, aztán visszamentem volna a házba, de nem engedtek be, és azt mondták, hogy kinn kell maradjak és szolga leszek a kutyámmal együtt. És most is kinn lakom a kiskutyámmal.

- Jajistenem, szegény gyermek! – mondta Rozi néni.

A szerző rajza (színes ceruzarajz)

A megjavulás

Egy szép napon, Rozi mama és Amália az udvaron rendezgetett. Jött az Amália anyukája.

- Gyere beszéljünk - mondta.

- Engem hívsz? – kérdezte Amália.

- Igen, igen, siess!- mondta az anyukája.

Bementek a házba.

Azt akarom mondani –kezdte sírva az anyukája, hogy úgy érzem, mi nagyon rosszul bántunk veled, amikor olyan kicsi dologért, hogy

kell neked az a kutya, kiraktunk a házból.

- Miért bántatok így velem? – kérdezte Amália.
- Nem tudom... Nem tudom. – mondta az anyukája és megölelte.
- Akkor most barátok vagyunk? - kérdezte Amália.
- Igen- mondta az anyukája, és megígérte, hogy ezután minden más-ként lesz.
- Pfúj, de büdös vagy!- mondta azután, és azt ígérte, hogy új ruhát vesz Amáliának
- Jó lesz! – ugrándozott örömeiben Amália.

Rögtön indultak a városba. Amint kiléptek az ajtón, Rozi néni Amáliára kacsintott, aki visszakacsintott rá.

- Anyu, most beköltözhettek majd a palotába? – kérdezte Amália.
- Milyen jó ötlet! Tiéd lesz a legnagyobb szoba – mondta az anyukája.

Lázár Júlia önmagáról

1991-be születtem, Karlskronaban. Kristianstadban, a söderporti iskolába járok. 11.-es gimnáziumi tanuló vagyok, és most éppen 17 éves.

Kisrügyek

Bengtssonéknál évek óta az a szokás, hogy a karácsonyfa alatt verset mondanak a gyerekek. Benjáminról és Emmáról van szó, testvérük Vilma egyelőre hol az apa-, hol az anyanyelvén mondogat egy-egy szót, hol meg keveri a kettőt. A nagyobbaknak már iskolába járás előtt, a nagyapjuk tanította a magyar verseket, merthogy az anyanyelvük magyar. Tavalyelőtt már annyira tudtak magyarul, hogy még jobban beszéltek svédül. Azért, hogy az édesapjuk se unatkozzon karácsonykor a magyar versek előadása alatt, kiválasztottak egy-egy svéd gyermekversikét és lefordították magyarra. Tetszett a Mikulásnak, a Téliapónak, Jézuskának és az angyaloknak is. Tavaly nehezebb versbe vágták élesebbé nyelvtudásuk magyar verseket fordítottak svédre. Íme itt az eredmény:

Kányádi Sándor

Nyári alma ül a fán

Nyári alma ül a fán,
fa alatt egy kisleány.
Néz a kislány föl a fára,
s le az alma a kislányra.
Nézik egymást mosolyogva,
lány az almát, lányt az alma.
Gondolkozik mit tehetne,
áll a kislány lábujjhegyre,
nyúlánkozik, ágaskodik,
ugrik, toppan, kapaszkodik.

De az alma meg se moccan,
csak mosolyog a magasban.
És a kislány pityeregve
csüccsen, huppan le a gyepre.

Lomb közt szellő szundít csendben,
de a sírásra fölserken,
sajnálkozva néz a lányra,
és az ágat meglóbálja.
S hull az alma, örömére,
Pont a kislány kötőjébe.

Sommar äppet sitter på trädet

Sommar äppet sitter på trädet
under trädet sitter flickan i gräset.
Flickan tittar upp på trädet,
äppet tittar ner på flickan.
Flickan äppet, äppet flickan
Tittar leende på varann'
Flickan hänger, flickan står
Sträcker sig, flickan står
på spetsen av sina tår.
hoppa, bränner sina lår

Men äppet hänger uppe i skyn
för flickan en sorglig syn.
Flickan gråter mycket kräset
Hoppa ner på det gröna gräset
Bland äppelträden sover vinden
Men den väcks av den stora gråten
Om flyckan synd den tycker
Grenen rörs av vindens nycker
Ett äpple faller efter äpple
Ner i glada flickans förkläde

Översättning/Forditották:
Bengtsson Benjamin Zsolt és Bengtsson Emma Margit

Szabó Lőrinc**Szél hozott, szél visz el**

Köd előttem, köd mögöttem,
Isten tudja, honnan jöttem,
szél hozott, szél visz el,
minek kérdjem: mért visz el?

Sose néztem, merre jártam,
a felhőknek kiabáltam,
erdő jött: jaj, be szép!
- megbíbáltam üstökét.

Jött az erdő: nekivágtam,
a bozótban őzet láttam,
kergettem, ott maradt,
cirógattam, elszaladt.

Ha elszaladt, hadd szaladjon,
csak szeretőm megmaradjon,
szeretőm: a titok,
ő se tudja, ki vagyok.

Isten tudja, honnan jöttem,
köd előttem, köd mögöttem,
szél hozott, szél visz el,
bolond kérdi, mért visz el?

Lórinç Szabó**Med vinden kom jag, med vinden jag går**

Dimma framför och dimma bakom,
Gud vet vart jag går, varifrån kom,
med vinden kom jag, med vinden går,
vill inte fråga: varför den går?

Jag tittar aldrig vart jag åker,
åt molnen ibland jag skriker,
titta på skogen, åj så rent!
- och klappar den väldigt lent.

Rusade in i stora skogen,
bakom busken stod rodjuren,
jagade dem, stannade kvar,
klappade dem och borta var.

Om de springer, låt dem springa,
bara min älskling får sin flinga,
Min kärlek är hemligheten,
inte heller hon känner mig än.

Gud vet vart jag går, varifrån kom,
dimma framför och dimma bakom,
med vinden kom jag, med vinden går,
en dum frågar: varför den går?

Översättning/Fordította:
Bengtsson Benjamin Zsolt

Varga Zsolt

**A magyar irodalom
Dániában és Svédországban
a XIX. század második felében és a
XX. század első évtizedeiben**

Dánia. A kezdetek (1840–1874)

Az első magyar szépirodalmi mű, amelyet dánra fordítottak, Jósika Miklós *A könnyelműek* (*De Letsindige*) című regénye volt. A regény a koppenhágai J. G. Salomon kiadónál jelent meg két részben. Az első részt a kiadó 1840-ben adta ki, a fordító J. Hansen volt. A regény második része öt évvel később, 1845-ben jelent meg L. J. Flamand fordításában. Jósika Miklós regényével kapcsolatban érdemes rövid kitérőt tenni Hans Christian Andersen magyarországi látogatására, amelyről Andersen az *En Digters Bazar* (*Egy költő bazárja*) című művében emlékezik meg.

Ráth József a *Den ungarske litteratur i Danmark* (A magyar irodalom Dániában) című cikkében említi, nehezen lehet vizsgálni, hogy Jósika műve mennyire vált ismertté Dániában: „I alt fald sagde H. C. Andersen, da han i 1841 opholdt sig i den ungarske hovedstad, at han aldrig havde hørt om den.”

Érdemes ezért pontosan felidézni, hogyan emlékszik Andersen magyarországi tartózkodására. Az *Egy költő bazárja* következőkben idézett részlete pedig azt is bizonyítja, Magyarországon mindig érdeklődésre tarthatott számot a kérdés, hogy mely magyar irodalmi műveket fordítottak idegen nyelvekre. Rövid pesti tartózkodása alatt ugyanis a neves dán írónak is feltették a kérdést, milyen magyar művek olvashatóak dánul: „Som den betydeligste og meest læste ungariske Digter nævnes Josika, der især har skrevet Romaner; een af disse, »Bøhmerne i Ungarn«, roses meget. – Det Spørgsmaal blev gjort mig, om intet

ungarisk Værk var oversat paa Dansk, og jeg vidste kun navne eet: Szecheny »Om Vadeløb«, og tilføiede, at dette just var oversat af den af mine danske venner, som er mig kjærest.”

Nem hiszem, hogy messzemenő következtetéseket lehet levonni *A könnyelműek* dániai fogadtatására nézve abból a tényből, hogy Andersen pesti látogatása alkalmával még nem ismerte Jósika e regényét. Andersen 1840. október 31-én hagyta el Koppenhágát szerelmi kalandja miatt, és kilenc hónapos utazást követően, 1841. június 4-én érkezett Bécsbe. Pesten néhány nappal korábban járhatott. A *Dansk Bogfortegnelse* alapján nem állapítható meg, hogy egy adott könyv az év mely hónapjában jelent meg. Tehát az is előfordulhatott, hogy Jósika regénye csak 1840. október 31-e után jelent meg, és még nem is volt kapható Koppenhágában, amikor Andersen onnan elutazott. A könyv dániai fogadtatását véleményem szerint sokkal jobban jellemzi, hogy öt év múlva megjelent a regény második része, hiszen a kiadónak megérte lefordíttatni a második részt is.

Az 1848–1849-es szabadságharcot nagy figyelemmel követték mind Dániában, mind Svédországban. Dániában ez a nagy érdeklődés azonban nem mutatkozott meg az irodalom, a fordítások területén. A szabadságharcot követően 1851-ben jelent meg az első magyar mű *Eventyr og Sagn fra Ungarn* (Mesék és mondák Magyarországról) címmel Hans Haagen Nyegaard fordításában. A könyv 108 oldalon 16 mesét és mondát tartalmaz. Hans Haagen Nyegaard a kötethez írott előszavában megadja, hogy válogatása két, német nyelven kiadott gyűjteményen alapul.

1812-ben jelent meg Jakob és Wilhelm Grimm világirodalmi jelentőségű népmesegyűjteménye, a *Kinder und Hausmärchen* (Gyermek- és házi mesék), amely megindította a mesegyűjtést és meseátdolgozás kutatását. A mesegyűjtemény világszerte iskolát teremtett, ide tartoznak Hans Christian Andersen népmese-feldolgozásai is. A Grimm testvérek az 1810-es évektől széles körű kapcsolatot tartottak fenn magyar nyelvészekkel és folkloristákkal, hatásuk megfigyelhető többek között Erdélyi János munkásságában is. Talán Hans Haagen Nyegaard válogatása az első jellemző példa a német közvetítésre a magyar és a dán, illetve skandináv irodalmak között.

Erdélyi János a Kisfaludy Társaság megbízásából gyűjtött népköltészetű műveket, gyűjtőmunkájának eredményét 1846 és 1848 között három kötetben rendezte sajtó alá *Népdalok és mondák* címmel. Ebből 1850-ben egy válogatás jelent meg *Ungarische Sagen und Märchen* címmel G. Stier fordításában, Nyegaard ebből a német fordításból választotta az első öt mesét. A többi mese a Pulszky Teréz fordításában megjelent *Sagen und Erzählungen aus Ungarn* című összeállításból származik.

Petőfi Dániában

Petőfi Sándor az egyetlen magyar költő, akinek dániai befogadásával a szakirodalom foglalkozott és máig részletesen foglalkozik. A Petőfi-Könyvtár XXVII–XXVIII. füzeté a költő német, francia, olasz, spanyol és angol fordításait mutatja be, de a kötetben helyet kapott Vikár Béla tanulmánya is *Petőfi az északi népeknél* címmel. Vikár tanulmányában a Dániában és Norvégiában megjelent Petőfi-fordítások és a fordítók bemutatására vállalkozott, továbbá ismerteti a Petőfi halálának 50. évfordulóján megjelent újságcikkeket is.

Petőfi skandináv fogadtatásának vizsgálatával kapcsolatban véleményem szerint külön kell választani Petőfinek a szabadságharcban betöltött szerepét, illetve költői munkásságát. Petőfi neve Dániában szorosán összekapcsolódott a szabadságharcral, s így is maradt meg a köztudatban. Verseinek dán fordítása soha nem vált igazán ismertté, s nem ihlette meg a dán költőket olyan módon, mint például Németországban vagy Svédországban.

A szabadságharc bukása után csaknem húsz év telt el, mire Dániában megjelent az első válogatás Petőfi verseiből. Vikár Béla tanulmányában 1869-re teszi a könyv megjelenését, a válogatás azonban *Digte af Petőfi* címmel 1867-ben jelent meg a Karl Schønberg kiadónál Koppenhágában. Petőfi verseit Christian Hendrik de Thurah fordította németről dánra.

Christian Hendrik de Thurah tanulmányai során kiadott két kötetet vallásos tárgyú költeményekkel, majd filozófiai írásokat tett közzé. 1864-ben a dán parlament tagjává választották. Ifjúkori kötetein kívül

nem jelent meg több verseskötete, Petőfi versein kívül pedig nem sikerült egyéb fordításainak nyomára bukkanom. Jogosan merül fel a kérdés, mennyiben befolyásolta Petőfi verseinek dán fogadtatását a tény, hogy a verseket németről fordította dánra egy olyan szerző, aki egyébként fordítással nem foglalkozott, s ifjúkori zsenyéin kívül verseket nem írt?

A *Digte af Petőfi* alapját Vikár szerint egy német forrás alkotta, valószínűleg Kertbeny *Alexander Petőfi's Dichtungen. Nach dem Ungarischen, in eigenen wie fremden Uebersetzungen gesammelt von K. M. Kertbeny* (Berlin, 1860) kötete szolgált mintául.

Vikár említett tanulmányában így ír Petőfi verseinek fogadtatásáról: „Európa legszabadabb és legfüggetlenebb népe, a norvég (...) mindig meleg rokonérzéssel volt a magyar iránt. Újabb kori legnagyobb költőjük, Ibsen, a mi szabadságharcunkat dicsőíti egyik fiatalkori versében. Történetünknek e dicsőséges napjai, melyeknek Petőfi költője és tényezője volt, s mindazok az eszmények és érzések, amelyek őt hevítik, és költészetéből kisugárzanak, minden dán és norvég szívében visszhangot keltenek ma is. Könnyen érthető tehát, hogy az első fecske, amely közelebb hozta Petőfit a dán-norvég irodalomhoz, rendkívül meleg fogadtatásra lelt az észak e nemes lendületű népei közt.”

A rövid bevezetőt követően Vikár egyenként elemzi a kötetben található verseket, és a fordítást a legtöbb esetben rendkívül pozitívan értékeli, mint például a *Min søn (Fiam születésére)* című vers esetében: „De a dán fordítót ezúttal is, mint legtöbbször, elsőség illeti meg a német fölött abban a tekintetben, hogy míg emennél a rím igen sokszor a költői kép teljes feláldozásával van kierőszakolva, Thurah nyelve sokszor élvezhető, zamatos, eleven, fordulatos.”

A versek tartalmi és formai hűségét természetesen egy magyar anyanyelvű ember is képes értékelni, és ennek alapján bizonyos ítéletet alkotni a fordításról. A szakirodalomban nem találtam semmilyen információt arra vonatkozóan, hogy Vikár tudott volna dánul. Még ha tanulta is a nyelvet, képes lehetett vajon megítélni, hogy a fordítás zamatos, eleven és fordulatos?

Semmi esetre sem cél annak bizonyítása, hogy Thurah fordítása rossz lenne. Kizárólag elismeréssel lehet szólni a fordító munkájáról,

hogy fordításaival bemutatta Petőfit a dán olvasóközönségnek. Fejtegetéseimmel csupán magyarázatot próbálok keresni a tényre, hogy Petőfi verseinek fordítása semmilyen visszhangot nem váltott ki Dániában. Sajnálatos, hogy Thurah úttörő munkája nem hozta meg gyümölcsét, és a dán költőkben, írókban, kiadóknak nem sikerült felkeltenie az érdeklődést sem Petőfi, sem más magyar költő iránt.

Érdekességnek számít, hogy Vikár tanulmányát egy kézzel írt másolat alapján írta, mert Petőfi verseinek dán fordítása a tanulmány írásának idején már ritkaságnak számított, s Magyarországon nem volt föllelhető egyetlen nyomtatott példány sem.

Thurah a kötethez írt előszavában hosszabb életrajzzal emlékezik Petőfiről. Az életrajzot rövid jellemzés egészíti ki, amely a következő mondattal kezdődik: „En digter som Petøfi tilhører ikke blot sit eget folk, han tilhører alle de folk, der har øje og hjerte for menneskelivet i sin ædelste skikkelse.”

Thurah célja – saját megállapítása szerint – fordításaival az volt, hogy közelebb hozza Petőfit az igaz költészet hangjára mindenkor nyílt dán szívekhez. „Ord, selv igennem den ufuldkomme oversættelse, kan vinde danske hjerter, så han må blive som hjemme her, hvor øret altid var åbent for toner med den ægte klang.”

Thurah előszavában nagy lelkesedéssel és szeretettel emlékezik meg Petőfiről, azonban ezen túlmenően a Vikár által említett, rendkívül meleg fogadtatásnak semmilyen formában nem sikerült a nyomára bukkannom. A könyvről nem találtam egyetlen recenziót sem, sőt Vikárnál sem esik szó erről, holott tanulmányában például az összes megemlékezést részletesen tárgyalja, amely Petőfiről 1899-ben megjelent. Petőfi halálának ötvenéves évfordulóján minden nagyobb dán napilap megemlékezett költőnkéről, neve ekkor még élt a köztudatban, verseinek dán fordítását azonban már nem találták említésre méltónak. (1904-ben, Jókai haláláról is megemlékeztek a dán napilapok, és a nekrológokban legalább Jókai irodalmi munkásságát megemlégették, még ha a cikkírók nem is találták fontosnak megemlíteni, hogy Jókai regényei olvashatók dánul).

Ebben az összefüggésben érdemes megemlíteni Johannes Scherr német irodalomtörténész nevét is. Scherr 1843 után Stuttgartban liberá-

lis újságíróként tevékenykedett, 1848-ban bevásztották a württembergi parlamentbe. 1849-ben politikai okokból Svájcba menekült, ahol magántanári képesítést szerzett történelemből, majd Zürichben a politechnikumban professzori széket kapott. Több irodalom- és kultúrtörténeti művet írt. 1851-ben adta ki világirodalom-történetét *Allgemeine Geschichte der Literatur* címmel. Scherr művét 1876-ban Fr. Winkel Horn fordította dánra *Almindelig Litteraturhistorie* címmel. A könyv mérföldkőnek számít abból a szempontból, hogy ez az irodalomtörténet tartalmazza az első értekezést a magyar irodalomról dánul. A fordító, Fr. Winkel Horn a könyvhöz írt előszavában kiemelte, hogy a jegyzetek kivételével nem változtatott Scherr szövegén, amelyeket azonban az egész irodalomtörténetben kiegészített azon szépirodalmi és irodalomtörténeti művekkel, amelyeknek abban az időben létezett fordítása a skandináv nyelveken. A magyar irodalomra vonatkozó részben azonban Horn változatlanul benne hagyta a német fordításokra utaló jegyzeteket (2. kötet, 529.), de a magyar irodalmi művek létező dán fordításait nem említette.

Amennyiben Horn az előszóban nem hívja fel külön a figyelmet arra, hogy a jegyzeteket kiegészítette nem csupán a dánul, hanem a többi skandináv nyelven olvasható szépirodalmi művekkel és irodalomtörténeti munkákkal is, nem tulajdonítanak különösebb jelentőséget annak, hogy a fordító nem hivatkozik Petőfi verseinek dán fordítására. Azonban Horn nemcsak Petőfi verseit nem ismerte, amelyek a fordítás előtt csupán kilenc évvel jelentek meg, de nem tudott Jókai regényeinek dán fordításáról sem, pedig Jókai válogatott regényeinek első kötete alig két évvel a világirodalom-történet előtt jelent meg, s a regények kiadása 1876-ban még mindig folyamatban volt. Talán nem túlzó a megállapítás, hogy Magyarország az 1848–1849-es szabadságharc miatt a figyelem középpontjába került, de ez a figyelem nem terjedt ki a magyar kultúrára.

A kezdetek Svédországban és a svéd Petőfi-fordítások

Svédországban az első magyar szépirodalmi mű az uppsalai G. Trossel kiadónál jelent meg 1845-ben. Kisfaludy Károly *Stibor vajda* című drámáját A. H. Widstrand fordította svédre prózában.

Kisfaludy művét követően az 1860-as évektől Petőfi Sándor versei jelentek meg. 1870 és 1890 között alig két évtized alatt a költő több mint 150 versét fordították svédre. Nem véletlen tehát, hogy a svéd Petőfi-fordítások keltették fel leginkább a kutatók érdeklődését, és erről a témakörrel már több tanulmány született.

Petőfi Sándor verseiből három önálló kötet jelent meg, 1879-ben *60 Dikter af Alexander Petöfi* (Petőfi Sándor 60 költeménye) Knut Ferdinand Ridderström fordításában, majd 1888-ban a *Harposlag och svärdsklang* (Hárfahang és csatazaj) Viktor Rydberg előszavával és Birger Schöldström fordításában. A harmadik Petőfi-kötetet pedig Petőfi születésének 150. évfordulójának alkalmából adták ki *Petőfi – ett minnesalbum* (Petőfi – egy emlékalbum) címmel. Ebben a tanulmányok mellett Petőfi húsz verse kapott helyet. Szintén önálló kötet formájában jelent meg Petőfi *A hóhér kötele* című regénye, a svéd fordítás a *Dödsfienderna* címet kapta. Említésre méltó még néhány antológia. 1875-ben ugyancsak Knut Ferdinand Ridderström fordításában jelent meg egy válogatás *Fjerran-ifrån* címmel, amelyben Petőfi tíz verse szerepel. Leffler Béla 1922-ben adta ki *Ungersk lyrik i svensk översättning* (Magyar líra svéd fordításban) című antológiáját, amelyben Petőfi 32 verse volt olvasható, ezeket azonban Leffler kivétel nélkül régebbi fordításokból válogatta össze. Pándy Kálmán és Hans-Eric Stenborg 1944-ben adott ki egy válogatást *Ungersk dikt* (Magyar versek) címmel, ebben tíz Petőfi-vers szerepel, mindegyik Pándy Kálmán és Hans-Eric Stenborg közös fordításában. Petőfi verseinek svéd fordításai a fentiekén kívül folyóiratokban és napilapokban jelentek meg.

A három skandináv ország között történő összehasonlításban is Petőfi Sándor a legtöbbet fordított magyar költő. Petőfi svédországi fogadtatásának vizsgálatával kapcsolatban azonban több kérdés merül fel. A napilapokban, újságokban, folyóiratokban elsősorban megjelenő

versek semmilyen nyomot nem hagytak maguk után. A versek fordítóján, illetve megjelenésük helyén és időpontján kívül semmilyen információ nem áll rendelkezésre. Kétségtelen, hogy Svédországban létezett, ahogy Csatlós János fogalmaz, a „beavatottak és lelkes csodálók” kis köre, s néhány fordító csak úgy öntötte magából a Petőfi-fordításokat, azonban semmilyen információ nem áll rendelkezésre arról, miként fogadta Petőfi verseit a svéd olvasóközönség.

A kutatók csak az önálló Petőfi-kötetekkel kapcsolatban bukkantak néhány recenzió nyomára. Leffler Béla, Csatlós János és Stig Christofferson is csupán egyetlen recenzióról tesz említést a Knut Ferdinand Ridderstöm fordításában megjelent kötetel kapcsolatban. Birger Schöldström *Harposlag och svärdsklang* című kötetét nagy terjedelemben ismertették a svéd lapok. A kritikák közül kettőt részletesen ismertet Leffler Béla, majd Csatlós János is. Mindketten Viktor Emanuel Öman és Carl David af Wirsén kritikájára összpontosítottak. Stig Christofferson tanulmányában egyedülálló módon nem csupán a svéd könyvismertetések gyűjtötte össze, hanem bemutatta *Harposlag och svärdsklang* megjelenését köszöntő magyar cikkeket is.

Petőfi valamennyi fordításának részletes ismertetése meghaladja a jelen munka kereteit. Ezért Vikár Béla, Leffler Béla, Csatlós János és Stig Christofferson tanulmányai alapján a fordítások összefoglaló ismertetésére töreksem. A dolgozat célja a magyar irodalom fogadtatásának bemutatása, így részletesen a *Harposlag och svärdsklang* fogadtatását vizsgálom a svéd kritikák tükrében. „A magyar irodalom nyelvi elszigeteltsége folytán mindig hátrányban van Európa többi, különösen nyugati népének irodalmával szemben, és legjelesebb irodalmi termékeink is leggyakrabban csak német közvetítés útján kerülhettek a világ könyvpiacára. Pedig jól tudjuk, hogy az egyszeri fordításnál is mennyit veszít egy mű eredeti szépségeiből; hát még ha ez a fordítás nem az eredeti nyelvből készült! Így nem csodálhatjuk, hogy a teljes virágzásnak indult magyar irodalom oly hosszú évtizedeken át nem aratott külföldön jelentősebb sikert, sőt, alaposabb ismerője is csak nagyon elvétve akadt a külföld katedráin. Petőfi Sándor volt az első magyar költő, ki diadalmasan vonult be a világirodalomba és nem egy ország lírai költészetében maradandó becses nyomokat hagyott. Talán egy európai

népnél sem olyan érdekes a Petőfi kultusz keletkezése, mint éppen a svédekénél.”

Petőfi svéd fordítói közül elsőként Theodor Lindh nevét kell említeni. 1860-ban az egyik Finnországban megjelenő svéd nyelvű folyóirat (*Från nära och fjerran. Litteraturblad för Finlands qvinno*, 1860. 7–8. szám) a francia *Revue des Deux Mondes* című kiadványból átvett Petőfi-tanulmányt tett közzé. A szerző, Saint-René Taillandier úgy mutatja be Petőfit, mint a szabadság, a szerelem és a haza költőjét, akinek ott a helye a világirodalom nagy mesterei között. A cikkhez 15 vers is csatlakozott, amelyeket – feltehetőleg németből – Anders Theodor Lindh fordított svédre. A versek megjelentek az *Összehasonlító Irodalomtörténeti Lapok* 1878. február 15-i számában is. Lindh fordításai között szerepel a *Cipruslombok Etelke sírjáról* című ciklus néhány darabja mellett például az *Etelkéhez (Till Etelka)*, a *Fa leszek, ha ... (Är du bladen, vill jag trädet vara ...)*, a *Füstbe ment terv (Uppgifven plan)* és a *Megy a juhász számaron ... (Far en Juhass)* című költemények.

Petőfi egyik legkülönösebb svéd fordítója Karl Johan Ekelblad volt, aki lótenyésztéssel foglalkozott és lóhús-mészáros volt. Ekelblad 1854-től kezdődően hét kis füzetet adott ki költeményekkel, a füzetek a *Pegasus* címet kapták. Az első füzetben megjelent Ekelblad egy magyar tárgyú költeménye, az *Arthur Görgey vid Világos* (Görgey Artúr Világosnál), amelyben a költő Európa népeit vádolja, amiért nem siettek Magyarország segítségére 1849-ben. Ekelblad Petőfi öt költeményét ültette svédre, ezek a *Pegasus* 1868-as füzetében jelentek meg, többek között a *Föltámadott a tenger ... (Till Ungarns folk)*, a *vén zászlótartó (Den gamle fanbäraren)* és a *A király és a hóhér (Kungen och hans trojtenare)* című versek. Ekelblad a verseket 1877-ben nyomtatta saját, *Folkebladet* címmel megjelentetett újságjában is.

Petőfi legkiválóbb fordítói között tartják számon Viktor Emanuel Ömant. Öman is közvetlenül magyarból fordította Petőfi verseit. Viktor Emanuel Öman svéd nyelvész, költő és műfordító, Lundban filozófiát, majd Németországban nyelvészetet tanult. A magyar nyelvvel tanulmányai során került kapcsolatba, tudományos célból akart megtanulni magyarul. Fordítóként Öman komoly tapasztalatokkal rendelkezett, svédre fordította Euripidész, Milton műveit, az elsők között ismer-

tette meg az orosz irodalmat Svédországban, Gogol, Puskin, Lermontov és Turgenyev műveit ültette át svédre. Az *Allehanda för folket* című képes hetilap társszerkesztője 1873 és 1889 között, és a *Nerrike Allehanda* című újság főszerkesztője 1881-től egészen haláláig. Öman 1872 és 1874 között 15 Petőfi-verset fordított le svédre, melyek az *Allehanda för folket* és a *Ny illustrerad tidning* című újságokban jelentek meg, többek között a *Magyar vagyok (Jag är magyar!)*, *A Tisza (Theiss)*, és *Az én pegazusom (Min pegasus)*.

Csatlós János idézett tanulmányában „irodalmi érdeklődésű, de irodalmilag csak marginális jelentőségű hölgynek” nevezte Lotten von Kræmert. Pedig Lotten von Kræmer fordításai a leggyakrabban megjelentetett svéd Petőfi-fordítások közé tartoznak. Az idézett tanulmány alapján nyilvánvaló, hogy Leffler Béla még személyesen találkozott az idős Lotten von Kræmerrel. Leffler beszámolója szerint Lotten von Kræmer egy németországi utazása alkalmával barátkozott össze magyar családokkal, akikkel hosszú ideig levelezésben állt. Rajtuk keresztül ismerkedett meg Petőfi és Arany költészetével. Ugyancsak Leffler állítása szerint Lotten von Kræmer Petőfi verseit német közvetítéssel fordította svédre, 1874-ben a *Tidskrift för hemmet* című újságban jelent meg a *Nemzeti dal (Nationalsång)*, *Az alföld (Slättlandet)* és a *Szeptember végén (I slutet af September)*. Stig Christofferson említi, hogy Lotten von Kræmer öt évvel később átdolgozta fordításait, és a *Vår Tid* című lapban tette közzé. Ekkor a *Szeptember végén (I slutet af September)* a *Nemzeti dal* (svédül új címmel: *Fosterlandssång*), és az *Európa csendes, újra csendes (Tyst är Europa)* jelentek meg.

Ónálló kötet formájában elsőként Petőfi *Dödsfienderna (A hóhér kötele)* című regénye jelent meg. A regényt Georg Ahlborg fordította svédre 1878-ban. A fordítás a német kiadáson alapult, amelyet 1875-ben adott ki a Recklams Universalbibliothek *Der Strick des Henkers* címmel.

Az első, Petőfi verseiből összeállított és önálló kötet formájában kiadott válogatás pedig Knut Ferdinand Ridderström finnországi svéd költő nevéhez kötődik. Ridderström 1875-ben egy válogatást tett közzé Puskin, Goethe, Schiller, Tennyson és Petőfi verseiből *Fjerran-ifrån (Távolból)* címmel, amelyben Petőfitől tíz vers, többek között a *Szécsi*

Mária (*Maria Szecsi*), a *Szerelem átka* (*Förbannelsen*), *Az én pegazusom* (*Min Pegasus*) és a *Befordultam a konyhára ...* (*I köket*) olvashatók. Ridderström a fordításokat németből, Kertbeny *Alexander Petőfis Dichtungen* című kötete alapján készítette. Ridderström tovább folytatta Kertbeny német fordításainak svédre ültetését, és 1879-ben kiadta a *60 dikter af Alexander Petöfi* (Petőfi Sándor 60 költeménye) című kötetét.

A kötetről Leffler Béla egyetlen recenziót talált, amely a *Finsk Tidskrift* 1880. évfolyamának 9. számában jelent meg Arvid Hultin tollából. Christofferson tanulmányában pedig részletesen ismerteti a kritikát, amely kíméletlenül támadja Ridderström fordítását. A magyar szakirodalomban Vikár Béla ugyancsak megsemmisítő kritikával illette a fordításokat. Vikár gyakran öncélú ironizálásával szemben Leffler Béla és Csatlós János is védelmébe vette Ridderström kötetét. Leffler Béla például így nyilatkozott: „Bármennyire is hiányosok és döcögősek Ridderström fordításai, azt az erős szatirikus kritikát, mellyel Vikár Béla az egyes versfordításokat túlzó részletességgel boncolgatja (nemegyszer Kertbeny rovására) – igazán nem érdemelte meg. Mi csak hálás elismeréssel tartozhatunk a finn írónak, hogy őszinte lelkesedéssel és bámulattal eltelve Petőfi költészete iránt igyekezett azt honfitársai előtt is kedvelté tenni, és az első volt, aki egy teljes kötetre menő Petőfi-fordítást adott ki.”

A Schöldström-testvérek közül elsőként Karl Wilhelm Schöldström nevét kell említeni, aki *Dikter av Folmer* (Folmer költeményei) című kötetébe Petőfi tíz versét vette fel, többek között *A bilincs* (*Bojan*), *Nem ért engem a világ* (*Ej mig världen kan förstå*), *Itt benn vagyok a férfikor nyarában* (*Jag är nu redan i min mandoms sommar*) című költeményeket. Karl Wilhelm Schöldström a kötet mellett még újságokban, mint a *Söndags-Nisse* vagy a *Stockholms Dagblad* című lapokban tett közzé Petőfi-verseket.

A fordítók között meg kell emlékezni Nils Edvard Fredin (1857–1889), svéd íróról, újságíróról és fordítóról is. Fredin angolból, németből és franciából is fordított, egy válogatást adott ki Tennyson, Hugo, Shelley és Swinburne verseiből. Petőfitől 1885-ben a *Kereszt* (*Ett kors*) és a *Midőn a földön ...* (*Profeten*) című költeményeket fordította svéd-

re, mindkettőt a *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning* tette közzé.

Richard Bergström nevéhez fűződik az első olyan antológia, amelyben Petőfi mellett más magyar költők is helyet kaptak. 1887-ben jelent meg a *Främmande lyror* című kötet, amelyben Richard Bergström a korábban megjelent fordításokat használta fel. A válogatásban 17 európai nyelvről fordított vers olvasható. A magyar költészetet Kisfaludy Sándor, Vörösmarty Mihály és Petőfi Sándor képviselik. Bergström minden költőről rövid életrajzot közölt. A kötetben Petőfítől más versek mellett *A magyar vagyok* (*Jag är magyar*), *Az Alföld* (*Slätten*) és az *A Tisza* (*Teissbild*) szerepel Ridderström, Lotten von Kræmer, Karl Wilhelm Schöldström és Viktor Emanuel Öman fordításában.

Petőfi kétségtől legnagyobbat jelentőségű svéd fordítója Birger Schöldström. Birger Schöldström 1841-ben született Kungsbacka városban. Göteborgban járt gimnáziumba, majd később itt is lakott. Schöldström egész életét meghatározta újságírói tevékenysége, 1863 és 1867 között a *Göteborgs-Posten* állandó munkatársa volt. 1867-től Stockholmban élt, először a malmői *Snällposten* és a *Göteborgs-Handelstidning* stockholmi tudósítójaként dolgozott, majd 1869-től az *Aftonbladet* szerkesztőségi tagja lett. 1869 és 1870 között a *Söndagsnisse*, 1871–1872-ben pedig a *Stockholm Aftonpost* szerkesztője volt. 1873-tól egy évtizeden át a *Nya Dagligt Allehanda*, 1893 és 1897 között a *Hvad nyt från Stockholm?* munkatársa. Az újságokban élő nyelven, magával ragadó ábrázolással írta megszámíthatatlan cikkeket, szemléjét és recenzióját. 1883 után tíz kötetben jelentek meg emlékezései és feljegyzései (*Minnen och anteckningar*). A *Svenskt Biografiskt Handlexikon* írja, hogy Schöldström elbeszéléseivel új területen gazdagította a svéd irodalmat. Ezek rövid, élénk, történeti jellemrajzok vagy leírások, melyeket történeti hűség is jellemez.

Birger Schöldström érdeklődése korán felébredt Magyarországra. Schöldström a *Svéd Petőfi-bibliographia* című könyvéhez írt előszavában említi Carl Westerberg hadnagyot, aki Görgey vezérkarában volt huszárkapitány, majd a szabadságharc bukása után épp Schöldström szülővárosában telepedett le: „löjtnant Westerberg var ett av mina käraste barndomsminnen, och ofta hörde jag honom berätta om striderna under Görgeys ledning.”

További inspirációt jelentett, hogy Schöldström a *Nya Dagligt Allehanda* munkatársaként megismerte a főszerkesztő magyar feleségét, Amy Kronecset. Szász Zsombor számol be arról cikkében, hogy Amy Kronecs a Schöldström-testvéreket és Lotten von Kræmert tanította magyarra. Kondor Alfréd is megemlékezett Schöldström magyar tudásáról.

Birger Schöldströmöt munkásságáért mind a Petőfi-Társaság, mind a Magyar Tudományos Akadémia tagjai közé választotta.

1888-ban jelent meg a *Harposlag och svärddklang* (Hárfahang és csatazaj), Petőfi svédországi fogadtatásának szempontjából a legjelentősebb kötet. A kötetet Viktor Rydberg előszava vezeti be. A kötet fogadtatását nagymértékben meghatározta, hogy Schöldströmnek sikerült megnyernie Viktor Rydberget a Petőfi-kötet ügyének. Rydberg egyetemi tanár volt, a Svéd Akadémia tagja. A XIX. század egyik jelentős neoklasszicista-romantikus szerzője, akit a századvégi modernizmus előfutárának tekintenek. Rydberg közreműködése azt közvetítette a svéd olvasók felé, hogy Petőfi nevét és költészetét elismerték a magasabb svéd irodalmi körök. Rydberg előszavának jelentőségét az is igazolja, hogy a legtöbb könyvismertetés hosszan idéz belőle. Az előszót követi Birger Schöldström Petőfi-életrajza, amelynek a szerző a *sannsga* (igaz történet) címet adta. Az életrajz Csatlós és Christofferson véleménye szerint is hiánypótló jelentőségűnek mondható. Ez az első mű ugyanis, amely részletesen bemutatta az elszórtan nagy számban megjelenő versek szerzőjét a svéd olvasóknak. Ugyanakkor több kritikus is Schöldström szemére vetette, hogy Petőfit csak a magyar viszonyok közé emelte, de nem helyezte el a világirodalmi kontextusban.

Schöldström felvette a kötetbe II. Oszkár svéd király és Kertbeny levélváltását is, amely azzal kapcsolatban történt, hogy Kertbeny megküldte a svéd királynak német nyelvű Petőfi-fordításait.

A kötetben, az életrajzba besúrva kb. ötven vers kapott helyet. A költemények az életrajzot voltak hivatottak illusztrálni. A versek legnagyobb részét Karl Vilhelm és Birger Schöldström fordította svédre, de felvettek a kötetbe egy-egy verset Fredin, Öman, Rubenson és Kræmer fordításában is.

A *Göteborgs Posten* kritikusa, Axel Krook könyvismertetésének legnagyobb részében Rydberg előszavát idézi, a Petőfi-életrajzról pedig a következőket írja: „Sannsgan är en med stor pietet och ganska mycken talang hopkommen lefnadsteckning af den ungerske skalden Sándor Petőfi, en saga som rör sinne och hjerta och verkar stämning af sympati och lifligt deltagande.”

Axel Krook véleménye szerint a svéd ifjúságnak ismernie kellene Petőfit: „Petőfis korta sklade- och hjertesaga förtjenar verkligen att vara känd af vår ungdom, som deri kan lære sig att skåda det ideale i tingen och skönja.”

A *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning* pedig Karl Warburg tolából hozott egy recenziót, amely a kötetről megjelent egyik legterjedelmesebb és legérdekesebb ismertetés. Karl Warburg, az uppsalai egyetem docense, a *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning* szerkesztőségének tagja, korának egyik legjelentősebb svéd irodalomtörténésze volt. Warburg szerint a könyv komoly érdeklődésre tarthat számot:

„Petőfiboken bör i främsta rummet väcka interesse genom sitt romantiska, halft äfventyrliga och dock i ordets bästa mening värlighetstrogn innehåll” Az érdeklődés nem kis részben az elegáns és könnyen olvasható stílusnak köszönhető. Warburg is némi kritikával illeti az életrajzot, megállapítása szerint Schöldström nagyobb mértékben a romantikus elemekre és a külső történésekre helyezte a hangsúlyt: „Men blicken öppen för det romantiska i Sándor Petőfis lefnadslopp har han förnämligast fäst sig vid de yttre dragen och lämnat en liffull, i allo sakrik skildring af skaldens lefnadshändelser, byggd på de bästa källor, och denna skildring har han rikt späckat med inströdda citat ur Petőfis diktskatt.”

Schöldström ugyanakkor eltekintett attól, hogy közelebbről jellemezze Petőfit, s részletesen ábrázolja lélektani fejlődését, jegyzi meg Warburg. Pedig érdekes lett volna Petőfit összehasonlítani a kortárs európai költészettel: „Det kunde alldeles särskilt varit af värde att något närmere få utfördt å ena sidan Petőfis släktskap till och beroende af samtida europeiska skalter, (...) å andra sidan hans beoende af sin egen nations folklynne, dess stämningar, rörelser och lif, för hvilket han i så mycket var en exponent.”

A recensens magyar Robert Burnsnek nevezte Petőfit. Warburg szerint a magyarok a norvégokra hasonlítanak, és ha Henrik Wergeland karddal a kezében harcolhatna hazája szabadságáért, norvég Petőfi válhatna belőle: „Den som gjort bekantskap med Ungern och ungarnne skall snart ha kommit underfund med att de i flere afseende förete likhet med normännen och det är sannolikt att om Henrik wergeland haft tillfälle till att deltaga i ett fosterlandsstrid med svärd i hand, skulle han blifvit en norsk Petöfi.”

Warburg könyvismertetésében hat költeményt idéz a kötetből. Végül pedig hosszasan citálja Rydberg előszavát.

Meg kell még említeni Carl David af Wirsén svéd költő és irodalomtörténész kritikáját is, amely a *Post och Inrikes Tidningar* című újságban jelent meg. Wirsén 1879-től a Svéd Akadémia tagja, 1884-től az Akadémia titkári tisztségét töltötte be. Kritikusként szembefordult az irodalomban jelentkező újabb tendenciákkal. Az Akadémia titkáraként szerepe volt a fiatal és idősebb generációk közötti konfliktus kiéleződésében, és a századvég jelentős szerzőinek ideiglenes háttérbe szorításában. Kritikusként nem értette meg, hogy a kritika többet jelent annál, mint hogy dicsér, illetve elmarasztal műveket aszerint, hogy politikai, vallási vagy erkölcsi felfogásuk megegyezett-e az övével, vagy sem. Így például negatív recenziókat írt Strindbergről, Ibsenről, Heidenstamról és Lagerlöfről, továbbá mindent megtett annak érdekében, hogy Strindberg ne kaphassa meg a Nobel-díjat.

A kötetről írott recenziójában először összefoglalta Petőfi életrajzát, majd ismertetett néhány fordítást. Különösen Öman fordításai nyerték el tetszését. Csatlós János szerint Wirsén konzervatív szemszögből ítéli meg Petőfit. Elismeri ugyan Petőfi költészetének jelentőségét, de elutasítja radikalizmusát.

A *Nerrikes Allehanda* című újságban Viktor Emanuel Öman, Petőfi egyik fordítója méltatta a kötetet.

A *Harposlag och svärddklang* felkeltette a figyelmet Dániában és Norvégiában is. A *Politiken* és a *Berlingske Tidende* is hosszabb recenzióban köszöntötte a kötet megjelenését. A recenziók pontos bibliográfiai adatai azonban nem maradtak fenn a kiadó archívumában. A *Politiken* recenzense pozitív kritikát fogalmazott meg: „Hans Digtning

er besjælet af glødende Frihedskærlighed og Formen er vidunderlig. De meddelte Oversættelser giver gode Prøver. Vi anbefaler Hr. Schöldströms Arbejde paa det Bedste.” A *Berlingske Tidende* már sokkal kritikusabb: „Hr. Schöldström har øjensynligt været saa begeistret for denne unge ungarske Digter, at han ikke har kunnet lade være at afbilde ham. Men nogen kunstnerisk og endnu mindre nogen videnskabelig Maalestok har han ikke anvendt. I spredte Træk faar men de mest indgribende Begivenheder i Sándor Petöfi’s eventyrlige Liv gjengivne, men nogen indgaaende Undersøgelse, nogen psykologisk Analyse (...) faar vi ikke. (...) Bogen indeholder Oversættelser af flere af hans Sange, og man har idetheletaget Grund til at være den svenske Udgiver taknemmelig, fordi han har villet gjøre et fremmed kjækt Folks Yndlingsdigter kjendt i Norden.”

Már nem is okoz különösebb meglepetést a recensenz megjegyze-se, hogy Dániában feltehetőleg még alig hallotta valaki Petöfi nevét.

Stig Christofferson a *Norske Dagbladet* 1888. július 17-i számában bukkant egy recenzióra Schöldström kötetéről. Ez az első norvég recenzió magyar szépirodalmi műről, amelyről tudomásunk van.

A *Harposlag och svärdklang* meghatározó jelentőségű Petöfi svédországi fogadtatásának szempontjából. A kötet megjelenését komoly érdeklődés kísérte, a korszak jelentős svéd kritikusai és irodalomtörténészei írtak róla. A könyv azonban egyúttal a Petöfi-fordítások leggazdagabb két évtizedét zárja le. A XIX. század utolsó évtizedére a Petöfi-fordítások teljesen eltűntek még a lapokból és a folyóiratokból is, csupán elszórtan jelent meg egy-egy vers a régi fordítóktól. Jogosan merül fel a kérdés, hogy a *Harposlag och svärdklang* sikere miért nem mutatkozott meg további fordításokban, a magyar irodalom iránt mutatókozó nagyobb érdeklődésben.

Tanulmánya végén Leffler ugyanazon kérdést fogalmazza meg, amely már H. C. Thurah dán Petöfi-fordításával kapcsolatban felmerült:

„Petöfi Sándoron kívül más magyar költőnek már nem akadtak ilyen jeles és buzgó tolmácsolói, és így a magyar költészetet Svédországban úgyszólván csakis a Petöfi név képviseli.”

Axel Damkier fordításai. Jókai Dániában

1874. január 2-án a *Nordisk Boghandlertidende* (Északi könyvkereskedő újság) egész oldalas hirdetést tett közzé: „Herved tillader jeg mig at anmode de Herrer, der, som Følge af Juletiden endnu ikke har haft Leilighed til at omsende 1ste Hefte af Maurus Jókais Udvalgte Romaner (Med Forfatterens Tilladelse oversatte af Axel Damkier), om nu efter Nytaar at omsende blandt Deres Kunder 1ste Hefte til Gjennemsyn i størst mulige Antal, ligesom ogsaa paa andre Maader interessere sig for dette Foretagende (...). Blandt de Romaner, der først ville blive udgivne, nævnes foruden De fattige Rige, der bliver komplet i omtrent 8 Hefter, Et Guldmenneske, Andre tider, andre steder, Sorte Diamanter, Den ungarske Nabob, Den nye Godsejer, og Flere.”

A hirdetés azt bizonyítja, hogy egy nagyobb projektből volt szó, amelynek keretében a kiadó Jókai regényeit igyekezett volna bemutatni a dán olvasóknak. Az első kötet, a *Szegény gazdagok* 1874 januárjában jelent meg, a következő pedig 1874 júniusában *Az arany ember* címmel. A válogatott regények harmadik kötetében pedig *A szerelem boldondjai* kapott helyet. A hirdetésben említett többi regény fordítása nem készült el, a tervezett hat (vagy annál több) regény helyett a válogatásba csupán három került.

Talán a vállalkozás nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket? A kiadó, Immanuel Rée megjegyzéséből a hirdetésben (*a lehető legnagyobb példányszámban*) anyagi nehézségekre is lehetne következtetni. Mindenesetre úgy tűnik, hogy a három regény megjelenését követően a kiadó leállította vállalkozását, hiszen eredetileg több regény fordítását vették tervbe.

Jókai regényei az első olyan magyar szépirodalmi művek közé tartoznak, amelyekről könyvismertetések jelentek meg a dán napilapokban. A *Berlingske Tidende* pedig az első dán napilap, amely recenziót közölt Jókai *Szegény gazdagok* (*De fattige rige*) című regényéről: „Jókai er nu også kommen til os, hvor han er bleven introduceret med Romanen »De fattige Rige«, der er udkommen i Hefter som Begyndelse af et større Udvalg af Forfatterens Romaner, og nu

foreligger complet. Det er en underholdende Bog med spændende handling og for det romanlæsende Publikum eiendommelig paa Grund af de nye Scener, hvortil man føres hen. Hvad Jókai her giver er nemlig Billeder fra de forskjellige Samfundsklasser i Ungarn.”

A válogatás *Az arany ember* című regénnyel folytatódott, amelyről a *Berlingske Tidende* már a *Szegény gazdagokról* írt könyvismertetésben megemlékezett. A júniusi recenzióban *Az arany embert* még Jókai művészi szempontból legjobb regényeként említették, azonban a regény megjelenését követően ugyanebben a napilapban 1874. december 22-én közzétett recenzió már csak arról írt, hogy a regény a termékeny szerző *jobb* művei közé tartozik. („Denne roman hører til den productive Forfatters bedre Arbejder.”)

A Jókai regényeiről megjelent ismertetések közös vonása, hogy a recenzenseket elsősorban a távoli és ismeretlen Magyarország, a magyar sajátosságok ragadták meg, Jókai érnyeit nem emelték ki, műveit irodalmi szempontból nem értékelték. „Der findes i »Et Guldmenneske« livfulde Skildringer af det ungarske Folkeliv, der paa en underholdende Maade udvider vort Kjendskab til Magyarerne og forøger Interessen ved denne roman.”

A válogatott regények utolsó darabjaként *A szerelem bolondjai* (*Kærlighedens Narre*) látott napvilágot, amelyről már nem jelent meg könyvismertetés. Axel Damkier Jókaitól még két novellát fordított le dánra, az *Egy lengyel története – Milyenek a nők?* (*En polsk historie*), illetve a *Rabszolganő* (*Slavinden*) címűeket, mindkettő 1875-ben folytatásokban jelent meg a *Dags-Telegraf*en című újságban. 1877-ben pedig az ő fordításában jelent meg az *Enyim, tied, övé* (*Min, din, sin*).

L. Jordan a fordítója a *Politikai divatoknak* (*Andre tider, andre mennesker*), amely ugyancsak 1877-ben, Frederiksborgban jelent meg.

Bár a válogatott regények közül végül kimaradt *Az új földesúr*, 1879-ben *Patrioterne* címmel mégis napvilágot látott egy fordítása G. Aalberg tollából.

A Szabadság a hó alatt, vagy a zöld könyv (*Friheden under sneen, eller den grønne bog*) folytatásokban jelent meg az *Adresse-Avisen* című újságban, a fordító ismeretlen.

A XX. században Jókai két művét adták ki dánul: 1903-ban Ale-

xander Schumacher fordításában jelent meg a *Páter Péter (Idalia)*, s az utolsó könyv ebben a sorban *A tengerszemű hölgy (Øjne som havet)*, amelyet angolból ültetett át dánra Ludvig Holstein, s szintén az *Adresse-Avisen* című újság közölte folytatásokban.

Jókai dániai fogadtatása hasonlít Petőfiéhez. Jókai nevét ismerték, bár a művei Dániában nem bizonyultak túl sikeresnek. 1904. május 5-én, a Jókai halálát követő napon, minden nagyobb dán napilap nekrológgal emlékezett meg róla. A *Politiken* és a *Berlingske Tidende* első-sorban mint politikusra emlékezett, a *Nationaltidende* azonban méltatta irodalmi munkásságát is, és megállapította, hogy Jókai méltán lett világhírű író.

Ki volt Axel Damkier, aki a legtöbb Jókai regényt fordította dánra? Ráth József már idézett cikkében megemlíti, hogy Leffler Béla 1913-ban Koppenhágában tartózkodott, s bár megpróbált Axel Damkier nyomára bukkanni, minden erőfeszítése hiábavalónak bizonyult. Alig három évvel Damkier halála után ez legalábbis furcsának tűnik. Nehezen képzelhető el, hogy például Alexander Schumacher, akivel Leffler Béla koppenhágai tartózkodása során interjút is készített, ne ismerte volna Damkier nevét, és ne tudott volna felvilágosítást adni róla. Mindenesetre Ráth Józsefnek sikerült nekrológokat találnia Axel Damkierről.

Axel Damkier 1848. január 13-án született Koppenhágában, 1866-tól a Sorø-i Akadémián tanult, de nem fejezte be tanulmányait. Korán újságíróként kezdett dolgozni, először a *Fædrelandet*, később a *Nationaltidende* című lapnál. 1879-ben saját lapot alapított (*Ølandenes Dagblad*), amelynek egészen 1901-ig volt kiadója és szerkesztője. 1901-ben Koppenhágába költözött, így kénytelen volt eladni lapját. 1903-ban konzervatív jelöltként idült Koppenhága 10. választókerületében, a két következő választáson pedig Århus északi választókerületében. 1910. december 23-án hunyt el, a *Berlingske Tidende*, a *Nationaltidende* és a *Politiken* is megemlékezett róla.

Damkier fordításairól két helyen szerepel rövid értékelés. Az első a *Szegény gazdagokról (De fattige rige)* írt recenzióban található, ahol választ kapunk arra a kérdésre is, hogy mely nyelvről fordította Jókai regényeit Damkier: „Oversættelsen, der i det Hele synes tilfredsstillende, besørges af Hr. Axel Damkier efter tydske udgaver,

der skyldes en i Ungarn barnefødt Ungdomsven af forfatteren.”

Fordítói tevékenységét még a *Politiken* értékeli az 1910. december 24-én megjelent nekrológban: „Allerede som ung Student begyndte hans joernalistiske Virksomhed ved »Fædrelandet«. Samtidig oversatte han – ikke synderlig godt – forskellige Romaner af Maurus Jókai, Thackeray og Bret Harte.”

Érdekes, hogy fordítói tevékenységéről egy ilyen kritikus észrevétel épp nekrológiájában kapott helyet. Mindenesetre a változó értékelés arra utalhat, hogy Damkier fordítása talán hagyott némi kívánni valót maga után. Valószínűleg Damkier sem rendelkezett még komoly tapasztalatokkal ezen a téren, a Jókai-regények ugyanis az első fordításai voltak. A koppenhágai Királyi Könyvtárban Jókai művein kívül csak egy regényt találtam az ő fordításában, a W. M. Thackeray *Hiúság vásárát* (*Forføngelighedens Marked*), amely 1877–1878-ban jelent meg.

Karl Hemgren fordításai. Jókai Svédországban

„A magyar szépirodalom Jókai regényeivel jelenik meg a svéd könyvpiacra (1875).” Leffler Béla erre a megállapításra jutott a *Magyar írók svéd nyelven* című tanulmányában, amely a magyar irodalom svédországi jelenlétét vizsgálja a XIX. század második felében és a XX. század első évtizedeiben. Leffler tanulmányában a fordítások kronologikus bemutatására szorítkozik, recenziókat nem említ Jókai vagy Herczeg Ferenc regényeinek fogadtatásával kapcsolatban. Pedig Lefflernek minden tanulmányában határozott szándéka volt a svéd reakciók bemutatása, több kritikát idéz a *Petőfi Svédországban* és a *Magyar szerzők svéd színpadon* című tanulmányaiban is. Megválaszolatlan kérdés marad, hogy Jókai és Herczeg Ferenc műveivel kapcsolatban miért tekintett el a svéd kritikák ismertetésétől.

Leffler a *Magyar írók dán nyelven* című tanulmányát ugyancsak 1914-ben írta, tehát időben csaknem egyszerre dolgozta fel a magyar irodalom dániai és svédországi megjelenését. 1914-ben még igen szerény volt a magyar irodalom jelenléte a skandináv országokban, talán ezzel is magyarázható, hogy Leffler Béla még egyáltalán nem törekedett az egyes skandináv országok közötti, a magyar irodalom fogadta-

tásával kapcsolatos ellentétek és párhuzamok bemutatására.

Pedig egy összefüggés elég nyilvánvalónak tűnik, ha közelebbről vizsgáljuk a dán és a svéd Jókai-fordításokat. Jókai regényeit a dán fordítások megjelenése után néhány évvel már a svéd olvasók is kezükbe vehették. A Bonnier kiadó valószínűleg szorosan figyelemmel követte a dán könyvpiacot, s így bizonyára nem kerülték el figyelmét a Jókai-regények sem. 1875-től kezdődően a kiadó folyamatosan adta ki svédül ugyanazokat a regényeket, amelyek a *Udvalgte romaner* (Válogatott regények) dán darabjai voltak. 1875-ben jelent meg a *Szegény gazdagok* (*De fattiga rika*), 1877-ben pedig *Az arany ember* (*En lyckans guldgosse*). A dán Jókai-válogatás harmadik darabja, *A szerelem bolondjai* (*Kärleksnarrarne*) azonban 1878-ban Göteborgban, a Hedlund kiadónál látott napvilágot. A regényt németből fordították, a fordító ismeretlen. A regényeken kívül a Bonnier kiadó 1876-ban kiadott egy válogatást két kötetben *Valda humoristiske berättelser* (Válogatott humoros elbeszélések) címmel.

Néhány év szünet után egyszerre két regénnyel folytatódtak a Jókai-fordítások, 1881-ben jelent meg a *Politikai divatok* (*Andra tider, andra seder*), és az *Enyim, tied, övé* (*Hans andra jag*), majd 1882-ben újabb válogatás következett Jókai novelláiból *Brokigt* (Tarka-barka) címmel. A Bonnier kiadónál megjelent művek mind Karl Gustaf Hemgren fordításában olvashatóak.

A Bonnier kiadó meghatározó szerepet játszott Jókai svédországi kiadásában. Az író regényeiről megjelent recenziókat és könyvismertetéseket is – mint korábban említettem – a kiadó archívuma bocsátotta a rendelkezésemre. Egyedülálló és pótolhatatlan értéket képvisel a kiadó archívumában az 1880 előtt megjelent recenziók és könyvismertetések gyűjteménye, hiszen a *Svenskt Pressregister* csak 1880-tól dolgozza fel a napilapokat. A megfelelő bibliográfia hiányában pedig reménytelen feladat a könyvismertetéseket megtalálni. A korabeli sajtófigyelő szolgálat az újságkivágásokon azonban csak az érintett napilap vagy folyóirat címét tüntette fel, a megjelenés dátuma hiányzik. Így a recenziókról csak hiányos bibliográfiai adatok állnak rendelkezésünkre, ezek kiegészítése további kutatások tárgyát képezheti. A Bonnier kiadó mellett említést érdemel még a Barkéns Förlagbokhandel, amely

1877–1878-ban kiadta a *Fekete gyémántokat (Svarta diamenter)*, majd 1879-ben Georg Ahlborg fordításában *Az új földesúr (Patrioterna)* című regényt.

A *Szegény gazdagokról (De fattiga rika)* nem található recenzió, ellenben *Az arany embert (En lyckans guldgosse)* annál nagyobb terjedelemben ismertették a svéd lapok: „Arbetet är ett mellanting mellan en modern fransk social roman och en robinsonad med en stark tillsats af naturromantik, sådan den ofta förekommer hos t. Ex. Turgeniew och Sacher-Masoch.”

A *Nya Dagligt Allehanda* recenziója már első bekezdésében méltó helyére helyezte Jókai regényét a világirodalomban. Kiáltó az ellentét a dániai fogadtatással összehasonlítva, hiszen míg a dán recenzensek a magyar táj és a magyar nép életének jellegzetességein kívül alig találtak említésre méltót, és Jókai regényeit pár soros recenziókban.

„intézték el”, addig Svédországban azonnal felismerték a regények irodalmi jelentőségét. A recenzió kitér a fordításra is, és nagyon pozitívan ajánlja a könyvet, elsősorban a fiatalok számára:

„I formelt hänseende intager detta arbete ett särdeles framstående rum, och den svenska öfversättningen synes äfvan vara fullt tilfredsställande. Författaren älskar att måla med en bred och rask pensel, men teckningen är ej därför värdelösad, och i färgbehandlingen är han en mästare. Förnämligast utmärker han sig i skildringen af landskapet (...). Det anses vara den yppersta rekkomendation för en bok, dö anmälaren menar den kunna sättas i händerne på ungdommen.”

Terjedelmes ismertetés jelent meg *Az arany emberről* a Karl Hemgren szülővárosában, Gefle-ben megjelenő *Norrlandsposten* című újságban is. A recensens ebben az esetben is a legjobb kritikával illeti a regényt: „Högst få författare torde vara begåfvade med en så rik och mångsidig alstringsförmåga som den ungerske skriftställaren Jókai. (...) man nästan på hvarje blad i denna bok hänföres af det storslagna i anläggningen, af natursanna karaktärsteckningar, af spännande situationer, af ur själans djup gripna och mästerligt tecknade stemningar samt af ett formfulländadt och poetisk språk (...). En lyckans guldgosse (är) en värdefull insats i vår tids literäre arbete.”

Érdemes felidézni, hogy mit ír a recenziens Hemgrenről:

„Öfversättningen, som er verkställd af literatören Karl Hemgren härifrån orten, lemnar intet öfrigt att önska. Färfattaren skulle helt visst ej kunna önska sig bättre än att hans arbete lika omsorgsfullt öfverflyttades till andra språk, som det nu blifvit gjordt till vårt modersmål. Herr Hemgren har redan genom flera andra öfversättningar fäst uppmärksamhet vid sin talang, att med pietet för det karaktärsitiska hos främmanda författara rikta vår literatur med försvenskningar af deras bästa arbeten.”

A fordítás a *Göteborgs Posten* szerint is jó, és a regényről összességében pozitív kritikát közöl: „Karaktererna är tecknade med säkerhetoch vaket öga. Situationerna äro i hög grad spännande. Stilen är saftig och kraftig.”

Az arany ember fogadtatásával kapcsolatban meg kell említeni, hogy a regény azon kevés magyar szépirodalmi mű közé tartozik, mely két kiadást is megélt Svédországban. A regényt Sara Arvidsson fordította újra, 1985-ben jelent meg a Höganäs kiadó „Bra böcker” sorozatában *Guld värd* címmel.

Ugyancsak átfogó ismertetés jelent meg az *Aftonbladet* újságban a *Politikai divatokról* (*Andra tider, andra seder*). A mű fogadtatása összességében pozitív, a recenziens azonban már felfedez Jókai műveiben hiányosságokat is: „Jókai intager som romanförfattare inganlunde en så framstående plats, som man skulle vänta sig på grund af hans fulländesmärre humoristiska berättelser. I dessa är han helt enkelt i sitt slag öofverträfflig(...) I föreliggande arbete har förf. haft godt tillfälle att lägga sina mest glänsande egenskaper i dagen, och de ofvan påpekade felen, öfverdrifterna och vissa bristfälliga karaktärsteckningar undanskymmas antingen helt och hållet, eller ursäktas de för ämneta skull.”

Rövidebb ismertetések jelentek meg a *Norrlandsposten*, a *Gefle allehanda* és a *Smålandsposten* újságokban, melyek Jókait kivétel nélkül Európa legjobb regényírói közé sorolják, a regényt pedig elsősorban az ifjúság számára ajánlják.

Az 1890-es évektől kezdve Jókai kezd egyre inkább háttérbe szorulni. Ugyan 1897-ben még megjelent a *Sårga rózsa* (*Den gula rosen*) cí-

mű regénye, de ezen kívül már csak rövidebb elbeszélései láttak napvilágot svéd napilapokban, az *Aftonbladet*, a *Dagens Nyhete*, a *Stockholms Dagblad* és a *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning* című újságokban.

Jókai legjelentősebb svéd fordítójáról alig tudunk valamit. Karl Gustaf Hemgren újságíró volt, 1843. január 31-én született Gefle-ben. Egész életében különböző újságoknál dolgozott. 1865–1866-ban a *Norrandsposten* munkatársa volt, majd a *Nerikes Allehanda* szerkesztőjeként dolgozott. 1866 és 1868 között az *Aros* szerkesztője és kiadója volt, az újság által kiadott könyvtársorozat szerkesztőjeként is dolgozott. 1881 decemberétől 1883 májusáig, majd 1902-től újra a *Bohusläsningen* társszerkesztője volt. Jókai regényein kívül nem sikerült egyéb fordításainak nyomára bukkannom, bár *Az arany embertől* megjelent recenzió arról tesz említést, hogy számos más fordítást is készített. Önálló kötete is csak egy jelent meg 1880-ban, humoreszkek és satírák *En stormsvala blott* (Csupán egy viharriadár) címmel.

Jókai Mór regényeit Svédországban 1875-től kezdődően, a legnagyobb valószínűség szerint a dánul megjelent válogatás hatására kezdték kiadni. A következő másfél évtizedben 16 regény és két jelentős válogatás jelent meg tőle, a kritikák alapján megállapítható, hogy a nagy magyar regényíró fogadtatása kifejezetten pozitív volt. 1890 után Jókai egyre inkább veszített népszerűségéből, rövidebb elbeszélései még napilapokban megjelentek. A XX. században már csak elvétve akadunk egy-egy Jókai-fordításra.

Jegyzetek

- ¹ A fordítóról, J. Hansenről nem található további információ.
- ² Ludvig Joseph Flamand (1800–1879) könyvkereskedőként dolgozott, valamint angol és német szórakoztató irodalom fordításával foglalkozott. Több történelmi témájú értekezést adott ki, *Det oldenborgske Kongehus* (1841), *Danmarks Historie fra Christian I. til Nutiden* (1848), *Slagene ved Fredericia og Isted* (1853) és *Christian VII's Hof* (1854).
- ³ H. C. Andersen: *En Digters Bazar. I: Romaner og Rejse-skildringer*. Bind VI. Udg. af Det danske Sprog- og Litteraturselskab under Redaktion af H. Topsøe Jensen og Knud Bøgh, Gyldendal, 1944. Magyarul: *Egy költő bazarja*. Polar könyvek, Budapest, 2005. Fordította Kertész Judit.
- ⁴ „Mindenesetre, amikor H. C. Andersen 1841-ben a magyar fővárosban tartózkodott, azt mondta, hogy soha nem hallott róla.” Ráth József: *Den ungarske litteratur i Danmark. Berlingske Aftenavis*, 1966. 05. 26.
- ⁵ Jósika Miklós: *A csehek Magyarországon*. 1839.
- ⁶ Széchenyi István: *Lovakrul*. Pest, 1828. Széchenyi: *Om Hesteavl og Væddeløb*. Fordította Edv. Collin. Koppenhága, 1833.
- ⁷ „A legjelentősebb és legolvasottabb magyar író neve Jósika; főképp regényeket ír; különösen *A csehek Magyarországon* című könyvét dicsérik. Kísérőim nekem szegezték a kérdést, vajon van-e magyar könyv dán fordításban, de csak egyet tudtam megnevezni, Széchenyi *Lovakrul* című könyvét, és hozzátettem, hogy egy dán barátom fordította, ki nagyon közel áll szívemhez.” H. C. Andersen: *En Digters Bazar*, 341.
- ⁸ Hans Haagen Nyegaard (1824–1867) 1849-ben jogi államvizsgát tett, 1861-ig a koppenhágai Népszínháznál (Folketeater) dolgozott cenzorként. 1842 és 1861 között sok verset írt, amelyek legtöbbször különböző napilapokban jelent meg: *Berlingske Tidende*, *Københavnsposten*, *Fædrelandet* és *Illustreret Tidende*. Drámai műveket is írt, *Turandot* című, két felvonásos romantikus zenejáté-

- kát 1844-ben és 1845-ben is bemutatták a koppenhágai Királyi Színházban.
- ⁹ Erdélyi János: *Ungarische Sagen und Märchen*. Fordította G. Stier. Berlin, Dümmler, 1850. Pulszky Teréz: *Sagen und Erzählungen aus Ungarn*. Berlin, 1851.
- ¹⁰ *Petőfi-Könyvtár*. Szerkesztik Endrődi Sándor és dr. Ferenczi Zoltán. XXVII–XXVIII. füzet. *Petőfi a világirodalomban*. Lenkei Henrik: *Petőfi német fordítói*. Kont Ignác: *Petőfi a franciáknál*. Baróti Lajos: *Petőfi az olaszoknál*. Körösi Albin: *Petőfi a spanyoloknál*. Vikár Vera: *Petőfi az angoloknál*. Budapest, 1911.
- ¹¹ Vikár Béla: *Petőfi az északi népeknél*. In *Petőfi-Könyvtár*. Szerkesztik Endrődi Sándor és dr. Ferenczi Zoltán. XXVII–XXVIII. füzet. *Petőfi a világirodalomban*. 201–295.
- ¹² Christian Hendrik de Thurah (1830–1882): *Gjenklang af Zions Harpetoner, halvhundrede aandelige Kvad*. København. 1853; *Sang i Hjerrens Forgaarde, halvhundrede aandelige Kvad*. København, 1855. Thurah részt vett az úgynevezett „Sandhedsvidnesstrid” vitában. (*Rimbrev til Johannes Forførerer, alias Dr. Søren Kierkegaard*. København, 1855. *Hvorfor netop saaledes? Præmissen i Sagen*. C. H. Thurah kontra Dr. S. Kierkegaard. København. 1855. *Mester Jakel: en Dyrehavsscene, gjengivne efter Virkeligheden*. Odense, 1856)
- ¹³ Vikár Béla: *Petőfi az északi népeknél*. 206.
- ¹⁴ Vikár Béla: *Petőfi az északi népeknél*. 219.
- ¹⁵ „Oly költő, mint Petőfi, nemcsak az ő saját nemzetének költője, hanem minden népé is, akinek van szeme és szíve az emberi lét legnemesebb alakja iránt.” H. C. Thurah: *Digte af Petőfi*. København, 1867, 12.
- ¹⁶ „Szavak még a nem tökéletes fordítás révén is képesek megnyerni maguknak a dán szíveket, így Petőfi otthonra lelt itt, ahol mindig meghallották az igaz csengésű hangokat.” H. C. Thurah: *Digte af Petőfi*, 13.
- ¹⁷ Johannes Scherr: *Geschichte deutscher Cultur und Sitte*. (A német kultúra és erkölcs története) 1852–1853. *Geschichte der englischen literatur*. (Az angol irodalom története) 1854. *Schiller und seine*

- Zeit.* (Schiller és kora) 1859.
- ¹⁸ Johannes Scherr: *Almindelig Litteraturhistorie I–II.* Oversat af Fr. Winkel Horn. København, P. G. Philipsen Forlag, I. Cohens Bogtrykkeri, 1876.
- ¹⁹ Fr. Winkel Horn: *Forord* (Előszó). In Johannes Scherr: *i. m.* I. kötet 1.
- ²⁰ Csatlós János: *Petőfi Svédországban. Irodalomtörténeti Közlemények*, 1980. 5–6. szám. 676.
- ²¹ Vikár Béla: *Petőfi az északi népeknél.* In *Petőfi-Könyvtár.* Szerkesztik Endrődi Sándor és dr. Ferenci Zoltán. XXVII–XXVIII. füzet. Petőfi a világirodalomban. 201–295.
- ²² Leffler Béla: *Petőfi Svédországban.* Nyiregyháza, 1912.
- ²³ Csatlós János: *Petőfi Svédországban. Irodalomtörténeti Közlemények*, 1980. 5–6. szám. 673–681.
- ²⁴ Christofferson, Stig: *Petőfi på svenska. Ursus.* Skriftserie utgiven av Finsk-ugriska institutionen i Uppsala. Uppsala, 1999.
- ²⁵ Leffler Béla: *Petőfi Svédországban.* Nyiregyháza, 1912. 1.
- ²⁶ Irene Wichmann: *A finn nyelvű Petőfi. Kisebbségkutatás.* 2000. 1. szám.
- ²⁷ Győry Vilmos: *Öman Viktor Emanuel, Petőfi svéd fordítója.* In *Magyarország és a Nagyvilág.* 1873. november 16. (46. szám)
- ²⁸ Petőfi Sándor: *Dödsfienderna (A hóhér kötele).* Köping, Barkéns, 1878.
- ²⁹ A kötet nem Petőfi verse után kapta címét.
- ³⁰ Leffler Béla: *Petőfi Svédországban.* 11.
- ³¹ Folmer Karl Wilhelm Schöldström költői álneve.
- ³² „Westerberg hadnagy egyik legkedvesebb gyerekkori emlékem, s gyakran hallottam őt mesélni a harcokról Görgey vezérlete alatt.” Birger Schöldström: *Svéd Petőfi-bibliographia.* In *Petőfi-Muzeum.* VIII, 2–3 szám, Kolozsvár, 1895. 47. A fordítás Leffler Béla *Petőfi Svédországban* című tanulmánya nyomán.
- ³³ Szász Zsombor: *Birger Schöldström.* In *Budapesti Napló*, 1896. 11. 25. (98. szám)
- ³⁴ Kondor Alfréd: *Magyar szellem északon.* In *Budapesti Napló*, 1897.

július 11.

³⁵ Csatlós János: *Petőfi Svédországban*. 677.

³⁶ „Ez az igaz történet a magyar költő, Petőfi Sándor nagy kegyelettel és tehetséggel összeállított életrajza, egy történet, amely megérinti lelkünket és szívünkbe markol, szimpátiát ébreszt bennünk és aktív résztvevőkké tesz minket.” *Göteborgs Posten*, 1888. 06. 23.

³⁷ „Petőfi rövid költői és hősi története jogosan érdemli meg, hogy ismerjék a fiataljaink, és egyben megtanulják észrevenni és megfigyelni a dolgokban rejlő ideálokat.” *Göteborgs Posten*, 1888. 06. 23.

³⁸ „Petőfi könyvének romantikus, félig-meddig kalandos és mégis a szó lehető legjobb értelmében valóság-hű tartalmával, még a legel-dugottabb helyen is fel kell, hogy keltse az emberek érdeklődését.” *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning*, 1888. 09. 26.

³⁹ „De ha Petőfi Sándor romantikus életmódja tárul szemünk elé, elmondhatjuk még, hogy egy élettel teli, történesekben gazdag ábrázolást ad a költő életútjáról, a legbiztosabb forrásokra hagyatkozva, és ezt az ábrázolást gazdagon díszítette idézetekkel, Petőfi költői kincses ládikájából.” *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning*, 1888. 09. 26.

⁴⁰ „Egészen bizonyos, hogy jelentős értéket képez, azzal, hogy megismerhetjük közelebbről egyrészt Petőfi rokoni kapcsolatát a kortárs európai költőkhöz, a tőlük való függését (...), másrészt pedig saját nemzeti jellemét, ezen jellem hangulatait, mozdulatait, attól az élettől való függést, amelynek saját maga is képviselője volt.” *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning*, 1888. 09. 26.

⁴¹ „Akinek már volt szerencséje megismerni Magyarországot és a magyar embereket, az azt a felfedezést tehette, hogy bizony sok dologban hasonlítanak a norvégokhoz. Tehát, ha esetleg Henrik Wergelandnak lehetősége lett volna pusztá kézzel és karddal részt venni az anyaföldért zajló küzdelemben, akkor ő lett volna a norvég Petőfi.” *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning*, 1888. 09. 26.

⁴² *Post och Inrikes Tidningar*, 1888. 09. 15.

⁴³ Csatlós János: *Petőfi Svédországban*, 677.

⁴⁴ *Nerrikes Allehanda*, 1888. 06. 18.

- ⁴⁵ „Petőfi költészetét izzó szabadságvágy tölti el, költői formája csodálatos. A fordítások jó áttekintést adnak. Schöldström úr munkáját a legmelegebben ajánljuk.”
- ⁴⁶ „Schöldström úr szemmel láthatóan annyira lelkesedett ezért a fiatal magyar költőért, hogy a kötetből nem tudta kihagyni portréját. De más művészi vagy tudományos mércét nem alkalmazott. Néhány vonással megrajzolja Petőfi kalandos életének leginkább megragadó eseményeit, de mélyreható elemzést, pszichológiai vizsgálatot nem olvashatunk. A könyv Petőfi több költeményének fordítását tartalmazza, és egészében jó okkal lehetünk hálásak a svéd kiadónak, mert megpróbálta megismertetni egy idegen, hetyke nép legkedvesebb költőjét itt északon.”
- ⁴⁷ Leffler Béla: *Petőfi Svédországban*. 19.
- ⁴⁸ „Ezennel megkérném az Urakat, hogy mivel a karácsonyi időszak miatt még nem volt lehetőségük szétküldeni Jókai Mór válogatott regényeinek első kötetét (a szerző engedélyével Axel Damkier fordításában), hogy most, újév után a lehető legnagyobb példányszámban küldjék meg a könyvet vevőiknek, illetve mindenkinek, aki érdeklődik vállalkozásunk iránt. Az elsők között kiadandó regények között ezen kívül megemlítjük a Szegény gazdagokat, amely körülbelül 8 kötettel válik majd teljessé, továbbá Az arany embert, a Politikai divatokat, a Fekete gyémántokat, az Egy magyar nábobot, Az új földesurat, stb.” *Nordisk Boghandlertidende*, 1874. 01. 02, 30. szám. (20. évfolyam), 252.
- ⁴⁹ „Jókai most eljutott hozzánk is, és a »Szegény gazdagok« című regényével mutatkozik be, amely több kötetben jelent meg a szerző regényeiből készülő nagyobb válogatás első darabjaként, és most vált teljessé. Szórakoztató könyv izgalmas cselekménnyel, és különös a regényeket olvasó közönség számára az új helyszínek miatt, ahová a regény vezet minket. Jókai ugyanis a különböző magyar társadalmi osztályokból mutat képeket.” *Berlingske Tidende*, 1874. 06. 24.
- ⁵⁰ *Berlingske Tidende*, 1874. 12. 22.
- ⁵¹ „»Az arany ember« élénken ábrázolja a magyar emberek mindennapi életét, és így szórakoztató módon bővíti ismereteinket és fokozza

- éredklődésünket a magyarok iránt.” *Berlingske Tidende*, 1874. 12. 22.
- ⁵² *Nationaltidende*, 1904. 05. 06.
- ⁵³ Ráth József: *Den ungarske litteratur i Danmark. Berlingske Aftenavis*, 1966. 05. 26.
- ⁵⁴ „A fordítást, amely egészében véve megfelelőnek tűnik, Axel Damkier készítette a német kiadás alapján, amely a szerző Magyarországon született ifjúkori barátjának munkája.” *Berlingske Tidende*, 1874. 06. 24.
- ⁵⁵ „Újságírói karrierjét fiatal egyetemi hallgatóként kezdte a »Fædrelandet« című újságnál. Ugyanakkor Jókai Mór, Thackerey és Bret Harte regényeit fordította, nem különösebben jól.” *Politiken*, 1910. 12. 25.
- ⁵⁶ Leffler Béla: *Magyar írók svéd nyelven. Irodalomtörténet* 1914. 68.
- ⁵⁷ Leffler Béla: *Magyar szerzők svéd színpadon I–II. Irodalomtörténet* 1916, 345–349. *Irodalomtörténet*, 1916. 424–428.
- ⁵⁸ Leffler Béla: *Magyar írók dán nyelven. Irodalomtörténet* 1914. 215–220.
- ⁵⁹ „A mű átmenetet jelent egy modern francia társadalmi regény és egy romantikus robinzonád között, ahogy ez gyakran előfordul például Turgenyev vagy Sacher-Masoch regényeiben.” *Nya Dagligt Allehanda*
- ⁶⁰ „Formáját tekintve ez a munka különlegesen kiemelkedő helyet foglal el, és még a svéd fordítás is teljes mértékben kielégítőnek tűnik. A szerző előszeretettel fest széles és gyors ecsetvonásokkal, de a kép ettől semmit sem vesz értékéből, ezen felül színhasználata mesteri. Kiváltképpen a táj ábrázolásában kiemelkedő a tehetsége. (...) Ez tűnhet a legkiválóbb ajánlásnak egy könyvhöz, amelyről recenzense is úgy gondolja, hogy fiatalok kezébe adható.” *Nya Dagligt Allehanda*.
- ⁶¹ „Rendkívül kevés író van megáldva oly gazdag és sokoldalú alkotóképességgel, mint a magyar szerző, Jókai. (...) ebben a könyvben szinte minden lapon magával ragad minket alkotásának nagyszerűsége, a valóságghú jellemábrázolások, az izgalmas helyzetek, a lélek mélyéből merített és mesterien ábrázolt hangulatok, valamint a for-

mailag tökéletes és költői nyelv (...)»Az arany ember« értékes része korunk irodalmi munkásságának.” *Norrlandsposten*.

⁶² „A fordítás, melyet az irodalmár Karl Hemgren készített el részünkről, nem hagy kívánnivalót maga után. Bizonyára a szerző sem kívánhatna többet, minthogy a munkáját olyan gondosan ültették át más nyelvre, mint ahogy ezt most a mi anyanyelvünkre tették. Hemgren úr már számos más fordításával felkeltette tehetségére a figyelmet, azáltal, hogy az idegen szerzők karakterisztikus jegyei iránti tisztelettel fordította a legjobb műveket és gazdagította ezzel a svéd irodalmat.” *Norrlandsposten*

⁶³ „A karakterek biztos kézzel és éles szemmel ábrázoltak. A helyzetek igazán izgalmasak. Stílusa élénk és erőteljes.” *Göteborgs Posten*.

⁶⁴ „Jókai regényíróként korántsem tölt be olyan előkelő szerepet, mint amelyet tökéletes, kisebb terjedelmű humorisztikus elbeszélései alapján várnánk. Ebben a műfajban ugyanis egész egyszerűen a maga nemében utolérhetetlen. (...) A szóban forgó mű jó alkalmat kínált a szerzőnek, hogy megcsillogtassa legragyogóbb képességeit és a korábban említett hibái, mint a túlzások és bizonyos hiányos jellemábrázolások álcázása vagy tökéletes, vagy azok az adott téma miatt megbocsáthatók.” *Aftonbladet*, 1881. 10. 05.

Forsman (Toma) Attila: Piros cerna (tus, 29 x 34)

Dusa Ödön végső fellépése

Nehéz sorsból küzdötte fel magát az előadóművészi szintre, hiszen olyan vegyes nemzetiségű erdélyi családból származott, ahol ez nemcsak előnyt jelentett, mert a többféle nyelv és a kultúra találkozási pontján cseperegett emberré, hanem a választás nehézségét is. Apja szobafestő mesterségét örökölte, hogy a megélhetéshez szükségeseket biztosítsa, és a magyar nyelvet, a magyar kultúrát választotta. Olyan elszántsággal, olyan önzéssel, amelyre a művészi elhivatottsága ösztönözte. A kolozsvári műkedvelők között ismerkedik a magyar- és a világirodalommal. Előrehaladásával önálló sodik, egyre többet vállal, a maga útját járja, és törvényszerű,

hogy szembefordul a hatalommal. A múlt század hatvanas-hetvenes éveiben, amikor a másként gondolkodók a maguk teremtette kereteket keresve, pinceklubok alakításába fogtak, Dusa Ödön is ezt tette, a házuk alatt formabontóan berendezett tanyáján megfordultak merészet álmódó fiatalok, haladó értelmiségiek. A jelenkori irodalom, a költészet és az emberi létről való mélyebb gondolkodás friss hajtásait osztották meg egymással. A hatalom ezt, mert nem ellenőrizhette, nem szerette, betiltotta. Dusa Ödön hat hónapot kapott. Ezután, az esti iskolában szerzett érettségije után, nem gondolhatott főiskolára, később pedig a korhatár miatt nem végezhetett színészképzőt.

Az elhanyagolt monostori kultúrotthonban láttam Gogol: Örült naplójában. Amikor onnan is eltanácsolták, az egyetlen romániai magyar ifjúsági lap szerkesztőjeként felajánlhattam neki, hogy alakítsunk Zsebszínházat. A feleségem a kolozsvári Vasas klub könyvtárosa volt. Akkoriban kezdeményeztem és szerveztem a lap félévszázados évfordulóját. Az ünnepi hangulatot kihasználva, újraindítottuk az ifjúsági matinéinkat, amelynek műhelyeként sikerült központilag jóváhagyást nyernem az Ifjómunkás Zsebszínház megalakítására. Így lett Dusa Ödön Zsebszínháza elfogadott. Két csoportban, mintegy 30-40 műkedvelővel dolgozhattunk. Dusa Ödön az általunk mozgásközpontúnak nevezett csoportot, a később rendezőit végzett Kövesdi István pedig a hagyományos színházat művelő csoportot vezette. Nyaranként, Dusa Ödön kezdeményezte un. *Dekádot* tartottunk, tíz napig minden este más és más előadásainkon átlag százvalahány nézőnk volt. Az előadások előtt, meghívottaink – mindnyájan akkor mellőzött írók, tanárok, szerkesztők: Aradi József, Egyed Péter, Szöcs Géza, Cselényi Béla és mások – tartottak előadást. Ezt most azért tartom említésre méltónak, mert a Zsebszínház, és az Ifjómunkás Matiné országsszerte tartott turnéi, annak mintegy hatvan előadása tették ismertté és kedveltté a mozgásközpontú színházat, amelynek folytatását és sokféleségű kiterjesztését a mostanában évenként megrendezendő csíkszeredai, fiatalos színházi fesztivál vállalta. Dusa Ödön mozgásközpontú színháza akkor, abból a kényszerből vált ellenállást tükröző színházi élménnyé, amit a hatalom fokozott tiltása jelentett. A kimondatlan szó helyett egy-egy mozdulat, jelenet, színpadi kép mutatta az értő közönség szabad óhajának megfelelő véleményünket a szabadságról, a diktatúráról, az elnyomottak életéről. Így született a Matiné megrendelésére például *A munka* és sok más apróbb jelenet. Összegyűjtöttem, lejegyeztem ezeket, hogy majd Dusa Ödön neve alatt, kordokumentumokként, az utánunk következő mozgásközpontú színházak kiindulópontjául szolgáljanak.

Az elhallgatás és a kilátástalanság évei következtek. Ödönt hiába bíztattam, a mozgásközpontú színház alapmozgásainak kidolgozására. Később pedig anyagi támogatás híján nem jelenhetett meg kötete az általam alapított Erdélyi kiskönyvtárban sem.

A Zsebszínházat vesszőfútasra ítélte a hatalom. A romániai fordulat előtti években, több klubban is próbálkoztunk, ideig-óráig megtűrték, és volt olyan is, hogy tagjainak másfél éves munkáját, a román szakemberek ellenében, leszavazta a maga érdekeit féltő, a hatalom szolgálatába szegődött magyar író. Ugyanaz, aki román darab bemutatását tüzte ki az egyre fogyatkozó csoport elé, hogy aztán azt is letiltsa.

Ilyen körülmények között határozta el Dusa Ödön, hogy követi feleségét és fiát Svédországba. Persze, hogy ott sem lehetett „próféta”. Pedig próbálkozott – korát újból megelőzve versműsorokkal - a stockholmi Magyar Házban is. Akkor már számos, kidolgozott versműsorral készen állt, hogy meghódítsa a világunkat. Még egy svéd rendező filmjében is kapott néhány szavas szerepet.

Számomra is emlékezetes igazi sikert végül is Kolozsváron ért el. Ezt bizonyíthatom, hiszen az előadást magam rendeztem, szerveztem, műsorfüzetét szerkesztettem, sajtóját biztosítottam. Az akkor nagyon foglalt Szöcs Géza is írt néhány sort a műsorfüzetbe. Éppen Ödön neve napján, négy és fél óras műsorral lepte meg szülővárosa közönségét, amely szívesen fogadott akkor minden nyugatról érkezőt. És amely nem felejtette el Ödön különlegességeit. A maratoni előadás vérbeli színházi produkció volt, zsúfolt házzal, a színház előtt félszáznál többen váraakoztak helyhiány miatt. Dusa Ödönnek megadta a sors, hogy bizonyíthatott annak a színháznak a deszkáin, ahol addig csak apróbb szerepekben, vagy statisztaként jeleskedhetett.

Sikereseznek mondhatóak budapesti szereplései a különféle klubokban. Stockholmban sem ült a babérjain. Arra, hogy maga köré gyűjtse az egykori Zsebszínház, időközben Svédországba menekült tagjait, és velük együtt folytassa maradandó értékű mozgásközpontú színházát, nem volt ereje, felkészültsége. De számos versműsorát, happening-alkotását rögzítette hang- és videokazettára. Különválósága családjának sem használt: elvált, újra nősült.

Az utóbbi esztendőben többet tartózkodott Pesten, mint Stockholmban. „Lakásszínházában” lépett fel két kézen megszámlálható néző előtt. Önmagát ismételte és ez nem tett jót előadásai színvonalának.

Nagy fegyvertényeként meg kell említenünk a magyar irodalom legnagyobbjainak és mellőzötteinek munkáiból összeállított verscsok-

rát, a különféle címmel előadott gigantikus versműsorait, Dosztojevszkij, Gogol és Csehov szövegekből szőtt műsorát, Platón Szókratész pörének tolmácsolását.

Életművének kiteljesítésében nagyban segítettek barátai, munkatársai. Ezek közül kiemelt szerep jutott Cselényi Lászlónak, a Duna Televízió elnökének, aki svédországi filmjében nagy szerepet juttatott Dusa Ödönnek, aztán csaknem egy órás műsort biztosított a Lakásszínház ismertetésére, és lehetőséget a búcsúzásra is, amikor kiderült, hogy már csak hónapjai maradtak.

Dusa Ödön Stockholmban halt meg. Akarata szerint temetés nélkül vonult át a másvilágba, porait elnyelte a svéd fővárost keresztül-kasul szelő tenger. De amit alkotott- ránk hagyta. Filmről, kazettákról láthatjuk, hallhatjuk őt. Nemes üzeneteket közvetített, dicséretesen. Egész életében ezt akarta. Fellépése immár végleges.

Tar Károly

ABONAMENT
BÉRLET

CLUBUL CFR KLUB
IFJÚMUNKÁS ZSEBSZÍNHÁZ

Tíz előadás

1. KÖLTÖNK ÉS KORA
2. SZERETNI TEHOZZAD SZEGŐDTEM
3. VERSBEN BÚJDOSÓ
4. BARATAIM VERSEIBŐL
5. GOGOL: EGY ŐRÜLT NAPLÓJÁBÓL
6. CSÖNDES KIÁLTVÁNY
7. DUSA ÖDÖN: DRÁGA FÖLD
8. PLATÓN: SZOKRATÉSZ PÖRE
9. SZŐCS GÉZA: PÁRBAJ
10. ÖNKIHALLGATÁS

DIRECTOR
IGAZGATÓ

**Az
Ifjűmunkás
Zsebszínház
egyik nyári
dekádjának
bérlete**

A szándék a jövőbe törekszik

Interjú Dusa Ödön előadóművésszel

Meleg színek harmóniája tölti be a szobányi színháztermet. A kékek puha árnyalatai. A kényelmes kanapé és a fotelok marasztalóak. Fölöttük galéria, amely, ha több a vendég, mint az ülőhely – páholyként szolgál. A falakon plakátok, üveg alatt, kerettel megbecsülve. Egy-egy nevezetes előadás hirdetői: Kányádi Sándor: Fától-fáig; Szenvedő szerelem; Hamvadó szerelem vagy: Jövő-bűvölő – Nagy László és László György költeményeiből ezzel a címmel állt össze a verses est (a fekete lapon csak egy gyertya világítja meg az előadó arcát, akinek játékosága még a nevek párosításánál is megmutatkozik). A plakátokon egyazon férfiarc: Dusa Ödöné, aki szerkesztője-rendezője-díszletezője és előadója egyszemélyben az esteknek. Mindez Budapesten, a Kálvária téren ácsorgó Józsefvárosi Színháztól pár utcányira. Hívhatjuk Lakásszínháznak, de Magányszínháznak is – amint ez a bejáratú ajtón olvasható. Hangosan gondolkodom:

– *Valóban magányosnak kell lennie az előadónak?*

– Nem feltétlenül. A magányosságnak inkább az emberhez van köze, és nem a színházhoz vagy előadó-művészethez. Különösebben én sem vagyok magányos, de története van, hogy hogyan született az Egyszemélyes Magány Színház megfogalmazás. Cselényi László a Duna TV-től (akkor még nem volt az elnöke) a 90-es években Stockholmban forgatott filmet, és engem is felkeresett. Hogy még több anyaggal térjen vissza Pestre, elhatározta, készít velem egy félórás portréfilmet a kulturális rovat számára. A felvételek egy részét a Stockholmi Magyar Házban ejtettük meg. Igaz, nehézségekbe ütköztünk, mert a Ház vezetősége meg akarta akadályozni a felvételt. Teljesen nem sikerült lefűjni, de a tervezett közönség elmaradt, csak öt ember előtt adtam elő egy monológot és verseket. Talán ez inspirálta Cselényi Lacit, hogy a félórás portréfilmnek az Egyszemélyes Magány Színház címet adja. Megkedveltem, megtartottam, és elkísért a Lakásszínházba is.

– *Tapasztalásban-küzdelemben gazdag életút van Ön mögött. Kezd-*

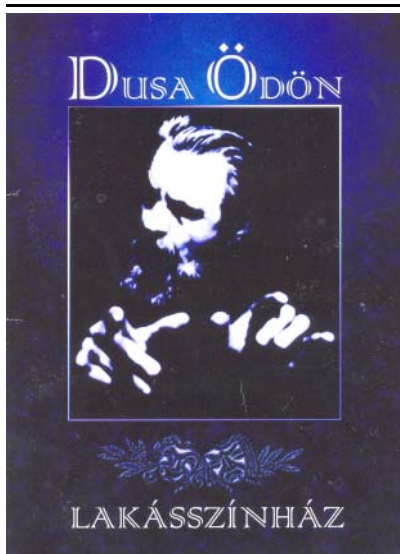
jük talán édesapja szakmai örökségével, a meszelővel-ecsettel. Hogyan lett szobafestő? És miként kerültek előtérbe a versek?

– Édesapám kisiparos szobafestő volt, és mindig dolgozott nála egy-két ember, akik nem is voltak mindig szakemberek, inkább segítők. Engem a nyári vakációkban már 12 éves koromtól elvitt dolgozni. Egy közeli faluban az iskolát minden nyáron mi festettük ki.

Mivel nem voltam jó tanuló, úgy tűnt, nem tudok megszabadulni a meszelőtől, habár szerettem volna. Erettségi után a színművészetire felvételiztem egy párszor – sikertelenül. A szobafestés, mint minden más, fizikai munkával jár szakma, egyfajta életstílussal jár, egyfajta kasztot jelent. Akik ebbe tartoznak, hasonlóan viselkednek, hasonló a szellemi szintjük és az érdeklődési körük. Aki kilóg közülük, de mégis köztük marad, azt előbb-utóbb kimarják maguk közül. A kimondatlan kegyetlen jelszó ilyenkor: Vagy megszoksz, vagy megszöksz. Jó volt nekem, amíg apám védőszárnyai alatt voltam, de miután egy vállalatához kényszerítették mindkettőnket, és én bekerültem ebbe a kegyetlen, örlő malomba, elváltak az útjaink. Megszokni nem tudtam, tehát – megszöktem. Nagy nehézségek árán én is kisiparos lettem, így megtehettem, hogy én válogassam meg a munkatársaimat. Dolgozott is nálam hosszabb-rövidebb ideig majdnem minden barátom, kollégám. A Zsebszínház megalakulása után nappal együtt festettük a lakásokat, este együtt próbáltunk a színházban. Az előadandó jeleneteket, darabokat is én írtam. Nem voltak teljesen megírva, mikor elkezdtük a próbákat, hanem folyamatosan írtam a próbák alatt. Délelőtt – festés közben – töprengtem az esti folytatáson. Ugyanakkor majdnem minden évben kihoztam egy-egy szavalóestet. És ezzel eljutottunk a versekhez is.

A versben bujdosó

– *Talán mondhatjuk így, hogy „kolozsvári korszakában”, 1973-ban működtette a Zsebszínházat. Itt azonban megszakadt egy időre a fonal, mert hát a hatóságok figyelme Önre terelődött. Mi történt? – 1970-ben a hatóságok fülébe jutott, hogy nagyon sokan látogatják a pincelakáso-mat, amit, szakember lévén gyönyörűen kifestettem, rendbetettem, és*

benne is laktam. Szavalóköri működött itt, és együtt hallgattunk zenét is.

– Egy hétvégen a zsúfolásig telt pincébe lejött a rendőrség, és rendre mindenkit beszállított. Engem utolsónak egyedül vittek el, és máshová, mint a többieket, mert tudták, hogy bent fognak tartani. Nem részletezem, de valójában hat hónap múlva kerültem csak haza.

– 1976-ban önálló esten lépett fel, a címe: Versben bujdosó. Valóban lehet a költemény rejtekhely, menedék? És mi elől?

A költemény szellemi és – jó esetben – lelki táplálék. Jó az, ha magunkba szívjuk, élünk vele. Nem

kell rejtekhelynek használni, de a profán, szellemtelen, durva hétköznapok ellen menedéket jelenthet. Nagy Lászlóé ez a verscím. Idézem a vers utolsó sorait. „...Kesztyűdet, ötujjú lilimodat / kidobod a szimatoló ebek elé. / Vallatják. Szivároog belőle a vér”.

– Tar Károllyal együtt alapították meg az Ifjúnunkás Zsebszínházat 1980-ban. Színre került például a Szókratész pöre, az Egy örült naplója. Egy egész estét betöltött Cselényi Béla verseivel. Mindezt változó sikerrel. Ezért fogalmazott úgy, hogy kétfélek az emberek: „senkik és valakik”? Kik ők?

A Zsebszínház több éve működött már, amikor Tar Karsival eléje biggyesztettük az Ifjúnunkás szót. Hozzájuk csapódtunk, az Ifjúnunkás laphoz. Ez támogatást jelentett, és védelmet is a hatóságokkal szemben. Rendszeresen felléptünk az Ifjúnunkás Matinékon, turnéztunk Erdély városaiban és falvaiban. Tar Karsci aktív szervező volt, és most sorsa őt is Svédországba sodorta, és itt is tovább szervez. A Svédországban élő magyar művészek írásait, munkáit Ághegy címen gyűjti

kötetbe. A harmadik vaskos kötet mostanság van kiadás alatt.

A „senkik és valakik” nem évtizedekkel ezelőtt lett általam leírva, hanem tavaly nyáron. A Lakásszínház elmúlt évadjára emlékeztem vissza írásban, és a történések hozták ki belőlem ezt a három szót. Nem bocsátkozom itt fejtegetésbe, mert akkor a figyelem másról lenne elterelve. A Hítel folyóirat és a Magyar Színházi Portál leköszölte az írást, ott el lehet olvasni.

Vers-ének-beszéd

– Mi készítette arra, hogy öt évvel később Svédországba költözzön, s hogyan tudta folytatni Stockholmban azt, amit otthon félbehagyott?

– Az akkori feleségem a fiammal disszidált Svédországba. A hatóságok természetesen tudtak róla, és még jobban megnehezítették a helyzetem. Nem tarthattam egyéni esteket, nem szervezkedhettem. Talán azt megengedték volna, hogy egy színpadi tömegjelenetben én is ott legyek valahol. Ennyi nekem nem volt elég, és beadtam a családgyesítési kérelmemet. Egy és félévi várakozás után, nem repülőre, hanem vonatra ülve átdöcögtem Svédországba. Folytatni azt, amit Kolozsváron félbehagytam, nem lehetett. Az életet folytattam ott tovább, és folytatam mind a mai napig. Szerintem a szándék fontosabb a megvalósításnál. A szándék a jövőbe törekszik, a megvalósítás a múltba olvad. Elköltözésem előtt már mögöttem volt sok jó és rossz cselekedet, döntés. Ezeknek a sora folytatódott Stockholmban. És persze, úgy döntöttem, hogyha egyedül is, de folytatom a színházi tevékenységet. Hozzá tartozott már az életemhez. A meszelő, vagy most már inkább a festőhenger, ismét a kezembe került. Stockholmban hiány volt szobafestőkben, és engem felvett egy vállalat, mindamelllett, hogy nem beszéltem még a svéd nyelvet. A szobafestők ott sem sokkal különbek mint Romániában vagy Magyarországon. Ha nem hasonlítasz hozzájuk, előbb-utóbb kiközösítenek. A svédek ezt kifagyasztásnak nevezik. Tehát egy idő után ki voltam fagyasztva.

Persze én sem igyekeztem változni, a kedvükben járni, hasonlítani minden áron hozzájuk. Hat évet dolgoztam ennél a vállalatnál. Ők is

<p>Dusa Ödön, az előadó a közönséggel a Józsefvárosi Színház előtt találkozik 19 drakor. (9-es busz: VIII., Kálvária tér) Együtt indulnak a közelben lévő lakásszínházba. "Színházról Színházig" Az előadások vetítésel egybekötötték. Időtartamuk kb. egy óra, és utána baráti beszélgetésre kerülhet sor.</p> <p>Felkérésre az „Ország-Világ bármely pontjára” ellátogat a: DÓ-LAKÁSSZÍNHÁZ</p> <p>Információ és helyfoglalás: (06-1) 210 7329 vagy 06-70/ 621 5914</p> <p>Honlap: www.szinhaz.hu/odon E-mail: dusason@freemail.hu E-mail: dusa.odon@cchello.se</p>	 <p>DRAPÍR: NÉKELY KORNÉL A.D.</p> <p>PIRÓM: FODRÁS KÁROLY FELTARTÓ: FODRÁS ISTVÁN</p>	<p>Kolozsvár - Stockholm - Budapest</p> <p>BUDAPESTI LAKÁSSZÍNHÁZ</p>
---	---	---

megkönnyebbültek, én is, mikor eljöttem tőlük. Ezalatt, minden évben, a szabadságomat Pesten töltöttem, és szavalóesteket tartottam a Szkéné Színházban. Egész évben erre készültem. Még festés közben is fennhangon mondtam a verseket. Ha néha hallották is a munkatársak, hogy beszélek magamban, nem értették, hogy mit mondok. Nem csoda, hogy kifagyasztottak.

– *Itt, Budapesten tovább bővíti a repertoárját: 32 költő 170 verse közül választgat a közönség, és olykor nemcsak egyedül lép fel. Vetített képekkel színesíti az esteket, s maga-komponálta-átköltötte zenével is. Úgy hatnak, mint valamiféle vers-énekbeszéd. Minden előadás végén koccintanak, barátkoznak. Mit tanul a közönségétől?*

– Lassan, nagyon lassan ráérzek, hogy mit is igényel a közönség. Ha nem is fogalmazza meg senki, a lélekben felmerülő igény egy idő után a fejben megfogalmazódik. Így éreztem rá arra, hogy nem lehet csak vetíteni, a képpel, zenével társított verseket, hanem élőben is mondani kell

valamit. Alávettem magam a ki nem mondott igénynek. Előadás előtt a közönség minden egyes tagja (általában tíz személy) kérhet egy-egy verset, amit én ott a helyszínen mondok el, a 32 költő 170 verse közül. Jó bemelegítő-hangulatteremtő ez, az éppen műsoron lévő előadás előtt.

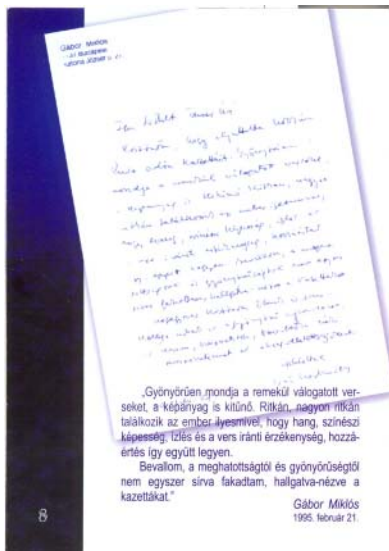
Az élet értelmét mi adjuk

– Sosem törekszik arra, hogy nagy létszámú közönség előtt lépjen fel. Vajon a költeményeket csak ilyen meghitt környezetben lehet tolmácsolni?

– Törekedni lehet, de nem szabad túlzásba vinni a törekvést. Részen azért, mert a túldimenzionált vágy gátlásossá, zavarossá teszi az embert. Nagyobb jelentőséget tulajdonít valaminek, mint amivel az rendelkezik. A függőség csapdájába kerülhet így, mint az alkoholista, dohányos, vagy számtalan más függőségben levő ember. Egy előadás hangulatát nem csupán az előadó vagy a fellépő színészek, hanem a közönség is meghatározza. Ezért beszélünk néha arról, hogy jó vagy rossz volt egy adott közönség. Szintén lényeges, hogy egy adott időben milyen népszerű az a színházi műfaj, ami előadásra kerül. A szavalóestek manapság nem élnek fénykorukat, tehát egy előadónak nem ajánlatos több száz fős közönség előtt egy órányit szavalnia. Ilyen szempontból hús, harminc évvel ezelőtt a versre fogékonyabb volt a közönség. De nem is jön be ennyi ember egy szavalóestre. A látványosság van mostanság inkább előtérben. Ezzel természetesen nem azt mondom, hogy a mostani közönség szellemi szintje, nívója alacsonyabb lenne, mint volt régen.

– Mit jelent Önnek a vers?

– Erre a kérdésre is nehéz választ adnom, mert már a kérdésben rejtve ott van, hogy csak valami magasztos lehet a válasz. De ha például a mosogatást is magasztosnak éljük meg, akkor emellett a vers szeretete is megkapja a saját jelentőségét. Nem különül el, nem néz le toronymagasságból a mindennapi élet egyéb tetteire, hanem velük együtt karöltve

Tar Károly
DÓ Színház

„Az új színházi műfajt teremtő Dusa Ödön verselődként is érett művészként áll előtünk. Nem szavaja, hanem lélekünkbe oltja a verset. Mozdulati, gesztusai, mikromimikája oltja a verset. Mozdulati, egyenértékűek. Megértint egyszerű, hogy ez a férőhelyes színházban, zsefolt másfélórát előtt szólnul és látszólag mozdulatlanul adott elő 'verseit'. Négy perces némasága Lao-cs gondolatát idézi: 'a bölcsnek nem kell a szó sem.' A közönség fergeteges tapsal köszöntötte a bátor újítót. Minden DÓ előadás megemlékelhetetlen ritka élmény'.

Az erdélyi Latinovits

„Meghalgatva a Dusa-előadástól készült felvételt, elfog a vágy, hogy megismerjem a művészt, aki oly keserű hangon tudja megszólaltatni a költők lélektől-élektől szülő verseit, mintha önmaga írta, vagy maga is átélte volna mindazt az emberi csalódást ami a sorokban megfogalmazódik. Kérdésköve utána megtudtam, hogy őt tartották Erdélyi Latinovitsának.”
(parcsami)

tölti ki a mindennapjainkat. Persze, mint a legtöbb példa, azért ez is sántít, természetesen lehet nagyobb jelentőséget tulajdonítani a versnek, mint a mosogatósnak.

– „A múlt terheit félretéve, inkább örvevdezek a jelennek, annak, hogy lehetőségem nyílt nemcsak munka után foglalkozni a színházzal, hanem teljes bedobással, és annak, hogy nincs elveszve semmi...” – írta 1998-ban megjelent életrajzi könyvecskéjében. Mi ad erőt a bizakodáshoz?

– Ha nagy szavakkal akarok élni, azt mondom, hogy az életnek semmi értelme nincs azon kívül, amit mi adunk neki. Jó az, ha teremtői vagyunk életünknek, és nem elszenvedői. Minden nézőpont kérdése. Igaz, nem vagyok különösebben optimista személy. Sokszor tehernek élem meg azt, amit egy nálam bölcsőbb egyén egyáltalán nem így élne meg. Legfontosabb feladataim közé tartozik, hogy megszeressem önmagam. Tudom, igazán csak az tud szeretni másokat, aki saját magát

szereti. (Itt most nem az ego fölényes szeretetére gondolok, ami valójában nem is szeretet.) Hadd zárjam a gondolatot egy Ady-verssorral. „...és szeretem az embereket, / szánva, őszintén. / Egy kicsit valamennyi úgy jár, mint én”.

– *Ez a jelen. És a jövő?*

– Lehetőleg minden évadban kihozni egy új előadást. Az őszi évadra például két idegenbe szakadt költő – Tollas Tibor és Jatzkó Béla – verseiből készítettem összeállítást. Ezért kapta az előadás, az Idegenbe szakadva címet. És azért is, mert én, az előadó is idegenbe szakadva élek – most már csak részben. A jövő évben Gábor Miklós írásaiból tervezek előadást, az ő emlékére. Ifjabb koromban ő lett a példaképem. Egyszer kazettán elküldtem neki egyik műsoromat. Ő pedig biztatóan válaszolt: „...Gyönyörűen mondja a remekül válogatott verseket. A képanyag is kitűnő. Ritkán, nagyon ritkán találkozik az ember ilyesmivel, hogy hang, színészi képesség, ízlés és a vers iránti érzékenység, hozzáértés így együtt legyen. Bevallom, a meghatottságtól és gyönyörűségtől nem egyszer sírva fakadtam hallgatvánézve a kazettákat...” E szavak mind a mai napig elkísérnek...

Irodalmi Jelen, 2006 október

Vennes Aranka

Dusa Ödön**Színházi gondolatok naplókeretben***2005. február 25., péntek reggel negyed 9*

Megvolt a bemutató. Hogy reggel negyed 9 van, és csak most ragadok tollat, azt is jelenti hogy az este, vagy inkább éjszaka, későn kerültem ágyba. Az lenne meglepő, ha egy bemutató előadás után nem így történt volna. Sikerült, de az elkövetkezendőkben jobb is lehet. Nem volt szerencsés az előadás előtt levetíteni a Tollas Tibor-verseket. Olyan hangulatot szült, ami nem kedvezett egy azonnal következő helyszíni előadásnak. Csak könnyed bevezetőnek szántam, de nem az lett.

Beivódott a hangulatba, és nehezen álltak át arra, ami utána következett. Az előadás középső része, az "Örült" naplója sikerült a legjobban. Csehovnak gyorsabb volt a ritmusa a kelletténél. Kis Csabának is az "örült" rész tetszett, mert a vendégkönyvbe azt írta: Gratulálok az örülthöz. Mint máskor, most is, előadás után hosszan elbeszélgettünk. Kacsó Istvánék és Kókai Jánosék éjfél után mentek el. Egyedül maradva, még ültem és emésztettem a történeteket. Elkönnyveltem, hogy bár nagy szerencsém van ezzel a kis színházzal, megélni belőle soha nem fogok. Talán nincs is szükségem rá, hiszen már kapok egy árnyalatni nyugdíjat a svédektől. Árnyalatnyi a svéd nyugdíjakhoz viszonyítva, de itt szűken meg lehet belőle élni. A színházam egy kis oázis, amit ritkán keres fel ez a rohanó világ. Kisebb-nagyobb örömeiket-bánatokat még tartogat számomra. És ennyi elég is.

Február 27., vasárnap reggel 5 óra

Tegnap az Új Színházban megnéztem Csehov levelezéseit, vagyis Csehov szerelmeit. Kiss Csaba rendezte, és talán válogatta is a szöveget. Csaba jegyhez juttatott a párja, Györgyi Anna által. Anna főszerepet

játszott a kétszereplős darabban. Rendkívüli szakmai tudással rendelkezik mindkét színész - Kulka János és Györgyi Anna. Ez annak is betudható, hogy állandóan a színpadon vannak, sokat játszanak. Aki viszont "plafonálódott", azon az állandó játék sem segít, örökké szintelen, erőtlen a játéka. Marad tehát a lehetőség fogalma, amiről azt tartják, hogy vagy van, vagy nincs. Itt is lehetnek azért kivételek, késői beérések. A háttérben ott a nagy játék, amit mindannyian játszunk, az Élet játéka, az Életben játszott szerep. Jól, rosszul egyaránt. Itt még kevesebben vannak az igazán tehetségesek. Az út viszont hosszú, a végtelenbe nyúlik, ami lehetőséget kínál mindnyájunknak a tanulásra. Nem is lehet hosszú, nagyon hosszú távon kudarcot vallani. Belénk van táplálva a végső siker, a célbajutás bizonyossága. Az viszont nincs betáplálva, hogy mikor történik meg. Tőlünk, döntéseinktől nagyon sok függ. Vigaszt meríthetünk abból a tényből, hogy egy örökkévalóság áll a rendelkezésünkre. Sőt, ha elértük a "végső" célt, az örökkévalóság továbbra is előttünk tátong, nem ülhetünk állandóan a babérjainkon, így újabb kihívások felé fordulunk majd.

Visszatérve Csehov szerelmeihez, sajnálom, hogy előadás után nem voltam elég bátor, hogy az öltözőbe bekopogva gratuláljak a színészeknek. Anna jegyet hagyott nekem a portán, nem is szakmait, hanem ingyeneset. Az átkos kisebbségi érzés megakadályozott, hogy az öltözőjébe lépve személyesen is megismerjem, és egyúttal a gesztusát is megköszönjem.

Február 28. hétfő reggel negyed 7

A tegnapi napló gondolata átívelt a másvilágra, és most ott folytatom a megszakadt gondolatot. Sokminden találja meg az értelmét odaát a másvilágon, ami itt a földi életben értelmetlennek látszik. Ahogy értelmetlen lehet egy mozaik kockából összeálló ábra egyetlen kockája, hiszen önmagában egyedül "értelmetlen", csak a többi kockával együtt adja ki azt az ábrát, melyben minden kocka megtalálja a helyét, sőt, nélkülözhetetlenné is válik. Ilyen mozaikkockához hasonlítható egyetlen emberi élet. Csak az előző és az elkövetkezendő élettel

együtt nyer értelmet benne minden egyes élet, inkarnáció, az Örökkévalóság nagy színpadán. A túlvilágon a legnagyobb kihívást az örök élet jelenti. Azért vannak beiktatva kis "halálok" az örökkévalóság végnélküli láncolatába, hogy megadják a halandóság illúzióját. Úgy lépünk be egy-egy életbe, hogy sok mindent "elfelejtünk", vagyis nem hozzuk magunkkal a tudást, mert az nem használna a jelen életünknek. Nem tudnánk maradéktalanul a jelenben élni, ha múltunk tudását is magunkkal hoznánk. El van raktározva annak emléke a sejteink szintjén. Kellő időben próbálja jól-rosszul befolyásolni a jelenben meghozandó döntéseinket. Tegnap napom látszólagos eseménytelensége hagyta, hogy így elmerengjek, és félretegyem a nap eseményeinek lejegyzését.

Március 1. kedd hajnal háromnegyed 4

Jó korán kezdem a márciusi hónapot, a mai napot. Tegnap a Spinozában megnéztem-hallgattam azt a beszélgetést, amit Jordán Tamással (a Nemzeti Színház igazgatója) folytattak. Tamást személyesen is ismerem, még a Merlin-korszakban többször is felléptem náluk. Miután a Nemzeti igazgatója lett, már nem sikerült kapcsolatba kerüljek vele, a tikárnőjénél elakadtam.

Kíváncsi voltam, itt emberközben megismer, vagy elsiklik a tekintete a fejem fölött.

Egy negyedórával korábban érkeztem, és azonnal megláttam Tamást. A külső terem egyik asztalánál ült és beszélgetett valakivel. Mikor meglátott, felállt és szívélyesen üdvözölt, mint régi jó ismerőst szokás. De alig mondott egy-két mondatot, máris ott termett egy másik ismerős, akit szintén üdvözölt. Beszédbe elegyedtek, így én egy idő után feleslegesnek érezve magam, odébbálltam. A színpadon lezajlott interjúja után lehetőségem lett volna megvárni és beszélni vele, hiszen itt nem vette körül sok ember, de mégsem tettem meg. Mi másról szőtt volna a beszélgetés, mint arról, hogy kérek tőle valamit. Hát nem, nem kérek semmit! Habár most utólag eszembe jutott valami, amit talán szívesen megadott volna. Szakmai áron jegyet az előadásaira. Drágák a jegyeik, én meg a jegyárukhoz mérten szegény vagyok.

Március 3. csütörtök reggel háromnegyed 6

Valamikor, több évvel ezelőtt a naplómba egy saját előadás után azt írtam, hogy -életem legjobb előadása volt. Bombasztikus nagy szavak. Azért jutott most eszembe, mert a tegnapi MÉG EZT AZ EGYET lakásszínházi előadásomat az eddigi legjobbnak tartom. Nem bemutató volt, hanem a második előadás. Sikererült rálátni a bemutató hibáira, és ahol fontosnak mutatkozott változtatni. Kiss Csaba észrevételei sokat segítettek. Ilyenkor jól fog az őszinte, segítőkész kritika, amit azért adunk, vagy kapunk másoktól, mert látjuk, hogy határozottan igényelve van. Aki csak a dicséretre van beállítva, annak nincs miért megmondani az észlelt hibákat, mert rossz néven veszi, sértegetésként éli meg, rosszindulatot sejt mögötte. A dicséretet viszont szomjasan issza magába, anélkül, hogy egy pillanatra is elgondolkozna rajta. Rossz struccpolitika az ilyen. Sorozatos sikertelenség juttathat ilyen helyzetbe valakit, vagy valakiket. Ez is egy buktató, a pálya egyik buktatója. Sok buktató van, az élet maga egy akadályverseny.

Mivel sokszor fájdalmas egy-egy helyzettel, igazsággal szembenézni, a szőnyeg alá söpörjük úgy, hogy az effajta sepregetés teljesen ki legyen törölve a tudatból. Rövid távon ez remek fájdalomcsillapítónak bizonyul. Hosszú távon természetesen nem megoldás. A fájdalomcsillapítónak sok fajtája létezik, és bizony nélküle sokkal kegyetlenebbnek látnánk a világot, egy valódi tisztánlátás hiányában, ami csak ritkán van a birtokunkban.

Utólag is köszönöm Csabának, hogy nem fájdalomcsillapítóban részesített, hanem rámutatott, hogy hol van szükség operációra.

Március 7. hétfő reggel 5 óra 40 perc

Mozgalmas napom volt a tegnapi. Reggel a tibeti jógyakorlatok elvégzése után próbáltam telefonon megtudni, mikor és hol lesz Chrisziánnak tv-felvétele. Chrisziánról annyit, hogy harminc év körüli spirituális mester.

Híressé első könyvével vált : Mit keresett Isten a nappalimban. Ezt

követte - Mít keresett Isten a hálósobámban. Mind a kettőt olvastam. Népes hallgatótábora van, előadásain 5-600 ember szokott jelen lenni. Könyvének dedikálásánál olyan hosszú a sor, hogy a várakozási idő három óra is lehet.

A második könyvének dedikálásakor jómagam két és fél órát váraкоztam. Igaz, hátsó szándékkal, mert rá akartam venni, hogy a közönsége népes táborának figyelmét hívja fel a Lakásszínházamra. Most már látom, nagyon téves húzás volt ez tőlem. Az ilyen erőltetett gesztusoktól meg kell tisztulni.

Már a készítésben (abban hogy ilyen ötletek jutnak az ember eszébe) benne van a tévedés csirája. Ez a "lélekeladás" posványos területe. Amikor, siker, pénz, vagy hatalom megszerzéséért, az ember feladja, eladja emberi méltóságát. Az ilyen erőltetett közönségtoborzás is ide tartozik. Akkor lennék ettől teljesen mentes, ha eszembe se jutna ilyesmi, vagy ha igen, azonnal szemétkosárba kerülne a gondolat. De nem tettem, végigjártam az utat, amire a jobbik énem nem sarkallt. Chriszián a közönsége figyelmét természetesen nem hívta fel a Lakásszínházamra, hiába kértem meg rá, és jól is tette. Reklámozással nem foglalkozik.

Visszatérve a tegnapi reggelre, amikor is megtudtam, mikor és hol lesz Chriszián tv felvétele, amire el is mentem. A kamerák jelenléte nem zavarta meg, úgy beszélt, ahogy megszoktuk tőle. Délután internetes leveleket írtam, este színház a Stúdió K-ban. Tíz után kerültem haza, és fejeztem be mozgalmas napomat.

Március 9. szerda reggel fél 6

A Szabó Ervin Központi Könyvtár három videokazettát megvásárolt tőlem. Ez is több a semminél. Tehát ki lehet majd kölcsönözni őket. Pénteken Kacsó István kiállítás megnyitóján mondok egy pár Pilinszky verset. Rendhagyó módon, a beérkezett nézősereg között sétálva mondom majd a verseket. Happeninges kísérlet. Sikere a lélekjelenléttől függ. Remek szó a magyarban a lélekjelenlét. Ahol a LÉLEK jelen van, ott nem lehet unalom, a kettő kizárja egymást...

Március 10. csütörtök hajnal negyed 5

Tegnap megnéztem Medeát a Katona József Színházban. Jó előadás, de nem megrázó, felkavaró. A színészek kiváló szakmai tudással rendelkeznek, és jól vannak vezetve a rendező által. Hogy mi kellene még mindehhez, nem tudom. A jó előadás fölött a következő lépcsőfok a kiváló vagy rendkívüli előadás. Erre a fokra nem tudott felkerülni a Medea. Így is siker. Jó nézni a szakmai tudással rendelkező színészek játékát. Ősztönző erővel is bír, ugyanis mércét jelent nekünk, akik szintén színházzal foglalkozunk, de nincs akkora szakmai tudásunk, mint Nekik. Aki nincs folyamatosan színpadon, annak nehéz tartani egy magas színvonalat, állandó gyakorlás nélkül. A beszédtechnika, mozgástechnika, ha nincs állandóan használva, "berozsdásodik", elveszti dinamikáját. Egy társulat egészének szintje is nagyon meghatározó. Aki a Katonában játszik, annak mindenképpen hasonló szinten kell lennie, mint a többieknek. Nem csúszhat lejjebb, mert az azonnal meglátszik, és lassan vagy gyorsan kiküszöböli őt a társulattól. Egy gyengébb képességű társulatban viszont nehéz a színésznek kitörni, magassabbra kerülni, mint a többiek. Ebben az esetben a társulat szintje mint visszahúzó erő van jelen. A színházcsinálásban a színész munkája nagyrészt gyakorlati tevékenység. Elméletizéssel, bölcsekedéssel nem lehet előbbre jutni, mindent ki kell próbálni, mindent gyakorlatba kell ültetni.

Egyedül viszont, egy társulat "tükre" nélkül sokkal nehezebb. A közönség tükröt tart a magányos színésznek is, de bátorság kell a belenézéshez. Félő, ha nem látja elég "szépnek" magát benne, a földhöz csapja, összetöri a tükröt. Így is lehet tovább folytatni a színházcsinálást tükrözés nélkül... A közönség nem részesül többé élményben. Zokott beállni, mert a lélek nincs jelen. Ilyenkor a szó, a mozgás, a gesztus üres, tehát halott, unalmas. Ezért reménykedem a lélekjelenlétben. A "negatív" lámpaláz is kiszorítja a Lelket a megnyilvánulásból. A negatív lámpalázat valószínűleg az egó rémülete okozza. Ilyenkor akaratlanul is eltorlaszol minden nyílást, amin a Lélek beáramolhatna. Az egó azért kezeli ellenségesen a Lelket, mert nem

Tóth Kati: Bábu

tudja átlátni, átfogni, az túlnő rajta. Ha aránytalanul nagy jelentőséggel kezd birni bármi az életünkben, az bénító hatással szokott járni.

Március 11. péntek reggel 6 óra

Kellemes meglepetésben részesített Turek Miklós, a Hauer cukrászdában tartott Faludy-estjével. Több mint egy órán keresztül mondott verset, anélkül, hogy a hangulat különösebben megfáradt volna. Ez manapság nagyon ritka, és ezért is óriási teljesítmény. Igaz, egyetlen monológgá olvasztotta a verseket, és pontosan begyakorolt mozgással adta elő, díszlet és kellékek felhasználásával. Tökéletes beszédtechnikával, kellemes, nyugodt beszéddel, amiben nyoma sem volt a hadarásnak, vagy a fölösleges csöndnek. Egyszóval minden a helyén, és mindezt egy folyamatos és állandó lélekjelenléttel. Manapság különösen nehéz ekkora figyelmet terelni irodalmi estre. A közönség meglehetősen közömbösen van jelen, protokoll-hangulatot árasztva, ami nem segíti az előadót. Egy ilyen szétszórt, atomjaira szakadt, hideg közönséget nehéz felmelegíteni, egységesíteni, igaz közönséggé varázsolni. Turek Miklósnak sikerült.

Úttörő munkát végzett lélek és lélek között. Könnyedén, minden erőlködés nélkül vonta magára a figyelmet, és tartotta is meg az előadás végéig. Úgy tűnt, ez neki nem nehéz feladat, hanem a világ lehető legtermészetesebb dolga. Én azonban nagyon sok munkát, felkészülést gyanítok a könnyedsége mögött, aminek természetesen nem szabad "látszania".

Március 14. hétfő reggel 9 óra

Mögöttem van egy hét. Szombaton előadás a Lakásszínházban. A nemrég bemutatott MÉG EZT AZ EGYET harmadik előadása. Nyolc személyt vártam, de tizenegyen jöttek. Első alkalom, hogy fent a "karzaton" is ültek ketten.

Jungbert Béla jött a barátaival, és mikor mindenki elhelyezkedett, kiderült, hogy neki nem maradt ülőhely, tehát le kell üljön a földre.

Desirée Forsman: Tejeskanna

Nem fordítottam elég figyelmet az esetre, hiszen másképpen is meg lehetett volna oldani a helyzetet. Az előadás kezdetén én a sarokban ülök egy kicsi széken és mondom a szövegem. Ha a székeket Bélának adtam volna, megoldódik a probléma. Most utólag bosszant az eset. Ő kényszerült a földre ülni, aki szervezte az előadást. Maradni sem tudtak, mert másnap reggel utaztak Izraelbe. Béla az ottani követségen dolgozik. A társaság nagy része maradt még előadás után, és beszélgettünk, ismerkedtünk. Eltekintve attól, hogy Béla a földre kényszerült, kellemes esténk volt.

A péntek este is mozgalmas volt, Kacsó István kiállítás megnyitóján. István megkért, hogy járuljak hozzá a műsorhoz. Pilinszky-verseket mondtam. Kiállítás megnyitón fellépni, szavalni vagy zenélni protokolltevékenység. A hangsúly ilyen esetben a gesztuson van, és nem a minőségen. Jó minőségű valami, ha élő. Ha a szöveg "szellemét" sikerül megidézni, ami törvényszerűen betölti a teret, és megérinti a közönség lelkét. Ha ez nem sikerül, akkor halott szövegmondásról, halott zenélésről lehet csak szó. Technikailag lehet akár tökéletes is az ilyen megnyilvánulás, mégis üres marad.

Kiállítás megnyitónak már önmagában hangulata van, ami nem függ, és nem is igényli az ilyen jellegű minőséget. Igaz, nem ajánlatos itt sem dadogni vagy hadarni vagy hamis hangokat produkálni, de egyáltalán nem muszáj "élőnek" lenni. Különösebb igény sincs rá. Egy fényképpel tudnám ezt jól illusztrálni, ami szintén kiállítás megnyitón lett felvéve. A mikrofon mögött én állok és szavalok. Akkor történetesen Juhász Ferenc-verseket mondtam. Mögöttem ünneplőben a kiállító művész. Arcán elégedett mosoly. A közönséget nézi, talán nem is hallja a szöveget, az elvont Juhász Ferenc-sorokat. Nem azért mosolyog, mert elégedett a versmondással, hanem mert gördülékenyen megy minden, ahogy ilyenkor mennie kell. Nekem sem muszáj megidézni a vers szellemét, elég, ha - amennyire tudom - érthetően elmondom a szöveget. Ennyivel itt már mindenki elégedett. Nem szoktam elégedett lenni ennyivel, pedig elégedettnek kellene lennem. Ha már mindenki megbocsátott nekem, ideje hogy én is megbocsássak saját magamnak.

Ibsen és Sophokles

Jon Fosse norvég drámaíró és Kovács katáng Ferenc, az író több drámája fordítójának beszélgetése

Kovács katáng Ferenc (K) A mindig kicsit pontatlan statisztikai adatok szerint darabjaidat több, mind harminc nyelvre fordították le, és enél is több országban játsszák. Az 1994-ben írt első drámád óta (Og aldri skal vi skiljast, És soha el nem válunk) óta évente jelentkezel 1-2, néha több darabbal is. Hol tartasz? Ki tudná-e emelni közülük olyat, ami különösen fontos Neked?

Jon Fosse (JF) Ha a kisebb lélegzetűeket is beleszámoljuk, akkor már 30 felett járok. Nem különösebben szeretek egyes írásokat kiragadni, a másik elébe helyezni. De ha például az eddigi drámaíró tevékenységemet három szakaszra osztanám, akkor az elsőből a *Valaki jönni fog* (Nokon kjem til å komme, 1996) és a *Névadás* (Namnet, 1995) címűt emelném ki. A középső korszakból a *Vinter* (Tél, 2000), s a legújabbak közül a *Svevn* (Lebegés, 2005) és az *Eg er vinden* (Én vagyok a szél, 2007) darabokat. (Érdekességként megjegyezhetjük, hogy a felsoroltak közül két dráma szinte azonos időben jelent meg könyv alakban Norvégiában és Magyarországon. K megj.)

K Van-e olyan darabod, amelyik szerinted fordulópontot jelentett a drámaírói működésedben?

JF Az *Őszi álom* (Draum om hausten, 1999) talán ilyen. Előre is, vissza is utal a drámafolyamban.

K Mi számodra a drámaírás, önkifejezési forma, vagy üzeneteid közvetítésére szolgáló csatorna?

JF Nem érzem szükségét a magamutogatásnak, annak, hogy drámáimban önmagamot propagáljam. Olyasmit szeretnék írni, ami sokkal, de sokkal több, mint ami én vagyok részben vagy egészben; több, mint esetleg bárki más élete vagy annak egy szelete. Véleményem szerint az írás figyelem. Nem magunkra, hanem a valóságra irányuló.

K Ki beszél a drámáidban? Az adott színészek vagy a fantázia szüleményei?

JF Egy néma hang szólal meg bennük. Semmiképpen sem az enyém,

sem a konkrét színészeké, de mégcsak nem is egy általános hang... Ez maga a misztérium. Egész egyszerűen az...

K Nem kaptál kedvet, hogy magad is rendezz?

JF Nem, nem. Én író vagyok, többé-kevésbé. S főként azért nem, mert rendkívül idegenül mozogok társaságban, elképzelhetetlen, hogy színpadon instruáljak.

K Százával jelennek meg ismertető és elemző cikkek rólad is és írásaidról. Életműved immár középiskolai feladatok, egyetemi szakdolgozatok, doktori disszertációk témája. Hogyan tartod számon mindezt? Minden a helyén van? Mindenről tudsz, hallasz?

JF Az ilyesfajta rendszerezés nem erősségem, sőt, kifejezetten távol áll tőlem. Az írásban, az alkotás folyamatában nagy a rend, a stabilitás bennem és körülöttem, de azon kívül nagyon elkelne nálam egy rendszerező elme. Viszont mindent eltettem, megtartottam, amikhez az évek során hozzájutottam vagy amit hozzám eljuttattak. Mindent bepakoltam egy nagy hajókofferbe. Ez, és jónéhány csordultig telt papírdoboz mostmár az Ivar Aasen intézetben van Voldában (az intézet az újnórvég nyelv -nynorsk- hagyományait, rekvizitumait hivatott gyűjteni, tudományosan feldolgozni. K megj.), ahol az oslói Norvég Színház és a norvég kiadóm (Det Norske Samlaget) egy Fosse-archívum létrehozását tervezi. Az előkészületi munkálatok már javában folynak.

K Ha nem írnál, mit csinálnál legszívesebben?

JF Jó kérdés. Nagyon nyugalmas úton jutottam el idáig, anélkül, hogy másvalamivel is kellett volna foglalkoznom. Elképzelni sem is tudom, mihez kezdenék/kezdhetnék írás nélkül.

K Tanítottál a felsőoktatási intézménynek számító úgynevezett Íróiskolában. Szerinted lehetséges írókat képezni, nevelni?

JF Senki sem úgy születik, hogy tud írni. Mindenkinek meg kell tanulnia. Ez természetesen különböző fázisokban és nívókon történik. A fogalmazáskészség elsajátításához is az egyszerű, majd a bonyolultabb feladatokon át vezet az út. De a legutolsó darabka, az az aprócska valami, ami íróvá tesz valakit, a szó nemes értelmében ÍRÓVÁ, az nem tanítható, nem adható tovább. Különben, ha csak valamiféle módszeren múlna, kihalna az irodalom. Módszer lenne, vagyis ellentéte az irodalomnak.

K Az utóbbi tíz évben nagyon népszerűek lettek ezek az Íróiskolai kurzusok. Van értelmük?

JF Van, akinek segít, és van, akinek nem. Egyeseknek kifejezetten káros. Én például diákként soha nem tettem volna be a lábamat ilyen helyre, ahhoz túl bátortalan vagyok.

K Az alábbiakban olvasható a 2004-ben készült *Suzannah* című da-

Forsman (Toma) Attila: Sakk-matt (tus, 28 x 30)

rabod. Volna kedved egy bevezetőféléhez?

JF Semmi sem áll tőlem távolabb, mint saját írásaimat kommentálni, bevezetni. De a kérdéseidre továbbra is szívesen válaszolok.

K Kinek volt az ötlete, hogy Ibsenről írj darabot, mégha közvetve, a feleség háta mögé bújva is?

JF A norvég közszolgálati televízió (NRK) drámai osztályának a vezetője kért fel. Egy feltételes igennel válaszoltam. Nem volt kedvem TV-filmforgatókönyv írásához. Helyette lett ez a mű. (2004 szilveszterén adta a közszolgálati NRK 1-es csatornája. K megj.)

K Milyen forrásokat használtál fel ehhez a "háromszemélyes monológ-hoz"?

JF Az Ibsen bibliográfiákban nagyon kevés adatot találtam Suzannáról. Szerintem minden akkor fellelhető anyagot elolvastam.

K Fikció vagy dokumentum született?

JF Az a kevés anyag, amihez hozzájutottam sem mind került bele a drámába. De olyan szituációkba helyeztem az alakokat, amik megtörténtek vagy megtörténhetek volna. S nagyjából olyasmit mondanak, ami annak idején elhangzott vagy elhangozhatott volna. Végülis nem egy dokumentumdrámát írtam, hanem drámát.

K Hozzásegít ez a darab Ibsen alaposabb megismeréséhez?

JF Nem hiszem. ... talán egy kicsit.

K Kiemelnél, ajánlanál egyes részeket, részleteket az olvasóknak? Vagy adnál egyfajta használati utasítást, hogyan olvassunk színpadra szánt szöveget?

JF Ha ezt megtenném, azzal elismerném, hogy ez "csak" egy dráma. De szerintem a *Suzannah* tekinthető nagylélegzetű költeménynek is. Pontosan! Jó olvasást!

Lejegyezte: **Kovács Ferenc**

Január 17-én volt az oslói Norvég Színházban Jon Fosse Sophokles adaptációjának a bemutatója. Rendezte Szász János, koreográfus Hotváth Csaba, kosztüm Benedek Mari, dramaturg Ölveczky Cecília, asszisztens Horváti Eszter.

Az interjú és a *Suzannah* című, Ibsen hitveséről szóló dráma az Európai kulturális füzetek 24. számában jelent meg 2007 decemberében.

Jon Fosse

Suzannah

Fordította Kovács katáng Ferenc

Személyek:

Az idős Suzannah, A fiatal Suzannah, A középkorú Suzannah

Kivilágosodik a szin. A színen egy szoba, középen három személyre terített ebédlőasztal, az oldalfalon utcára néző ablak, néhány félig nyitott ajtó a falak mentén. Az idős Suzannah az asztal fölé hajolva igazgatja a terítéket, az asztalra támaszkodva kiegyenesedik.

AZ IDŐS SUZANNAH

*újra visszahajol, mintha elfelejtett**volna valamit megigazítani*

Csend és nyugalom

a szobában

ebben a lakásban itt

Christianiában

nagy a csend

mint régen

annak idején

bizony

A bergeni lakásban

igen, ahol Sara-mama meghalt

olyan a csend

mint

pillanatnyi szünet

amikor összeomlik

itt benn

legbelül valami

Sara-mama meghalt

Négy éves voltam

Mindenre emlékszem

de valójában semmire sem

Azóta is gyakran

beszélgetünk

Sara-mama és én

Rövid szünet

Csak harmincöt év jutott neked

Sara-mama

Én viszont

megöregedtem

Rövid szünet

És tudod, Sara-mama

Magdalene-mostoha is

rég halott

Rövid szünet

Hideg van itt

Huzat

A félig nyitott ablak felé néz

Ibsen kedves

nem csuknád be az ablakot?

Huzat van
 A köszvényem
 Rövid szünet
 Jól van, tudom, friss levegőre
 vágysz
 tudom
 de nem bírom a huzatot
 sosem bírtam
nagyon rövid szünet
 ez a hasogatás
Szünet
 Köszönöm, köszönöm
 Köszönöm szépen
 kedves
 nagyon rendes tőled
Rövid szünet
 De hol késik Sigurd
 nem tudja, hogy születésnapom
 van?
 Hamarosan eszünk
Szünet
 Ibsen
Suzannah elmosolyodik magában
 mindig Ibsen
Rövid szünet, körülnéz
 Hol van Ibsen?
 Miért nem jön már?
 Ő
elmosolyodik
 a pontosság mintaképe
rövid szünet
 most mégis késik
 pedig terítve van
 neki, nekem és Sigurdnek
 Ma van a születésnapom

együtt eszünk
 mint amikor Sigurd még kicsi
 volt
 de hol késik Sigurd
 és Ibsen?
Szünet
 Ibsen különben sosem szeretett
 enni
Rövid szünet
 Ibsen kis étvágyú
 de azért kedveli
rövid szünet
 a borjúsültet tejszínmártással
 a petrezselymes báránnyúst
 a házivajon sült marhát
 És a húslevest
 főtt krumplival
 Kanalazza és magában beszél
 panaszkodott az a
 az a Lina
 a szolgálólány
 húslevest főzött neki
 Ibsen megette
 de csak ült és morgott magában
Pillanatnyi szünet
 Jobb` szeretett inni
 mint enni
 ez az igazság
 mindig így volt
 és
rövid szünet
 igen, előfordult
 hogy túl sokat ivott
 de nem olyan gyakran
hirtelen elhallgat. Elengedi az

asztal szélét, botjára támaszkodik,
 s egy ajtó felé tekint
 Enni is szeret
 de
 rövid szünet
 de mindig is
 egy másik ajtó felé tekint
 jobb szerette a folyékonyat
 ami lecsúszik a torkán
 így volt
 így
All, a fájdalom végig fut az arcán
 Ez
próbál kiegyenesedni
 ez
 igen, az utóbbi években
 folyton
 gyötör ez a fájdalom
 örökké hasogat
 és ráadásul
 itt Christianiában
 hideg van
 csak esik, esik
 a lakásba
 nem süt be a nap
 sötét
 és
hirtelen elakad, próbál kiegyene-
sedni
 Így ni
 És itt
 itt
 mindig csak bent
 a lakásban
 Az első emeleten

Soha másutt
 Rövid szünet
 Maximillanstrasse
 München
Szótagolva, mintegy magának,
nagyon lassan
 Arbins utca
 Christiania
Felnéz
 Mindig itt
nagyon lassan mondja
 Arbins
 utca
Szünet
 De Ibsen
az egyik ajtó felé tekint, s bol-
dogság fut végig az arcán
 te vagy az?
 Sokat késtél, Ibsen
Rövid szünet. Mintegy habozva
 Így van ez mindig
 Ibsen
kicsit gyorsabban beszél
 biztosan elmerültél a munkában
 s nem volt szíved megszakítani
 jól van ez így
 Ibsen
Rövid szünet
 Elmégy?
 Nem eszünk előbb?
 Mi ketten
elbizonytalanodik
 és Sigurd
 Hiszen a születésnapom van
Rövid szünet

Ám legyen	hiszen tudod
Várhatunk vele	a huzat
Nem sürgős	Nem bírom a huzatot
Dolgod van	ez a köszvény
Értem én	örökké hasogat
Tedd csak!	<i>Rövid szünet</i>
<i>Rövid szünet</i>	Köszönöm
<i>Körülnéz, s meglátja a nyitott</i>	Nagyon köszönöm
<i>ablakot</i>	Köszönöm, hogy becsuktad az
De Ibsen	ablakot
<i>Rövid szünet</i>	Köszönöm, köszönöm
Nem tesz jót neked	köszönöm, jószágos Ibsen
ne állj a nyitott ablakban!	<i>Szemével követi, amint a</i>
<i>Rövid szünet</i>	<i>láthatatlan Ibsen kimegy az egyik</i>
Csukd be kérlek!	<i>ajtón. Szünet</i>
Nem bírom a huzatot	Nem, nem az történik
De Ibsen	<i>egy pillanatra elakad</i>
válaszolj!	hogy Ibsenre gondolok
<i>Rövid szünet</i>	vagy beszélni akarok róla
Azt mondd, nem vagy éhes?	<i>nevet magán</i>
<i>Rövid szünet</i>	Henrik Ibsenről
Rendben	Doktor Ibsenről
Eszünk később	Azt hiszem
Menj, ha dolgod van!	egy pillanattal ezelőtt
Menj csak!	valóban itt volt
<i>Rövid szünet</i>	s aztán
Sigurd amúgy sem ért még ide	csak úgy eltűnt, vagy
de biztosan jön	visszatért a munkájához
hamarosan	De hiszen én kértem rá
mindig pontos	hogy akkor most
<i>Rövid szünet</i>	menj és dolgozz kedvedre
Rendben	Doktor Ibsen
menj csak!	És Doktor Ibsen
De kérlek	visszatért az íráshoz
az ablakot ne hagyd nyitva	<i>Szünet</i>

Most vélhetően ül és ír
elbizonytalanodik
 talán mégsem
 egy biztos
 a szobájában van
 igen
 igen, és fekszik
 igen, fekszik az ágyban
az egyik ajtó felé tekint
 örökké fekszik
 egész idő alatt
 csak fekszik
Rövid szünet
 Fekszik és pihen
 vagy alszik
 talán
pillanatnyi szünet
 fekszik
 teljesen kifehéredett
 ősz a szakálla
Nagyon rövid szünet
 Ki tudja, mióta ősz már
 a szakálla
 ősz
Nagyon rövid szünet
 S a haja is ősz
 Valamikor egészen sötét volt
 de
 ma már teljesen ősz
 A homlokára tapad
 S a szája
 rányílik
egy pillanatra elkalandozik a
gondolata
 a rázuhanó fájdalomra

azelőtt
pillanatnyi szünet
 azelőtt
 igen, régen a fájdalom csak
 időnként
 torzította el az arcát
 hirtelen
 váratlanul
 futott rajta végig
 a fájdalom
nagyon rövid szünet
 azt hiszem, tudomásul sem vette
pillanatnyi szünet
 s akkor
 furcsa hangok törtek elő
 nyers szavak
 összefüggéstelen szavak
 elejtett szavak
 Talán
 igen, töredékek
nagyon rövid szünet
 a fájdalom szavai
 miközben, igen
 miközben mozdulatlanul feküdt
 s az arca
rövid szünet
 már talán kisimult
 hogyan írjam le
pillanatnyi szünet
 szinte nyugodt
rövid szünet
 beletörődött
 talán
elbizonytalanodik, ismerkedik a
szóval

beletörődött	<i>kérdőn</i>
igen	vagy Lina?
igen, az arca beletörődést mutatott, igen	a szolgáló
és kedves volt	Rita lett volna?
pihent	Rita
igen	igen
és boldog	kikészítette a ruháit
talán	néhány darab már az ágyon
mintha a boldogságnál is boldogabb	feküdt
<i>elakad</i>	a többi a szekrényben lógott
de közvetlen előtte	s akkor én
igen, a fájdalom	<i>elakad, rövid szünet</i>
ez az elkerülhetetlen fájdalom	igen
ami	én
<i>rövid szünet</i>	<i>elakad, rövid szünet</i>
ami lényegtelen	Érzem a ruhái illatát
S mondott valamit	De ő miért nincs itt?
valami egyszerű	Megpillantok
érthetetlen	egy hajszálat a hajtókáján
ami nem jelentett az égvilágon	fehér
semmit	erős, mint a drót
vagy mégis	kabátzsebében dohánypor
igen	<i>elakad, rövid szünet, az ajtó felé</i>
a fájdalmat	<i>pillant</i>
norvég és német keverék nyelven	Átveszem a felöltőjét
Gott, hogy rohadna meg ez a fájás	<i>rövid szünet</i>
mondta	Ibsen
<i>elmosolyodik, rövid szünet</i>	Arra gondoltam
aztán a ruháit kereste a szemével	<i>elakad, rövid szünet</i>
S az a lány	Csak Sigurd jönne már
a szobalány	nyomós oka lehet, ha késik
<i>elakad. Rövid szünet</i>	Hiszen a születésnapom van
Az a lány, Line	Jöhetne már Sigurd
	hogy együtt
	<i>Rövid szünet</i>
	De Ibsen

miért nem szólsz egy szót sem?

Mi történt?

Rövid szünet

Ha nem, nem

Pillanatnyi szünet

Hiszen oly sokat dolgoztál

oly sokat írtál

egy életem át

Szünet. Magába süpped, majd

visszatér a gondolata

Azt mondják

túl kell adnom a ruháin

Nem akarok semmit sem kidobni

Szünet

Talán

körülnéz, maga elé néz

amikor fájdalom gyötörte az arcát

eltorzította

s úgy maradt egy ideig

míg el nem tűnt a fájdalom

vége

Szünet

De végül

igen

állandósult a fájdalom

Belefásult

ez talán

pillanatnyi szünet

igen, szinte enyhítette a fájdalmát

Jobb volt így

Belefásult a fájdalomba

Szünet

Alszik

Szünet

Úgy vettem észre

amikor bent voltam nála

az ajtó felé pillant

alszik

Biztos nem lehetek benne

gyakran tettetni

mintha aludna

Sosem tudhatom

Szünet

Már semmi sincs

ami boldoggá tenné

Csak fekszik magában

Semmiben sem leli a kedvét

azelőtt legalább

szerette az italt

és a fiatal lányokat

azokat a... fiatal lányokat...

elakad

S a különleges fogásokat

pácolt lazacot

füstölt sonkát

de

már ez sem tölti el örömmel

s talán sosem szeretett enni

De most hamarosan eszünk

Ibsen mindjárt betoppan Sigurdal

s akkor végre eszünk

az asztal terítve

elvégre születésnapom van

előkészítve minden

S Line

a szolgáló

Rita?

elakad

Szórakozott lettem

összezavarodik minden

volt, ami volt...

Forsman (Toma) Attila: A fa (tus, 20 x 22)

Száz éve született Albert Lange Fliflet

A.L.F. egy díjátadáson az 1990-es években

A könyvespolc nem, de a fejünk s a szívünk mindig kéznél lehet

"A *Miatyánk*-kal kezdődött ... nem túl nehéz, rögtön megtanultam kívülről is ... az oslói finn-ugor nyelvek professzora adta a kezembe ... Heidelbergben talákoztam egy szép, magyar lánnyal ... ő volt az első magyar szerelmem, de korántsem az utolsó, ellenkezőleg ... szorgalmasan tanultam magyarul, a kiejtés ugyebár nem nehéz, hanem a nyelvtan, az a nehéz ... Kelet-Norvégiában, egy havasi legelőn töltöttem három hetet, mialatt 800 magyar szót tanultam ... a következő nyáron, 1934-ben az Alpeseekben túráztam ... átkerékpároztam Budapestre, de ott megtudtam, hogy *Debrecenbe kéne menni*"

Éltek, élnek Norvégiában olyan norvég anyanyelvűek, akik különös

módon vonzódnak hozzánk, magyarokhoz, a magyar tájhoz, a magyar nyelvhez, a magyar kultúrához. Kérem, ismerkedjenek meg Albert Lange Fliflet (1908-2001) professzorral, aki 100 éve született Norvégiában, és 70 évesen vonult nyugdíjba a Bergeni Egyetem Nyelvészet tanszékéről.

A. L. Fliflet 19 évesen tette le vizsgáit az Oslói Egyetem finn-ugor szakán, majd filozófiát és történelmet tanult. 24 éves korában adjunktus lett, 30 évesen magiszter fokozatot szerzett a finn-ugor nyelvekből. 1934-ben járt először Magyarországon. 10-12 nyelven írt és beszélt, ebből norvégul, svédül, finnül, észtül és lappul anyanyelvi szinten, angolul, németül, franciául, hollandul és magyarul kiválóan. De például fordított olaszból, latinból, héberből is. Nemzetközileg elismert műfordító volt. Kritikusai szerint legmonumentálisabb alkotása a finn Kalevala újnorsokra (nynorsk) fordítása (1967). Több nyelven írt verseket, magyarul is. Álljon itt az 1934-ben, Oslóban írt költeménye:

1934

1934 augusztus 8. szombat

DEBRECENI UJSÁG—HATDÍJÓLD

KULTURDIPLOMATÁK DEBRECENBEN

„A természet kezétől gyönyörűen felépített Magyarországot össze sem lehet hasonlítani a köves Norvégiával”

Beszélgetés Fliflet Albert Lange norvég fiatal emberrel, a finn-ugor nyelvészet doktorával; Kárpátalja csodálójával, aki a Szózatot lefordította norvég nyelvre

Nemrégiben a kassai rádió hullámhosszán a kassai dalosnappelyről egy kis és furcsa kiejtésű és hangsúlyozási magyarsággal egy érdekes magyarországi vendég üzent a magyarságnak. Fliflet Albert Lange norvég fiatalember volt ez a vendég, aki megható kedvességgel vázolta a norvég-magyar kapcsolatokat:

— Magyar Testvérek! — szólott az úzenet. — Ezre a nagyszámú dalos-

— Hol tanult meg ilyen jól magyarul?

— Csupa véletlen volt az egész. — felelt. — Norvégiában járt évekkel ezelőtt egy finn professzor.

Vele sokat beszélgettem, a találkozásunk után a finn nyelv tanulásába kezdtem. A többi aztán ebből következett.

A finn nyelv után a vele rokon lappot tanulmányoztam, majd átírtam magyarra. Egyből, közele-

Most már emlékszem. Akkor ismerkedtem meg Teleski Pállal is... A magyarok szerették járnai a világot. De most már nem nagyon mennek. —mondjs. — Nincsen pénzük... Igen?

— Ugy van. Most másra kell a pénz. Eről aztán a szociális témákra térünk át.

— Mi szegények vagyunk... Az 1918-as forradalom után az ország-

Debreczeni Ujság 1939 augusztusi száma: Beszélgetés A.L. Fliflet norvég fiatalemberrel

Nyári emlék Debrecenből

Hattyúk úsznak nádak között,
telihold a fűzfák fölött.
Mély az este, derült az ég,
illatos és meleg a lég
Debrecenben a Nagyerdôn
- a Nagyerdôn!

Messze húzzák a cigányok,
táncolnak a szép leányok.
De mi magányosak lettünk –
egy élő "Nem!" ül mellettünk
végsô este Debrecenben
- Debrecenben!

Elfordulok, elfordulok,
mert a nyakába borulok
ha csak nézek kék szemébe.
Ne vigy minket kísértésbe...
Ég és leány, hallgass reám
- hallgass reám!

Viszontlátom utoljára –
játsszó napfény esik rája.
Látom mellettem a fejét,
drága arcát, száját, szemét...
Mégkísértve érzem magam
- érzem magam!

Édes – ezen két emlékem
mondhatatlan drága nékem:
az, hogy búval ellenálltam,
s hogy örömmel úgy csináltam
amint szólt a szívem hangja
- szívem hangja!

Az első magyarországi utat aztán számtalan követte. Tanulmányutak, konferenciák, magánlátogatások... Rengeteg barátot, munkatársat talált hazánkban.

Északi fény

Szülőhazám dermed a jégben:
rideg most talaja, s kemény.
De mégis, a hólepte mélyben,
vár tavaszra szent vetemény.
Ez – a hazám –

Óh bús hazám e sötét télben –
nap nélkül sem vagy te szegény!
Fölötted – óh lásd! – áll az éjben
egy hullámzó, mennyei lény.
Nézz föl, hazám! –

A világosság a sötétben
már fénylik mint gyöző remény.
Mint szivárvány ragyog az égen
ígéret, az északi fény.
Bízzál, Hazám!

(született Tromsøben a második világháború idején)

A munka önmagáért öröm. Ezen túl a célunk más nem lehet, mint a szépség, a melegség és a szeretet ápolása

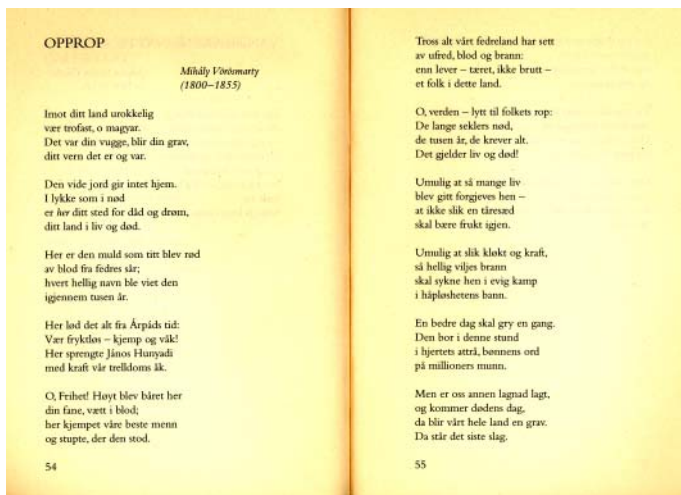
A norvég-magyar kulturális kapcsolatok ápolásáért, műfordítói munkásságáért a magyar állam 1996-ban a Pro Cultura Hungarica emlékéremmel tüntette ki. Hargita Árpád, a Magyar Köztársaság akkori oslói nagykövete az átadási ünnepségen Fiflet professzor két jelentős norvég fordítását emelte ki: Madách Imre *Az ember tragédiája*, és Illyés Gyula *Kháron ladikján* című műveket (Aschehoug, 1979).

1997-es fordításkötetének borítója

A tiszteletére rendezett fogadáson a professzor úr elmondta, hogy az általa norvégra fordított magyar verseket szívesen fogadta a finn, a norvég és a dán rádió és a televízió, valamint a különböző folyóiratok is.

A kilencvenes évek végére teljesen elvesztette a látását. Ezért csak a felesége, Marianne áldozatos segítségével tudta 1999-ben kiadni a vadonatúj fordításait tartalmazó verseskötetét. Ebben nyolc nyelvhez tartozó költők társaságában ott találhatjuk Vörösmarty Mihály, Ady Endre és Illyés Gyla egy-egy versét is. Álljon itt a kötetből egy 1995-ös Ady fordítása

Vörösmarty Mihály: Szózat (Opprop) az 1997-es kötetből

Herrens Komme

Da de forlot meg,
da jeg overgav min sjel idet jeg stupte,
blev jeg uventet og stille
omfavnet av Gud.

Ikke med basun kom Han
men med et stumt, virkelig favntak;
ikke en vakker, solhet dag
men en natt, i krig.

Og mine forfengelige øyne
blev blinde, min ungdom døde.
Men Ham, den Lysende, Veldige,
ser jeg i evighet.

Az úr érkezése

Mikor elhagytak,
Mikor a lelkem roskadozva vittem,
Csöndesen és váratlanul
Átölelt az Isten.

Nem harsonával,
Hanem jött néma, igaz öleléssel,
Nem jött szép, tüzes nappalon,
De háborús éjjel.

És megvakultak
Hiú szemeim. Meghalt ifjúságom,
De őt, a fényest, nagyszerűt,
Mindörökre látom.

Drága Albert!

Itt küldöm a hangverseny-műsorokat. Természetesen a Festival-Direktorának is elküldtem. Nagyon szépen kérek, légy szives a magyar nyelven írt műsorszámokat lefordítani norvég nyelvre, hogy megértse a Direktor. Van egy trio, egy cimbalom-kettős, és 2 cimbalom-zongora műsor. Mellékelten küldök egy magnetofon kazettát, egy most felfedezett fiatal énekesnőről. Ha érdekli a Festival vezetőségét, légy szives add át nekik. Ha tudják szerepeltetni, az én hangversenyeimre is be lehetne tenni. / Természetesen ez nem feltétele az én előadásaimnak, csak ha tényleg meg tudnák nyerni a tetszésüket./

Remélem Bercike jól vagytok mindnyájan. Mi nagyon készülünk a norvég utra. Kérek adj tanácsot, hogy merre a legjobb utazni odáig.

Légy szives írd meg nekem, hogy érdekel é még a cimbalomtörténeti előadás, és ha igen, akkor azt is küldöm neked. Az egyetlen, vagy bárhol máshol, ahol te akarod, tiszteletdíj nélkül hajlandó vagyok veled egy előadást játszani. Te mondd a szöveget, én cimbalmozok.

Sok szeretettel köszöntlek, várom mielőbbi válaszodat, és nagyon szépen köszönöm a segítségedet.

Budapest 1980 január 7.-én

Csókollak

Tarján Tóth Ida

Tarjáni Tóth Ida 1980-as levele A.L.F.-hez

Albert Lange Flifletről két kisfilm is készült.

1996-ban (készítette Kunszenti Ágnes, Kovács Ferenc) és 2000-ben (készítette Bogya Emese Lujza, Kunszenti Ágnes, Kunszenti-Kovács Dávid, Kovács Ferenc).

Mindkettőt még abban az évben bemutatta a Magyar televízió (m2 és DunaTV).

-KKF-

Desirée Forsman: Ceremónia (acryl panóra, 90x 120)

Akit „kifejezetten jólesik hallgatni”

Maros Ilona stockholmi énekesnő pályaképe

A Stockholmban élő jeles szopránénekesnő Budapesten született, ott végezte a zenei konzervatóriumot. Tanulmányait Svédországba települése után a stockholmi zeneművészeti főiskolán fejezte be. Ma pedagógusként adja tovább pályáján szerzett tapasztalatait.

Skandináviában korán felfigyeltek tehetségére, hangjának magas fokú érzékenységére. Elsősorban korunk zenéjének árnyalt hangú tolmácsolásával keltett nagy figyelmet. Főként a vokális kamarazene területén volt egyedülálló. A *Marosensemble* alapító tagjaként elősegítette ezeknek a műveknek az ideális bemutatását. De fellépett majdnem minden skandináviai zenekarral is, elsősorban mai zeneszerzők műveinek bemutatásával.

Sikerességét mutatja, hogy majdnem minden kortárs svéd zeneszerző komponált számára. Több mint másfélszáz kompozíciót mutatott be. A neves szopránénekesnő nemcsak Skandináviát járta be, hanem számtalan európai országban is szerepelt, sikert aratott, mindenütt megnyerte a hallgatók szívét.

Egyik lemezéhez a következő szöveget írta egy ismert svéd zenetudós: *„Ilona Maros – a Hungarian gift to Sweden – is an unusual singer in more way than one. The foundation of her musical education and training were laid in Budapest. She sang, early and most successfully, the whole of the classical repertoire, church music, folk music and*

Kodály Zoltánnal és a Budapesti Madrigálkórus tagjaival és 1965-ben

lieder. She come to Stockholm in 1968 together with her husband the composer Miklós Maros – a young couple who soon became established and became popular, respected members of the Swedish musical community. Swedish musicians were fascinated by Ilona Maros' lyrical soprano – lithe, pure, absolutely natural, with a special timbre and a divine upper register. Today there is hardly a composer in Sweden who has not dedicated some composition to her. This is due in equal measure to her congenial capacity for genuine, penetrating musical interpretation and to her being one of the few singers who will readily perform, learn and take an interest in contemporary music. When

she interprets music she becomes part of it, is it, lives it.”

Számos újságcikk, beszámoló, méltató kritika tanúskodik Maros Ilona elragadó előadásairól, közönséget lenyűgöző szopránjáról. Írtak róla svédül, dánul, norvégul, izlandiul, angolul, magyarul, németül és sok más nyelven. Íme néhány szemelvény ezekből a méltatásokból.

„Maros Ilona vokális teljesítményeit hat éve kísérem figyelemmel és megállapíthatom, hogy fejlődése bámulatra méltó. Zenei intelligenciájához, mindig is meglévő stílusérezékéhez és kifejezésbeli gazdagságához az elmúlt évek során olyan hangbeli kibontakozás társult, hogy ma már technikai téren sem ismer lehetetlent. *Svenska Dagbladet*

1967-ben, a Wiener Kammeroper előadásán (Albert Roussel: *Das Testament der Tante Caroline*)

hangja, felvillanyozza a hallgatót, amely a kiválóság magvát hordozza magában, ami egy kis bemelegítés után nagy hatású különleges magasságot és kifejezőerőt sugárzó szintet ér el.”

Svenska Dagbladet

„Leginkább az együttes szopránjára, Maros Ilonára, figyeltem fel, akinek hangvitele hangszeri virtuozitás szintjét érintette. Felőle fogunk még hallani.”

Berlingske Aften

Nemcsak intonációjának tévedhetetlen biztonsága, nemcsak óriási hangterjedelme és ritmikai pontossága készlet csodálatra, hanem e hang szépsége is, ami ebben a műfajban éppenséggel nem mindennapos jelenség. Ezt a hangot kifejezetten jólesik hallgatni, és ez nagy hasznára válik a műveknek, amelyeket Maros Ilona megszólaltat.”

Magyar Nemzet

„Annak ellenére, hogy szoprán, a mélyebb tónusokban is páratlanul telt, meleg a hangja, és a magas hangszintjei meg kétségtelenül operába való hangerejéről tanúskodnak.”

„Maros Ilonának érdekes a

**Maros Ilona
Philadelphiában 2006-ban,
Rodin szobra előtt és tiszte-
lői virágaival**

„... említendő, hogy az *Agnus Dei* utolsó részében kimondhatatlanul szép volt a szopránszóló, Maros Ilona tolmácsolása ideális volt.”

Kronenzeitung Wien

„S az énekhang kényesebb hangszerén Maros Ilona mintha az elektronikus modulátorokkal tisztává szűrte, az ember érzéki vibrátorának csak a legnevesebb, legtisztább részét tűző énekszó új iskoláját teremtené meg.”

Esti Hírlap

„Maros Ilona tökéletes szépséggel és könnyedén uralta a három oktávot átfogó zenedarabot.”

Dagens Nyheter

„Pergő dobok hangjával indul a mű, a basszusklarinét pedig gondolati formákkal gyorsít, melyet a fuvola követ és támogat, és amint a hangok egymásba ölelkeznek, belép Maros Ilona a virtuóz szopránjával, hangja vakító, fényes akár a hajnali napfény, amikor megérinti a hó lepte ormokat.”

Ingvar Loco Nordin

Felvételeiből válogatva elsőként *Johan Hemlich Roman (1694-1758): Festa musicale* című kantátáját említjük. A lemezfelvétel 1988-ban, a Hungarotonnál, a Capella Savaria együttesével készült. A Capella Savaria ebben az időben világszerte az egyik legnevesebb régi zenei együttes volt. A kantáta és nem kevésbé a virtuóz szopránária

Maros Ilona és Ingvar Lidholm a ma élő legnagyobb svéd zeneszerző, Maros Miklós professzora volt a Főiskolán

A Maros házaspár Németországban, a zeneszerző *Lalula* című darabjának plakátja előtt

előadása nagy feltűnést keltett. A művet kéziratból adták elő, az 1725-ös bemutató után először!

Carin Malmlöf-Forssling (1916-2005): Vollmond című alkotását Maros Ilona számára komponálta. Az énekhangra és zongorára írt mű japán haiku-versek német fordítására készült. Zongoraszólamában olyan hatások vannak, amivel a keleti hangulatot akarta aláhúzni a zeneszerző. Ezeket a hangszer belsejében a zongora húrjain kell játszani! Malmlöf Forssling három évvel ezelőtt, egy hónappal kilencvenedik születésnapja előtt halt meg. Kiváló európai színvonalú zeneszerző volt.

A most hetven éves *Bo Nilsson* a mai napig a legnevesebb svéd zeneszerző. Már tizenhét éves korában ünnepelték Darmstadtban (a zseni Malmerget-ből). Ezen a néven mindenki, az úgynevezett utca embere is ismerte egész Svédországban, évtizedekkel később is. Darabjait az egész világon játszották. Néhány éve filmet is készítettek életéről, amit a svéd televízióban láthattunk.

Flöten aus der Einsamkeit című munkáját Maros Ilona és a Marosensemble számára írta. Ma kezdik újból felfedezni régebbi műveit is, nemrég megjelentek összes művei egy CD-albumban. Ezen az összkiadáson hallható újra a Maros Ilonával készült felvétel is, amely először a 1970-es évek végén, LP-lemezen jelent meg.

A művésznő élettársa a neves zeneszerző, *Maros Miklós* (Az Ág-hegy 3. számában mutattuk be. - 381. oldal) Több művet is írt Maros Ilona számára. Az egyik, a *Fyra sånger ur Gitanjali* című (Négy dal a Gitanjali-ból) *Rabindranath Tagore Gitanjali* verseskötetéből vett szövegekre, a Marosensemble kíséretével.

Maros Miklós *Manipulation II.* című különleges műve, szoprán hangra és live- elektronikára készült. Maros Ilona hangja mikrofonon át, különböző átalakító szerkezetek segítségével sokszorozódik, visszhangosodik, sötétedik, átváltozik a mű dramaturgiájának megfelelően.

Lőrinczi Borg Ágnes

Ilona 2001-ben, Amsterdamban

Maros Ilona életrajzi adatai:

1940 augusztus 8-án született Budapesten, ahol a Bartók Béla Zenekonzervatóriumban, majd a Stockholmi Zeneművészeti Főiskolán tanult. Férjével Maros Miklós zeneszerzővel 1968-ban Svédországban telepedtek le. Koncerténekesként kezdte pályáját, egy évig a Bécsi Kamaraopera (Wiener Kammeroper) tagja. Számos sikeres fellépése volt Európá-

ban. Svédországban minden jelentős zeneszerző műveinek előadója, 1972-ben alapította a Marosensemble, 1999-ben pedig a Novilla együtteseket.

Több kitüntetésben részesült, többek között Stockholm város díja, a Svéd Zeneszerzők Szövetsége előadói díja, A Liszt-érem, A Kodály-érem és a magyar jogvédő iroda, az Artisjus díjának tulajdonosa, többször is elnyerte a svéd állam ösztöndíját, Az Új Zene Nemzetközi Társaságának (ismertebb az angol rövidítésben: ISCM) tagja.

Számtalan rádiófelvételt készített, elsősorban a svéd rádió számára, de többek között a többi skandináv, a magyar, a litván és több német rádióadó is őrzi felvételeit.

Több mint harminc hanglemeze jelent meg, elsősorban mai svéd zeneszerzők művei. A 1970-1980-as években készült LP-lemezek közül több ma már CD-n is hozzáférhető, így például a két barokk zenei felvétel is, ami a magyar Hungarotonnál készült: **Dietrich Buxtehude**: *Laudate pueri* (Hungaroton SLPD 12882), valamint **Johan Hemlich Roman 2** kantátája (Hungaroton HCD 12943).

CD lemezeiből:**Lars-Gunnar****Bodin:** Clouds*(Fylkingen Records**FYCD 1023)***Daniel Börtz :** Sin-
fonia 6, *(Phono Suecia*
*PS CD 24)***Sten Hanson:** John
Carter Song Book
(Phono Suecia PS CD
*30)***Åke Hermanson:**
Stadier *(Caprice CAP*
*22056)***Pär Lindgren:**
Shadows that in dark-
ness dwell *(Phono*
*Suecia PS CD 21)***Maros Miklós :** Four Songs from Gitanjali *(Phono Suecia PSCD*
*23)***Maros Miklós :** Manipulation 2 & Manipulation 4 *(Fylkingen Re-*
*records FYCD 1025)***Bo Nilsson:** Flöten aus der Einsamkeit *(Phono Suecia PS CD 105)***Sven-David Sandström :** Just a bit, *(Phono Suecia PS CD 58-3)**ILONA MAROS- soprano & BENGT FORSBERG - organ/piano**SWEDISH CONTEMPORARY MUSIC (Phono Suecia PS CD 37)***Bengt Hambræus, Carin Malmlöf-Forsling, Anders Eliasson,**
Maros Miklós, Arne Mellnäs, Hans Eklund, Anders Nilsson, Sven-
Erik Bäck**Maros Ilona egyik CD-lemeze**

Tóth Kati

1984 december 11-én született Marosvásárhelyen, 1990-tól él Svédországban. 2000-2003 között Művészeti Gimnáziumban tanult, (Katedralskolan, Växjö). 2007-ig Modern Művészeti Egyetem, (Cumbria Institute of the Arts, Carlisle, UK) tanult, művészeti diplomát kapott. Utána, - ma is, 2009-ig - a newcasteli egyetemen mesterkurzusán gyarapítja művészi tudását.

„Munkám nagy része a miniatűrök készítéséből és filmezésből áll. Nehezen elérhető helyekről, mint például a vulkánkitörés, a tenger mélye, a világűr, elhagyatott városok, katasztrófák helyei ihlettek munkáiban. Az ezekről a helyekről készült dokumentumfilmeket igaznak tudjuk, de átélni sohasem tudjuk igazán. A nem valós adatok alapján létrehozott „dokumentumaim” által, a valóság és a feltételezések közötti kérdések megfogalmazására szeretném ösztönözni a nézőket.

2006 után főként a vízről és a gravitációról szóló kísérletezés foglalkoztatott. Feltöltöttem vízzel egy akváriumot, és belehelyeztem miniatűr dolgokat. Az akvárium üvegfalán át filmeztem. A lassú és álomszerű képek nyugtató hatást váltanak ki, szürreálisak és egyben elidegeníthetők.”

Film az akváriumból című írásában Camilla Carnmo megállapítja, hogy, a växjöi tanulmányai után, művészetét Angliában tökéletesítő Tóth Kati hat perces filmösszeállítása gondolatgazdag, és ellensúlyozni óhajta a TV-ben gyakorta látott dokumentum felvételeket, amelyek

olyan világot jelenítenek meg, amit a valóságban nem láthatunk.

„Tóth Kati egy kis akváriumban készíti felvételeit – A Templom metafora, az elsüllyedt hajók és az Atlantisz világát idézik. A másik két film az izlandi táj és a vulkánkitörések ihletései.”

2007 áprilisában a växjöi Konsthallen teremben a fiatalok film, foto és videó kiállításán Tóth Kati a Templom, Gejzír és Kitörés című művével szerepelt. A kamera segítségével bemutatott miniatűr világ különleges művészi sajátosságaival nagy érdeklődést keltett.

Kiállításai:

1994-től művészeti iskolája számos csoportkiállításán vett részt munkáival. A Friction című kiállítás részvevőjeként munkáit 2000-ben bemutatták az északi országokban.

1999

A FN Barnkonventionen tíz éves jubileuma alkalmából szoborát felavatták Växjö központjában.

Részvétel az Új Kéve folyóirat svédországi Petőfi rajzversenyén.

Három festménye a Kiskőrösi Petőfi Múzeum állandó kiállításán látható.

2005

Fine Art Video and Film Screening, Lonsdale Cinema Carlisle, Carlisle, United Kingdom.

2006

Magnet, Cumbria Institute of the Arts, Carlisle, United Kingdom.

Collection of works, Thúr György, Nagykanizsa, Hungary.

Collection of works, Heveti Sándor Iskola, Nagykanizsa, Hungary.

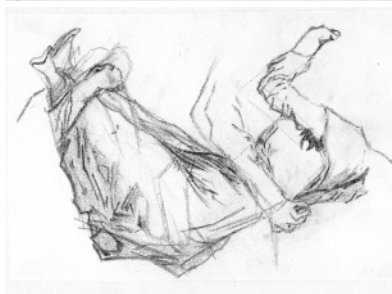
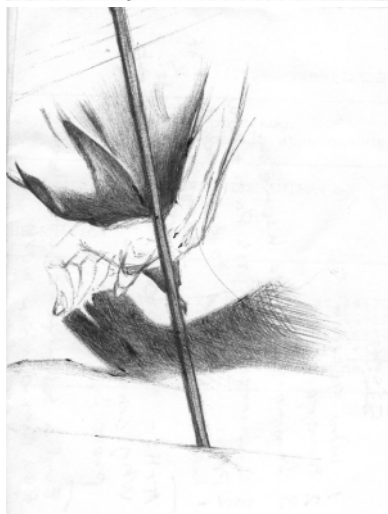
2007

Collection of Recent Works, VOKE Kodály Zoltán Művelődési Ház, Nagykanizsa, Hungary.

Unga Tjejer, Växjö Konsthall, Växjö, Sweden.

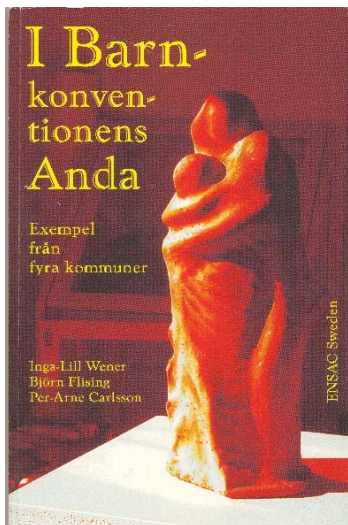
Digital Art Showcase, Learning Gateway, Carlisle, United Kingdom.

kathy_toth@hotmail.co.uk

Tóth Kati rajzai:

- Fejek**
- Tanármadár**
- Kéz**
- Ruha**

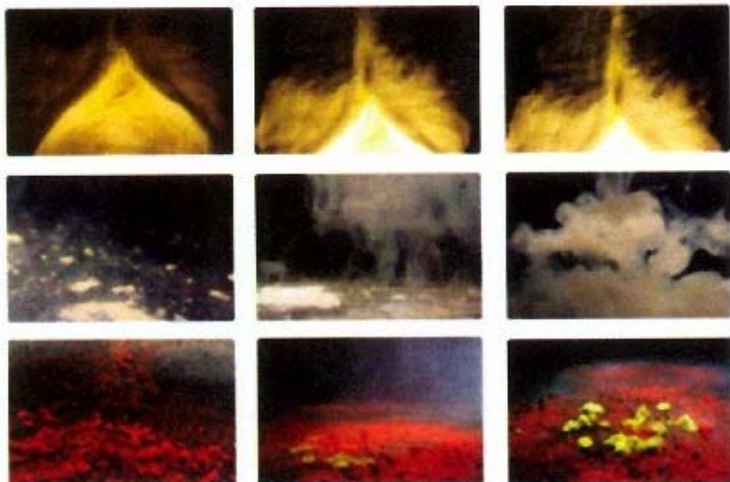
Tóth Kati munkáiból:

Egy szoborkiállítás katalógusa (fenn balra)

Munka egy kiállításon (fenn jobbra)

A város (videó-installáció akváriumban, a lenti sorban)

Villanykörte (a képsorozat első és utolsó képe, fenn)
Képek videó-munkáiról az iskola katalógusában (középen)

Forsman (Toma) Attila: Vándorló (tus, 28x35)

Svéd-magyar művész- házaspár Sölvesborgból

Forsman (Toma) Attila önmagáról

Születtem a régi Jugoszlávia határain belül, az akkori Vajdaság Autonóm Tartományában, a bácskai részen Újvidék (Novi Sad) városában, 1969. május 8-án.

Édesapám újvidéki, édesanyám péterrévei származású. Gyermekkoromat Péterrévén töltöttem.

1992 emigráltam Svédországba. Életem nagy részében a fémiparban dolgoztam, hegesztő, szerszámkészítőként. A ceruzát már gyerekkoromban nagyon szerettem használni, de nem a számtan gyakorlására, hanem már akkori szürrealista képzeleteim papíron való megörökítésére. Az archeológia és a művészetek már serdülőkorom óta nagyon érdekelt. Festészeti tanulmányaimat magánúton végeztem. Markarydben megismerkedtem élettársammal Forsman Desirée festőművésszel.

2000-ben Svédország dél-keleti részére költözünk, Sölvesborg városába, ahol galériát és műtermet nyitottunk. 2007-ben hivatalosan is házasságot kötöttem Desiréevel, és átvettem vezetéknevét.

Eleinte olajfestéssel dolgoztam, aztán áttértem a száraz pasztellfestésre, amelynek alapjait Theis Eljas dániai művésztől sajátítottam el. Szeretek sokáig dolgozni a műveimen, kedvelem a gyorsan száradó festékanyagokat. Megismertem az acryl festékekkel való munkát, amit nagy kielégüléssel alkalmazok. Szeretem a szürrealizmust és a szimbólumokat. Tussal is dolgozom. Az igazságot az alkotásban nagyon nehéz elérni.

Kiállításai:

- 1994** Medborgarhuset, Markaryd
- 1996** Strömsnäsbruk Bibliotek
- 1998** Galleri 14 , Markaryd
Markaryds Konst och Hantverksrunda
- 1999** Ateljé Ess i Bägare, Markaryd
Klotet, Ängelholm
Metector AB, Markaryd
Samhall, Växjö
Markaryds Konst och Hantverksrunda
- 2000** Diab AB, Laholm
Strömsnäsbruk Folketshus
- 2001** Markaryds Konst och Hantverksrunda
- 2003** FD Textillandet, Sölvesborg
MIRK, International Exhibition of Needlework and Collection, Serbien-Monte Negro
Magyarok Háza, Ungern (Budapest)
- 2004** Fiskemuseum, Hällevik
MIRK, International Exhibition of Needlework and Collection, Serbien-Monte Negro
Valje skola, Valje
Wämö Center, Bergåsa Karlskrona
- 2005** Valje skola, Valje
Blåherremölla, Maglehem
Sydöstrans lokaler, Sölvesborg
Tingshuset, Sölvesborg
Galleri Ess i Bägare (Eget galleri)
Valje skola
- 2006** Galleri Edelweiss. Kristianstad
Slottslängorna, Sölvesborg, samlingsutställning
Bokelundsskolan, Sölvesborg
- 2007** Valje skola, Valje
Olseröd, Österlen
Galleri Edelweiss
Slottslängorna, Sölvesborg, samlingsutställning
Exhibition of Needlework and Collection, Serbien

Svéd-magyar művész- házaspár Sölvesborgból

Desirée Forsman önmagáról

Születtem 1952. Május 17-én Gävle-ben, 1960-ban átköltöztem Västeråsba, ahol az irodai és gazdasági szakmát tanultam. 1983-ban elköltöztem Markarydba (Småland), ahol a festészeti pályám elkezdődött. Már gyermekkoromban nagy érdeklődést tanúsítottam a képek és a formák iránt. 1989-ben részt vettem egy tanfolyamon, olaj - festészetet tanultam.

Első kiállításomat 1994-ben a Galleri 14-ben rendeztem, Markarydban. A sok más tanulmányom mellett a glimåkraí főiskola a művészeti szakán is tanultam. Évekig gyakoroltam az olajfestészetet, ma leginkább az acrylt használom.

2000-ben Sölvesborgban, művészegyesületet alapítottam Blekinge Ringen néven. Galériát is nyitottunk férjemmel, és a Galleri Ateljé Ess i Bägare nevű stúdiót működtetjük.

Modern romantikusnak tartom magam, műveimben az impresszionizmus és expresszionizmus árnyalatai fedezhetők fel, a színeknek hatalmával próbálok nézőimet meghódítani.

Mondanivalóm gyakran egyszerű: a nők érzékenységét, szépségét, lágyágát és a ravaszságát ábrázolom. Az állatok sebezhetőségét, misztikus forrásait, a gölöncsér edények és az ember történelmét.

Színvilágomat érzéseimre alapozom, így építem fel mondanivalóimat.

Kiállításai:

- 1994 Galleri 14, Markaryd
1995 Galleri 14, Markaryd
1996 Konst och Hantverksrundan, Markaryd
Diab, Laholm
1997 Konst och Hantverksrundan, Markaryd
1998 Halmstad, biblioteken, 5 februari-1 maj
Konst och Hantverksrundan, Markaryd
1999 Ateljè Ess i Bägare, Markaryd
Metector AB, Markaryd
Samhall, Växjö
Konst och Hantverksrundan, Markaryd
Klotet, Ängelholm
Diab, Laholm
2000- Folkets hus Strömsnäsbruk, samlingsutställning
2001 Konst och Hantverksrundan, Markaryd
2003 F.d. Textillandet, Sölvesborg, Blekingeringen
2004 Bajmok, Serbien-Monte Negro internationell utställningar
Valje skola, påskhelgen, Blekingeringen
Wämö Center, Bergåsa, Karlskrona
Fiskemuseum, Hällevik, Blekingeringen
2005 Valje skola, påskhelgen, Blekingeringen
Blåherremölla, Maglehem
Sydöstrans lokaler, Sölvesborg
Tingshuset, Sölvesborg
Galleri Ess i Bägare (eget galleri)
2006 Valje skola
Galleri Edelweiss. Kristianstad, Bokelundsskolan, Sölvesborg
Slottslängorna, Sölvesborg, samlingsutställning
2007 Valje skola, Valje
Olseröd, Österlen
Galleri Edelweiss
MIRK;International Exhibition of Needlework and Collec-
tion, Serbie
Slottslängorna, Sölvesborg, samlingutställning

Desirée Forsman:

Gepárd

(acryl panóra, 60x120)

Sebezhetőség

(olaj vászonra, 70x90)

Virágok

(acryl panóra, 40x60)

A 90. születésnapra készülődve Szabó Magda (1917-2007)*

Kovács Ferenc (KF): Norvégiában nem elterjedt a polgári regény. Az Ön főhősei (mint pl. az általunk elolvasott 3 regényben *Eine altmodische Geschichte*, *Die andere Esther* és *Døren*) többnyire polgári háttérrel rendelkező személyek. Miért?

Szabó Magda (SzM): Nem fedi a valóságot, hiszen nemcsak regényeket írok, hanem drámákat, esszéket, tanulmányokat, útleírásokat, rádiójátékokat is, amelyek teljesen más közegből merítik mondanivalójukat. A regényeim egy része csak annyiban polgári, amennyiben a családi háttérem, neveltetésem, iskoláim ebből a közegből valók, így az elsődleges élményeim is innen táplálkoznak. Minden regényemben különböző korosztályokba tartozó hősökkel dolgozom, mert eleget tapasztaltam, hogy egyazon tény más értékelést és megvilágítást kap aszerint, ki az, aki reagál rá, miféle emléktartalom és hány évtized visszatekintési lehetősége birtokában.

KF: Írócsaládból származik, mindig is író akart lenni? Mikor kezdett írni?

SzM: Valóban, anyám meséi, apám novellái akár kiadhatók is lennének, a mi családukban mindenki író volt a maga módján. Mind a ketten minden este meséltek nekem, csak úgy a fejükből. Én azt hittem, hogy a mesekönyvek teljesen feleslegesek. Mire valók? Esténként mindenkinék az apja, anyja odaül az ágya szélére és mesél. Teljesen természetes volt, hogy én magam is eszmélésemmel egy időben már verset, rímet faragtam, mesét írtam. Nem akartam én író lenni, pedagógusnak készültem, a latin tanári pályától nem tudott eltéríteni még apám se, aki színésznőnek szánt. 10-12 éves koromban fedezte fel képességeimet Szondy tanár úr, aki kegyetlen módon próbált belőlem író faragni, kijavította zsenyéimet, olyan látásmódra tanított meg, amiért máig hálás vagyok neki. Az én szüleim esetében egy vidéki városban, majdhogynem abnormalis jelenség volt az írói munka. Hogy egy városi tanácsos novellákat írjon, az csaknem azonos volt az elmebajjal. Egy városi tanácsos menjen közgyűlésre, és ne járkáljon a színház körül, és ne próbál-

jon verseket írni hetvenéves korában arról, hogy öregszik, és milyen, ahogy a ragyogó fiatal fodrászlány levágja a fűrtjeit, ő meg hogyan érzékeli ezekkel a hulló fűrtökkel az elmúlt és végképpen lezáródó időt. Amikor Szondy tanár úr, az a nevelőm, aki észrevette, hogy talán az átlagosnál nagyobb készséggel írom a magam gyerekes munkáit, és elkezdett szabályos tréning alá venni, szóval amikor elindultam ezen a pályának még nem is nevezhető úton, olyan volt a gazdasági és társadalmi helyzet, hogy eszembe se jutott, hogy én a tanár úr által észrevett képességeimet komolyan vegyem és azt mondom: kérem én író leszek. A Szabó-házban volt, hogy nem volt mit enni, de volt Encyclopedia Britannica, és én latinul beszéltem hároméves koromban.

KF: Tudomásunk szerint kezdetben verseket írt. Később regényeket, majd színdarabokat. Mesélne nekünk a különböző műfajok közötti kalandozásairól? Természetes, hogy a verselést a regényírás kövesse? Szereti váltogatni a különböző műfajokat? Miért?

SzM: Először is én gyerekkoromtól kezdve mindenfélét írtam, nemcsak verset. Egyszer rájöttem, hogy színésznő leszek, másszor színdarabot írtam, megint másszor meséket, aztán nagyon sok verset írtam középiskolás koromban. Kezdetben valóban verseket írtam, a hallgatás éveiben azonban mondanivalómat már nem ebben a formában, hanem prózában tudtam kifejezni. Anyám halála után pedig már egyáltalán nem írtam verset. Kritikusaim szerint a prózába is megmaradtam lírikusnak. Hogy miért hagytam abba a versírást? Csupa keserű dologról lehetett csak verset írni akkoriban, én is ezt próbáltam csinálni. De nekem elegendő lett egy idő után abból, hogy a versekben mindenki azt írja meg, hogy neki milyen rossz. Ezt nem így kellene, gondoltam. Aztán Piroska nagynéném temetésén ért valami, 53-ban. Mindenki mindennel foglalkozott, csak az elhunyttal nem foglalkozott senki. Ez nekem nagyon rosszul esett, mert nagyon szerettem Piroskát. Ez a temetés volt írói életemnek a legfontosabb pontja. Gondoltam, ezt meg kellene írni. Megírni, de nem versben. Hogy miképp jutottam el a harmadik műfajhoz, miután a lírikusból epikus, s most a regények mellett színdarabokat és rádiódramákat is írok? Egész életemben izgatott a dráma, gyerekkoromban iskolatársaimból miniatűr színtársulatot szerveztem, darabot írtam, de írtam én iskolai ünnepélyre is épp elég színdarabot, tanár ko-

romban. A színház világa mindig is izgatott, valami felemelő érzés, ahogy a színészek játékkal hozzá tudják adni a megírt szerephez azt a többletet, amit esténként megformálnak a színpadon.

KF: Mi sarkallja Önt az írásra?

SzM: Ha nem akartál író lenni, akkor nagyon könnyű erre a válasz. Azt kérde a Jóistentől, miért teszed ezt, nekem sokkal jobb volt, mikor tanár voltam, tudtam, mikor vagyok szabad, most meg sosem tudom, mert nem tudom kiszámítani a döntéseidet. Olyan fáradt vagyok, majd felfordulok, de Uram, te akartad, biztos adsz hozzá erőt is.

Nehéz írói életem volt, kormányoktól függött, egyetlen isteni kegyelem volt velem, hogy hamar megismert külföld és Hermann Hesse. Hiszek abban, hogy minden alkotónak minden alkotásával előbbre kell vinni a világot. Ehhez a felismeréshez nem kellett a felnőtség értelme, nem hiszem, hogy lett volna életemnek bármikor is olyan korszaka, mikor nem láttam volna világosan az írástudó felelősségét. Mindennel, amit írtam, írok, írni fogok, segíteni akarok abban, hogy tisztább, szebb, becsületesebb legyen az élet. Ezt néha úgy fogalmazom meg, hogy: „így tégy és ilyen légy”, néha megfordítva „ne így tégy, ne ilyen légy.” Bár-hogy fogalmazom, ugyanazt üzenem az olvasóknak: „Vigyázz a világra!” Nem hiszek abban, hogy az irodalom játék. Az életet akarom megírni, olyannak, amilyen.

KF: Mi az ismérve a jó regényhősnek?

SzM: Semmi szín alatt nem az, hogy pozitív vagy negatív figurát formál meg a regényben. Az én világomba beletartoznak az ősök és a halottak, akik szerettek, és akiket szerettem. Sosem ábrázoltam csak jó és kellemes embereket, nincs sterilen jó világ. Ártatlanokkal és bűnösökkel, az igaz út ismerőivel és tévelygőkkel is együtt kell élnünk, biztos hogy valahol nekik is megvan a maguk által megmagyarázható pici igazuk, s ha azt megfejtjük, könnyebben megértjük őket.

KF: Väinö Linna finn író minden nap három oldalt ír. Mi az Ön módszere? Milyen rendszerességgel, hány oldalt ír naponta, milyen nap-szakban, írógéppel, kézzel, számítógépen?

SzM: Minden regényírásom azzal kezdődik, hogy egy frappáns, egyetlen mondatba sűrítendő felismerés kezd izgatni. A probléma mindinkább közeledik hozzám. Aztán csak nézek magam elé, kávéat iszom, beszél-

getek vagy a virágaimat locsolom, és közben gondolkodom. Írásaimat többnyire egy évig is komponálom magamban. Csak akkor ülök az írógéphez, amikor a fejemben az utolsó mondatnál is elkészültem. Amikor írok, akkor már csak szerkesztek. Én szigorú terv szerint dolgozom, kezdettől otthon vagyok hőseim házában, tudom a regényem utolsó mondatát is, ha közben, mielőtt elkészültem, beszélnek róla – az olyan lenne, mint amikor valaki kiengedi a kávéfőzésnél a gőzt. Ha elmesélném, amit meg kell írnom, megfosztanám a munkafolyamatot a feszültségtől. Még a kiadónak is álszinopszisokat írok: mielőtt regénybe fogok, kitalálok a nyilvánosság számára valami hasonlót.

KF: Mi az irodalom és a vallás kapcsolata?

SzM: Valahol az igazi irodalomnak is az a feladata, mint a vallásnak, kijelölni a végső erkölcsi célt, felszabadítani a kegyelem motiváló erejét. A szeretet, a morális iránymutatás. Énhozzám az Isten különlegesen irgalmas volt, mert életemet olyan emberek társaságában indította el, akiktől mérhetetlen mennyiségű spirituális adományt kaptam. Hívó ember vagyok, úgy gondolom, az ítélet joga nem az enyém, hanem Istené. Megköszönöm Istennek, hogy a mögöttem maradt írásokból ma egyetlen mondatot sem kell kivennem vagy megtagadnom. Sok mindenben hiszek, az emberben is, amelyik irtózatosan rossz és irtózatosan jó, mint minden az életben.

KF: Milyen volt írónak lenni a szocializmusban?

SzM: Engem korán megismert külföld, ez volt az én nagy szerencsém. 1958-ban rehabilitáltak, megkaptam a József Attila díjat, majd újabb 20 évnek kellett eltelnie, amikor hivatalosan is tudomásul vették, hogy ez a Szabó mondja a magáét, nem ismer megalkuvást. Ekkor kaptam meg a Kossuth-díjat. Szerintem az egész Újhold írhatott, azaz hogy megjelenhetett volna éjjel-nappal az ötvenes években, hogyha megírjuk azt, amit a párt akart. Révai 1949-ben a reggel nekem megszavazott Baumgarten-díjat délben visszavette. Az ötvenes években, mikor az asztalfióknak írtunk, egymásnál is rejtegettük a kéziratokat, mert számoltunk a házkutatással. Ezeket a rejtett kéziratokat eljuttattuk Mirza von Schüching német bárónőhöz, aki azt mondta, ha kockáztatom a nyakamat ő összehozna valakivel, a könyvet ki kell csempézni nyugatra, mert ott azt hiszik, hogy itt más, mint az új hidak építése és a mun-

kások és parasztkok felemelkedésének ábrázolása nincs is. Ő tudja, hogy van egy rejtett irodalom Magyarországon. Nos a kéziratok eljutottak Hermann Hesse-hez. 56 után már nem tűnt teljesen reménytelennek az itthoni kiadás sem.

A 60-as években szépen ketté lehetett választani a szakmai kritikát a politikai-ideológiai kritikától. Itthon támadtak sokat, viszont utazhattam, mert hívtak mindenfelé. Nem lehetett állandóan azt mondani, hogy beteg vagyok. Kénytelenek voltak kiengedni, és ezzel azt is mutatták, hogy ők mennyire nyitottak. Én nem indultam sem itthoni, sem külföldi példák után. Írtam, amit magam alakítottam és diktáltam magamnak, és ezentúl is magam haladok az úton, ha szidnak, ha dicsérnek, nyilván holtomig. Az ember nem állhat és nem nézheti a történelmet, mint egy objektumot, hiszen részese, benne van. Ha az ország szenved, akkor az író is vele szenved, hogyha az ország szül, akkor vele végzi ezeket a görcsös mozgásokat is.

KF: Mi jellemzi a II. vh. utáni kortárs magyar irodalmat?

SZM: Művészeti területen nem érzem, hogy harcba kellene szállnom a modernség, közelebbről a modern széppróza érdekében. Azok a könyvek, amelyek sem mondanivalójukban, sem felépítésükben nem fejezik ki a kort, nem tudnak vele lépést tartani, nem várják meg az idő madáchi homokját, mindjárt porosan születnek, s maradnak és hatnak azok, amelyek ábrázolásában a regény – messze elvetve naturalista kellékeit – nem más már, mint az emberi agy tudatmezeje. Egyet érdeklődve várok: mikor szűnik meg a szívós harc annak érdekében, hogy úgy tünessük fel irodalmunkat, mintha az a tizenkilencedik század elején keletkezett volna: világirodalmi mértékkel mérhető irodalmunk van, inkább büszkélkednők vele, ahelyett, hogy arisztokratikusan kevesek élvezetének hagyjuk izgalmas nemzeti kincseinket. Tudatosítanunk kell az iskolai oktatásban azt, ami nélkül egyetlen modern mű nem érhető igazában: az irodalmi kontinuitást.

Amennyire a kortárs irodalmat ismerem, szerintem az utókor reális mértékegységek szerint tudja majd rekonstruálni életünket, napjainkat.

KF: A II. vh. élményei gyakran beépülnek a regényeibe (mint pl. az általunk olvasottakba: *I. Moses 22*, *Die andere Esther*). A múlt jelené

válik. Úgy tűnik, hogy főhőseit gyakran ütközteti saját, korábbi énükkel.

SzM: A való életben is így van ez. Gyakran szembesülünk régi énünkkel, sokszor vitatkozunk, elemezzük saját magunkat, a korábbi cselekedeteinket vétőznánk meg, ha lenne rá hatalmunk.

KF: Mit goldol, a regény pszichologizáló aspektusa fontosabb, mint az elbeszélői/történetmesélői?

SzM: Fontos mind a kettő, de hogy az adott körülmények között, történelmi közegben, mivé válik az ember, nagyban függ a saját személyisége jegyeitől, mit enged át magán az adott korból, hogy képes megbirkózni a makacs tényekkel, hogy tud úrrá lenni a meglévő kereteken. Engem valóban az eseményeknek a regényalakokra való közvetlen és közvetett hatása érdekel. Az öregkor tanulsága szerint csupán néhány hely, időpont és epizód számít egy emberéletben, minden más csak kitöltötte a törékeny létet. Szívesen kalandozom a regényalakok tudatalatti érzelmeiben, olyan szellemi mechanizmusok járulnak hozzá ugyanis cselekedeteikhez, amihez valóban a pszichologizáló aspektus léte fontos.

KF: Milyen a viszonya más művészeti ágakhoz?

SzM: A festészetet, a zenét szeretem, még ha nem is értem minden mélységében. A színház, az én egyik szerelmem, tele van, szinte nélkülözhetetlen módon, a más művészeti alkotások folyamatos jelenlétével, csak ezek együttese adhatja ugyanis az összhatást.

KF: *Az ajtó* c. regényében görög utalások találhatók, a *Mózes I.* 22-ben Ábrahám és Mózes a Bibliából. Mit jelent Önnek az írásaiban a misztikum és a mitológia?

SzM: Ne felejtsek, én latin szakos tanár is vagyok, no meg tanultam görögül is. Gyerekkoromban apámmal való beszélgetésünk állandó szereplői a mitológia világából ismert alakok.

Hiszek a szenvedély létjogosultságában, művészi ábrázolásának jogosultságában is (ebben egyébként a görögök is hittek, sikerült megfogalmazniuk valamit a világirodalom számára), s bármilyen szívesen vonják is kétségbe, abban is, hogy bizonyos emberek bizonyos érzései évtizedekig, esetleg holtukig, sőt azon túl is megőrzik intenzitásukat.

KF: Van irodalmi példaképe?

SzM: Gyerekkoromban tíz évvel idősebb bátyám könyveit olvastam, May Károlyt, Defoet, Jack Londont. Olyan indiánszakértő lettem, hogy tanár koromban mindig szót érttettem fékezhetetlennek kikiáltott osztályommal. Nagyon szerettem Micimackót és Kipling műveit. Hamar elolvastam minden Grimm, Hauff és Benedek Elek mesét. Később pedig, amikor tréningre fogott tanárom, aki írónak nevelt, elbúcsúztam az ifjúsági művektől. Következtek a felnőtt klasszikusok. Arany János az a költő, akit nemcsak gyerekkoromban, de felnőttként is zseniálisnak tartok. Kaptam apámtól egy utolsó ajándékot. Azt mondta, könnyen tanulsz verseket, adok neked egy névjegyet. A te névjegyed úgy fogják hívni, hogy Petőfi Sándor. Itt van a *Szeptember végén* németül, olaszul, angolul, franciául, tessék megtanulni. Te nem vagy senki, és nem te döntöd el, hogy vagy-e valaki. Petőfi igazolta magát, Petőfi a világörökség kincse. Többet nem tehetsz az emberekért, mint hogy ezt a verset adod nekik.

KF: Milyen a viszonya az irodalmon belül a tragédiához és a humorhoz?

SzM: Szeretem a szenvedélyeket, a közönnnyel nem tudok mit kezdeni. A mérleg mind a két irányba kibillenhet. Mindegyik érzésnek megvan a maga helye és szerepe nemcsak az irodalomban, de a mindennapi életben is.

KF: Hogyan válik valaki jó íróvá?

SzM: Munka közben ugyanazt érzem, amit a jó úszó a tengerben, hogy haladok, és sikerül a szirteket, zátonyokat elkerülni. Ez nem jelenti azt, hogy ne lennék a veszély tudatában, de ez a biztonságérzet hozzátartozik az írói munka öröméhez. A történelem sajátos röppályára repteget, buktatókkal, kitérőkkel, kudarcokkal és megvalósulásukkal. Bár kormányozni nem kormányzom a dolgokat, emberi példammal, lelkiismeretem szerint, mégiscsak formálok valamennyire. Én úgy lettem író, hogy nem is akartam az lenni, tehát nyilván egész életemben az voltam és egyszer csak ezt valaki kimondta. Minden írónak megrajzolható művészi profilja van, maga teremtett világa, saját stílusa, jellegzetes szavai. Mikor egyetemre jártam, fel kellett tudnom ismerni a letakart nevű szerző kiragadott mondatai alapján, ki írhatta ezt a szöveget. A jó író jó író, a rossz író meg rossz író. Egyet biztosan tudok, ha a halálos ellenség-

gem, akit úgy útalok, hogy ha ránézek, akkor rossz napom van, de ha jót ír, akkor azt mondom, amit letett az asztalra, az zseniális, és köszönöm neki a magyar irodalom nevében.

KF: Mi az irodalom feladata?

SzM: Az író panaszkodik, félreveri a harangot, sikolt, átkozódik, fél lábon táncol vagy gögicsél alkata és reakciója, témája és mondanivalója szerint, közli, amit észrevett a világból, olykor, ha oka van rá, még örül is. Még a legősztönösebben dolgozó író is tudja, hogy önmagán és a jelenkoron kívül mindennel, amit valaha alkotott, az utókorok el kell számolnia. Aki szeret olvasni és akinek a könyv a társa, annak mindig van barátja. Akkor is, ha egymaga van a szobában. Kinyílik a világ. Ez egy olyanfajta élmény, ami ismételhető, az írók akár évszázadok után is társul szegődnek valakihez, osztoznak magányában, útmutatást adnak, vigaszt jelentenek.

Kovács Ferenc

** A NORDAHL & EFTF. norvég irodalmi folyóirat felkérésére készített interjú rövidített változata az írónő halálát követő héten Thomas Marco Blatt norvég költő átiratában jelent meg a Morgenbladet című hetilapban. A teljes szöveg az Ungarsk samtidslitteratur című antológiában (Jung Forlag, 2008) olvasható Ingvild Holvik fordításában.*

Szente Imre

POLITIKAI KORREKTSÉG

A politikai korrektség (röviden: PolKor) Határ Győző szavaival „gögös, ellentmondást nem tűrő lobby – magyarul diktatúra, mely magát demokráciának álcázva valósítja meg parancsuralmát. Beszennyezetségét belopja mindenüvé, faltól-falig átítatja a demokráciát; mire feleszmélnénk, már nyakunkon a PolKor terror. /.../ A legjobb úton vagyunk afelé, hogy megutáltassa, meggyűlöltesse a demokráciát.” Ehhez csak azt teszem hozzá, hogy legérzékenyebb pontján támadja meg, amikor agresszív kisebbségek „jogait” követelve a többségtől megvonja a szólásszabadságot, a tilalmát megszegőket pedig gyanússá, bélyegessé teszi s ha lehet, perbe fogja.

Munkamódszerének szemléltetésére, íme, egy igaz történet. Három éve egy nyári napon Stockholm egyik kocsmájába beállított egy leszbikus pár és a tulajt levegőnek nézve, szenvedélyesen csókolózni kezdett. A provokáció bevált: a vendéglős előbb szelíden kérte, hogy hagyják abba, majd eltanácsolta őket. Egy ligeti pad helyett egyenest a rendőrségre mentek s följelentették a vendéglőst szexuális hajlam alapján való diszkriminálás miatt. Az első fokú bíróság, helyt adva a vendéglős érvelésének, hogy ő egy szerelmeskedő kétnemű párral ugyanúgy járt volna el, elutasította a keresetet. Ám a másodfokú bíróság diszkriminálásnak ítélte a történetet s ötvenezer korona kártérítést rótt ki a „bűnösre”. Ezt az ítéletet a legfelsőbb fórum is jóváhagyta azzal az indoklással, hogy „egy étterem érzelmesen ölelkező-csókolózó vendégeire nem szoktak rászólni, hogy hagyják abba, ha csak nincs rá más ok” – a kártérítés összegét azonban leszállította ötvenezerről tizenöt-ezerre, amit nem mulasztottak el felháborodottan kommentálni a „győztesek”. A leszbikus főprovokátor, aki azóta „dobta” (úgy lehet csak arra az egy „harc feladatra” beszerzett) kedvesét, így méltatlankodik: „Melyik kocsmáros sajnálna rongyos tizenöt ezret, csak hogy tovább diszkriminálhasson?” A HomO (ombudsman) pedig azt nehez-ményezi, hogy a legfelsőbb bíróság az ítélet szövegezésében követke-

zeten a „barátnők” szót használja, mintegy eltussolva és bagatellizálva az ügy „nemi harcos” jellegét. Pedig nyilván éppen e harc jegyében történt az egész provokáció.

Nyitott kapukat döngetnek, amikor keresik a konfrontációt, hogy ország-világ előtt leleplezzék „a társadalomban szívósan túlélő előítéleteket”. Hajlamukat immár minden hivatalos fórum abszolút normálisnak ismeri el, páros kettősüknek ugyanazokat a jogokat és előnyöket biztosítja a szekuláris állam, mint a kétnemű pároknak. Mi híjuk még? No persze: házasodni akarnak, szörnyen kell nekik az egyház áldása, de annál is jobban a bibliát komolyan vevő hívők és papok megalázása, megerőszkolása. Csakhogy a hagyományos házasságot nemcsak a válások védik, hanem Természet Anyánk is, mely az embert nőnek s férfúnak szülte meg, s e kettőség és az ivarszervek különbözőzése nélkül nem volna sem házasság sem szex, de még nyelvtani *genus* sem.

Megvallom, nagyon kedvem ellenére sodródtam e vitába éppen a leszbikus nők kapcsán, akiknek aberráns hajlama, de még annak kielése iránt is csupa megértés és türelem vagyok. Ők ugyanis kapcsolatot s kielégülést keresve semmi olyat nem tesznek, ami ne volna természetes integráns része a heteroszekszualitásnak is, akár mint előjáték, akár – a férfi teljes vagy részleges impotenciája esetén – mint a közösülés egyetlen lehetséges formája. Amellett mint évezredekken keresztül elnyomott és kiszolgáltatott nemhez tartozók nem csoda, hogy a nők s éppen a legönállóbbak akár merő dacból s lázadásból saját nemük soraiban keresnek partnereket. Hogy egy intim vallomás ízű személyes érveléssel is előhozakodjam: ifjonti éveim erotikus vágyoltságainak egyike volt két leszbikus szépség közé furakodnom harmadiknak, nem hogy elválasszam őket egymástól, hanem hogy gyönyöreikben osztozva túljussak Tóth Tihamér atya keltette gátlásaimon. Sose vonzottak Casanova, még kevésbé Don Juan babérai, de kívánatosnak tűnt Cerubino boldogsága.

Hogy a férfiak közti homoszexről mint vélekedem, azt nem tanácsos szellőztetnem. Nemcsak politikai korrektségből, arra fűtülök, hanem merő humanizmusból, kimélelemből azok iránt, akiket különben derék, értelmes, jellemes, rokonszenves stb. embereknek ismertem meg s becsülni tanultam. Őket nem akarom sértegetni. De arra még csak gondolni sem akarok, mit tesznek egymással; ellenállhatatlan reakcióm ugyan-

az, mint a moziban látott vőlegényé, aki a nászágyban fődőzte föl, mije van a „menyasszonynak”, s kiokádta a lakodalmi vacsorát. A legtisztább jóakarattal beszélném le ezt a kisebbséget a házasság jogának erőltetéséről; nekik aztán az égvilágon semmi keresnivalójuk sincs annak még a tájékán sem, hacsak nem kitűzött céljuk ez ősi intézmény karikírozása. S mint a közelmúltban Mohamed kifigurázása veszélyesnek bizonyult, a házasságé sem egészen veszélytelen: a primitív heteroszex férfiösztön a civilizáció máza alatt minden demokratikus politikai korrektségre nevelésnek ellenáll s a csendes undorgást könnyen agresszióra váltja azoknál, akik arra hajlamosak. De nem folytatom, hisz máris megbocsáthatatlanul túlléptem minden politikai korrektség határán, ráadásul hiába: elbátortalanítani úgysem lehet a „hősöket”, akiknek eltökélt szándéka a házasság fellegvárának megvívása. Megpróbálkozom hát egy józan belátásra apelláló érvel, hátha!

Azt csak belátják, hogy az emberfogalomhoz hozzátartozik a kétneveltség, mint elhanyagolhatatlan ismérv s egyben a legszebb ajándékok egyike, amit Istentől vagy a Léttől kaptunk. Nem volna-e méltó óhaj ennek a kettőségben megvalósuló egységnek is főntartani egy intézményt, egy alkalmat, hogy önmagát ünnepelje? Ez az intézmény, ez az alkalom adva van beláthatatlan idők óta a házasságban; nem csak kollektív öncsonkítás, hanem (hetero)szexuális hajlam alapján való megkülönböztetés volna ezt kikezdeni, fogalma kitágításával egynemű párok kapcsolatára megfosztani lényegétől, a hagyományörző egyházakat arra kényszeríteni, hogy belemenjenek ebbe a hagyományrombolásba, mely kimeríti a kultúra ellen elkövetett merénylet fogalmát.

No persze ezt az érvet azzal torkolják le, hogy a kultúra „fejlődik”, ahelyett hogy „elavult” stádiumainál lehorgonyozna. Ám ez a kultúra évmilliók során sem változó biológiai tényekre épül, melyeket a tudomány legmeglepőbb fölfedezései sem képesek megrendíteni. Szánalmas erőlködéssel azt akarják kimutatni mostanában, hogy a homoszex a természetből sem idegen. Elválhatatlan pingvin s újabban vadliba „homo”-párocskák tipegnek előttünk a képernyőn „bizonyosság”, de míg párzani nem látjuk őket, „vonzalmuk” még azon a hőfokon is jócskán alulmarad, ahogy a romantika korában a korántsem „homo” jóbarátok kifejezték, mint például Szemere Pál Berzsenyivel való első személyes talál-

kozásakor: „Csak egy kézszorítás vala, mit Berzsenyi szobájában való elválásunkkor nyerhettünk” – írja Kazinczynak – „Nem! Csókot kell tőle kapnom, török-szakad! S midőn társaim, Vitkovits és Horvát már az utcán voltak, megöleltem Berzsenyit s ajkaink összeforradtak.” Hm... Brezsnjev csókja jut eszembe; ám az sem több vastag tréfánál, amit a pesti humor Kádárról költött: válik a feleségétől, mert Brezsnjev forróbban csókol. Szóval a látszat csal: nem minden homoszex, ami első pillantásra annak látszik.

A homo-házasodás élharcosait ugyanaz a fanatizmus és türelmetlenség jellemzi, mint a középkori inkvizitorokat: büntetik, kiközösítik azokat, akik céljaikkal nem értenek egyet. Ez történt a keresztény demokráta volt elnökével, Alf Svenssonnal: elintézett dolog volt már, hogy őt hívja meg díszvendégének a televízió egy jótékonyági sorsolás alkalmával, ám az utolsó pillanatban levélben közölték vele, hogy a homoszexuálisok templomi esküvőjével kapcsolatos nézetei alkalmatlanná teszik őt erre a szerepre. „Eszerint maga a megboldogult Teréz tiszteendő anyja sem lehetne e sorsolás díszvendége” – méltatlankodik a fajgyűlölők s egyéb sötét alakok közé besorolt tekintélyes politikus.

Nem volna-e ajánlatos egyszer fontolóra venni, mire való végül is a demokratikus társadalom s annak becsületesen dolgozó, senkinek sem ártó polgára: vajon arra-e, hogy kedvükre provokálják, csapdát állítsanak neki ráérő politikai pókerjátékosok s megpályázzanak egy bírói ítélettel nekik juttatott busás kárpótlást? Akik mint macska az egerrel játszanak az igazságszolgáltatással, komoly bírói testületeket foglalkoztatnak éveken át, belecsalják őket megalapozatlan ítéletek ingoványába. Ha jól tudom, a bíróságnak bizonyítékok alapján kell ítélnie, de mire alapozta az első fórum józan és tárgyilagos ítéletének megváltoztatását a második abban a lesbikus-ügyben? Merő föltevésre, találgatásra, amit az ítéletet jóváhagyó legfelsőbb fórum is magáévá tett: hogy azon senki sem ütközik meg, ha kétnemű párocskák nyalják-falják egymást az étteremben, ergo a kocsmárosnak csak az volt a kifogása ellenük, hogy lesbikusok. Persze kilóg a lóláb: abban a másodfokú bíróságban egy harcos jogtanácsosnő ül, aki a „barátnők” kifejezést is tiszteletlennek (respektlős) tartja, ha szeretőkről van szó. Hogyhogy? Akkor talán a boyfriend/girlfriend is tiszteletlen? Vagy csak a homo-alapon együtt

járók esetében nem szabad elhallgatni, hogy egyebet is csinálnak együtt, mint „járnak”? Annak a megbírságolt kocsmárosnak jogorvoslatért és kártérítésért Európához kellett volna fellebbeznie, mert a politikai korrektség paradicsomában, Svédországban csak a provokátoroknak jár „igazság” és pénzjutalom, amit még kevesellhetnek is. (Lábjegyzetként: mielőtt pert akasztanának a nyakamba, hogy szándékos provokációt tételtek föl az ismertetett ügyben, leszögezem, hogy feltételezésekhez, találgatásokhoz nekem is jogom van, nem csak a bíróságnak.)

Biztosra veszem, hogy a jogtudomány és kriminológia beavatottjai előtt sem maradt rejtve a főnti ítélet sántító indokolása, ám egy sem kötött bele, minthogy a PolKor előnyére sántított. Bezzeg lármát csaptak egy nemrég lezajlott másik perben, mely tárgyánál fogva sokkal súlyosabb ugyan, de formai jegyeit, fázisait tekintve szinte tükörképe a pizslicsári lesbikus ügynek.

Tavaly valamikor történt, hogy Marcus Gabrielsent Stockholm kellős közepén halálra rugdosták, mert rászólt egy beszeszelt társaság két tagjára, akik egy kapualjban könnyítettek hólyagjukon, hogy ez mégsem illik. Az utca korántsem volt néptelen, a nyomozásnak mégsem sikerült megbízható tanúvallomásokra szert tennie, hogy hányan s kik voltak a tettesek és melyiknek mi volt a szerepe az emberölésben. Hármat kiszúrtak, első fokon kettőt el is ítélték egy évre, félévre, a harmadikat, mint-hogy nem volt eldönthető, rúgott-e vagy csak drukkolt a társainak, fölmentették. Az áldozat szülei, rokonai fölháborodva fellebbeztek, a média nyomán a közvélemény is felzúdult: ilyen olcsó az emberélet, egy jóra való fiatal élete országunkban! A vádlottak a megbánás legkisebb jelét sem mutatták, klánjukkal együtt csak azon voltak, minél olcsóbban ússzák meg. A másodfokú bíróság mind a háromnak négy évet kiosztó ítélete, melyet a legfelsőbb bíróság is jóváhagyott, helyreállította a közvélemény megrendült bizalmát az igazságszolgáltatásban: az indoklás szerint a vádlottak „együtt s egyetértésben” követték el tettüket. Ebbe aztán sietett belekötni a kriminológia két tudora: annyi igaz, hogy „együtt” voltak, ám merő feltételezés, hogy „együtt”, pláne hogy „egyetértésben” működtek. „A média és a közvélemény nyomásának engedve s ítéletét feltételezésekre alapozva a törvényszék olyan síkos útra lépett, mely egyenesen a jogbizonytalansághoz vezet” – érvel „együtt

s egyetértésben” a professzor és doktorandusa. Kár, hogy nem ajánlanak alternatívát: hogy volna elkerülhető, hogy a csoportosan s tisztázatlan körülmények közt elkövetett bűncselekmények méltó büntetés nélkül maradjanak. Akkor is jogbizonytalanságba vezető síkos útra lépne a bíróság, ha enyhe ítéletekkel precedenst szolgáltatna a tanuló-könyvtörvényszegőknek. Nem kellene végre a törvénytisztelők jogbiztonságával is törődni?

A cikkíró kriminológusok mint emberek osztják a sajtó és a közvélemény szörnyűködését az emberélet semmibe vevésén, az utcai erőszak elharapózásán, ám jogászai minőségükben megrojják a törvénytisztelők, ha az áldozatra és hozzátartozóira tekintettel ítél. Ha nem etnikai, vallási hovatartozása vagy szexuális hajlama miatt ütötték agyon, az áldozat nem számíthat rá, hogy a PolKor kiáll „emberi jogai” vagy „emberméltósága” mellett. Ilyesmivel ugyanis nem rendelkezik többé: mint hulla megszűnt ember lenni. A PolKor minden figyelme a tettesek emberi jogaira, „emberméltóságára” összpontosul. Ez utóbbi ugyanis a legocsmányabb tett után is változatlanul birtokukban van, noha a józan paraszti ész számára napnál világosabb, hogy eljátszották, bűnbánatra pedig, amivel visszaszerezhetnék, nem hajlandók vagy azt sem tudják, mi fán terem.

Visszatérve a provokáció-témára: korjelenség, hogy a centрупárt, mely pár évtizede még a többségükben hagyományörző falusiak pártja volt, ma már ultraliberális szavazókra spekulál azzal a javaslattal, amit kackiás női vezetője e szavakkal vezetett be a stockholmi pártkonferencián: „Ideje, hogy új gondolatokat vessünk fel!” Maga a javaslat a párt *mångfaldsgrupp* nevű bizottságának (magyarul „multikulti”-csoportnak becézhetnének) kebelében született, alighanem a csoport radikális vezetőjének, Muharrem Demiroknak agyában, aki a pártvezetőségben ül egy új integrációs program kidolgozásának irányítójaként. A munkacsoport egységre jutott ama vitatott javaslat körül, hogy álcázott tesztekkel leplezzék le a munkaadás, lakáskiadás, kocsmai sorban állás kapcsán elkövetett megkülönböztetéseket.

„Rendkívüli helyzetben vagyunk, tehát rendkívüli megoldásokra van szükségünk” – mondja Muharrem Demirok, példákat is hozva a követhető eljáráshoz: született svédek, majd „bevándorló háttérűek” video-

kamerákkal, mikrofonnal felszerelve kiadó lakás iránt érdeklődnek egy diszkriminálásgyanús háztulajdonosnál, így gyűjtve bizonyítékokat a vád számára. E portyákat hivatalos megkülönböztetés-ellenes irodák végeznék, nem alkalmi amatőrök. Megvalósul-e ez a léprecsaló program, még nincs eldöntve; aggályai vannak még az ombudsmannak is: főnnáll a „megnemegedett bűntényprovokálás” veszélye. Drukkoljunk a józan ész fölülkerekedésének. Mert a Demirok-i szöveget a „rendkívüli helyzetről”, mely „rendkívüli megoldásokat” követel, bizony a bolsevikok ajkáról ismerős, és nem sok jót ígér. Hogy ehhez még Maud Olofsson is a nevét adja... Hányan pártolnak el tőle régi biztos szavazói közül?

Hát a „józanész fölülkerekedésében” hiába bíztam: alig írtam le a „demiroki programtervet”, máris a provokálás e formájának megvalósulásáról olvashattam. Négy vállalkozó szellemű amatőr tizenkét „statiszta” beszervezésével portyára indult a malmói szórakozóhelyekben dülő diszkriminálás leleplezésére. Etnikai svédekből és „svartskallékból” („feketekobakok” – a bevándorló kinézetűek gúnyneve) álló homogén csoportokban kértek bebocsátást a sorban állók közt, s persze a várakozásnak megfelelően az előbbieket beengedték, az utóbbiak hoppon maradtak, amit rejtett kamerákkal s kazettákkal megörökítve mellékeltek a feljelentéshez. A bíróság annak rendje és módja szerint kiszabta a bírságot, a kártérítést azonban (vajon miféle „kárt” szenvedtek szegény provokátorok?) „csak” személyenként tizenötezerben állapította meg, holott az ombudsman ennek tízszeresét követelte. (A leszbikus ügyben hozott ítéletre mint precedensre hivatkoznak a bírák; úgy látszik, elégük van abból, hogy magánszorgalmú provokátorok „dolgoztassák” őket, s bár szolgálatukat nem tagadhatják meg tőlük, legalább a „gázsijukat” szállítják le.)

Egy másik história: Valamikor 2005 őszén a svéd kormány felszólította a Tanügyi Hatóságot, vizsgálja meg, hogyan tárgyalják az iskolákban használt tankönyvek az etnikai és a szexuális kisebbségeket, nem vétenek-e a politikai korrektség illemszabályai ellen, olyasmit s úgy tanítva róluk, amivel megbánthatnák az országban lakó etnikumok, elsősorban a bevándorlók valamely csoportjának vagy a „nemi kisebbségek”, a homo- és biszexuálisok érzékenységét. A szemfüles sajtó,

ezúttal a Svenska Dagbladet kapott az alkalmon: beszerezte a legújabb kiadású társadalomismereti tankönyveket és egy lelkes fiatal *teamre* bízta azoknak átböngészését, az eredményt pedig ez év január 9-én két teljes oldalon, színes felvételekkel dekorálva mint szenzációt közzétette ezzel az öles betűs címmel: AZ ÚJ TANKÖNYVEK ELŐÍTÉLETEK TERJESZTŐI. Egy féloldalmi fotón Ibrahim Baylan iskolaminiszter aggodalmas képpel ajkába harapva ül fogadóterme pamlagán egy nyitott könyv előtt; a képszöveg szerint gyors intézkedéseket vár a tanügyi hatóságtól, hogy gátat vessen a metely terjedésének. Az etnikai megkülönböztetés női *ombudsmanja* is nyilatkozik: felháborodásának ad kifejezést némely éppen csak használatba vett tankönyvvel kapcsolatban, mely „tele van általánosításokkal, előítéletekkel”, s azt tanítja az iskolásoknak, hogy a bevándorlók kültelkeken laknak és segélyből élnek; fiataljaik bandába verődve kirabolják, bántalmazzák és megalázzák velük egykorú svéd társaikat; a családban a férfié a döntő szó, a fiúk előbbre valók a lányoknál, csak nekik van szabad kimenőjük, nemi életet csak ők élhetnek a házasság előtt anélkül hogy foltot ejtenének a „család becsületén”, míg a leányt kitaszítják, ha beleszeret egy svéd fiúba. Egy másik könyv szerzője azért kap körmöst, mert a homo- és biszekszuálisokat mint „elhajlókat” (*avvikande*) emlegeti. A szerző most utólag „belátva hibáját” nem győz bocsánatot kérni. A kipécézett könyvek felelős kiadói azonban nemigen hajlandók a Canossa-járásra: megvédik szerzőiket, semmi kivetnivalót sem találnak szövegeikben, s azzal érvelnek, hogy a tanárok úgysem a könyvekre hagyatkoznak, amikor társadalmi kérdéseket vitatnak meg tanulóikkal. Dicséretére legyen mondva, a megkérdezett rektor sem hajlandó papírkosárba dobni a megkritizált tankönyveket.

Szószerinti idézeteket is kapunk az átvizsgált könyvekből: „Új szokások, hatások érik országunkat, melyek gazdagítanak s ijesztenek. A korábban homogén lakosságú Svédország tömeges bevándorlásnak van kitéve, mely társadalmi megpróbáltatásokkal is jár.” Nem tagadható, hogy kiérződik e megfogalmazásból a szerző aggodalma, de nem helyénvaló-e a felelős aggodalom egy ekkora változással szemben, melynek, mint valami természeti erőnek, nem ura a befogadó társadalom, s minden jel arra mutat, hogy politikusai sincsenek felkészülve rá? Ám a

politikai korrektség kötelezővé teszi a kincstári optimizmust és nem csak a kritikát igyekszik elnémítani, hanem még az óvatos aggályokat is.

A leginkább inkriminált szöveg, mely a bandákba verődött fiatal „új svédek” garázdaságáról szól, így hangzik: „Számos fiatal svéd áldozat, akit bevándorolt fiatalok csoportja pénztől, maroktelefonjától, ruhájától, cipőjétől megfosztott, arról tanúskodik, hogy a rablás bántalmazással, megalázással párosul. Kirabolni s egyben megalázni az áldozatot a hatalom gyakorlásának egy módja azok részéről, akik különben a társadalom által minden hatalomból kirekesztve érzik magukat.” – Ez a szöveg, amellettt hogy mély pszichológiai meglátásával fején találja a szöveget, politikailag korrektebb nem is lehetne, hiszen magyarázatot, szinte mentséget keres és talál a fiatal bűnözőpalánták viselkedésére, őket is „áldozatoknak” tüntetve fel. A piszkálódást hivatászerűen űző politikai korrektség azonban nem jut el eddig a végkövetkeztetésig, mert mindjárt az elején fennakad azon a „képtelen” állításon, hogy a bevándorolt fiatalok bevett gyakorlata a hasonló korú svédek kifosztása és megalázása.

Ajánlom e naiv vagy farizeusi botránkozók figyelmébe, ha ugyan hajlandók pozitív előítéleteiknek legcsekélyebb korrigálására, a Dagens Nyheter múlt vasárnapi (2006. márc. 26-i) számában közölt *A rablás mint a bevándorlók hadviselése a svédek ellen* c. írást, melyben egy még csecsemő korában Sri Lankából (Ceylonból) örökbefogadott diáklány számol be a szakdolgozata számára a malmői iskolákban felvett interjúiról. A megkérdezett felső tagozatos fiúk, szám szerint tizenegy, egyenkint vagy csoportban gátlás nélkül nyilatkoztak az adatgyűjtőnek, aki iránt már csak „bevándorló kinézése” miatt is bizalmat éreztek. „Jó hogy szalagra vettem válaszaikat – meséli a lapnak – mert számomra oly meglepőek voltak, hogy többször is vissza kellett pörgetnem, míg fölfogtam értelmüket. 'Ha rablóportyára indulunk a városban, háborút viselünk a svédek ellen' – ismételten elhangzott ez az érvelésük. Az egyik iskolában vigyorogva mesélték, micsoda sikerélmény, egész valójukat átható gyönyör számukra a jól végrehajtott rablás”. Egyikük így fejezte ki, mit ért ő hatalmon: „azt, hogy a svédek a porban csússzanak előttem és a lábaimat csókolják.” Dicsekszenek, mily könnyű kirabolni

a svédek, nyúl szívűségükkel szinte étvágyat csinálnak a fosztogatónak, oly könnyen „letejelnek”. A portyára indulás előtt nem is szoktak tervet csinálni, anélkül is látják, kit érdemes megállítani, kinél van pénz vagy „mobil”.

Nem illenék-e, ilyen „facittal” a kezünkben, bocsánatot kérni annak az iskolai tankönyvnek kritizált szerzőjétől? Vagy továbbra is ragaszkodunk a kifogásolt szöveg elhagyásához, mert a PolKor még az igazságnál is előbbre való? Kísértetiesen hasonlít a kommunisták irodalmi normáihoz, a szocialista realizmushoz és a forradalmi romantikához, amelyek szerint az írónak nem úgy kell ábrázolnia a valóságot, amilyen, hanem amilyennek lennie kellene. Ám aki e „haladó” nézetet magáévá teszi, saját magát is megfosztja a tisztánlátástól.

Ha már az iskolánál tartunk: így választások előtt általában sorra kerítik az ott uralkodó türhetetlen állapotokat is. „A szocdem tanügyi politika a ludas abban, hogy iskolakerülésben, későn jövésben, sértő szóhasználatban Svédország tartja a világrekordot” – olvasom az SvD-ben. A lap politikai főszerkesztője, nyilván nem szocdem, fölfedezi a spanyolviaszt: az iskola „munkahely”, ám az egyetlen olyan, ahol rendjénvalónak tartják, amit sehol, például egy hivatalban, nem túrnének. „A tanulók zavarhatják az órát, hangos magánbeszélgetéseket folytathatnak, jöhetnek-mehetnek, pökhendien viselkedhetnek. S ami még rosszabb: számos tanuló van kitéve más tanulók részéről erőszaknak, fenyegetésnek; mintegy húsz-harminc százalék keresi fel panaszával a Bűntényáldozat Támogató Központot, hogy iskolaidőben bántalmazták. Csak helyeselhető – folytatja érvelését a cikkíró –, hogy a néppárt erre a kérdésre összpontosít az országgyűlésben és megvitatását szorgalmazza. Az, hogy a rendbontóknak is megvan a maguk baja, nem indokolja, hogy zöld utat adjanak nekik társaik zavarásához, fenyegetéséhez, veréséhez. Tiszta sor, hogy a tanerőknek és az igazgatóknak joguk van védeni tanulóikat, hogy munkahelyükön ne legyenek kitéve bántalmazásnak és sértegetésnek. Intézkedéseinket tehát erre a kulcsmondatra kell alapoznunk: az iskola *munkahely*.

Ha politikai korrekt volnék, e munkahely-elméletbe beleköthetnék: tulajdonképpen törvénysértés kiskorúakat munkára fogni egy jogállamban, nemde? E pedagógiai céllal bedobott szitán a tanulók is átlát-

nak ám, mint annak a fiatal rektornak „remek” ötletén, hogy minden folyosói lökdösődést és pofont haladéktalanul jelent a rendőrségnek kivizsgálás céljából. Az effajta szakszerű megoldások csak az iskolaélet gépesítéséhez, bürokratizálásához járulnak hozzá, miközben elsikkad a lényeg: az emberré nevelésnek minden képzésnél fontosabb feladata. Ennek első feltétele, hogy nevelők és neveltek kölcsönös tisztelettel s bizalommal viszonyuljanak egymáshoz, mint – mondjuk ki bátran – egy nagy családban, mely az otthoni kis családnak egyenes folytatása. Ha az iskola munkahely-jellege nem párosul a család-jelleggel, nem éri el a célját még a képzés területén sem. Szíre-szóra rendőrt hívni pedig sem a családban nem szokás sem a munkahelyen. Régen az egyetemi autonómia kicsinyített másaként az iskola is adott jóhírére s hacsak lehet távoltartotta a hatóságot „belügyeitől”, de hol vagyunk már attól! Mint a régi falusi búcsúban, az iskolaudvaron is azonnal kéznél van a kés, akár a beavatkozó pedagógus ellen is. „Nem csak a tanulók vannak kitéve zaklatásnak az iskolában – olvasom egy másik cikkben –, minden negyedik általános iskolai tanerőnek fenyegetésben, erőszakban volt része a múlt tanévben.” Feltételezhető, hogy e statisztika csak a jéghegy csúcsát mutatja: az esetek többségében elmarad a följelentés. Nem ritka a gyilkossággal fenyegetés sem, főleg a szülők részéről. Egy malmói „általános” iskola felső tagozatában a ligisták terrorja következtében lehetetlenült az oktatói munka, s egy gyújtogatás után, mely négy osztálytermet tett használhatatlanná, a községi iskolatanács föladta a harcot s megszüntette a felső tagozatot.

Csoda-e, hogy egyre több szülő küldi gyermekét, nem sajnálva a költségeket, magániskolába? Ideális szervezetek, egyházak eddig is tartottak fenn ilyeneket; állami támogatásból kevés, felügyeletből annál több jutott ki nekik. A szocdem iskolapolitika, különösen mióta a PolKor erős befolyása alatt áll, rossz szemmel nézi a független iskolákat. Többet vádoltak meg már azzal, hogy „haszonra” dolgoznak mint „kapitalista” vállalatok, de bizonyítékok híján e vádaskodás lepergett róluk. Egy másik ismétlődő kifogás ellenük az, hogy „elitisták”, a demokratikus esélyegyenlőséget veszélyeztetik. Érthető irigységgel el kellett ugyan ismerniük, hogy a családias, kölcsönös tisztelet légkörében eredményesebb munka folyik ott, mint az állami és községi iskolákban,

amelyek egyrészt a bürokrata papírgyártás, másrészt a bizarr ötletekben bővelkedő pedagógiai kísérletek következtében egyre több terhet rónak a tanerőkre, elvonva őket a tanítástól, még inkább a neveléstől, amire különben már módot sem adnak a pädagogosznak, a „gyermekvezető rabszolgának”.

A választások előestéjén Göran Persson a „jobboldal” miniszterelnök-jelöltjével vitatkozva a tévében egy szóval sem tért ki az iskolák valódi problémáira: az egyre inkább romló tanulmányi eredményekre, az anarchikus fegyelmi állapotokra; ehelyett újra a független iskolákra s főleg az előkészítő iskolákra (óvodákra) kerítette a sort. A „gyermekek jogaiért” aggódva indoktrinálással vádolta őket s hogy rájátszva a bevándorló szülőknek a svéd társadalomtól való félelmére toborozzák tanulóikat s így nem a beilleszkedést, hanem a szegregációt szolgálják.

Világos, hogy e vád elsősorban a felekezeti iskolákat veszi célba, melyek csak egy részét alkotják a független (magán)iskoláknak. Az efféle egybemosás a szocdem párt és a PolKor taktika régi bevált módszere. A „bevándorlók” emlegetése pedig óhatatlanul az iszlámra tereli a figyelmet, hiszen a már régóta honos keresztény felekezetek vagy zsidók privát oktatási intézményeinek nincs sok dolguk az új bevándorlókkal. Az indoktrinálás vádjának időnkénti fölmelegítésétől azonban a régi felekezeti iskolák sem mentesülnek. Még Persson föllépése előtt jelent meg a DN 2006. máj. 4-i számának Vita-rovatában egy ilyen tárgyú cikk: „A gyermekeknek más nézetekhez is joguk van, nem csupán vallásosakhoz”. A cikket hárman jegyzik aláírásukkal, köztük Nalin Pekgul, kurd moszlim, a szocdem nőszövetség elnöke. Mondanivalójuk lényege: „Az Egyesült Nemzetek gyermekegyezménye, amit Svédország is ratifikált, kimondja, hogy a gyermekek jogainak érvényesítése minden más szempontnál fontosabb. Kötelességünk tehát gyermekeinket megkímélni minden vallási és egyéb indoktrinálástól.” Készülőben van ugyanis egy törvényjavaslat, mely a szülőknek engedi át az előkészítő iskolák (óvodák) megválasztását, amit még a kormánykoalícióban résztvevő környezetvédelmi párt is támogat.

Ez a vita is tipikus példája a doktrinér (PolKor) „igazság” és a gyakorlati élet konfliktusának. Azzal, hogy a szekularizált, „hitetlen” de-

mokratikus állam a törvényei közé írta a vallásszabadságot, olyan kompromisszumra fanyalodott, mely láncreakcióként szüli az újabb kompromisszumokat. Kénytelen például hozzájárulni a gyermek jogainak ideiglenes felfüggesztéséhez (nagykorúságáig vagy szellemi önállósulásáig), a szülők „önkényére” hagyva, hogy megkereszteljék vagy körülmétéljék s a saját vallásuk tanításainak szellemében neveljék, olyan iskolába járassák, amely az általuk megkezdett s jóváhagyott nevelést folytatja. Nem tagadható, hogy legalábbis elvileg s talán jogilag is kifogásolható ez, indoktrinálásnak is nevezhető, ám az állam nem akadályozhatja meg, ha demokratikus akar maradni. Ezt csak fasiszta vagy kommunista jellegű kényszer alkalmazásával tehetné, a PolKor-kényszer nem elegendő, az csak a felekezeti iskolák szigorúbb ellenőrzését vívhatja ki a „gyermek jogaira” hivatkozva, keresztyűvheti minden tantárgynak vallástól független, objektív, korszerű, tudományos oktatását, a vallásórakon pedig különböző vallások tanainak és történetének tárgyilagos ismertetését.

Hogy a moszlimok találva érezték magukat Nalin Pekgul és Göran Persson kritikájától, kiderül a DN egy „Vita”-rovatából (2006. máj. 10): a „gyermek jogait” védő ENSz cikkellyel szembeállítják a hozzászólók az Európa-konvenció ugyancsak svéd törvénynek elfogadott határozatát, mely szerint a szülőknek joguk van olyan iskolát választani, amely szerintük leginkább elősegíti gyermekük emberi és tanulmányi fejlődését. Az igazi fundamentalisták pedig azok, akik kétségbe vonják a szülőknek ezt a jogát. Egy brommai moszlim független iskolát hoznak fel példaként az oktatás és a nevelés sokoldalú s minden tekintetben kifogástalan megvalósítására: az iskola iszlám profilja cseppet sem akadályozza az európai műveltség elsajátítását és a tanulók beleépülését a svéd társadalomba. Vajon minden moszlim iskola, beleértve a Korán-iskolákat is, megfelel ennek a követelménynek?

Következő történetem témája az antiszemitizmus, ami nekünk magyaroknak sajnos nagyon is ismerős. Nem azért, mintha gyakorolnánk, hanem mert időről-időre ország-világ előtt megvádolnak vele. Abban a meggyőződésben éltem eddig, hogy az antiszemitizmus vádjának hangoztatása, amit találó szóval „antiszemitázásnak” hívnak, Svédországban ismeretlen. Semmi szükség sincs rá, hogy ezt az atomfegyvert be-

vessék olyan mellékcélokkal, mint amit Magyarországon két éve – hogy magamat idézzem – „a dollárban és euróban számoló írósztárok” értek el az írószövetségi botrány kirobbantásával: továbbra sem kell osztozkodniuk „a forintban számoló páriák, a népnemzeti írók szürke tömegével.”

Nem csak engem: a svéd társadalmat is meglepte a március közepe táján mindkét vezető sajtóorgánumban közzétett szenzáció, hogy „minden negyedik svédnek kedve ellenére volna egy zsidó miniszterelnök”, meg hogy „a svédek 41%-ának ambivalens (megkérdőjelezhető) nézetei vannak a zsidókról”, továbbá hogy „a svéd nép 5%-a kifejezetten antiszemita”. Mindez pedig annak a kérdőíves kutatásnak az eredménye, melyet az uppsalai Élő Történelem Fóruma végzett ötezer kitöltött kérdőív alapján. Ez a mondvacsinált kutatás, mint a politikai korrektség provokációi általában, egy csapásra két ellentétes reakciót váltott ki. Egyfelől a kötelező szörnyűködést: öt százalék! De hiszen ennyi már egy parlamenti pártra jogosítana! Göran Persson kormányfő is komolyan látszott venni a veszélyt: „az antiszemizmus ki-kidugja förtelmes ormányát; a mi dolgunk, hogy visszanyomjuk s ne engedjünk éberségünkéből.” Mint főttebb a tankönyv-kampányban, megszólaltatják a tanulókat is: „De hiszen a zsidók nem is léteznek mint csoport, elvegyülnek a társadalomban. Beteg dolog ez a sok előítélet!” – mintha kórusban mondaná vagy – mert keskenyre zárt ajkkal komolyan néznek szembe az olvasóval – gondolná a négy betegápoló-szakos gimnazista lány, köztük egy bekötött fejű moszlim.

A társadalmi elit bizalmatlanul fogadta magát a kutatást is, s megkérdőjelezte a belőle levont következtetéseket. A „zsidók”, akik eddig egyszerűen „svédeknek” tudták magukat, nem kérnek népcsoportkénti azonosításukból, amit pedig egy ilyen kutatás óhatatlanul föltételez s erőltet. A stockholmi zsidó hitközség elnöknője, akinek kettős családnevében „Körösy” az egyik, jónak látta ugyan, hogy kifejezést adjon aggodalmának, hallgatólagosan azonban az államtudomány göteborgi professzorának nézetét látszott osztani, aki ezt írta: „tulajdonképpen teljesen haszontalan s használhatatlan egy ilyen statisztika. Manapság a tudományosság igényével fellépő véleménykutatás nem egyéb olcsó zsurnalisztikánál. Rosszul feltett kérdésekre csak rossz feleletek várhatók.”

A kérdéseket illetve állításokat vesézi egy másik göteborgi professzor is (Ulf Bjereld). Egy ilyen állítás: „a zsidók pozitív szerepet játszanak a svéd társadalomban” – amire a kérdezett öt felelet közül választhat az „egyáltalán nem igaz”-tól a „tökéletesen igaz”-ig. De melyik válasz tartalmaz kevesebb előítéletet? Az utóbbi ugyan pozitív állásfoglalás a zsidókkal szemben, ám azzal hogy kollektív egységként nyilatkozik róluk, az előítéleteknek ad táptalajt. „Léprecsaló” kérdéseket legjobb válasz nélkül hagyni – ezt tette s bölcsen a megkérdézetteknek több mint negyven százalékára.

Megkönnyebbülten sóhajthatnék föl, hogy legalább „második hazámban” megmenekülök az álnok antiszemitázás visszatetsző látványától: lám, kudarcot vallott a PolKor okvetetlenkedése. Valami rossz íz azonban csak marad a számban: nem látom be, miért kerül antiszemitizmus gyanújába, aki népcsoportnak is látja a zsidókat, bár izzig-vérig svédek is egyben s elvegyülnek a társadalomban. Jóváhagyjuk vagy sem, a zsidókat nem lehet nem népcsoportnak (is) tartani. Auschwitz óta ezt maguk sem tagadhatják: azzá egyesíti őket a zsigeri rettegés, hogy miért ne ismétlődhetne meg, ha egyszer megtörtént, továbbá a felülkerekedés kényszerévé vált életöszön, ami egy évezredek tapasztalataival rendelkező s kivételes tehetséggel, vállalkozó kedvvel megáldott népcsoportot (!) szinte magától elitté emel. Hogy a pénz és a média világában jelentős a befolyásuk, mindenki tudja, bár kimondani senki sem meri, még elismerésképpen sem. Azt sem illik észrevenni, még kevésbé szellőztetni, hogy – ha jól számolom – immár egyvégtében legalább öt ízben zsidó kapta az irodalmi Nobel-díjat s bár nem mindig irodalmi érdemei alapján, ez is bizonyítja számarányukhoz képest nagyfokú jelenlétüket a nyugati kultúrában. A zsidó társadalmi jelenlétnek ez a nem-jelenlétté álcázása a politikai korrektség várának egyik megingathatatlan bástyája. Nem válik díszükre e „szentségtelen szövetség”.

Ezt a tabu-sértést, következményeivel nem törődve, kizárólag az igazság kedvéért követem el s persze önérzetességből is, mert nem szeretem, ha palira vesznek. A látszat ellenére azonban nem vagyok antiszemita, nem is lehetek egy zsidó vővel s egy félzsidó unokával. Ami nem jelenti azt, hogy „szeretem a zsidókat”, de azt igen, hogy amit a történelem folyamán, főleg pedig a második világháborúval kapcsolat-

ban velük szemben elkövettek, saját emberségem sérelmének is tekintem.

Mint az eddigi példákból kitűnik, a PolKor élharcosainak közös vonása egy (rög)eszme nevében gyámkodni polgártársaikon, egy jobbantudomka (besserwisser) kotnyelességével beleavatkozni az életükbe. A demokrácia gyámoltalanságának a jele, hogy akaratukat keresztül tudják vinni a többség akarata ellenére, vagyis kimondottan antidemokratikusan, bár mindig a demokráciára hivatkozva. Itt van például az ún. svéd alkoholpolitikát a helyi lakosság s immár Európa akarata ellenére szívósan és sikeresen védő lobby. Idézem róluk írt soraimat a *Közérzetből*: *Ádáz bornemisszák tartják / itt kezükben a csapot, / képtelen adóztatásra / véve rá az államot. // Olyan ez, mintha – akiktől / elraboltak két tojást – / eunuchokra bíznák a / szerelemszabályozást. // Európa csodálkozva / vonja föl szemöldökét, / hogy mi „önként” tízszernyit / fizetünk borért-sörért, // mint a Lübeckbe átjáró / szerencsés dél-skânei, / ki ez álszent, farizeus / kisebbséget átveri.* Ehhez csak azt teszem hozzá, hogy sikerük titka megint csak egy „szentségtelen szövetség”, mert az államot bizony nem kell erőltetni arra a „képtelen adóztatásra”: kap rajta s be is vasalja rajtunk könyörtelenül, újra meg újra kiravaszkodva Európától a haladékot a „svéd alkoholpolitika” számára.

Nem dicsekedhetnek hasonló állami támogatással és sikerrel a monarchia eltörléséért lobbyzók, a köztársaság harcos hívei. Pedig ők, mint annak idején a mi Petőfink, egy valóban anachronisztikus feudális csökevénytől akarják megszabadítani országukat. Annyit már rég elértek, hogy a szocdem párt bevette programpontjai közé a monarchia felszámolását, ám eddig még egy sem akadt a sorjázó szocdem kormányok közt, amelyik részánta volna magát. A svéd királyi család, Jean Bernadotte, Napoleon tábornoka leszármazottai változatlan népszerűségnek örvendenek immár nem csak az őslakók, hanem az újonnan bevándoroltak körében is, ha hihetünk – márpedig miért ne hinnénk – Nalin Pekgul moszlim-kurd asszony szocdem párti képviselőnek, aki a nemrég lezajlott „Mohamed-háborúval” kapcsolatban is kitüntette magát bölcs és bátor hozzászólásával. Most azzal a javaslattal lepte meg pártját, hogy törölje programjából a monarchia felszámolásának tervét,

mert a királyi család szeretetében, a svéd történelem és hagyomány légkörében forrhatnak össze legkönnyebben s leggyorsabban az ország régi és új lakói. Amilyen bizarr, annyira zseniális gondolat: politikától s bürokráciától fertőzetlen, gyermeki-népmesei szinten találkozhat ember az emberrel, hidalhatók át iszonyú távolságok, honosodhatnak meg régi hazájukból kivetett népcsoportok. Valami ilyesmi megfordult az én fejemben is, amikor félig tréfából a dán királynőt tartottam legalkalmasabbnak, hogy a Mohamed-karikatúrákkal megbántott moszlimjait kiengesztelje.

Szebb ajándékot nem is kaphatott volna küszöbön álló hatvanadik születésnapjára Carl XVI Gustaf svéd király, mint a monarchista érzelmek e váratlan reneszánszát, mintegy kárpótlásul az uralkodását végigkísérő lekicsinylésért, gúnyolódásért, támadásokért. PJ Anders Linder cikke a SvD 2006. ápr. 9-i számában valóságos rehabilitálás. Linder vitába száll azzal a véleménnyel is, hogy „a monarchia elvben rossz, a gyakorlatban jó”; szerinte a svéd monarchia elvben sem rossz.

„Országgyűlés hagyta jóvá, széles népi támogatást élvez és senkinek sem árt” – írja. „Svédországban az államfő nem alkalmazott. A svéd nép egy dinasztia mellett döntött, amelyben a feladatra születés, a szerepre nevelés elve érvényesül. /.../ Mit nyernénk egy köztársasági elnökkel? Jobb hatalomelosztást biztosan nem, ám kevesebb történelmet, pompát, meghittséget. /.../ Ráébredtünk végre, hogy az emberek szimbólumokra, szertartásokra vágynak. Örülnek a nemzeti ünnepnek. Megtöltik a templomokat a szökőár-katasztrófa után. /.../ Ha a racionalizmus nevében eltörölnénk a monarchiát, hamarosan ugyanazt a rövidlátó vandalizmust látnánk ebben, mint a közelmúlt városrendezéseinek esztelen dúlásaiban.”

A republikánusokon kívül egy másik jobb sorsra érdemes PolKor-kisebbség igyekezete is megtört a gyakorlati élet és a „népakarat” (?) ellenállásán: a harcos feministáké. Ezeknek, mint az alkoholelleses ligának, sikerült ugyan kierőszakolni a svéd demokráciától egy olyan törvényt, mely egész Európában párját ritkítja... De átadom a szót *Közérzetemnek: Lám, kivívták, hogy ki testét / árulja, nem büntetik, / ám a „jótét lelket”, aki / megveszi, leültetik. // Ismert „prostival” láttak a / rendőrök egy honatyát / a bozótba tűnni; későn /*

rántotta föl a gatyát. // Merő véletlen, hogy éppen / ott járt a „törvény szeme”? / Vagy talán a nő a „taksát” / kétfelől zsebelte be? //...// S ahhoz mit szól egy tudatos / feminista, hogy a nő / ily botrányban mint jogilag / kiskorú fordul elő? // Kit nem vesznek felnőtt számba, / tetteiért nem felel, / bár benőhetett a feje / lágya túl a negyvenen. // Felnőttek között a vásár / kettőn áll, e nézetet / hatályon kívül helyezni / csak jogsértéssel lehet. Elismerem, hogy a bozótbeli kaland leírásában is csak találgatásokra, föltevésekre hagyatkoztam. Már csak ilyen vagyok.

Monika Wehlin irodalomtörténész természetesen nem e „jogértésen” kesereg (SvD 2006.ápr.8), hanem a svéd prostitúciótörvény kijátszásán, amire bő alkalom nyílik az idei nyáron, amikor a Németországban tartandó labdarúgó világbajnokságra svéd férfiak százai szabadulnak a megengedett prostitúció paradicsomába. Süket fülekre talált ugyanis az egyenjogúság ombudsmanjának felhívása a Labdarúgó Szövetséghez a VB bojkottálására: egyetlen országos nevű férfi, politikus vagy író sem szólalt föl mellette, a szövetség elnöke pedig azzal hárította el, hogy a futballnak semmi köze a politikához. „Akarunk-e ilyen férfiakkal élni?” – kiált fel patetikusan Monika-Lüszisztrate. „Rendben lévőknek találjuk-e, hogy a szomszédasszonyunk férje leutazik Németországba, spiccesen ordibál a futballmeccsen, hogy aztán a győzelmet vagy vereséget egy kiadós kefével fűszerezze egy szexboxban az aréna mellett?” A közhely, hogy a prostitúció a „világ legősibb mestersege”, szabad „vállalkozónak” tünteti fel a nőt, holott valójában kezdetről fogva a rabszolgaság egy formája volt és ma sem egyéb modern rabszolgaságnál – érvel a modern Lüszisztrate. „A házasság ikernővére”, a férfi nőszemléletének tükörképe, mely szerint a nő vagy szajha, vagy madonna. A férfi találmánya, hogy nemi ösztönét mindenkor kielégíthesse, saját „álszent szexualitásának szégyenét” pedig mindenesetül a nőre háríthassa. Fizet és mossa kezeit.

Büntudatosan pislogok Lüszisztrate-Monika érveit olvasva; lehet-e jó lelkiismerettel védelmére kelni egy ilyen szégyenletes „csökevénynek”, társadalmi anomáliának? Nincs-e kifogástalan erkölcsi alapja a világon egyedülálló svéd törvénynek, mely egyoldalúan a férfiak számára kriminalizálta ezt a férfiak által fönntartott üzemet? –

Hopp! Itt van a dolog bibéje: valóban csak a férfi tartja fenn? Váltak az idők, felszabadultak a rabszolgák, a prostituáltak immár kisvállalkozókként üzik a „legősibb ipart”, adót is fizetnek róla. Ha kriminalizáljuk a prostitúciót, mindkét nem számára tiltanunk kell, büntetve a törvény megszegőit. Ami persze megint csak szélmalomharc volna s azt eredményezné, hogy a prostitúció illegálitásba vonulva folya tovább, annak minden áldatlan következményével. Akiket a kétségbeesés vagy a kábítószerrel való függés hajt ki az utcára mint szívtelen kerítők kizsákmányoltjait, azok sorsán sem segít, sőt inkább ront a svéd mintájú törvény. A gyakorlat ezúttal is megméri, és könnyűnek találja az elméletet. Lüsizstrate kissé megkésétt a lázadással: minden igaza mellett is úgy tűnik, hogy Csokonai Dorottyájának irigysége és elkeseredése beszél belőle.

A jogegyenlőség svéd ombudsmanjának fölhívása a világbjajknokság bojkottálására egész Európában feltűnést keltett, sikert annál kevésbé. Idehaza megkérdőjelezték illetékességét beleszólni más államok törvényhozásába, külföldön pedig csak annyit ért el (aminek nincs oka örülni), hogy már jóval a meccsek előtt megindult a riporterek áradata a tett színhelyére, hogy feltérképezze Köln és környéke bordélyviszonyait. „Ha mostanában leszólítanak az utcán – méltatlankodik a mikrofonnak egy „iparúzó” – biztos lehetek benne, hogy nem üzletfél, hanem riporter, aki hülye kérdésekkel molesztál.” A SvD „Vasárnap”-magazinja (2006. május 7.) öt teljes oldalt szán a németországi prostitúció gazdagon illusztrált bemutatásának. A kölni Pascha-szálló Európa legnagyobb bordélya a város centrumában; havonta 30 000 vendéget szolgál ki az ott szobát bérlő több mint száz profi örömlánnyal. Ha már a számoknál tartunk: Németországban naponta 1,2 millió férfi „vesz meg” egy prostituáltat a rendelkezésre álló 200–400 ezerből. Az üzletág évi pénzforgalma óvatos becslés szerint kb 130 milliárd koronának felel meg. Vannak persze olcsóbb és sivárabb színhelyei is a nemi vásárnak, de ott is biztonságosabb a nők helyzete, mióta a rendőrséget bízták meg a „hallick-szereppel” és az „utcalányok” társadalmi ellenőrzés alatt álló, egészségügyi berendezésekkel felszerelt „szexgarázsokban” találkoznak autós kuncsaftjaikkal.

Végigzongorázva a PolKor megnyilvánulásának jellegzetes típusa-

in, próbáljuk fölmérni, mivé változik dúlása nyomán a demokrácia. Határ Győző választát már az elején idéztem: diktatúrává. Hogy továbbra is demokráciának álcázza parancsuralmát, abban csak a „haladó hagyományt” követi: nemde „népidemokráciákban” éltünk mi „kelet-európaiak” a legsötétebb sztálini terror korában? Ez a „népi” előtag még táplálta bennünk a reményt, hogy a nyugati országokban megvalósult a jelző nélküli, „igazi” demokrácia is. Most erről is kiderült, hogy álcázott diktatúra, mibe vessük reményünket ezután?

Az új diktatúrát nem egy személy, nem is az állam gyakorolja, hanem harcoss, céltudatos kisebbségek, melyek rákényszerítik akarataikat a többségre. Tulajdonképpen előbb az államra, hogy céljaiknak kedvező törvényeket hozzon. Idézek *KÖZÉRTET* c. verses szatírából:

„Olyan demokrácia ez, / melyben egy céltudatos / kisebbség bármit elérhet, / ha elég erőszakos. // Az anyamadár is annak / ád, ki lármáz, tátogat; / a gyámoltalan fióka / jó, ha hébe-hóba kap. // Polgár-ijesztegetésre / kéznél van alattomos / „gyámjaink” fegyvertárában / jó egynéhány szó-mumus: // mint szexizmus és rasszizmus, / xeno- s homofóbia; / kire ilyesmik ragadnak, / van mért vakaróznia. // Egy 'népcsoport ellen izgat' / – így nevezik ezt a bűnt, / mellyel a szólás-szabadság / fényes csillaga letűnt.” Timothy Garton Ash oxfordi történészprofesszor szerint ez az egész demokratikus világra jellemző: „Ha a félelemkeltésre rájátszó, fanatikus csoportok sikert érnek el, levonják a tanulságot: csapj még nagyobb lármát, légy még türelmetlenebb, s minden akarod szerint történik.” Sikerül elnémítanod – teszem hozzá – minden ellenvéleményt. „Törvényeket csikarnak ki: / zárja félelem-lakat / – ha a gondolatot nem megy – / legalább a szájakat” – írtam *Közértet*emben. Hasonlóképpen borong az *Aftonbladet* vitavezetője: „Mi történt Svédországgal? Valamikor a józan értelem otthona volt e földtekén, most meg már jó ideje méltatlankodástól és vádaktól hangos, harag és keserűség mérgezi levegőjét. Manapság mindenki sértettnek érzi magát ebben az országban.” E „mindenki” persze túlzás, a nép többsége ugyanis békében akarna élni, azért utálja meg a demokráciát, mert azt teszi felelőssé az őt nyugtalanító s terrorizáló PolKor miatt. A PolKor nem szereti a csendet. Rosszat sejt a hallgatás mögött, ezért provokál, hogy kiugrassza a nyulat a bokorból, ki-

mutassa rólad, hogy ilyen-olyan alapon megkülönböztető vagy. Folyik az embervadászat, a följelentgetés. A mai újságban olvasom, hogy Áke Green után megint följelentettek egy papot „népcsoport elleni izgatásért”, mert aláírásokat gyűjtött az egynemű párok templomi esküvője ellen.

Egy normális, magára adó társadalomban megvetik a spiciliskedést, a rendőrségre szaladgálást, a PolKor élharcosai arra biztatnak, hogy állampolgári kötelességként, erényként gyakoroljuk. A boldogtalan rendőröknek pedig jó képet kell vágniuk a fontoskodáshoz. Mintha nem volna elég dolguk a vészesen elharapózó bűnözéssel. Egy kissé begyöpösödött néne honi szigetének festői természetében sétálva megijedj egy váratlanul fölbukkanó sötétbőrű fiatalembertől, és hangosan morfondírozott, hogy ezek a feketék (svartskallar) mindenütt jelen vannak. Naja, nem volt szép tőle, s meg is járhatta volna, ha mai típusú vagánnyal lett volna találkozása. Egy régi típusú vagány nem ütötte volna ugyan agyon, de nem maradt volna adósa: „Vegye le a lemezt, nyanya; szokjon hozzánk, ha már itt vagyunk!” Ez a „fekete” azonban a PolKor neveltje volt, Sri Lankából fogadták örökbe nevelőszülei, konyhafőnök egy nagyvárosban. Hétfégi kikapcsolódásába köpött bele ez az inzultus. Előkapta a mobilját és bejátszotta a „nyanya” litániázását. A rendőrség a legnagyobb előzékenységgel fogadta, az ügyész úgy találta, hogy rasszista megnyilvánulás forog fenn, a körzeti bíróság ítélete: 5600 korona bírság, plusz 5000 kártérítés. A riporter szerint az eset „nagy feltűnést keltett” a helyi lakosság körében. Nyitva marad a kérdés, hozzájárult-e az őslakók és a jövevények összeszokásához és harmonikus együttéléséhez, ami oly hön óhajtott célja a politikusoknak és a média PolKor képviselőinek.

A „népcsoportok jogaiért” küzdő egyének és szervezetek „sérelmekre” éber figyelme, provokációi, följelentgetései, a törvényszékektől kicsikart büntetések zaklatottá teszik életünket, elvetik a gyanakvás, félelem, gyűlölködés rossz magvait a társadalomban. Ha mi emberek nem kötözködhetünk egymással apró tűszúrásokkal anélkül, hogy bírói ítélettel hallgattatnának el bennünket, úgy elidegenedünk egymástól, hogy miattunk akár a szemünk láttára ölhetik, verhetik, erőszakolhatják felebarátunkat: érvényesítse jogait, ahogy tudja; forduljon

a legközelebbi rendőrhöz vagy ombudsmanjához, s ha nincs neki, az ő baja. „Kívánatos volna kissé magasabbra emelni az érzékenység ingerküszöbét, hiszen nem volt, s nem lesz olyan világ, ahol csoportközi (vagy akár csak egyéni) viszonylatokban ne volnának örökké ellenszenvok” – ajánlja Tökécki László a notórius antiszemitázóknak, de megszívlelhetik egyéb békétlenek is. Meg kellene tanulnunk civilizáltan együtt élni a negatív indulatokkal. Már amennyiben az együttélésre szántuk el magunkat ezen a globalizálódó földgolyón, nem csupán énünk öszentségének maradéktalan megvalósítására. A civilizált együttélés arany szabálya: nem muszáj szeretnünk, de el kell(ene) viselnünk egymást.

Odáig jutottunk, hogy már a szánkat sem merjük szóra nyitni, ne-hogy olyasmi találjon kipottyanni rajta, amire valaki felhördül, és rend-örért kiált. Régi egyértelmű szavainkban sem bízhatunk: akármelyikbe beleköthet a politikai korrektség. Így járt nemrég a DN riportere, aki a „férfi” szót minden külön megjelölés nélkül „heteroszekszuális férfi” jelentésben használta, mintha buzik nem is léteznének vagy nem men-nének férfi számba. Egy kutatásról beszámolva azt írta ugyanis, hogy a leszbikus nők agya férfi-módra reagál a nőszagra, ami természetesen nem áll a homoszekszuális férfiakra, riporterünk tehát burkoltan elárul-ta, hogy a heteroszekszuális férfi reakcióját tartja normának, „férfiasnak”. Megfordult a fejemben, hogy a beíró, aki szóvá tette az újságban ezt „bakit”, talán nem is beszélt komolyan, csak kifigurázta a PolKor akadékoskodást. Más riportereknél is látni véltem ilyen szándé-kot: kimutatni a nyelv s a kommunikáció, általában az emberi együtt-élés PolKor okozta ellehetetlenülését.

Dr. Borka László

Mindenki magyar...

Mindenki magyar, amíg ennek ellenkezője be nem bizonyosodik - mondta valaki. A rangos amerikai Pulitzer díj kapcsán jut ez eszünkbe. Olyan nagyságok kapták, mint Hemingway, William Faulkner, John

Updike, Saul Bellow és Norman Mailer.

A nyájas olvasó már biztosan sejtí, hogy mire akarunk kilyukadni. Mert ha gyanakodni kezd, hogy Pulitzer is magyar, akkor igaza van.

Pulitzer József 1847-ben született Makón. Kicsit szomorú kezdet után mesés karriert futott be. Szomorú kezdet, mert gyermekkori vágya nem teljesült. Kiskorától borzasztóan vonzotta őt a katonaelet. De cingár alkata, rövidlátása miatt a sorozáson alkalmatlannak bizonyult. Célratörését és vasakarátát mutatja, hogy nem lankasztotta a sorozó

bizottság döntése, elment Franciaországba és jelentkezett az Idegenlégióba. Oda még az ördögöt is felvették akkoriban, de őt nem. Így járt az angol hadsereggel is. Ekkor meghallotta, hogy Hamburgban egy amerikai sorozó tiszt az északiak oldalára verbuvál katonákat. Ekkor már harmadik éve dült a polgárháború. Jelentkezett s végre oda felvették. Így 1864-ben hátat fordított Európának, és áthajózott Amerikába. Ekkor még csak 17 éves volt. A harcokban nem vett részt, mert időközben véget ért a háború.

Ekkor kezdődik új élete. Riporter munkát kap St. Louisban, egy német nyelvű újságnál, a *Westliche Post*nál. Gazdag lányt vesz feleségül. Takarékos, pénzt gyűjt. S hogy a hosszú történetet rövidre fogjunk: nyolc év múlva megveszi a lapot, majd még egyet s a kettőből alapítja meg a *St. Louis Postot*, amely máig a város vezető lapja.

Elindult akkor valami az újságírásban. Pulitzernek, mint tulajdonos-

nak szabad keze volt, s olyan ötletei, amik forradalmasították az akkori unalmas, erkölcsös zurnalisztikát. Az első dolga az volt, hogy lapjában a kisemberek érdekeit védte. Tíz év múlva már olyan gazdag, hogy megveheti az évi negyvenezer dolláros veszteséggel csőd szélén álló *New York World* című lapot. Ekkor hozta divatba az addig ismeretlen, szenzációhajhászú riportot, az első színes képregényt, és a sport oldalt. Ami ma természetes, azt mind ő vezette be. Hozzá szegődött Nelly Bly, a híres/hirhedt riporternő, aki minden botrányt kiszaglászott, elmebetegnek tette magát s álnéven bekerült egy elmeógyógyintézetbe. Riportjában leírta az ott uralkodó, megalázó állapotokat. Ez oda vezetett, hogy törvényileg szabályozták az elmeógyógyintézetek személyzetének kötelességeit. Ez lett a tényfeltáró riport őse. A negyvenezer példányszámú, haldokló újság hamarosan hatszázezresre nőtt, s kora Amerikájának legnagyobb lapja lett.

1909-ben a Panama csatorna körüli botrányról közölt leleplező cikket, még Rooseveltet is belekeverve az ügybe. Pulitzer rágalmazással vádolták, de a bíróság felmentette a vád alól, amit a szabad sajtó győzelmének könyveltek el.

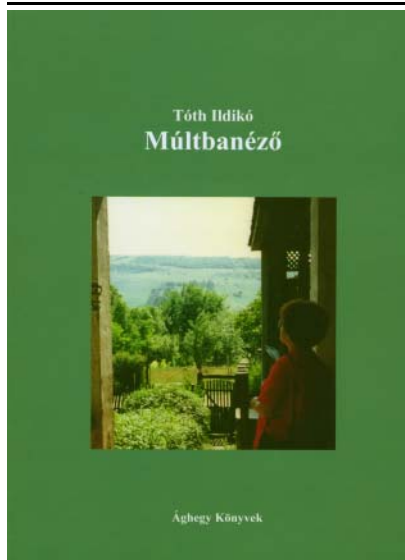
Sok jót tett. Újságjaiban támogató kampányt indított a Szabadság szobor felállításához. Minden adományozó neve megjelent az újságban, ami zseniális húzásnak mutatkozott, mert a pénz összegyűlt. Ezt hivatalosan meg is köszönték neki. És Magyarországnak is, hogy ilyen jó hazafit nevelt Amerikának. A Szabadság szobor talpán van is erről egy emléktábla. Pulitzer nagy összeget adományozott a New York állambeli Columbiai egyetemnek, hogy ott, elsőként a világon, újságírói szakot indíthassanak.

Pulitzer nagy vagyonra tett szert, végrendelete szerint ez lett a Pulitzer díj alapja. Makó főterén álló mellszobra Kossuth-hoz és Jókaihoz hasonló, szép férfit ábrázol. Kiss Jenő szobrász alkotása.

Ami a tudósoknak a Nobel díj, a színészeknek az Oscar, az az újságírásban, irodalomban és költészetben a Pulitzer díj.

Több kategóriában adják: szépirodalom, szakirodalom, költészet, újságírás, riportfotó stb.

Pulitzer József élete végén sokat betegeskedett, már alig látott. 1911-ben halt meg.

Tóth Ildikó: Múltbanező Ághegy Könyvek-1

Móttó helyett:

Adj egy pontot, melyen megállhatok és kimozdítom a földet - mondta Arkhimédész. Bizonyára nem kapott, nem találtilyent, mert a föld ma is a megszokott pályáján forog.

Szerencsés voltam: megtaláltam és lelkemben megtartottam a háború, a szüleim válása, az ideoda költözések és rossz házasságom zürzavarában is a magam biztos pontját: az anyai nagyszüleim szeretetet árasztó

otthonát. Így biztos érzelmi és földrajzi támasszal, a földet nem, de a magam és családom életét többször is sikerült kimozdítanom a holtpontról, és megoldhatatlannak látszó kérdésekre megfelelnem. A Bika jegyében születtem. E jegyhez tartozók ragaszkodnak megszerzett javaikhoz. Ez rám is vonatkozik. De nem anyagi javakat, hanem emlékeket gyűjtöttem és gyűjtök unokáim számára folyamatosan ma is, amikor leírom, megőrzöm mondásaikat. Gyermekkori emlékeimet féltékenyen őrizgetem, néha előszedem, csiszolgotom, fényesítem, a napfényben időnként megcsillogtatom, elmesélem az érdeklődőknek. Néhány kedves emléktárgyat is őrzök: Nagypám vőlegénykorában menyasszonyának, Nagymamámnak körtefából faragott szépvonalú, monogrammal ellátott kézitükrét. Valahányszor kezembe veszem, a Nagymamámtól először hallott mese jut eszembe: „Tükröm-tükröm, mondd meg nékem...”. Nagypám fakéregből készült dohányszelencéjét, marok-kukoricamorzsolóját, naplóját. Nagymama kézi gyertyatartóját a hozzá tartozó koppantóval. (A réges-régi hashajtóreklámon: „Míg ön durmol, a Darmol dolgozik” látni hasonlót.) És fényképetek...

Megsárgult, halványuló „tanúit” a Nagymama szépségének, a Nagytata komolyságának, gyermekeik, unokáik sokaságának.

A boldog gyermekkornak.

Ennek a kis könyvnek első részében, néhány szál emlékem hatalmas csokrából, életem érzelmi és földrajzi „biztos pontját”, a magam és unokatestvéreim mérai gyerekkorát, a Nagyszüleim életéről ismerteket írtam. Tudom, hogy másokhoz hasonlóan, emlékeimmel elfogult vagyok. Mindenik töredékhez, adomához ragaszkodom, nem tudom mellőzni, kihagyni egyiket sem. Nekem mindenik fontos, azért, mert velem történekről szólnak, vagy valaki valamikor megtisztelt azzal, hogy elmesélte.

Nagyszüleim háza, telke, idegen kézen ugyan, de még megvan. A kertből nagyjából már kipusztultak a gyümölcsfák, a ház elhagyatottan, üresen áll. Titkon remélem, hogy ez az öreg ház emlékszik még az onnan szétrajzó, az onnan ma is emberi melegséggel táplálkozó, egykor boldogan zsvivajgó gyerekhadra.

Dr. Erdős Bartha István: Három ország foglya

Neptun Könyvkiadó, Csíkszereda,
2007

A bevezetőből:

Alig tíz év alatt-1944-től 1955-ig-
három országban is raboskodtam.
A Szovjetunióban hadifogolyként
33 hónapot. Magyarországon a Fő
út 2. szám alatt öt hónapot töltöt-
tem, és ez idő alatt tapasztalhattam
meg, hogyan értelmezi a kommu-
nista rendszer a vallásszabadságot.
A harmadik helyszín Románia volt,
ahol a magyar és a román titkos-

szolgálat összjátékaként ugyancsak a magyarországi ál-vallásszabadság miatt szenvedtem hat keserves hetet Bukarestben.

Tekintettel arra, hogy a felelevenítendő események már régen lezajlottak, némelyikét szeretném - amennyiben lehetséges természetesen! - humorosabb színben tüntetni fel, hisz a dolgok tragikumába olykor sok derűs, nevetséges momentum, történés, helyzet is elegyült. A legfontosabb, hogy mindezt túléltem, s ha olykor hihetetlennek tűnik is, a tifusz, vérhas, malária és egyéb betegségem ellenére immár 80 évesen gondolhatok az elmúltakra.

Raboskodásom idején - a földrajzi betájoltságtól függetlenül alaposan Lefogytam. A Szovjetunióban a kis híján három esztendő alatt alig nyomtam többet 40-42 kilónál. Romániában több mint 24 kilót fogytam a 83-ból. Magyarországon tulajdonképpen visszanyertem néhány kilót, viszont olyan „vallató” tablettákat adtak, melyeknek utóhatását hosszú évtizedek múltán is megsínylettem.

Mint említettem, magyarországi fogságom alig öt hónapig tartott, de ami az ott alkalmazott kihallgatási technikát illeti, bőven felülmúlta a szovjet és román kihallgatásokét. Szeretném, ha a Tisztelt Olvasó derülni tudna az egykor történeteken, ám egyben el is csodálkozna meg is botránkozna azon a sok embertelenségen és ostobaságon, melyet a kommunista rendszer magából kiizzadt.

Szó sincs sajnálatásról vagy vádaskodásról, hisz éltek rabok a világ más tájain, országaiban is, akik sokkal többet szenvedtek, mint én. Nem beszélve azon milliókról, akik rabtartóik karmai között pusztultak el.

Már csak azért sem panaszkodhatom, mert túléltem Sztálin „Jóskát” és gulágjait, a magyar átvót és a román szekut, feltehetően azért is, hogy minderről mesélhessek...

Erdős Bartha István

Az Ághegy a Balassi fesztiválon

**2008. III. Bálint napi
Balassi-fesztivál**

Buda	Stockholm
Pest	Debrecen
Szeged	Várpalota
Nagyvárad	Óbecse
Gyöngyös	Ungvár
Esztergom	Villány
Gödöllő	Beregszász
Sátoralja- újhely	Török- szentmiklós
Sárospatak	Székely- udvarhely
Bors	Cserszeg- tomaj
Csorna	Vác

*A XII.
Balassi
Bálint-
emlékkard
átadása*

www.balassi.eu

Balassi Bálint emlékére 1997-ben Budapesten alapítottak európai irodalmi díjat, amely elismerés emléket állít a XVI. századi Európa magyar költőirodásának. Juttalmazza a magyar líra kiemelkedő alakjait, és kitünteti a magyar irodalmat – benne Balassi költészetét – fordító európai költőket. A díj a XVI. századi magyar végvári szablya mintájára kovácsolt kard, melyet egy mai kardkovács készít. Az átadás ünnepségét minden év február 14-én, Bálint napján Budán rendezik.

Molnár Pál kuratóriumi tag felkérésére az Ághegy szerkesztője igenlően válaszolt: Az Ághegy című skandináviai magyar irodalmi és művészeti lapfolyam és a Magyar Liget című dél-svédországi családi lap szívesen helyt ad a Balassi-fesztiválról szóló híreknek, ismertetőknak. Az Ághegy-Liget Baráti Társaság

úgyszintén figyelemmel kíséri a Bálint napi ünnepséget és támogatja tagjainak részvételét a fesztiválhoz kapcsolódó ünnepségeken.

Sokakat sebhét, de csak éngemet gyakran inkább talál...

Ághegy-Liget Baráti Társaság: és a stockholmi önképzőkör tervezett emlékező együttlétet, annál is inkább, mert itt él a tavaly Budapesten a Kultúra Lovagjának fogadott Ove Berglund svéd Balassi-fordító, a Balassi-kard várományosa.

A Bálint napi Balassi-fesztivál rendezvényei a helyi szervezők ötletei szerint alakulnak. Egy közös pont van. Eszerint a Bálint napján délelőtt Budán a Balassi-emlékkarddal kitüntetett két poétát említik.

Boros rendezvényeken az egészségükre koccintanak először.

Az idén a miskolci Serfőző Simon költő és a moszkvai Jurij Guszev műfordító a kitüntetett. www.preshaz.eu/Fesztival.htm

Dr. Aniszi Kálmán,
az Ághegy magyarországi elnöke,
a Magyar Kultúra Lovagja

A lovagrend honlapjáról:

„12 ország és 100 civilszervezet a XII. Magyar Kultúra Napja Gálán. A 2008. január 22-én az Uránia Nemzeti Filmszínház adott otthont a gálának, amely megrendezésében társunk volt a Honvéd Kulturális Egyesület, a Magyarország Felfedezői Szövetség, a Fejér Megyei és Székesfehérvári Nyugdíjasok Baráti Szövetsége, a Bodrogek Kultúrájáért Polgári Társulás (SK) és az Ukrán Magyar Kulturális Együttműködési Társaság (UA). A rendezvény díszvendége a szlovákiai Zoboralja régió volt. Alapítványunk átadta az egyetemes és a magyar kultúra lovagja/apródjá elismerését, amellyel újabb 3 országgal bővült az elismertek köre. A www.alkotohazak.shp.hu honlapon tv bejátszást, vasárnapról képeket is láthatnak a hírlevél olvasói. Az előzetes vissza-

jelzések szerint a program és maga a hely is bevált. Méltó rendezvényünk céljához. A rendezvény során a szabadbattyáni általános iskola zenei csomagokat adományozott a Kultúra Lovagrendje második missziójának a Tisza forrásvidéke Missziós Tanodának.”

Az Ághegy-Liget Baráti Társaság ajánlására az Ághegy folyóirat budapesti intézője, a Dr. Aniszi Kálmán író, egyetemi tanár irodalmi munkásságáért elnyerte a Magyar Kultúra Lovagja címet.

Író és szerkesztőként több magyarországi és erdélyi társadalmi szervezet – ezen belül a Magyar Írószövetség, a Magyar Újságírók Szövetsége, az Erdélyi Szépműves Céh tagja, az Erdélyi Múzeum Egyesület és az Erdélyi Szövetség tagja. Számos lap vezető munkatársaként kiemelkedő jelentőségű feladatot vállal a művelődés népszerűsítésében. A Babes–Bolyai Egyetem filozófia szakán szerzett tanári oklevelet, majd az Ion Andreescu Képzőművészeti Főiskola tanára. A Korunk folyóirat rovatvezetője. Huzamos időn át a kolozsvári rádió magyar adásainak külső munkatársa. Magyarországra kerülésekor a „Vas-népe” majd a „Magyar Honvéd” lapoknál és a Zrínyi Kiadónál dolgozott. Tíz önálló kötet mellett társadalomtudományi művek társszerzője.

Csikós Tibor tavalyi egyéni kiállításának plakátja

Teremtő látással

Veress Mária: *Üzenet egy úszó jéghegyről* című könyvéről

Pallas - Akadémia Könyvkiadó, Csíkszereda, 2007

Veress Mária ígéret.

Most már, részben teljesítetten, többszörösen is az. Öt esztendővel ezelőtt az *Ághegy* második számának *Rügyek* rovatában közöltem *Szép halál* című írását (I. kötet, 184-188. oldal), amelyben egy mofettába fulladt öreg házaspár élettelen testének méltatlan bánásmódját úgy mesélte el, hogy abban benne volt a diktatúrában emberségében sérült székelly világ minden fájdalma. Az elbeszélő kicsordult könnyével zárul a történet. Nemrég megjelent első kötete pedig két könnyecseppel végződik, amit ama Svédországban megdöbbenést keltett eset kapcsán, a külügyminiszter asszonyért ejtett egy hallgatag fiatal lány. Az ellentételezőként a rénszarvas- mézárszék vérfürdőjébe helyezett történet szereplőinek szokásos munkahelyi beszélgetése végére ijedt kérdőjel kíváncsozik. Ne tessék azt hinni, hogy Veress Mária, holmi romantikus történetekkel, keresve keresi a könnyfacsaró helyzeteket. Van ebben a kötetben sok más vidám, sőt pajzán történés is. A magyarul „várj”-nak hangzó svéd farkas esete, egy születésnap, egy porszívóvásárlás története, és a szépítőszalon aprólékos, mesészerű leírása. A számukra életbevágóan fontos kérdésről, a nők szépségéről társalgó kamaszok párbeszéde pedig, valamely videofelvétellel vetekedően láttató, szemérmesen bujtatott, mégsem rejtett végkifejletével mosolyogtató, hétköznapiainkból ellesett, kellemes olvasmány.

Csupa életes, igaz és valós írás sorakozik a kötetben. Tiszta, a körülötünk élő világot élesen mutató megannyi tükördarab. És egy sincs olyan, amire az olvasó ne mondhatná elismerően: „Hát ez is éppen rólunk szól.” A skandináv világot felfedező bevándorló látásával megelevenít emberi kapcsolatokat, szokásokat, a digitális fényképezőgépeknél is pontosabban rajzolja a szerző, biztos kézzel, finom kézvonásokkal az északi világ sokak számára érdekesen furcsa tájképeit élvezetesen tárja

elénk. A nap minden órájára jut egy-egy történet ebből a kötetből, mert-hogy éppen huszonnégyet tartalmaz a kötet.

Néhány oldal után már ceruzám után nyúltam, hogy szakmai elhivatottságom okán, feljegyezzem: a szerző figyelmes nézelődése a legjobb riporterri teljesítményekkel vetekedik. Az észrevételezés titkát birtokolva, minden sorával meggyőzően bizonyítja, hogy nézése látással párosul. Látása pedig a látatás tehetségével.

Könyve – olvasmány.

Nem minden könyvre illik ez az egyszerűsített megállapítás. Veress Mária könyvébe belelapozva közmondásos helyzetbe kerül az olvasó az „evés közben jön meg az étvágy” közhely szerint.

A Kányádi Sándor gyűjtötte gyermekszájmondás szerint, „a vers az, amit mondani kell”. Értelmezve: a könyv az, amit olvasni kell. Amit muszáj elolvasni. És azért jó elolvasni, mert az ilyen könyvvel beszélgetni lehet. Bächer Iván, Esterházy Péter legújabb könyvéről írta, hogy az irodalom lényege, póriasan szólva, az hogy „rólad szól, harangozik érted, hozzád ér, megragad, szíven üt.”

Akárcsak Berthold Brecht saját, ma is gyakran idézett, szívbemarkoló felelete a „Miért szeretjük a szülőföldünket? kérdésre, ehhez hasonlóan szólnak, Veress Mária sorai is: „ahol üdébb az ég, hosszabbak az aranyló naplementék és sötétebb a tenger, de idegenül csobbannak a felfelugráló halak, és más nyelven sírnak fejem felett a sirályok. A fellegek viszont megfordulnak, velük üzenek tehát nektek, kik értitek szavamat, hogy midőn nyári záporokként elérnek hozzátok, meséljenek mindarról, mi velem itt északon megesett.” Vagy ahogyan könyvének első oldalán, egy mondatba sűrítet ars poétikáját, ajánlásként nyújtja az olvasónak: „Két nemlét közti rövid utunkat lassan olvadó, úszó jéghegyen tesszük meg mindannyian.” Közismert, hogy a jéghegynek csak a csúcsa látható, de annak beláthatatlanul nagy és titokzatosan rejtett tömege a meghatározó. A szerző alkotókedvének ígéletességére gondolva állítom, hogy a hasonlat Veress Máriára illik. És ennek biztos jeleit nem győztem feljegyezni olvasása közben.

Az hogy „úszó jéghegyünkön” miként és merre hajózunk, a sors kiszámíthatatlanságai mellett, saját akarattunktól és tudatosságunk fokától függ. Szerzőnk Brassó szülőtte. Kolozsváron, az egykori „kincses vá-

ros” máig pislákoló műveltségének fényében nevelkedett. Az anyaországához ezer szállal régóta kötődő Marosvásárhely szellemét, a kovásznai hegyek levegőjét is alkalma volt magába szívni. A maga zsugorodó jéghegyére figyelve, azóta is zsigereiben hordja Apáczai urunk figyelmeztetését: „Ha nagy állhatatossággal nem iparkodunk, hogy az időt hasznosan eltöltsük, dicsőség nélkül, barmok gyanánt fogunk az életből kimúlni!” Az a tény, hogy már az *Ághegyben* olvasható bemutatkozásakor, a most megjelent címmel ígérte a csíkszeredai nyomdából kikerült kötetét, írói elszántságát, alkotókedvének bőséges kútját, ígéretségének rendkívüli tartalékait sejteti. Mint minden hazajáró lelkű „kitántorgott”, ő maga is, az emlékezetéből előbukkanó, dédelgetett otthoni történetek tárháza. Ígérete szerint ezeket is kötetbe gyűjti.

Veress Mária írásainak műfaja – nem lekicsinylő értelemben - a tárca. Mégpedig az a fajta novellisztikus írásmű, amit a magyar irodalomban hajdanán – Thury Zoltán, Gozdsu Elek, Petelei István, Papp Dániel és főként Mikszáth Kálmán, de a későbbiekben, Krúdy Gyula, Bródy Sándor és mások kitartó és bőséges munkálkodása nyomán a huszadik század elejéig megbecsültek a lapok szerkesztői, s ezzel nagyban hozzájárultak a regényírók és novelláskötet szerzői életművének kiteljesítéséhez. Ebben a műfajban, amelynek nevét Thury Zoltán nevezte először tárcanovellának, a romantikus eszményítés ráérős leírásának helyét az életigazságok drámai láttatása, a fordulatokat előidéző cselekmény a pesti *Érdekes Újság Dekameronja*, száz magyar novella-szerző írását gyűjtötte kötetbe. S ezekben a novellákban Ady Endre, a magyarság erejének igazolását látta, azt, hogy "nini, miket merünk és tudunk." Aztán az irodalom, kikopott a napilapokból. Sajnos, máig erően elfoglalta helyét a kapós, és piszkosan is izgalmas politika, hacsak nem tekinthetjük egyfajta reneszánsznak a Bächer Ivánhoz hasonló néhány mai író újságban közölt és később regény, vagy elbeszélő kötetként megjelentetett, vitathatatlanul olvasmányos írásait.

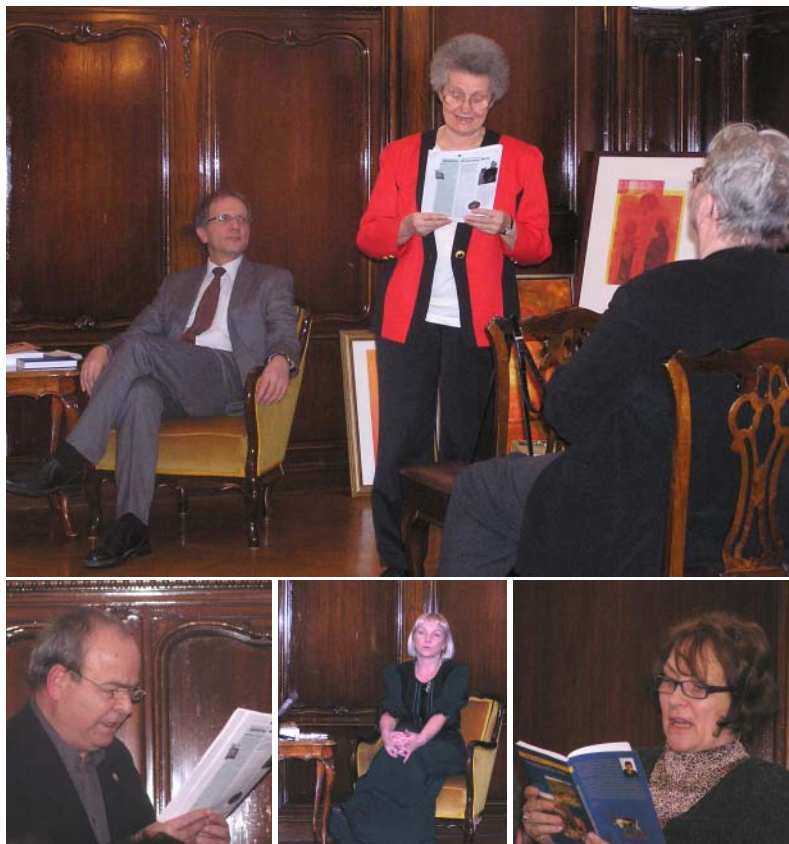
Kínálkozó az alkalom az összehasonlításra: az ugyancsak Stockholmban élő Hegedüs Zsolt történeteinek hősei (Svédcsavar címmel a közeljövőben az *Ághegy Könyvek* sorozatában jelenik meg, előzményeit lásd az *Ághegy I.* kötetében) szintén mai, többnyire svéd-magyar emberek. Hegedüs Zsolt humoros, néha groteszk oldalukról közelíti, s ábrázolja

hőseit. Megfigyeléseit az olvasmányosság szűrőjén át találja, míg Gu-lyás Miklós, a Királyi Könyvtár nyugdíjasa, számlálhatatlan olvasmá-nyai fényében, múltat jelenné elegyítve látatja az északi embert.

Veress Mária kötetéből az is kitetszik, hogy irodalmi hagyományainkat követve, írói látásának egyre tökéletesedő fegyverzetében, a pontos és érzékletes ábrázolást mutató elbeszéléseiből, miként lép át, a mondani-valósabb, a mélyebb tartalmakat hordozó alkotás területére. A *Szarvasölés* és a *Sarkkörön innen, az üveghegyen túl* című írásában, egy-egy utazásra kísérhetjük el a szerzőt, akinek a tolla nyomán meg-elevenedik a különleges szépségű északi táj. Olvasmányos leírása hát-terével, a munkatársán kívül felbukkanó egy-két szereplő, apró emberi kapcsolatok ábrázolására nyújt alkalmat. A konfliktus nélküli helyze-tekben, békésen csörgedező patakhhoz hasonló látványt kínálnak ezek az elbeszélések. A következő, a *Fehér szarvas* című írás, az előző elbe-szélésekben megelevenített északi táj háttérével, az egyperces novellák tömörségével feszesre komponált, az olvasó számára házi feladatként az emberi sorsok kérdőjeleit felvető, továbbgondolásra ösztönző törté-net. Ebből az alkotásfolyamatból kikövetkeztethető ígéret az a regény, amit Veress Mária, minden valószínűség szerint számítógépének bil-lentyűin futkosó ujjbegyéből is kikívánczozóan lelkében hordoz. Törvényszerű ez is, mint az, hogy a *Rügyekből*, az alkotó tavaszban lomb, és szépséget sóvárgó igényeinket éltető, virágok fakadnak.

Tar Károly

Az Ághegy IV. kötetének bemutatója a stockholmi Magyar Nagykövetségen

Az eddigi kötetek bemutatóját követve, immár hagyományosan került bemutatásra az Ághegy IV. kötet a Magyar köztársaság Nagykövetségén. Dr. Iklódy Gábor nagykövet úr megnyitója után, Tar Károly, az Ághegy szerkesztője, Sente Imre 85. születésnapja alkalmából, a

Lőrinczi Borg Ágnes
verseiből olvas

Deák Csaba zeneszerző kézfogása
Miski Török Ágnes képzőművésszel

neves költő távollétében is (betegsége miatt hiányzott), az északi magyarság szeretett íróját, költőjét és fordítóját köszöntötte. Tóth Ildikó felolvasta Veress Mária köszöntőjét. Az éppen tengerentúl tartózkodó Szentkirályi Csaga Híradóban megjelent köszöntőjéből az Ághegy szerkesztője egy a tångagerdeti táborozás alkalmából született Lászlóffy Aladár versikét olvasott fel, majd a 2007 év végén hirtelen elhunyt Dusa Ödön előadóművészre emlékezett, felelevenítve az együtt alapított egykori kolozsvári Zsebszínházat, amely a magyar mozgásközpontú színházi előadások úttörője volt. A jelenlévők egy perces néma csönddel áldoztak Dusa Ödön emlékének.

Ezután a Rügyek rovat néhány alkotója mutatkozott be. Az Ághegy Könyvek sorozatában első könyves (*Múltbanézó*, Bp., 2007) Tóth Ildikó *A füstölt angolna* című humoros emlékező írását olvasta fel a hallgatóság örömeire. (Tóth Ildikó 14-15 szám, 1825 old.)

Veress Mária ugyancsak nemrég megjelent, *Üzenete egy úszó jég-tábláról* című elbeszéléskötetéből, Lőrinczi Borg Ágnes pedig magyarul és svédül írt verseiből olvasott fel. Bemutatkozott és friss alkotásait is bemutatta a népes közönségnek Lázár Rozi vegyészkutató és festő-

Lázár Rozi alkotásai bemutatásakor

művész. Akvarelljeivel aratott sikert Bartha Magda is, amelyeket a követség fogadótermében láthattak az érdeklődők. A találkozó értékes részének mondható, a műsor utáni ismerkedő, csevegés, kapcsolatteremtés, amelyet Balog Ilona, Bartha Magda, Lázár Rozi, Tóth Ildikó,

és Veres Mária házi süteményei tettek még élvezetesebbé.

Az Ághegy-Liget Baráti Társaság ezúton is köszöni a Nagykövetségnek, hogy helyet adott rendezvénynek, amely alkalomból újból érezhették a jelenlevők a haza éltető figyelmét. Külön köszönet illeti Tóth Krisztián kulturális attasét azért, hogy az Ághegy IV. kötetei idejében a látogatók rendelkezésére álltak

Ághegy a Magyar Írószövetségben

M E G H Í V Ó

A MAGYAR ÍRÓSZÖVETSÉG SKANDINÁV ESTJÉRE

szeretettel meghívjuk Önt és kedves barátait

TAR KÁROLY

ÁGHEGY

(skandináviai magyar irodalmi és
művészeti lapfolyam) és

ANISZI KÁLMÁN

ZIMANKÓ

című elbeszéléskötetének bemutatató-
jára Az estet megnyitja:

Vasy Géza

az Írószövetség elnöke

Közreműködik:

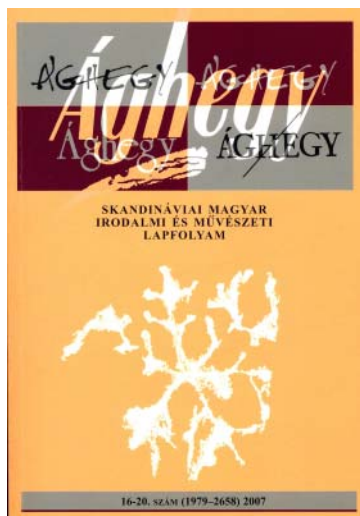
Árkossy Ilona

színművésznő

Hegedűs Imre János író

Magyar Írószövetség Klubja 2008.

február 21. 17 óra

Az Ághegy IV. kötetének hasonló bemutatására került sor a Magyarok Házában. Házigazda: **Medvigy Endre**. Az mtv-ben **Debreczeni Mihály** vezető szerkesztő készített interjút az Ághegy szerkesztőjével, a Kossuth Rádióban pedig **Cservenka Judit** műsorában hangzott el beszélgetés folyóiratunkról.

Sikeres volt decemberben *A bunda*

Pälsen

Opera i en akt

Musik: Miklós Maros
Libretto: Lasse Zilliacus
efter Hjalmar Söderbergs historiet

I rollerna: Thomas Lander,
Malin Lindström och Jon Nilsson

Uruppförande
Lördagen 1 dec 19.00
Söndagen 2 dec 19.00

Teater Replica
Hantverkargatan 78, Stockholm

STOCKHOLM
OPERA
STUDIO 67

Operamålning: 49-årsjubileum operan av Alf och Bjölk Söder, Katarina Bundu,
Den Nordiska Första Sö Juhanningsdagens Jubelfest, Riksbankens Jubileumsfond, Patrick Komoroski

Maros Miklós

zeneszerző egyfelvonásos operáját Hjalmar Söderberg **A bunda** (Pälsen) című novellájából készült szövegkönyv alapján (Lasse Zilliacus) írta.

A mindössze tizennyolc perces művet telt házas nagy sikerrel mutatta be a stockholmi Replica Színház Operastúdió 67 - évfordulós emlékműsora keretében, 2007 december elején és másodikán.

A háromszereplős operát Thomas Lander, Malin Lindström és Jon Nilsson nagyszerű előadása tette emlékezetessé.

Az operát, teljes egészében, a világon elsőként a lundai Ághegy Rádió mutatja be február végi szombat délutáni adásában, amely letölthető: www.lifs.org/radio

Svéd-magyar zeneszerző műve a Bartók Rádióban

Maros Miklós kedveli a csembalót, több művet is írt már e hangszerre. Ez a mű négykezes, vagy két csembalón is előadható. Címét

Tücsök zenének is fordíthatjuk egyébként pedig a két csembalószólam párbeszéde, felelgetése, a darab végén pedig teljes egyetértésben együtt játsszák a szerző - általa pedig a darab - mondanivalóját.

A két előadóművész egyébként mester és egykori tanítványa. Horváth Anikó a négykezes játékot a legnehezebb műfajnak ítéli, hiszen teljesen együtt kell gondolkodniuk, egy hangszerként kell szólniuk.

Négykezes csembalóműveket, vagy kétcsembalós darabokat a kora-barokkban szinte egyáltalán nem írtak, aztán Scarlattiék idejében már többször előfordultak ilyen művek, hiszen a csembaló ekkor igen kedvelt instrumentum volt. Később Johann Christian Bach, Mozart és kortársaik egyre gyakrabban írtak erre az apparátusra. A legnépszerűbb a házi muzsikálás gyakorivá válásával lett. Azért nem könnyű műfaj, mert mivel egy hangszeren játszanak, teljesen együtt kell gondolkodni, a legkisebb eltérés sem engedhető meg. Az egymáshoz alkalmazkodás magas iskolája ez a kompozíció - vallja Horváth Anikó. Maros Miklós több művet írt csembalóra, vagy legalábbis többször beépíti együttesek hangzásába. Ez a mű két egyenrangú szólamból áll, ezek csak fekvésben különböznek egymástól, nehézségben nem. A különböző síkok jelentőségét használja ki a szerző, részben a fekvések síkját, részben pedig az időbeosztás és ritmusképlet síkjait.

A két játékos eleinte egymásnak felelget, aztán lassan megegyeznek, végül együtt játsszák mondandójukat.

Ugyancsak Maros Miklós nevét említjük egy malmői képzőművészeti kiállítás kapcsán, ahol a festőművész a svéd- magyar zenszerző egyik szimfoniája ihlette alkotását is kiállított.

A kép alján látható ajánlás erről szól:

Till M. Maros Symfoni nr 4 Allegro. (Maros Miklósnak, 4. Szimfonia, Allegro)

Elisabeth Wejsflog festőművész nő Maros Miklós IV. szimfóniája ihlette munkája, januárban, a malmői Lauritz műkereskedés galériájában is látható volt. (Baltzarsgatan 6)

A művész nő ott szokott dolgozni a zenekari próbákon, a Maros szimfónia próbáin is jelen volt, és munkáját a zenekari mű bemutatóján is láthatta a közönség a stockholmi Koncertház előcsarnokában.

Oslói hírek

■ A Norvég Magyar Egyesület október 27.-én tartotta ünnepi megemlékezését az 1956-os forradalom és szabadságharc emlékére. A magyar Himnusz után Petőfi Sándor *Szörnyű idő* (Grufulle tider) című verse hangzott el norvégul Astrid Hjertenæs Andersen fordításában. Az Egyesület elnöke, dr. Nagy Mária Lucia ünnepi beszédében 1956 jelentőségéről, mai aktualitásáról beszélt. Wolfgang Plagge zeneszerző, zongoraművész előbb egy Bartók Béla verbunkost, később egy Hubay Jenő románcot játszott, majd felolvasta Albert Camus emlékezetes 1956-os kiáltványát (A magyarok vére, Párizs, 1957. okt.). Az est a norvég Himnusz eléneklésével zárult.

■ A Dunaújvárosi Főiskola a *Magyar Tudomány Hete 2007* nemzetközi tudományos konferenciasorozat keretében november 13.-án bemutatta Josten Gripsrud bergeni professzor több nyelvre lefordított, *Médiakultúra, médiatársadalom* című kötetét. A 330 oldalas tudományos munka magyar fordítását a Svédországban élő Anna Bihari-Andersson és az oslói dr. Kunszenti Ágnes és Kovács Ferenc végezte. A bemutatót a körzeti TV is adásába tűzte. A kötet több magyarországi felsőfokú intézmény média képzéséhez nyújt majd segítséget. Két fejezete máris bekerült a Kovács Ferenc szerkesztette *Média szakirány Szöveggyűjteménybe*.

■ Az oslói megjelenésű *Morgenbladet* című társadalmi, irodalmi hetilap november 23-ai száma a 90 éves Szabó Magdára emlékezett. A Thomas Marco Blatt költő tolmácsolásában megjelent terjedelmes interjút az oslóban élő író, Kovács Ferenc készítette. A cikk sajnálatos módon már csak az író halála után jelenhetett meg.

„Azt kérdem a Jóistentől, miért teszed ezt, nekem sokkal jobb volt, mikor tanár voltam, tudtam, mikor vagyok szabad, most meg sosem tudom, mert nem tudom kiszámítani a döntéseidet. Olyan fáradt vagyok, majd felfordulok, de Uram, te akartad, biztos adsz hozzá erőt is.

Nehéz írói életem volt, kormányoktól függött, egyetlen isteni ke-

gyelem volt velem, hogy hamar megismert külföld és Hermann Hesse.

Hiszek abban, hogy minden alkotónak minden alkotásával előbbre kell vinni a világot. Ehhez a felismeréshez nem kellett a felnőtté válás értelme, nem hiszem, hogy lett volna életemnek bármikor is olyan korszaka, mikor nem láttam volna világosan az írástudó felelősségét. Mindennel, amit írtam, írok, írni fogok, segíteni akarok abban, hogy tisztább, szebb, becsületesebb legyen az élet. Ezt néha úgy fogalmazom meg, hogy: „így tégy és ilyen légy”, néha megfordítva „ne így tégy, ne ilyen légy.” Bárhogy fogalmazom, ugyanazt üzenem az olvasóknak: „Vigyázz a világra!” Nem hiszek abban, hogy az irodalom játék. Az életet akarom megírni, olyannak, amilyen.”

■ Az Alexandra Könyvesház havonta megjelenő kulturális magazinja, a Könyvjelző novemberi száma Kaiser Ottó közreadásában terjedelmes, színes képriportot közöl Sulyok Vincéről, a Norvégiában élő költő, műfordítóról.

■ December 1-én az oslói Magyar Filmklub újabb rendezvényén Kovács Ferenc folytatta a *Nagy nevetetők a mozivásznon* című, Kabos Gyulával, Latabár Kálmánnal foglalkozó előadásorozatát. Ezúttal Latyi 1945 utáni filmjei kerültek terítékre.

■ „Karácsony... titkot érlelő.../ A téli csendnek szárnya nő, / s mint ég öléből hópihe, / hull, hull a szívre az Ige... / Békéje szívtől szívig ér, / s fehér lesz minden, hófehér.” (Füle Lajos)

Az oslói magyarok protestáns gyülekezete december elején ünnepi lázban égett. Karácsonyi istentiszteletükre Magyarországról hívtak igehirdetőt. Dr. Fabiny Tamás, a Magyarországi Evangélikus Egyház északi Egyházkerületének püspöke volt ezúttal a vendégünk. Az oslóiak hetekkel korábban kezdték a készülődést. A kis létszámú gyülekezet csak negyedévenként képes – alkalmi vendéglegalkésszal - istentiszteletet tartani. A korábbi években gyakran előfordult, hogy Oslóban tanuló magyar teológus vendéghallgató terelte egybe a híveket. De az utóbbi két évben már ilyen lehetőség sincs. Ezért volt különösen fontos, hogy előbb a Magyarországi Evangélikus Egyház Déli Egyházkerületének püspöke, Dr. Gáncs Péter látogatott el hozzánk, majd a korábban itt tanult diákok jöttek vissza és szolgáltak: Hulej Enikő, Kona János,

Török Anett. Időközben egyes istentiszteleteken Terray László, a norvégiai magyarok nyugdíjba vonult lelkipásztora, valamint presbitériumunk vezetője, a teológia és diakóniai végzettséggel rendelkező Bakay Timea és férje Peter Holby hirdette Isten igéjét.

Dr. Fabiny Tamás igehirdetésére, Horváti Eszter éneklésére, Marius Skjølaas orgonajátékára sokáig fogunk emlékezni.

■ 2007. december 8-án tartotta a norvégiai Magyarok Baráti Köre szokásos, közkedvelt Mikulásnap ünnepségét. A program első részében a budapesti vendég, Majoros Ági *Százszorszép Bóbiska* című gyermekeknek s felnőtteknek egyaránt szóló bábjátékát láthattuk. Ezt követte a helyi gyerekek, Dávoti Botond, Dávoti Andor és Tobias Raaum Solbakken breaktánc bemutatója, végül Sárközi István Mikulás ajándékosztása.

■ „*Az év műfordításai* című antológiát másodszor veheti kezébe, aki kézbe akarja venni. Az idei kötet értelemszerűen a magyar nyelvű irodalmi műhelyek 2006-ban megjelent műfordításaiból válogat. Az antológiák már csak ilyenek: mindig post festa állnak össze, többé-kevésbé a már meglévőt gyűjtik egybe, Nachlese-jellegűek, ahogy Rilke mondaná, tehát utólagos szemelgetések az irodalmi köz-megítélés által időközben jórészt szentesített termésből, továbbá általában egyetlen válogató tudását és ízlését tükrözik, ha egyáltalán.” A fenti idézet részlet Turczy István, a kötet főszerkesztője bevezetőjéből. A 78. Könyvhétre megjelent kötet három skandináv szerző művét is tartalmazza. A finnországi svéd Claes Andersson verseit, a svéd Torgny Lindgren s a norvég Knut Hamsun egy-egy novelláját Jávorszky Béla illetve Kovács katáng Ferenc fordításában.

(Az év műfordításai 2007, Magyar Napló Kiadó, Budapest)

Tíz esztendő a Lundi Lap

A Lundi Lap kezdetei 1996 végére tehetőek, két évig majdnem mindig havi rendszerességgel jelent meg, s jutott el a mostani 45. száma így olyanfor-

mán, hogy része a nyolc esztendővel ezelőtt alapított Magyar Liget című dél-svédországi lapnak, amely nyolc város magyarjainak lapja kívánt lenni. Erre azért volt szükség akkor, mert élt még a lehetőség, hogy városonként támogatást nyerjenek ezek a kis lapok. Ennek az előnynek a megszerzését tűzte ki célul a Lundi lap Baráti Társaság, amely röviddel alakulása után száznál több tagot számlált. Sajnos a vezetőség nem volt kitartó a városvezetéstől kieszközölendő szerény támogatás, papírmunkát is igénylő intézkedéseiben.

A lap nyomdai költségei meghaladták a tagság lehetőségeit, a Társaság nem működött tovább, de a lap néhány önzetlen segítő és a Lundi Magyar Kultúrfórum időnkénti segítségével továbbra is változó gyakorisággal megjelent, amíg aztán negyedévenkénti kiadása a Magyar Liget című más lapokat is egyesítő családi lapban állandósult.

A ML munkatársai hiszik, hogy a lap körüli évtizedes tevékenységük közhasznú volt és lesz a jövőben is, amikor a szerkesztőváltással munkatársi gárdájának fiatalítása folytatódik, de az olvasmányos ingyenes és 30-40 oldalra bővített újság sokféle nehézséggel küszködve évenként már csak egyszer-kétszer jelenhet meg.

EGY KÉP

BRUCE EDITT • RÓMA
„Árnyék magam világszerte volt, felidézni az égre csak az istennel kezdett, nem véltük, többet kezdett istennel, mint a saját greszkával, de isten nem hallgatott rá, majd ahogy nem hallgatott senkire sem.”
(A nő arcképe, mint a férfiak.)

GÓMÖRI GYÖRGY • LONDON
„Vás látni ragasztó-dózt a szomszéd megfeszített postá fiatalembere, ugyancsak ékezetesen megpálya volt – ahogy vérszeműt, vagy a díverzi sziklákat, füvesztről vagy Csehország-ról megpálya szep városokat tudat írt.”
(Erdélyben Vas látnak.)

GRINDEL LAJOS • POZSONY
„Ez a nő két kétszempes térségünk úgy szep, ahogy van egy szikrák ként, két len Párisban, kéntek egy nőt sem tud megpálya, van egy szikrák mit. Akát Josef Fudakának hívták, egy szep sem tud megpálya, az van egy Grindel Lajos, aki egy szep sem tud megpálya, vagy csak annyit, hogy én, zene, de.”
(Nem mindenki jut a lélekkel-szerelem át.)

SÁRKÓZI MÁTYÁS • LONDON
„Ez fiatal, aki pályafutását halálé Éva néven, Tamás Áron költőbarátjának kezdte, majd Nyugat a cselekedő írója (amikor a cselekedő írója, harmadikban filmben jöttünk össze, mígsem. Fek Sándor) azait szent guru odaszó hívták azegyérett, neki ajándékozta a megpálya”
(Élete volt.)

TOMASO KEMENTY • MILÁNÓ
„Ez az szerelem egy társas, görögötli emíliai lány volt, az ő tette, illen nő szavai, az ólami történet, zene, egyike, a létezés harmadik és az új az kétképet vezetnek rá, hogy olcsónál főztem ki magam.”
(Árnyék a nyelvi filán)

SZÖNTVIZSUSZA • RÓMA
„Ezrek kéntekbeztük, hogy megamerítettük azt a kéntekbeztük, a kéntekbeztük, mert Wödes Sándor tényleg nem szentek háló a hetikénap emberök kategóriájába, inkább olyon, mint egy kéntekbeztük. Betartottam megpálya, Károlyi Árpádai segített, aki szentek nem mindennapi lény.”
(Törökország)

MAGYAR IRODALOM
MŰVÉSZET
TUDOMÁNY

Tudomány • Irodalom • Művészet

Az Alexandra Kiadó

magyar és angol nyelven megjelenő **Hungaricum** című folyóiratot indított. A *Magyar alkotók határainkon túl* alcímű folyóirat bemutatójára 2007 novemberében került sor a Károly körüti Könyvesházban (1075 Budapest, Károly krt. 3/C), neves vendégek: dr. Szili Katalin, az országgyűlés elnöke és dr. Boross Péter volt miniszterelnök jelenlétében.

A különlegesen szép kiállítású folyóirat főszerkesztője Kaiser Ottó fotóművész, aki többek között a *Határtalan irodalom* című kétkötetes művével vált otthon és a határon túl is ismertté.

Az új folyóirat skandináviai irodalmat és művészetet bemutató számához lapfolyamunk is felajánlotta közreműködését.

A skandináviai országokban élő magyar alkotók névsora

Írók

(prózaírók, költők, fordítók, tanulmányírók, kritikusok, közírók)

Antal Imre, Arvidson Sára, Balogh Beáta (1973), Bánáti Gabriella, Barta Klári (1940), Bartha István, Békássy N. Albert (1942), Bendes Rita, Benedekné Szőke Amália, Berg (Böti) Olga, Bíró István, Bitay Zsolt (1973), Blénessy Zoltán, Bodoni-Lindh Anikó (1950), Bodor Attila, Borka László (1932), Boross Katalin, Boross Kálmán, Bozsodi László, Bruckner Zoltán, Burányi Gyula, Csák János, Csatlós János (1920-1993), Csíkszögödi Szabó Zoltán (1957), Csillag János (1952), Czibik Gábor (1975), Deák Csaba (19), Dobos Éva, Dohi Alexandru, Domonkos István (1940), Döri Tibor (1936), Dusa Ödön (1943-2007), Eggens Magda (1924), Faludi Iván (1895-1978), Farkas Jenő, Fáskert Mária, Fazakas Marianne (1956), Fodor Béla, Fodor Imre, Fonyó István (1942), Földesi Katalin, Fülöp Éva, Fülöp Géza, Gaál Zoltán, Garam Katalin, Gellért Tamás, Gergely Edit Edo (1978), Gergely Tamás, Gilice Zsuzsanna (1970), Gleichmann Gabi (1954), Göndör Ferenc (1928), Grünfeld Benny (1928), Gulbransen Weche, Gulyás Miklós (1938), Gyóni István (Stefan Westlund, 1938), Hámosi László (1911-1984), Harrer Gábor (1951), Havasi-Krasznai Erzsébet (1954), Hegedűs Zsolt, Hont Gábor (1953), Horváth Attila, Homoki Mária, Hunyadi Viktória, Inczédi Gombos András (1940), Janáky Réka (1963), Járai János, Juhász Gyula, Kádár György, Kató János (1948), Kemény Ferenc (1917), Kesselbauer Gyöngyvér, Klein Éva, Klein György (Georg Klein, 1925), Kovács Katáng Ferenc (1949), Kozák Katalin, Kulich Károly, Kunszenti-Kovács Dávid, Ladó József (1911), Lahovány Pál, Lakatos Júlia, Langer (Jo) Sophie (1912-1990), László Patricia (1971), Lázár Ervin Járkáló (1953), Lázár Júlia, Lázár Oszkár, Libik György (1919-1995), Lipcsey Andersson Emőke, Lőrinczi Borg Ágnes (1974), Lukács Zoltán, Márky Ildikó (1940), Martinovits Katalin, Mervel Ferenc (1936-2004), Mészáros Gabriela, Mihály Ferenc, Molnár Attila, Molnár-Broander Éva, Molnár István (1950), Mórítz László, M. Veress Mária, Molnár Veress Pál, Müller Mária, Müller Teréz (1925), Nádasdy Farkas Irén, Nalberg Zoltán (1941), Neufeld Róbert (1937), Ortman Mária

(1939), Pál Zsolt, Palotai Mária, Pándy Kálmán (1908-1988), Perger Dénes, Poeschl Mari, Publik Tony (1970), Røkenes K. Erzsébet, Rosenberg Ervin (1935), Roth Imre (1924), Rozsnyay Béla, Sall László (1961), Sánta Judit, Sára Erzsébet (Sara Elisabeth, 1952), Schapira Székely Zoltán (1955), Sebestyén Éva, Solymossy Olivér (1914-1986), Solymossy Péter, Straszer Boglárka, Sebestyén Gábor, Strassburger Ferenc (1941), Szalontai Éva, Sulyok Vince (1932), Svéd Frans (1923), Szabó Petra (1951), Szalay Sándor, Szarka István (1966), Szelles Judit (1969), Szende Stefana (1901-), Sente Imre (1922), Szilágyi László, Szöllösi Antal, Szűcs András, Szűts Gábor (1928), Tamás Gellért (1963), Tanító Béla (- 2008), Tanító Béláné, Tar Károly (1935), Tatár Mária Magdolna (1941), Thinsz Géza (1934-1990), Thurman Zoltán, Tompa Anna, Tóth Ildikó Irma Tóth Ilona, Tóth Károly Antal, Újvári Tünde, Veress Biborka, Veress Zoltán (1936), Vető János, Vető Jenő, Vincéfi Sándor, Vincze Iván, Vörös Márton (1900-1993), V. Telegdi Magda, Zichy Aladár (1925), Zsigmond Gyula, Zsurbej Magda (1935)

Zeneművészek

(zeneszerzők, zenei előadóművészek, könnyűzenészek)

Bercelly Montág Mária, Bogányi Bence, Bogányi Bernadett, Bogányi Gergely (1974), Bogányi Mária, Bogányi Tibor, Bukovinszky Dávid, Bukovinszky Marianna, Bukovinszky Valéria, Citron Zsuzsa, Csatószegei Judit, Deák Dénes, Deák Csaba (1932), Dénes Elemér, Gaál Zoltán, Grigoricza Olesen Panna, Gulyás Georg, Hentz Helga, Hibay Éva, Hirtling Béla, Jónás András, Juhász Gyula, Kádár György, Kerényi János, Kovács Erika, Marina Cristian, Maros Ilona, Maros Miklós, Mocos Imre, Molnár Dávid, Molnár Tibor, Pallay Gizella, Práda Kinga, Rózmán Ákos (1929—2005), Sinai Pál, Sólyom János, Stuber György, SzilvayCsaba, Szilvay Géza, Szilvay Réka, Szirányi László, Szirányi Mária, Szokolay Sándor, Tamás Gábor, Ungváry Tamás, Urbán Imre, Vas Tamás, Vásárhelyi Melinda, Vető János, Vincze Iván.

Előadóművészek

(rendezőök, színészek, énekművészek, mozgásművészek)

Balázs Beatrix, Benczédi Zsuzsa, Benyő (Fülöp) Krisztina, Bíró János, Bokány Ferenc, Bödös Krisztina, Dálnoki Dániel, Deák Dénes, Domonkos István, Dusa Ödön, Garlati Lajos, Fábíán Mihály, Eszterhás Péter, Fodor Béla, Hibay Éva, Horváti Eszter, Kis Ildikó, Magyar Melinda, Misurák János, Molavi Mária, Mulvai Márta, Orbán Csaba, Páll Zsolt, Pető Tünde, Pintyi család, Práda Sagvik Kinga, Publik Antal, Rajta Erzsébet, Schapira Zoltán, Sólyom János, Stuber György, Székely Ágnes, Székely Zoltán, Szokolay Sándor, Szolnoki Zoltán, Tamás Gábor, Tálás Ernő, Wolf Judit, Urbán Csaba, Zsurbej Magda (1935).

Film-, videó- és fotóművészek

Balogh Sándor (1931-2006), Bánhegyi László, Bánovits András, (1955), Borbás István, Boros Kálmán, Buday Károly, Dombi László, Dusa Ödön (1942 - 2007) Fagyos István, Farkas István, Farkas Jenő, Herskó Anna, Herskó János (1926), Kemecsi Ferenc, Körmendi Dalma, Lulich Georg (Lulich György) (1953), Márton Zoltán (1962), Mihala Éva, Nádasi Róbert, Nagy Erika, Páhi István (1950), Szirányi László, Tiglezan József (1964), Ungváry Ildikó, Vető János.

Képzőművészek

(festőművészek, grafikusok, szobrászok, formatervezők, textilművészek, építész, restaurátorok, művészettörténészek, műkedvelő képzőművészek)

Ambrus Lajos, Ajtony Imre (1932), Ács István (1959), Bartha Magda (1955), Belik Ferenc, Benczédi Ilona (1948), Birincsik József, Bodoni János, Boros Katalin (Catlin K. Schlosser), (1952), Boros Kálmán, Citrom Zoltán, Csanádi Ibolya (1953), Csiki Levente (1954), Csikós Tibor (1957), Csikzsögödi Szabó Zoltán, Dániel Éva (1952), Dániel Lajos, Dávid Aladár, Demeter Zsuzsa, Dohi Alexandru, Drab Károly (1944), Farkas Ildikó, Farkas Kinga, Fazakas Ildikó, Fazakas Marianne, Garami Éva, Gilice Zsuzsánna, Gulyás Balázs, Gyulai Farkas Sándor

(1945), Halász Szabó Sándor (1920 -), Hont Robert, Horváth István, Jiglund Krisztina, Kasza András, Kasza Ildikó, Kasza Imre (1952), Kertész Gábor, Kiss Pál László (1922-2007), Kormos László, Kovács Anna Mária, Kovács Emese, Kovács Gyula, Kovács Ferenc, Kuk László, Láposi Eszter, Láposi Sylvia, Lénárt István, Liknivist Mária, Lisztes István (1942), Löffler Ervin, Mayer Hella (1976), Mihály Ferenc, Mikudin István, Mikola Nándor (1911-2005), Miski Török Ágnes, Molnár Attila, Mocanu Elena Dorina, Mokos Imola, Mórítz Livia, Nagy Klára, Nemes Endre (1909- 1985), Némethy Sándor (1955), Olasz József, Patachich Csilla, Pogány Gábor, Poeschl Mari, Popovics Zoltán, Rébner-Widengard Krisztina, Rothman Lenke (1929), Rozsnyay Béla, Solymosi Ágnes, Söshl Mária, Szabó Klára, Szabó Magdolna (1958), Szántó Kinga, Szakács Krisztina, Szalay Katalin, Szilágyi László, Szinnyi Kiss Ildikó, Szirányi László, Tompa Anna, Tóth Albert, Tóth Attila, Tóth Tímea (1981), Urbán Attila (1977), Várkonyi Erika (1975), Venczel Árpád, Venczel Gyöngyi, Vető János, Vincefi Sándor, Wagner Nándor ().

**Kérjük az érdekelteket és olvasóinkat,
hogy bővítsék, helyesbítsék,
pontosítsák a névsort.**

Távbeszélő: 046 145 364, villámposta: tar.karoly@gmail.com

Az **Ághegy** című skandináviai magyar irodalmi és művészeti lapfolyam mintegy háromszáz magyar származású alkotó műhelye. Hídszerpet vállalt az északi országok és hazai művelődés kapcsolatainak elmélyítésében.

Alapította és szerkeszti: **Tar Károly**.

Munkatársak: **Békássy N. Albert, Kasza Imre, Kovács Ferenc**
(szerkesztőhelyettes), **Lőrinczi Borg Ágnes** (titkár)

Maros Miklós, Molnár István, Sulyok Vince, Szente Imre

Elkészült az **Ághegy IV.** kötete. Kérjük a régi tagokat és az új érdeklődőket biztosítani a maguk példányát olyanformán, hogy befizetik a

PlusGirot **105 29 43-6 Ag. Borg**

számlára az igényelt köteteként 100-100 koronát. Kérjük, hogy a befizetők tüntessék fel nevüket és postacímüket is.

Ághegy-Liget Baráti Társaság

Kérjük, iratkozz fel hírlevelünkre.
www.hhrf.org/aghegy/tarsasag

Támogatók:
LIGA
Ághegy

A Stockholmban bejelentett és a nyilvántartásban 802421-6841 számot viselő skandináviai **Ághegy-Liget Baráti Társaság** (Ághegy-Liget Vänskapsförening) a Lundban alapított Magyar Liget című (a svédországi magyarok családi lapja) és az **Ághegy** lapfolyam alkotóival, támogatóival és barátaival együtt több száz lehetséges tagot számlál. Célja, az intézményes támogatást nélkülöző két lap életése, terjesztésének, népszerűsítése, a magyar irodalmi és művészeti rendezvények, rendszeresítése a skandináv országokban. A Társaság 2005. Szeptemberétől a Svédországi Magyarok Országos Szövetségének tagja.

www.simosz.org

Magyar Liget
www.hhrf.org/magyarliget
 Alapította 1999-ben Tar Károly

Szerkeszti:
 Lőrinczi-Borg Ágnes
agnesborg@yahoo.se

Főmunkatárs:
 Dr. Békássy N. Albert albert@refnet.cz ;
 Kovács Ferenc

ferenc.kovacs@media.uio.no;
Tar Károly tar.karoly@gmail.com

Fiókszerkesztőségek:
 Koppenhága: Lázár Ervin
hamv.laz@get2net.dk;

Malmö: Dr. Szalontai Éva
evaszal@axelero.hu

Honlapszerkesztő: Balázs Viktória

**Skandináviában rengeteg a liget (lund) — , de
 Magyar Liget
 csak egy van!**

ÁGHEGY RÁDIÓ

Novemberben, a LIFS Över Gränsér Rádió magyar adása mellett (Liget Rádió), beindul az Ághegy Rádió.

Minden vasárnap 15 órai kezdettel az Ághegy című skandináviai magyar irodalmi és művészeti lapfolyam hangos kiadását hallhatják az FM 99,1 MHz , de hallgatható Interneten az egész világon:

www.lifs.org/radio/aghegy

Verseket, novellákat, folytatásos regény követik egymást a műsorban. Jelenkori írók, költők és művészek, a skandináviai értelmiségi élet jeleseit mutatja be az adás. Lesz rádiójáték, interjú, beszélgetések, svédországi magyar zeneszerzőktől műveiből izelítő.

Az adást Lőrinczi Borg Ágnes segítségével Tar Károly szerkeszti.

Képtár melléklet

Tóth Kati akvárium-installációi

Képtár melléklet

Tóth Kati **Börtön** című festményével

Ijedség
(vegyes technika)
Tűzleány
(vegyes technika)

Szobrai ►

Szobor
Tűz
Víz
Föld
Levegő (balra lenn)

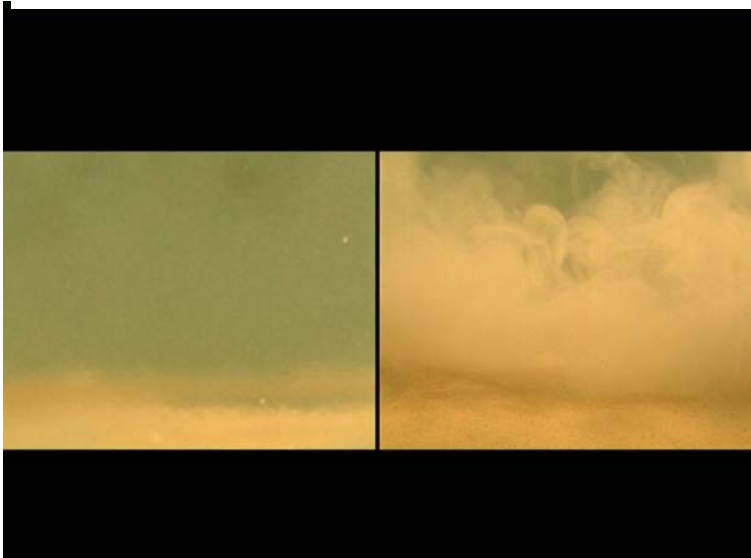
Képtár melléklet

Képtár melléklet

Tóth Kati: A híd 1 (videokompozíció)

Tóth Kati: Sivtag 1 (videokompozíció)

Képtár melléklet

Tóth Kati: A híd 4 (videokompozíció)

Tóth Kati: A hegy 1 (videokompozíció)

Képtár melléklet

Forsman (Toma) Attila:

Európa
(acryl olaj) 120 x 120

A szem
(acryl panóra) 40 x 40

Képtár melléklet

Forsman (Toma) Attila:

Freja lányai
(acryl olaj) 120 x 120

Éhség
(tus akvarell, 40 x 30)

Képtár melléklet

Forsman (Toma) Attila:
Garderoba (acryl, 60x80)
Praadiesom (tus akvarell)
MAK (acryl 70x90)
Átjáró (acryl vászonra, 60x80)

Képtár melléklet

Desirée Forsman:

A szépség ára (acryl, 70x120)

Asszony csónakban (acryl, 50x60)

Korsók (acryl, 61x 80)

Képtár melléklet

Desirée Forsman: Határtalan (acryl vászonra, 70x90)

Képtár melléklet

Desirée Forsman:

Leány gepárddal

(acryl panóra (70x120)

A tizenjettedik bolygó

(olaj vászonra,(60x80)

Váróhely

(acryl panóra, 60x80)

Tóth Kati : Börtön (olaj)

Ághegy

Skandináviai magyar irodalmi és művészeti lapfolyam
20 - 21. szám – 2659 - 2946 oldal.

ISSN 1650 – 8483.

Honlap: www.hhrf.org/aghegy

Honlapszerkesztő: Balázs Viktória

Szerkesztőség: 222 40 LUND, Landsdomarevägen 1, Svédország